

А. В. Передерій

СПЕЦІАЛЬНІ ОЛІМПІАДИ

В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Аліна ПЕРЕДЕРІЙ

СПЕЦІАЛЬНІ ОЛІМПІАДИ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Монографія

**Львів
ЛДУФК
2013**

УДК 796.032-056.26

ББК 75.48

П 27

*Рекомендовано до друку вченою радою
Львівського державного університету фізичної культури
(протокол № 2 від 12 листопада 2013 року)*

Рецензенти:

доктор наук з фізичного виховання і спорту,
професор кафедри професійного, неолімпійського та адаптивного спорту

О.В. Борисова

(Національний університет фізичного виховання і спорту України):

доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор,
директор інституту фізичного виховання і спорту,
завідувач кафедрою олімпійського та професійного спорту

І.Г. Максименко

(Луганський національний університет імені Тараса Шевченка)

Передерій А. В.

П 27 Спеціальні Олімпіади в сучасному світі : монографія / Аліна Передерій. –
Л. : ЛДУФК, 2013. – 296 с.
ISBN 978-966-2328-56-1

У монографії викладено результати досліджень спортивного руху Спеціальних Олімпіад як складової міжнародної олімпійської системи – історію, сучасний стан, тенденції та перспективи розвитку. Охарактеризовано соціально орієнтовану систему підготовки спортсменів з наданим розумовим розвитком, критерії допуску спортсменів до участі в програмах Спеціальних Олімпіад, нормативно-правові та філософські засади руху Спеціальних Олімпіад у сучасному суспільстві.

Видання адресовано науковцям і практикам, координаторам національних та локальних програм Спеціальних Олімпіад, керівникам клубів Спеціальних Олімпіад, учителям спеціальних шкіл-інтернатів, інструкторам реабілітаційних центрів. Монографія буде корисною для студентів і викладачів галузевих навчальних закладів фізкультурного профілю, в підготовці фахівців сфери олімпійського спорту, адаптивного спорту, адаптивного фізичного виховання, в підготовці волонтерів.

УДК 796.032-056.26

ББК 75.48

ISBN 978-966-2328-56-1

© Передерій А. В., 2013
© Львівський державний університет фізичної
культури, 2013

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. СПЕЦІАЛЬНІ ОЛІМПІАДИ В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНОГО ОЛІМПІЙСЬКОГО РУХУ	9
1.1 Інтеграція адаптивного спорту в міжнародний спортивний рух.....	9
1.2 Шляхи соціальної інтеграції осіб із вадами розумового розвитку.....	18
1.2.1. Діяльність міжнародної організації Спеціальних Олімпіад.....	18
1.2.2. Діяльність Міжнародної спортивної асоціації для осіб із вадами інтелекту (INAS-FID).....	36
1.2.3. Характеристика напрямів соціальної адаптації та інтеграції осіб із вадами інтелекту.....	39
1.3 Тенденції розвитку адаптивного спорту в сучасних умовах.....	47
Резюме до Розділу 1.....	51
РОЗДІЛ 2. СПОРТИВНИЙ РУХ СПЕЦІАЛЬНИХ ОЛІМПІАД НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ	55
2.1 Регіональний розвиток Спеціальних Олімпіад у XXI столітті.....	55
2.2 Світові показники розвитку спортивного руху Спеціальних Олімпіад.....	85
2.3 Сучасні тенденції міжнародного спортивного руху Спеціальних Олімпіад.....	99
Резюме до Розділу 2.....	104
РОЗДІЛ 3. СИСТЕМА ПІДГОТОВКИ СПОРТСМЕНІВ ЗА ПРОГРАМАМИ СПЕЦІАЛЬНИХ ОЛІМПІАД...	105
3.1 Загальна характеристика системи підготовки спортсменів за програмами Спеціальних Олімпіад...	105
3.2 Структура системи підготовки спортсменів у Спеціальних Олімпіадах.....	109
3.2.1 Характеристика персоніфікованої підсистеми системи підготовки атлетів Спеціальних Олімпіад.....	111
3.2.2 Характеристика процесної підсистеми системи підготовки атлетів Спеціальних Олімпіад.....	118
3.2.2.1 Змагання в системі підготовки атлетів Спеціальних Олімпіад.....	118
3.2.2.2 Тренування в системі підготовки атлетів Спеціальних Олімпіад.....	137

3.2.2.3	Відновлення в системі підготовки атлетів Спеціальних Олімпіад.....	161
3.3	Реабілітаційна спрямованість процесу спортивної підготовки за програмами Спеціальних Олімпіад.....	163
3.4	Забезпечення системи спортивної підготовки за програмами Спеціальних Олімпіад.....	171
	Резюме до Розділу 3.....	194
РОЗДІЛ 4.	ХАРАКТЕРИСТИКА КРИТЕРІЇВ ЗАЛУЧЕННЯ ОСІБ ІЗ ВАДАМИ ІНТЕЛЕКТУ ДО ПРОГРАМ СПЕЦІАЛЬНИХ ОЛІМПІАД.....	199
4.1	Еволюція психолого-педагогічних підходів визначення розумової відсталості.....	199
4.2	Характеристика типових нозологічних профілів атлетів Спеціальних Олімпіад.....	217
	Резюме до Розділу 4.....	221
РОЗДІЛ 5.	СУЧАСНІ НОРМАТИВНІ ЗАСАДИ СПОРТИВНОГО РУХУ СПЕЦІАЛЬНИХ ОЛІМПІАД	225
	Резюме до Розділу 5.....	256
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ.....		257
ДОДАТКИ		287

ВСТУП

Фундаментальні наукові дослідження галузі спорту переконливо доводять ізоморфний характер міжнародного спортивного руху (В.Н. Платонов 2004, 2010) та окремих його складових: олімпійського спорту (В.Н.Платонов, С.И.Гуськов, 1996, М.М.Булатова, 1998, 2009), руху «спорт для всіх» (М.В. Дутчак 2006), професійного спорту (С.И. Гуськов, 1995; В.Н. Платонов, С.П. Гуськов, М.М. Линець, Б.Н. Юшко, 2000; О.В. Борисова 2012). Уявлення про сучасний міжнародний спортивний рух неможливе також без розуміння його повноправної складової – адаптивного спорту (Бріскін Ю.А. 2006 – 2012). Потужний розвиток адаптивного спорту є віддзеркаленням сучасних тенденцій гуманізації та інтеграції глобального суспільства. Постійне зростання кількості учасників різноманітних змагань спортсменів-інвалідів, розширення спортивного календаря та географії країн-учасниць, зростання спортивних результатів, а в окремих випадках їх наближення до результатів здорових спортсменів є вагомим підтвердженням соціальної значущості адаптивного спорту (С.П. Евсеев, 2007; Є.Н. Приступа, 2010; Ю.А. Бріскін, 2010). Ціли в змаганнях адаптивного спорту беруть участь інваліди різних позологій: з вадами слуху, зору, пошкодженням опорно-рухового апарату, вадами інтелекту. Останні представлені сьогодні у двох напрямках адаптивного спорту в міжнародному олімпійському русі – у паралімпійському та спеціальному олімпійському спорті. Спеціальні Олімпіади, що їх було створено у 1968 році в США з ініціативи Юніс Кеннеді Шрайвер, є унікальним напрямом адаптивного спорту. Поширення демократичних гуманістичних ідей олімпізму у формуванні Спеціальних Олімпіад стало основою їх визнання Міжнародним олімпійським комітетом 1988 року та призвело до створення найбільш масштабної міжнародної спортивної організації інвалідів, що покликана забезпечувати проведення цілорічних тренувань і змагань серед осіб із вадами інтелекту. Багаторічна історія, виражена позитивна динаміка усіх кількісних показників розвитку (учасників змагань, країн, видів спорту, волонтерів, організацій-партнерів тощо) довели

прогресивність та велику соціальну потребу в діяльності Спеціальних Олімпіад. (В.І. Мудрік, 2001; К.П. Слинявчук, 2002, І.О. Когут 2008; Є.В. Гончаренко, 2011).

Разом з тим, у такому динамічному явищі як спорт в останні десятиліття спостерігаються суттєві зміни, що полягають у значному зростанні його соціальної значущості, перегляді світоглядних засад, розгортанні інтегративних процесів тощо, що також характерно для адаптивного спорту, зокрема Спеціальних Олімпіад (Ю.А. Бріскін, 2002; Є.Н. Приступа, 2005; С.Ф. Матвеев, 2008; В.Н. Платонов, 2010; С.Н. Бубка, 2011). На практиці це проявляється в зростанні уваги до Спеціальних Олімпіад з боку суспільства, створенні нових можливостей для організації тренувального процесу та змагань спортсменів-інвалідів, збільшенні масштабу цих змагань, об'єднанні в змагальному процесі спортсменів-партнерів та атлетів Спеціальних Олімпіад. (Л.А. Карпенко, 2002; М. Даментко, 2002). Водночас значно зростають вимоги до організаційного, методичного спортивного рівня усіх заходів Спеціальних Олімпіад. Згідно з фундаментальними положеннями Спеціальних Олімпіад, діяльність цієї організації здійснюється на громадських засадах із залученням волонтерів, батьків, педагогічних працівників, лікарів, які не завжди мають достатній рівень теоретико-методичної та практичної підготовленості для забезпечення тренувального процесу. На сьогодні назріла нагальна потреба в підвищенні фахового рівня кадрів Спеціальних Олімпіад, у пошуку шляхів оптимізації поєднання волонтерської підтримки з професійним підходом, що є неможливим з огляду на наявний рівень науково-методичного забезпечення спортивної роботи з особами з вадами інтелекту. Перспективи залучення осіб з вадами інтелекту до спортивної діяльності, яка, беззаперечно, є одним із найкращих засобів соціальної та фізичної реабілітації (Ю.А. Бріскін, В.В. Строкатов, 1999; С.П. Евсеев, 2000; Р.В. Чудная, 2000; О.С. Куц, 2002), безпосередньо залежать від якості науково-методичного забезпечення процесу підготовки. Разом з тим, фундаментальні та прикладні дослідження галузі адаптивного спорту, зокрема Спеціальних Олімпіад, охоплюють широке коло питань історичного (С.Ф. Матвеев, 2002; О.В. Римар, 2002; Ю.А. Бріскін 2004, 2006; Є.Н. Приступа, 2003,

2005; І.О. Когут 2008), організаційного (В.І. Мудрік, 2001; Ю.А. Бріскін, 2004; С.П. Евсеев, 2007), світоглядного характеру (С.Ф. Матвєєв, 2006; Ю.А. Бріскін, 2002, 2007). У сучасних літературних джерелах розглядаються різні напрями соціальної адаптації осіб із вадами інтелекту: професійно-трудове навчання (О.П. Хохліна 2000, К.В. Рейда 2003), музичне виховання (О.В. Коломійцева 2009), використання засобів фізичного виховання (Л.Л. Харченко 2003, О.М. Лєсько 2004, С.В. Гвоздецька 2005), конструкторська діяльність (І.Ю. Ужченко 2008). Використання ж засобів спорту для соціальної адаптації осіб вадами інтелекту в літературі описано фрагментарно (Є.В. Гончаренко 2011).

Як відомо, в Україні реалізується унікальна державна політика в галузі адаптивного спорту, що, передусім, стосується паралімпійського та дефлімпійського спорту. Законом України про фізичну культуру і спорт (ст. 24, 31) декларується «розвиток фізичної культури і спорту інвалідів, поліпшення фізичного стану та суспільної інтеграції інвалідів, організація і проведення заходів з фізичної культури і спорту інвалідів, участь національних збірних команд України у Паралімпійських і Дефлімпійських іграх, міжнародних спортивних змаганнях інвалідів». Актуалізацію науково-методичної підтримки руху Спеціальних Олімпіад в Україні продиктовано, в тому числі, останніми нормативними документами: указ Президента України «Про заходи фізкультурно-оздоровчої діяльності стосовно дітей та молоді з вадами розумового розвитку та підтримки руху Спеціальної олімпіади в Україні» від 22 лютого 2010 року № 202/2010, розпорядження Кабінету Міністрів України від 04 серпня 2010 року № 1601-р «Про затвердження плану фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми та молоддю з вадами розумового розвитку та підтримки в Україні руху Спеціальної олімпіади».

Важливість розробки науково-методичних проблем Спеціальних Олімпіад пов'язано також із тим, що, якщо для інших напрямів адаптивного спорту (паралімпійський та дефлімпійський спорт), ураховуючи ідентичність їхніх цільово-результативних відносин із олімпійським спортом, можлива часткова нозологічно-детермінована екстраполяція основних підходів системи підготовки спортсменів-олімпійців, то для

Спеціальних Олімпіад необхідне суттєве переосмислення фундаментальних положень цієї системи (І.О. Когут, Є.В. Гончаренко, 2011). Разом з тим без використання досвіду підготовки спортсменів в олімпійському спорті, закономірностей формування різних видів підготовленості (В.С. Келлер, В.М. Платонов 1993; Л.П. Матвеев 1999; В.Н. Платонов 2004), рухових вмій та навичок (В.Д. Мазниченко, 1976; В.Н. Болобан, 1990; Д.Д. Донской, 1991), розвитку фізичних якостей (М.М. Булатова, В.Н. Платонов, 1995; М.М. Линець, 1997; Ю.В. Верхошанский, 1998) тощо, неможливий подальший розвиток Спеціальних Олімпіад у сучасних умовах.

Таким чином, постає важлива науково-прикладна **проблема** невідповідності наявного рівня знань філософських, організаційних, нормативних, методичних, поняттєвих засад спеціального олімпійського руху сучасним потребам практики, масштабу та соціальної вартості Спеціальних Олімпіад як виду діяльності.

РОЗДІЛ І. СПЕЦІАЛЬНІ ОЛІМПІАДИ В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНОГО ОЛІМПІЙСЬКОГО РУХУ

1.1. Інтеграція адаптивного спорту в міжнародний спортивний рух

Як свідчать фундаментальні джерела [27, 31], концепцією адаптивного спорту є інтеграція інвалідів у суспільне життя через використання засобів спорту, тобто шляхом тренувальної та змагальної діяльності. Нині, власне, вище «адаптивний спорт» є повною мірою інтегрованим у суспільне життя. Ця інтеграція є результатом багаторічної генези, послідовного перетворення реабілітаційно-спрямованого використання рухової активності для інвалідів у суто спортивну діяльність, що здійснюється на різних рівнях та має найвище визнання та патронат Міжнародного олімпійського комітету (МОК) [28, 177, 371].

За даними літератури, перші спроби залучення інвалідів до спорту були ще в XIX столітті, коли 1888 року в Берліні було засновано перший спортивний клуб для глухих. Перші Олімпійські ігри для глухих було проведено в Парижі (Франція) з 10 по 17 серпня 1924 року завдяки ентузіазму Ежена Рубен-Алке. У змаганнях брали участь представники національних федерацій Бельгії, Великої Британії, Нідерландів, Польщі, Франції та Чехословаччини. До змагань також допустили спортсменів Італії, Румунії та Угорщини, які ще не мали своїх національних федерацій. До програми Ігор увійшли п'ять видів спорту: легка атлетика, велоспорт, футбол, стрільба та плавання. Успіх Ігор перевершив усі сподівання, і це стимулювало організаторів відповідно до олімпійських традицій проводити їх щочотири роки. Нині ці Ігри розглядаються як I Міжнародні тихі ігри.

16 серпня 1924 року представники спортивних федерацій-учасниць Ігор утворили Міжнародний спортивний комітет глухих для об'єднання всіх спортивних федерацій глухих спортсменів, організації і забезпечення проведення регулярних міжнародних спортивних змагань. [27, 34, 53, 362].

Інтеграція спорту глухих у міжнародний спортивний рух розпочалася 1955 року з офіційного визнання Міжнародного комітету спорту глухих Міжнародним олімпійським комітетом Міжнародною федерацією з олімпійським статусом. 1966 року Міжнародний комітет спорту глухих було нагороджено Олімпійським кубком Кубертена. 1985 року Міжнародний комітет спорту глухих отримав дозвіл на використання Олімпійського прапора на Всесвітніх літніх та зимових іграх глухих.

2001 року Міжнародний комітет спорту глухих отримав офіційний дозвіл МОК на зміну назви Всесвітніх ігор глухих на Дефлімпійські ігри. 2003 року МОК підтримав зміну назви Міжнародного комітету спорту глухих на Міжнародний дефлімпійський комітет. Керівними органами Міжнародного дефлімпійського комітету є Конгрес, Позачерговий Конгрес і Виконавчий

комітет. Конгрес скликається як мінімум раз на 2 роки і є зібранням не менше ніж 50% федерацій, які представляють не менше ніж дві регіональні конфедерації. Повноваженнями Конгресу є визначення напрямів розвитку спорту глухих відповідно до міжнародних стандартів, вибори Виконкому, розгляд фінансових документів, процедури виборів офіційних представників, затвердження спортивного календаря. Усі рішення (за винятком поправок до Конституції) приймаються простою більшістю голосів. Виконавчий комітет Міжнародного дефлімпійського комітету складається з Президента, одного віце-президента, одного спортивного директора та трьох членів. Усі члени Виконавчого комітету повинні бути особами з порушеннями слуху. Вони вибираються терміном на 4 роки. Поточна діяльність здійснюється комісіями Міжнародного дефлімпійського комітету: комісією атлетів, комісією протестів, комісією з дактилології, регламентною комісією, юридичною комісією, фінансовою комісією, антидопінговою комісією, комісією регіональних конфедерацій, технічною комісією, комісією з визнання. Виконавчий комітет може створювати різні комісії на вимогу і призначати їх членів.

Дефлімпійський комітет об'єднує національні асоціації і спортивні федерації. Зокрема, Міжнародну федерацію баскетболу глухих (Deaf International Basketball Federation), Міжнародну федерацію бойових мистецтв (International Martial Arts Federation for the Deaf), Міжнародну федерацію гольфу глухих (World Deaf Golf Federation).

Національні спортивні асоціації глухих об'єднано регіональними конфедераціями: Азійсько-Тихоокеанською спортивною федерацією глухих, яка містить 26 країн (Asia Pacific Deaf Sports Confederation – APDSC), Європейською спортивною організацією глухих – 41 країна (European Deaf Sports Organization – EDSO), Панамериканською спортивною федерацією глухих, яка має в складі 12 країн (Pan American Deaf Sports Organization – PANAMDES), та Конфедерацією Африканського спорту глухих (Confederation of African Deaf Sports – CADS), що об'єднує 19 країн.

Основним нормативним документом, що регламентує стратегію розвитку дефлімпійського спорту у світі є Конституція Міжнародного дефлімпійського комітету. У Конституції Міжнародного дефлімпійського комітету місія дефлімпійського спорту визначається прагненням спортсменів із вадами слуху до досягнення вищих спортивних результатів під гаслом «Рівність через спорт» відповідно до ідеалів олімпізму [346].

Завдання Міжнародного дефлімпійського комітету:

- забезпечити успішне проведення літніх і зимових Дефлімпійських ігор;
- сприяти розвитку спортивних можливостей глухих спортсменів від початкового до елітарного рівня;
- здійснювати підтримку та схвалення реалізації освітніх, культурних, дослідницьких завдань, котрі сприяли б розвитку, удосконаленню та професійній самореалізації спортсменів із вадами слуху;

здійснювати боротьбу із застосуванням допінгу в спорті, забезпечувати розвиток спорту осіб із вадами слуху відповідно до принципів, зазначених у антидопінговому кодексі Всесвітньої антидопінгової агенції (WADA);

розвивати дефлімпійський спорт без дискримінації за політичними, релігійними, економічними, медичними, расовими чи гендерними мотивами.

Слід зазначити, що завдання й основні принципи діяльності Міжнародного дефлімпійського комітету є спільними із завданнями Міжнародного олімпійського комітету та Міжнародного паралімпійського комітету. Подібні завдання в дещо іншій редакції декларуються і іншими керівними організаціями інваспорту.

Реалізація основних завдань Міжнародного дефлімпійського комітету, відповідно до Конституції, має забезпечити зростання кількості учасників спортивних заходів, а також рівень їх спортивної майстерності. Важливим результатом діяльності Міжнародного дефлімпійського комітету має бути зростання економічного рівня забезпечення змагань та їх ефективна організація. Також Конституцією Міжнародного дефлімпійського комітету декларується прагнення до збільшення рівня міжнародного визнання.

Важливою тезою Конституції Міжнародного дефлімпійського комітету є визначення статусу глухих спортсменів як «культурної та лінгвістичної (мовної) меншини людства, що об'єднана гаслом «Рівність через спорт» [199].

Слід підкреслити, що, на відміну від основних нормативних документів суб'єктив олімпійського руху, в Конституції Міжнародного дефлімпійського комітету чітко не визначено вимоги до програми Дефлімпійських ігор, процедура допуску атлетів (ліцензування), вимоги до процедури вибору міста-організатора Дефлімпійських ігор, не регламентовано церемонію відкриття та закриття змагань. Ці вимоги конкретизуються в Загальних технічних правилах літніх Дефлімпійських ігор, Загальних технічних правилах зимових Дефлімпійських ігор та Загальних правилах Всесвітніх змагань глухих [362]. Відповідно до Загальних технічних правил літніх Дефлімпійських ігор, програма складається з індивідуальних та командних змагань в таких видах спорту (поширених не менше, ніж у 8 країнах світу): легка атлетика, бадмінтон, пляжний волейбол, боулінг, велоспорт, дзюдо, карате, орієнтування, стрільба, плавання, настільний теніс, тхейквондо, теніс, вільна боротьба, греко-римська боротьба, баскетбол, футбол, гандбол, волейбол, волейбол, волейбол, волейбол. Програма зимових Дефлімпійських ігор передбачає індивідуальні види спорту – гірськолижний спорт, лижні перегони, сноубординг і командні види спорту – керлінг, хокей. Кількісні критерії проведення офіційних змагань відповідають вимогам, що висуваються до літніх видів спорту.

Отже, головними чинниками визнання дефлімпійського спорту як складової міжнародного олімпійського руху є заслуги в розвитку спорту серед глухих, реалізація олімпійських ідеалів, практичний внесок у розвиток

міжнародного олімпійського руху та відповідність принципів дефлімпійського спорту принципам олімпізму [59, 199, 362].

Після Другої світової війни до занять спортом залучаються інваліди з пошкодженнями опорно-рухового апарату. Фундатором цього руху став доктор Людвіг Гуттманн. Проведені під його керівництвом 1948 року змагання зі стрільби з лука за участю 16 паралізованих військовослужбовців стали підґрунтям майбутніх Паралімпійських ігор [33, 57, 58]. Одночасне проведення Ігор XIV Олімпіади в Лондоні 1948 року та перших змагань зі стрільби з лука для інвалідів з параплегією у Сток-Мандевілі наштовхнуло на ідею проведення масштабних, комплексних змагань для інвалідів із різними вадами [61]. Літні Паралімпійські ігри проводяться з 1960 року, зимові – з 1976 року. Інтеграцію паралімпійського спорту в міжнародний спортивний рух закладено вже при його створенні, адже Людвіг Гуттманн уявляв майбутні змагання інвалідів як такі, що проводяться в тому самому місті і на тих самих об'єктах, що і олімпійські. Цей задум, завдяки наполегливій праці федерації Сток-Мандевільських ігор, вдалося реалізувати одразу при проведенні перших та других паралімпійських ігор. Пізніше, від 1988 року, за підтримки Міжнародного олімпійського комітету було прийняте рішення усі змагання проводити на олімпійських об'єктах та називати «Паралімпійські ігри» («Paralympic Games»). Для використання були обрані латинське та грецьке значення префіксу «para» – «паралельний», «такий, що приєднався, та водночас незалежний» та «подібний». Цей термін став означати, що ігри для інвалідів проводяться паралельно із Олімпійськими [365].

Визнанням МОК та послідовним проведенням Олімпійських та Паралімпійських ігор не обмежуються процеси інтеграції цих напрямків міжнародного олімпійського руху. Вони мають багато спільного на рівні цільово-результативних відносин, у формуванні програм змагань, у діяльності організаційних структур тощо [37, 38, 50, 62].

Так, досягнення в сучасному паралімпійському спорті мають незаперечне соціальне значення, а їх рівень потребує використання всіх можливих (часто, надможливих) засобів підготовки. Співрозмірна з олімпійцями результативність окремих спортсменів-інвалідів, можливість участі спортсменів із тими чи іншими вадами в Іграх Олімпіад є свідченням потужних процесів інтеграції адаптивного спорту.

Співпраця Міжнародного олімпійського та паралімпійського комітетів з питань стратегії, організації, фінансування, проведення Паралімпійських ігор є вагомим свідченням процесів інтеграції адаптивного, зокрема, паралімпійського спорту в міжнародний олімпійський рух. Власне, Міжнародний паралімпійський комітет (МПК) був створений 22 вересня 1989 році в м. Дюссельдорф (Німеччина). Нині штаб-квартира МПК знаходиться в Бонні (Німеччина), з 3 вересня 1999 року у відремонтованому за підтримки уряду Німеччини та на добровільні внески приміщенні. Це постійно діюча неурядова організація, що є вищою інстанцією у вирішенні питань, пов'язаних

і координуванням, контролем та проведенням Паралімпійських ігор і керівництвом руху спорту інвалідів [365].

Як зазначено в Конституції Міжнародного паралімпійського комітету, метою його діяльності є формування та міжнародне представництво організацій спорту інвалідів з урахуванням паралімпійських стандартів, а також сприяння розвитку й популяризації спорту серед інвалідів світу, їх необхідної реабілітації в суспільстві та формуванні здорового способу життя.

Серед основних напрямів діяльності Міжнародного паралімпійського комітету можна виокремити такі:

- надання допомоги в координації та контролі за проведенням всевітніх і регіональних ігор, чемпіонатів серед спортсменів різних нозологій;
- координація спортивного календаря міжнародних і регіональних змагань спортсменів - інвалідів;
- інтеграція спорту інвалідів у структуру міжнародного спортивного руху здорових спортсменів, урахуваючи та зберігаючи особливості спорту інвалідів;
- співпраця з Міжнародним олімпійським комітетом (МОК) та іншими міжнародними спортивними організаціями;
- підтримка та заохочення освітніх та реабілітаційних програм, дослідницької діяльності в інтересах спорту інвалідів та паралімпійського руху;
- розвиток спорту інвалідів без дискримінації з політичних і економічних мотивів, віросповідання, нозології, ступеня втрати здоров'я, расової та статевої приналежності;
- забезпечення розширення діапазону можливостей спортсменів з ураженнями та виконання тренувальних програм, які сприяють поліпшенню функцій організму;
- прагнення до розширення програм літніх та зимових Паралімпійських ігор за рахунок уведення видів спорту, видів змагань та спортивних дисциплін для спортсменів з важкими ураженнями та жінок [41, 45]

Аналіз формування сучасної програми Паралімпійських ігор свідчить, що переважна кількість видів спорту є видами олімпійської програми. З 20 літніх видів спорту паралімпійської програми, 16 уведено до програми Ігор олімпіад (табл.1.1). Усі 5 видів спорту з програми зимових паралімпійських ігор представлені і в олімпійській програмі. Види спорту чи дисципліни, що не входять в Олімпійську програму, не розглядаються стосовно введення в Паралімпійську програму, за винятком тих, котрі вважаються спеціальними чи особливими видами спорту, призначеними для спортсменів-інвалідів. Заявка на включення виду спорту повинна містити докази у вигляді списків офіційних результатів, що демонструють відповідність критерію виду спорту «такий, що широко та регулярно практикується». Крім того, при формуванні сучасної паралімпійської програми використовуються кількісні критерії популярності

видів спорту, підхід, що тривалий час ефективно використовувався в олімпійських іграх [396, 397].

У нормативних документах Міжнародного паралімпійського комітету зазначено класифікацію спортивних федерацій і відповідно видів спорту, що розвиваються під їх керівництвом:

1. Види спорту, які належать до Міжнародного паралімпійського комітету (IPC Sports): легка атлетика; пауерліфтинг; стрільба; плавання; спортивні бальні танці на візках.

2. Види спорту, які належать до Міжнародних спортивних організацій інвалідів (IOSD Sports): бочі, футбол – команда із 7 спортсменів (CPISRA); футбол – команда з 5 спортсменів, голбол, дзюдо (IBSA); фехтування на візках, регбі на візках (IWAS).

Таблиця 1.1

Класифікація літніх паралімпійських видів спорту

Олімпійські (16)	Неолімпійські (3)	Позологічно-дегерміновані (1)
Баскетбол	Пауерліфтинг	Голбол
Велоспорт		
Веслування		
Вітрильний спорт		
Волейбол сидячи		
Дзюдо	Бочі	
Кінний спорт		
Кульова стрільба		
Легка атлетика		
Настільний теніс		
Плавання	Міні-футбол	
Регбі		
Стрільба з лука		
Теніс		
Фехтування		
Футбол		

3 Види спорту, які належать до Міжнародних спортивних федерацій (IF Sports) стрільба з лука (Міжнародна федерація стрільби з лука), велосипедний спорт (Міжнародна федерація велоспорту), кінний спорт (Міжнародна федерація кінного спорту), веслування (Міжнародна федерація веслування), вітрильний спорт (Міжнародна організація вітрильного спорту для інвалідів), настільний теніс (Міжнародна федерація настільного тенісу), волейбол сидячи (Всевітня організація волейболу для інвалідів); баскетбол на візках (Міжнародна федерація баскетболу на візках); теніс на візках (Міжнародна федерація тенісу) [143, 365].

Існування спільних міжнародних спортивних федерацій для інвалідів і здорових спортсменів також є підтвердженням інтеграційних процесів.

Крім того, слід зазначити, що до програми наступних XV Паралімпійських ігор у Ріо-де-Жанейро (Бразилія) уведено 2 нові види спорту – парканіое (для спортсменів з ампутаціями) і паратріатлон (для спортсменів з пошкодженнями опорно-рухового апарату).

Зміни сучасної програми паралімпійських ігор пов'язані також із розширенням нозологічного складу учасників XIV Паралімпійських ігор у Лондоні 2012 року за рахунок долучення до вже відомих нозологічних груп (пошкодження опорно-рухового апарату: пошкодження хребта та спинного мозку, ампутації, церебральний параліч, інші пошкодження опорно-рухового апарату; вади зору), спортсменів із вадами інтелекту (участь яких у Паралімпійських іграх було призупинено після 2000 року). Сучасна структура програми паралімпійських ігор (на прикладі XIV Паралімпійських ігор у Лондоні) містить такі дисципліни (рис. 1.1):

- циклічні дисципліни – 60,0% (302 комплекти нагород).

До циклічних дисциплін належать: бігові дисципліни легкої атлетики (100 м, 200 м, 400 м, 800 м, 1500 м, 5000 м, 10000 м, марафон, 4 x 100 м; 4 x 400 м), плавання; велосипедний спорт; веслування;

- швидкісно-силові дисципліни – 17,9% (90 комплектів нагород).

До швидкісно-силових – легкоатлетичні стрибки (стрибок у довжину, стрибок у висоту, потрійний стрибок, метання спису, диску, булави, штовхання ядра); пауерліфтинг;

- складнокоординаційні дисципліни – 7,0% (35 комплектів нагород).

Складнокоординаційні: стрільба з лука; стрільба; вітрильний спорт; кінний спорт;

- спортивні ігри – 10,1% (51 комплект нагород).

Спортивні ігри представлені баскетболом на візках; бочі; голболом; волейболом сидячи; регбі на візках; настільним тенісом; тенісом на візках; футболом – команда із 7 спортсменів; футболом (міні-футбол) – команда з 5 спортсменів;

- однокористувачів – 5,0% (25 комплектів нагород).

Однокористувачів: дзюдо; фехтування на візках.

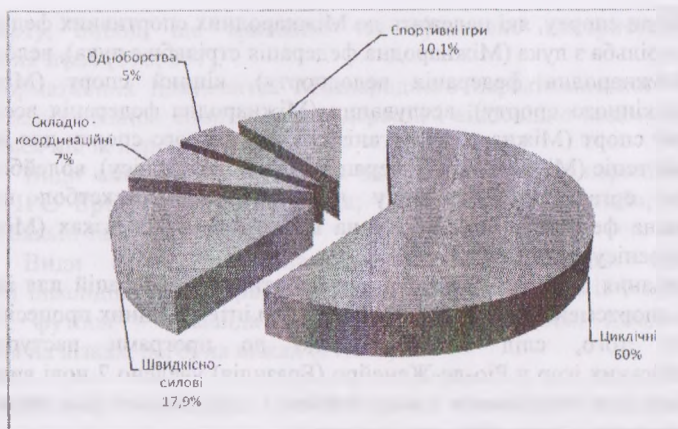

Рис. 1.1. Сучасна структура програми паралімпійських ігор (на прикладі XIV Паралімпійських ігор у Лондоні 2012 р.)

На XIV Паралімпійських іграх розіграно 503 (у 73 дисциплінах) комплекти нагород серед чоловіків, жінок і в змішаних групах:

- змішані – 36 (7,2%);
- чоловіки – 267 (53,1%);
- жінки – 200 (39,8%).

Змішані дисципліни – це бочі, велосипедний спорт, кінний спорт, веслування, вітрильний спорт, стрільба, регбі на візках, теніс на візках.

Таким чином, на літніх Паралімпійських іграх переважають циклічні (302 комплекти нагород – 60,0%) дисципліни і та змагання серед чоловіків (267 комплектів нагород – 51,3% від загальної кількості нагород) [143].

У грудні 1968 року міжнародний спортивний рух інвалідів поповнився ще одним напрямком – з ініціативи Юніс Кеннеді Шрайвер були проведені I Міжнародні спортивні ігри Спеціальних Олімпіад, де близько 1000 розумово відсталих людей змагалися з легкої атлетики та плавання [28, 166]. Передумовою успішного проведення цих змагань була організація 1963 року в родинному маєтку Кеннеді в Мериленді (США) спортивно-оздоровчого літнього табору для 100 дітей і дорослих. Цей табір було започатковано саме для людей із вадами розумового розвитку. Американська Асоціація здоров'я, фізичного виховання та рекреації підтримала цей рух, керівництво парків та зон відпочинку Чикаго запропонувало організацію спеціальних змагань як частину загальних літніх оздоровчих програм, а Фонд Кеннеді виділив гранти для таких таборів. Програми роботи з людьми, які мають порушення інтелектуального розвитку були введені до програм президентської комісії з питань фізичної підготовки та спорту.

Згодом ігри Спеціальних Олімпіад набувають суспільного визнання, і в грудні 1971 року Національний олімпійський комітет (НОК) США офіційно

вважає цю організацію як таку, що має право на використання слова «Олімпійський» у своїй назві на території США.

5 – 11 лютого 1977 р. відбулися I Міжнародні зимові ігри Спеціальних Олімпіад у Стімбуот-Спрінгс (штат Колорадо, США). У змаганнях взяли участь 285 атлетів США та Канади. Змагання були проведені з лижних перегонів та бігу на ковзанах.

15 лютого 1988 р. відбулося підписання Протоколу між Міжнародним олімпійським комітетом та Міжнародною організацією Спеціальних Олімпіад про співпрацю та офіційне визнання руху. На XV зимових Олімпійських іграх в Калгарі МОК, в особі президента Х.А. Самаранча, проголосив, що, беручи до уваги зусилля, що сприяють поширенню занять спортом серед осіб із розумовою відсталістю, Міжнародний олімпійський комітет в офіційному порядку визнає Спеціальні Олімпіади, які одержують дозвіл на використання найменування «Олімпіади» у вигляді словосполучення «Спеціальні Олімпіади» [28, 163].

Від 1991 року Міжнародні літні та зимові ігри Спеціальних Олімпіад перейменовано у Всесвітні (літні та зимові) ігри Спеціальних Олімпіад. Кількість учасників літніх ігор Спеціальних Олімпіад з 1995 року перевищує 7000, що робить ці змагання чи не наймасовішими в міжнародному спортивному русі. Таким чином, рух Спеціальних Олімпіад набуває широкого суспільного визнання та стає повноправною складовою міжнародної олімпійської системи.

Узагальнення історичних відомостей щодо інтеграції адаптивного спорту в міжнародний спортивний рух, аналіз динаміки кількості країн та спортсменів – учасників літніх Ігор інвалідів (наприклад, кількість спортсменів та країн учасників паралімпійських ігор зростає відповідно з 400 та 23 у 1960 році до 4200 та 166 у 2012 році), а також визначних історичних подій Олімпійського спорту та спорту інвалідів дозволили припустити існування трьох основних періодів розвитку спорту інвалідів у системі Міжнародного олімпійського руху:

- I період – 1924 – 1948 рр.;
- II період – 1952 – 1988 рр.;
- III період – від 1992 р. [33, 35, 36, 51].

Слід відзначити, що ці періоди, переважно, збігаються з прийнятою періодизацією сучасних Ігор Олімпіад [178, 179, 293], що є свідченням певної єдності розвитку спорту інвалідів від Олімпійського спорту.

Таким чином, розгляд напрямів адаптивного спорту необхідно здійснювати в контексті олімпійського руху, що визначений у Олімпійській карті як «концентрована, організована, універсальна і постійна діяльність всіх осіб та організацій, яких надихають цінності олімпізму, що проводиться під керівництвом МОК. Ця діяльність охоплює п'ять континентів. Вона досягає своєї вершини, коли збирає разом атлетів світу на величезному спортивному фестивалі — Олімпійських іграх...»[177]. У змісті Правил 2 Олімпійської карті зазначається:

1. Виконком МОК може надати патронат МОК міжнародним регіональним, континентальним або всесвітнім комплексним змаганням на умовах, які МОК вважатиме резонними, за умови, що вони будуть проводитися відповідно до Олімпійської Хартії й будуть організовані під контролем НОКів або асоціацій, визнаних МОК, при сприянні відповідних МСФ і при дотриманні технічних правил МСФ.

2. Виконком МОК може надати патронат МОК іншим спортивним заходам, за умови, що їхні завдання відповідають цілям Олімпійського руху.

Отже, відповідно до вимог Олімпійської Хартії інтегрованими до Міжнародної олімпійської системи є наступні змагання інвалідів: Паралімпійські ігри, Дефлімпійські ігри та ігри Спеціальних Олімпіад, що є традиційними та комплексними спортивними заходами та за своєю сутністю відповідають олімпійським принципам.

1.1 Шляхи соціальної інтеграції осіб із вадами розумового розвитку

1.2.1. Діяльність міжнародної організації Спеціальних Олімпіад

Історія Спеціальних Олімпіад нерозривно пов'язана із діяльністю Юніс Кеннеді-Шрайвер та Сарджента Шрайвера. Юніс Кеннеді-Шрайвер – фундатор Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад («Special Olympics Inc.»). 1918 року в родині Кеннеді народилася донька Розмарі, доля якої вплине на все життя її молодшої сестри – Юніс Кеннеді, яка народилася 1921 р. З дитинства Розмарі та Юніс були дружними сестрами й любили одна одну. Але з часом виявилось, що Розмарі відстає в розумовому розвитку. Юніс Кеннеді доглядала свою сестру і робила все від неї залежне для полегшення її життя. Ця трагедія мала вплив на Юніс і своє життя вона присвятила допомозі людям, сім'ї яких спіткала така сама біда.

1957 року Ю.Кеннеді-Шрайвер стає директором Фонду Джозефа Кеннеді. Під її керівництвом Фонд ініціював створення Комітету з питань затримки розвитку людини при Президентові (1961) та розвитку Національного інституту здоров'я дитини та розвитку людини (1962), започаткував премії за дослідження питань затримки розвитку людини (1962), розробив стандарти фізичного розвитку та тести інтелектуального розвитку (1963), ініціював п'ятирічну інформаційну програму Національної Ради Реклами щодо підтримки та розуміння людей із вадами розумового розвитку (1964), започаткував у різних штатах мережу філіалів університетських факультетів та дослідницьких центрів основних медичних шкіл із проблем вад розумового розвитку (1967), започаткував Спеціальні Олімпіади (1968), створив головні центри для вивчення медичної етики в Гарвардському та Джорджтаунському університетах (1971), започаткував «Об'єднання

допомоги», яке створило 450 програм та приватних шкіл (1981 – 1997), підтримує міжнародний рух Спеціальних Олімпіад у всьому світі (з 1963 р. і до нашого часу) [28, 102].

Досягосним кроком у цій діяльності було відкриття 1963 року літнього спортивно-оздоровчого табору для людей із вадами розумового розвитку. У 1964 – 1968 рр. громадські та приватні установи по всій Америці відкривають літні літні табори, що фінансуються Фондом Кеннеді й діяльність яких доводить, що фізичні можливості осіб з розумовою відсталістю набагато перевищують їх оцінку, що склалася.

1968 року, розуміючи що люди з розумовою відсталістю потребують ширших можливостей для участі в спортивних тренуваннях та спортивних змаганнях, Юніс Кеннеді Шрайвер організовує міжнародний спортивний захід 19 – 20 липня в м. Чикаго (США) проводяться I Міжнародні спортивні ігри Спеціальних Олімпіад. У змаганнях взяли участь понад 1000 атлетів 26 штатів США та Канади, які змагалися в легкій атлетиці та плаванні. Організаторами ігор були перший Директор зі спорту та рекреації Фонду Джозефа Кеннеді д-р Франк Хайден та д-р Р. Кук.

У грудні 1968 р. створюється та реєструється в окрузі Колумбія добровільна некомерційна організація «Special Olympics Inc» [388].

У червні 1970 р. відбуваються перші змагання Спеціальних Олімпіад за межами США – I ігри Спеціальних Олімпіад у Франції, у яких взяло участь 550 спортсменів.

II Міжнародні літні ігри Спеціальних Олімпіад відбулися 13 – 15 серпня 1970 р. у м. Чикаго (США). У змаганнях взяли участь 2000 атлетів із 50 штатів США, Канади, Франції та Пуерто Рико. Змагання з баскетболу відбулися за підтримки Національної баскетбольної асоціації (NBA). Гарі Фостер (Спеціальна Олімпіада Канади) запропонував увести до змагань новий вид спорту – хокей на підлозі.

III Міжнародні літні ігри Спеціальних Олімпіад відбулися 13 – 18 серпня 1972 р. у м. Лос-Анджелес (США). Ігри відбулися у таборі Каліфорнійського університету. В іграх взяли участь 2500 атлетів у чотирьох видах спорту. Ігри транслювалися на весь світ телекомпанією ABC. На цих іграх як вид Спеціальної Олімпіади дебютувала гімнастика [28].

IV Міжнародні літні ігри Спеціальних Олімпіад відбулися 7 – 11 серпня 1975 р. у Мічиганському університеті (м. Маунт Плезант, штат Мічиган, США). В іграх взяли участь 3200 атлетів із 10 країн світу. Ігри транслювалися по національній телемережі CDS-TV.

5 – 11 лютого 1977 р. відбулися I Міжнародні зимові ігри Спеціальних Олімпіад у Стімбоут-Спрінгс, штат Колорадо (США). У змаганнях взяли участь 285 атлетів США та Канади. Змагання були проведені з лижних перегонів та бігу на ковзанах. Ці ігри транслювалися телекомпаніями CBS, ABC та NBC.

У липні 1977 року участь у Спеціальних Олімпіадах зростає до 700 тис. осіб із збільшенням кількості дорослих людей. У 19 країнах уже діють

програми Спеціальних Олімпіад. У липні 1979 р. була надрукована перша поштова марка Спеціальної Олімпіади.

У Міжнародні літні ігри Спеціальних Олімпіад відбулися 8 – 13 серпня 1979 р. у Брокпорті, в університеті штату Нью-Йорк. У змаганнях взяли участь близько 3500 атлетів із США та 20 країн світу. Телекомпанія ABC транслювала ці ігри. Почесними гостями змагань були перша леді США Розалін Картер, а також видатний професійний боксер Мохаммед Алі.

8 –13 березня 1981 р. відбулися II Міжнародні зимові ігри Спеціальних Олімпіад у селищі Смоглерз Нотч Стоу, штат Вермонт (США). У змаганнях взяли участь понад 600 атлетів у чотирьох видах спорту

У травні 1981 р. відбулися I Європейські ігри Спеціальної Олімпіади у Брюсселі (Бельгія). У змаганнях взяли участь понад 2000 спортсменів. Увагу цим іграм приділив Папа Іоанн Павло II.

У 1982 – 1983 рр. змагання за програмами Спеціальних Олімпіад проводили вже понад 50 країн на всіх континентах. Кількість тренерів, які спеціально готувалися в школах Спеціальних Олімпіад становила в лютому 1983 року 25 тис. осіб.

12 – 18 липня 1983 р. відбулися VI Міжнародні літні ігри Спеціальних Олімпіад в університеті штату Луїзіана, у Батон-Роудж (США). У змаганнях взяли участь понад 4000 атлетів із 51 країни світу. Уперше були проведені змагання з ролер-скейтингу та софтболю. Почесним гостем ігор був олімпійський чемпіон із десятиборства Брюс Дженнер. 4 липня 1985 р. 65 членом Спеціальних Олімпіад стала Китайська Народна Республіка.

24 – 29 вересня 1985 р. відбулися III Міжнародні зимові ігри Спеціальних Олімпіад у Парк Сіті, штат Юта (США). У змаганнях із чотирьох видів спорту взяли участь понад 800 атлетів 14 країн.

Організація Об'єднаних Націй оголосила 1986 р. Міжнародним роком Спеціальних Олімпіад.

31 липня – 8 серпня 1987 р. відбулися VII Міжнародні літні ігри Спеціальних Олімпіад в університеті Нотр Дам та коледжі Санта-Мари в Саус-Бенд (штат Індіана, США). У змаганнях взяли участь понад 4700 атлетів 70 країн світу. Відкриття Олімпіади транслювалося по національному телебаченню США у прайм-тайм. Президент США Рональд Рейган вітав і нагороджував учасників змагань у Білому Домі.

У жовтні 1987 року реалізовано проект «Very Special Christmas» – світовий випуск музичного альбому кращих виконавців рок-н-ролу. Усі прибутки від продажу більше як 2 мільйонів платівок, компакт-дисків та касет зібрані для Спеціальної Олімпіади. Прем'єра альбому «Very Special Christmas», продаж 1000000 копій у перший рік створили прецедент для наступного альбому, який приніс понад 100 млн. \$ для Спеціальної Олімпіади. Альбом започаткував традицію запису пісень, кліпів, зразків музики, відео і фото, присвячених Різдву, що використовується для збору коштів на потреби Спеціальних Олімпіад [394].

1988 року відбулися трьохденні «Ігри миру» за участю арабських та ізраїльських атлетів. На той час рух Спеціальних Олімпіад охопив 73 країни.

15 лютого 1988 р. відбулося підписання Протоколу між Міжнародним олімпійським комітетом та Міжнародною організацією Спеціальних Олімпіад про співпрацю та офіційне визнання руху. [373].

У липні 1988 р. на конференції Спеціальної Олімпіади було обговорено нову форму змагань – Партнерський спорт (Unified Sports), у якому мали змогу брати участь здорові спортсмени [128]. Партнерський спорт було запроваджено в командах, які змагалися з баскетболу, боулінгу, футболу, софтбоулу, волейболу, велоперегонів, бігу та спортивної ходьби.

1 – 8 квітня 1989 р. відбулися IV Міжнародні зимові ігри Спеціальних Олімпіад в м. Рено (штат Невада) та Лейк-Тахо (штат Каліфорнія). У змаганнях взяли участь понад 1400 атлетів 18 країн. Хокей на підлозі було визнано офіційним видом спорту.

1989 року в м. Бейрут (Ліван) вперше відбулися Національні ігри Спеціальної Олімпіади, у яких взяли участь 250 атлетів та 1000 волонтерів.

14 січня 1990 р. президент Міжнародної Спеціальної Олімпіади Сарджент Шрайвер оголосив про приєднання Радянського Союзу до руху Спеціальних Олімпіад.

20 – 27 липня 1990 р. відбулися треті Європейські літні ігри Спеціальної Олімпіади у Стратчліді (Шотландія). У змаганнях взяли участь 2400 спортсменів. Уперше на цих змаганнях були делегації з Чехословаччини, Угорщини, Ісландії, Естонії, Латвії, Литви та СРСР [158].

Від 1991 р. міжнародні літні та зимові ігри Спеціальних Олімпіад перейменовано у Всесвітні (літні та зимові) ігри Спеціальних Олімпіад.

19 – 27 липня 1991 р. відбулися VIII Всесвітні літні ігри Спеціальних Олімпіад у двох містах – Мінеаполісі та Сан-Пауло (штат Міннесота, США). У змаганнях взяли участь понад 6000 атлетів 107 країн. Ігри транслювали три основні американських телекомпанії – ABC, SBC, NBC, та одна компанія з Канади. Трансляції ігор вела також Російська телерадіокомпанія. Уперше до програм змагань Спеціальної Олімпіади було введено Партнерський (Об'єднаний) спорт. Змагання відвідали Королева Йорданії Нур і король Йорданії Раад.

1993 року, вперше за межами США, відбулися V Всесвітні зимові ігри Спеціальних Олімпіад у Зальцбурзі та Шладмінгу (Австрія). Це були перші Всесвітні зимові ігри Спеціальних Олімпіад на території Європи. У змаганнях із п'яти видів спорту взяли участь понад 1600 атлетів із 53 країн. У церемонії відкриття взяв участь відомий актор та громадський діяч Арнольд Шварценеггер. Змагання відкрив Президент Австрії Томас Клестіл. Президент Республіки Австрія дав офіційний обід у Президентському Палаці на честь неурядової організації, що було безпрецедентним явищем. На цих іграх уперше 36 темношкірих та білих атлетів із Південно-Африканської Республіки взяли участь у змаганнях як члени однієї команди [28].

1 – 9 липня 1995 р. відбулися IX Всесвітні літні ігри Спеціальних Олімпіад у Нью-Гейвені (штат Коннектикут, США). У змаганнях із 19 видів спорту взяли участь близько 7200 атлетів 145 країн. На той час президентом

Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад став Тімоті Шрайвер. Організаторам змагань допомогало понад 45000 волонтерів. Уперше взяла участь збірна команда України в складі 12 спортсменів, яка виборола 23 медалі (5 золотих, 11 срібних, 7 бронзових). У церемонії відкриття ігор взяв участь голова країни – Президент США Білл Клінтон. Білл Клінтон взяв також участь у ранковій пробіжці разом з учасниками марафону. Змагання транслювалися телекомпанією NBC у прайм-тайм, а кабельна телемережа ESPN щоденно вела передачі понад 13 годин. Свої вітання учасникам Спеціальної Олімпіади надіслав Папа Іоанн Павло II.

1995 року Папа Іоанн Павло II видав перший за всю 2000-річну історію християнства Папський Декрет на підтримку спортивних змагань, відзначивши перемогу людини над фатальними наслідками долі.

1996 року відбулися I Азійсько-тихоокеанські регіональні ігри Спеціальної Олімпіади (Шанхай, Китай). Цей рік видався знаменним і через те, що, незважаючи на довгострокову політичну та релігійну ворожнечу в Ольстері, відбувся спільний смолоскиповий пробіг офіцерів силових структур Ірландії та Північної Ірландії, які взяли участь у відкритті ігор Спеціальної Олімпіади [399].

I – 8 лютого 1997 р. відбулися VII Всесвітні зимові ігри Спеціальних Олімпіад у Торонто та Коллінгвуді (провінція Онтаріо, Канада). У змаганнях із п'яти видів спорту взяли участь 1780 атлетів 82 країн. Були перші показові виступи зі сноушуйнгу. Канадське телебачення вело трансляції змагань кожного дня. Це були другі всесвітні ігри поза межами США.

1998 року відбулися I Середземноморські ігри (Греція), у яких взяли участь 1300 атлетів 24 країн. На цей час до руху Спеціальних Олімпіад приєдналося 145 країн.

26 червня – 4 липня 1999 р. відбулися X Всесвітні літні ігри Спеціальних Олімпіад у м. Раллі, штат Північна Кароліна, (США). У змаганнях взяли участь понад 7 000 атлетів 150 країн. Зменшення кількості учасників ігор порівняно із попередніми, за умови збільшення кількості команд, пов'язане із активізацією застосування квот для Національних програм Спеціальних Олімпіад.

17 грудня 1998 року Президент США Білл Клінтон і перша леді США Хіллари Клінтон уперше в Білому домі провели гала-акцію Спеціальної Олімпіади з запрошенням артистів, які брали участь у підготовці серії альбомів «Very Special Christmas». 2000 року Президент і пані Клінтон удруге стали господарями «Very Special Christmas» [385].

2000 року розпочато кампанію «За Спеціальні Олімпіади», метою якої було залучення 1000000 атлетів та 120 млн \$ упродовж 5 років. Реалізація таких безпрецедентних завдань під час цієї глобальної кампанії змінила обличчя Спеціальних Олімпіад. У травні 2000 року в межах кампанії актор Арнольд Шварценеггер приєднується до спортсменів Спеціальних Олімпіад, щоб запалити вогонь надії на Великій Китайській стіні. У такий спосіб у Китаї розпочато

найамбітніший проєкт в історії руху Спеціальних Олімпіад: Китай обіцяє збільшити кількість своїх спортсменів із 50000 до 500000 до 2005 року [385].

20 – 23 травня 2001 року в Гаазі (Нідерланди) було проведено Перший глобальний Конгрес атлетів Спеціальних Олімпіад. Було зібрано представників з усіх регіонів, які, незважаючи на різні мови, культури, вік та стать, разом дискутували про майбутнє Спеціальних Олімпіад.

В липні 2001 року в Південно-Африканській республіці, у містах Кейптауні, Йоганнесбурзі та в Сан-Сіті було проведено найбільший в Африці смолоскиновий пробіг поліцейських «Африканська надія» за участі колишнього президента Нельсона Мандели та Арнольда Шварценегера. Захід дозволив підвищити обізнаність населення всього континенту про рух Спеціальних Олімпіад та дав потужний поштовх для збільшення кількості атлетів в Африці та досягнення до 2005 року показника 100000 атлетів.

10 вересня 2001 р. відкрилися сьомі Всесвітні зимові ігри Спеціальних Олімпіад в Анкоріджі, на Алясці (США) У змаганнях із 7 видів спорту взяли участь понад 2000 атлетів 85 країн. Запроваджено нові види спорту – сноубордінг та сноушуйінг.

У жовтні 2001 року Спеціальні Олімпіади презентують та поширюють проєкт Get Into It®, що сприяє об'єднанню осіб з та без вад інтелекту. Проєкт спрямовано на поширення інформації про можливості осіб із вадами розумового розвитку, державні стандарти щодо інклюзивної освіти тощо. Він передбачає он-лайн ресурси: уроки та заходи за участі атлетів із вадами розумового розвитку, відео-розповіді про атлетів Спеціальних Олімпіад. Інформацію підібрано відповідно до вікових особливостей учнів та студентів, спрямовано на їхню мотивацію та активізацію в розв'язанні проблем осіб із вадами розумового розвитку [404].

19 – 20 липня 2002 року відбулася грандіозна щорічна акція святкування річниці створення дитячого фонду Нельсона Мандели з нагоди дня народження його засновника й голови, колишнього президента Південної Африки. Захід традиційно спрямовується на збір коштів та висвітлення інформації про програму Спеціальних Олімпіад Об'єднаний спорт® [30].

20 червня 2003 року Спеціальна Олімпіада оприлюднює результати першого глобального міжнародного дослідження ставлення до осіб з інтелектуальними обмеженнями. Дослідження містить цінну інформацію про ставлення людей у різних країнах світу до можливостей осіб із вадами інтелекту при виконанні ними професійних обов'язків, в процесі навчання, в повсякденному житті, у процесі спілкування.

Від 21 до 28 червня 2003 р. в Дубліні (Ірландія) відбулися XI Всесвітні літні ігри під гаслом «Розділимо почуття». В іграх взяло участь близько 160 національних делегацій, 7000 спортсменів, 28000 родичів та друзів. Організаторам змагань допомагали 30000 добровільних помічників, зокрема, мешканці 177 міст та селищ Ірландії. «Проведення ігор за межами США – важливий крок у спробі глобалізації, – сказав президент Спеціальних Олімпіад

Тімоті Шрайвер – Ірландія – ідеальне місце для зустрічі, де можна сконцентрувати увагу усього світу на мужності спецолімпійців, які приїхали з різних куточків світу» [385].

30 жовтня 2004 року Президент США Джордж Буш уперше на законодавчому рівні затвердив програму фінансової підтримки Спеціальних Олімпіад у розмірі 15 мільйонів доларів щороку впродовж п'яти років.

У лютому 2005 року в Нагано (Японія) відбулися VIII Всесвітні зимові ігри Спеціальних Олімпіад за участі 1800 атлетів із 84 країн світу. 23 грудня 2005 року відбулася кінопрем'єра по всій території Канади та Сполучених Штатів Америки фільму братів Фарреллі «Ringer» («Симулянт»). Кінострічка присвячена тематиці Спеціальних Олімпіад, до роботи над фільмом було залучено більш ніж 150 атлетів. Співпраця його виробників зі Спеціальною Олімпіадою кинула виклик руйнівним стереотипам і негативному ставленню до людей з обмеженими розумовими можливостями.

2006 року кількість атлетів Спеціальних Олімпіад досягає 2,5 мільйона. З такою кількістю учасників рух Спеціальних Олімпіад стає одним зі світових лідерів у просуванні прав і можливостей, зміні політики щодо ставлення до осіб із вадами інтелекту в 165 країнах світу. 10 червня 2006 року Президент США Джордж Буш влаштує святковий вечір у Білому домі на честь Спеціальних Олімпіад, відзначаючи їх значний прогрес в останні роки. Захід також було присвячено святкуванню 86-річчя засновниці Спеціальних Олімпіад Юніс Кеннеді Шрайвер.

Важливою подією 2007 року були літні Всесвітні ігри Спеціальної Олімпіади, що відбулися 2 – 11 жовтня у м. Шанхай (Китай). У змаганнях взяли участь 7500 спортсменів із 164 країн світу. Уперше Всесвітні літні ігри були проведені в Азії. На цих змаганнях Китай представляла найбільша делегація – понад 1200 спортсменів. Підготовка до Всесвітніх ігор сприяла залученню великої кількості атлетів. За п'ятирічний період Спеціальна Олімпіада Китаю зросла з 50000 до 700000 спортсменів. Ігри відзначилися проведенням сімейного саміту за участі 43 делегатів із 40 країн світу. Загалом, на Іграх були присутні представники майже 4000 родин атлетів із 83 країн. Ігри також увійшли в історію руху Спеціальних Олімпіад як глобальна медіа-подія, до якої було залучено 1400 журналістів зі 120 країн [377].

2008 рік відзначився святкуванням 40-річчя Спеціальних Олімпіад як глобального руху, що охопив більш ніж 180 країн світу та майже 3000000 спортсменів [378].

У лютому 2009 року відбулися Всесвітні зимові ігри Спеціальних Олімпіад у Бойсе (штат Айдахо, США) за участі 2000 спортсменів із 100 країн світу. Змагання відвідав віце-президент США Джо Байден.

У травні 2009 року в Національній галереї США з'явився портрет Юніс Кеннеді Шрайвер. Це перший випадок в історії країни, коли в Національній галереї представлено портрет особи, яка не є Президентом США або першою леді. 11 серпня 2009 року засновниця Спеціальної Олімпіади, Юніс Кеннеді Шрайвер, померла в своєму будинку в штаті Массачусетс [379].

У червні 2010 року відбувся перший Глобальний конгрес Спеціальних Олімпіад у Марракеші (Марокко). Сотні лідерів Спеціальних Олімпіад з усього світу зібралися разом, щоб визначити стратегію роботи на наступні п'ять років. У вересні цього ж року в 100 країнок світу вперше проведено День Юніс Кеннеді Шрайвер. Ця подія символізувала традицію щорічного відзначення внеску Юніс Кеннеді Шрайвер у розвиток Спеціальних Олімпіад. Проведення Дня Юніс Кеннеді Шрайвер в різних країнах світу сприяє поширенню руху, ідей та ефективній реалізації завдань Спеціальних Олімпіад [380].

XIII Всесвітні літні ігри відбулися 25 червня – 4 липня 2011 року в Афінах (Греція). У змаганнях взяло участь 7000 атлетів із 170 країн світу. В прах також взяли участь 2500 тренерів, 25000 волонтерів, 3000 службового персоналу й суддів та десятки тисяч членів родин, друзів, уболівальників. Змагання відбулися з 22 видів спорту. У вересні цього ж року було прийняте рішення, що наступні Всесвітні літні ігри Спеціальних Олімпіад повернуться на їх батьківщину після 16-річної перерви та відбудуться в липні 2015 року в США, в м. Лос-Анджелес (штат Каліфорнія) [381].

Важливою подією для подальшого розвитку Спеціальних Олімпіад було прийняте рішення з Національною баскетбольною асоціацією (NBA) та компанією Coca-Cola, що було прийняте в лютому 2012 року, про проведення, починаючи з 2013 року, щорічного заходу з Об'єднаного баскетболу в межах All-Star Weekend в Х'юстоні (Техас, США).

У жовтні 2012 року Міжнародною організацією Спеціальних Олімпіад було прийняте рішення про проведення Всесвітніх зимових ігор 2017 року в Граці і Шладмінгу в Штирії, в Австрії. Це символічне рішення, оскільки знаменує собою повернення до Австрії – країни, де вперше (1993 року) Всесвітні ігри Спеціальної Олімпіади проводилися за межами США.

У грудні 2012 року один із найуспішніших проектів звукозапису – «Very Special Christmas» – відзначив своє 25-річчя. Серія залучила близько \$ 109 млн, що були використані на допомогу програмам Спеціальних Олімпіад по всьому світу (Камбоджа, Лаос, Тимор-Лешті, Лесото, США, Росія, Китай і Уганда).

2013 рік в історії Міжнародних Спеціальних Олімпіад розпочався з відкриття першого Глобального саміту Спеціальної Олімпіади. У заході взяли участь державні чиновники, правозахисники, а також керівники підприємств та ділових кіл для вивчення способів боротьби з

відчуженням та за права людей з обмеженими розумовими можливостями [407].

Саміт відбувався в межах X Всесвітніх зимових ігор Спеціальної Олімпіади 2013 року в Пхенчхані, Республіка Корея. У змаганнях, що проходили, з 29 січня до 5 лютого взяло участь 3300 атлетів із 111 країн світу. До програми ігор традиційно було введено гірськолижний спорт, лижні перегони, фігурне катання, сноубординг, сноушуйінг та ковзанярський спорт. Всесвітні зимові Ігри у Пхенчхані встановили новий рекорд програми «Здорові спортсмени»: 1 лютого було проведено 2569 обстежень, більше, ніж будь-коли, упродовж одного дня.

Узагальнені відомості про Всесвітні ігри Спеціальних Олімпіад наведено у таблицях 1.2 – 1.3. Зменшення кількості атлетів-учасників після 1995 року при збільшенні кількості країн-учасниць зумовлено запровадженням кількісних квот для акредитованих програм Спеціальних Олімпіад.

Таблиця 1.2

Хронологія літніх ігор Спеціальних Олімпіад

Проведення ігор			Кількість учасників	
ігри	рік	місто	спортсменів	країн
I	1968	Чикаго, США	1000	2
II	1970	Чикаго, США	2000	4
III	1972	Лос-Анжелес, США	2500	4
IV	1975	Маунт Плезант, США	3200	10
V	1979	Брокпорт, США	3555	21
VI	1983	Батон-Роудж, США	4000	51
VII	1987	Саус Бенд, США	4700	70
VIII	1991	Міннеаполіс - Сан-Пауло, США	6000	107
IX	1995	Нью-Гейвен, США	7200	145
X	1999	Раллі, США	7000	150
XI	2003	Дублін, Ірландія	7000	160
XII	2007	Шанхай, Китай	7500	164
XIII	2011	Афіни, Греція	7500*	170
XIV	2015	Лос-Анжелес, США		

Таблиця 1.3

Хронологія зимових ігор Спеціальних Олімпіад

Проведення ігор			Кількість учасників		
Ігри	рік	місто	спортсменів	країн	
I	1977	Стім Боуінг Спрінгз, США	285	2	
II	1981	Віллідж оф Смоглерз Нотч Стоу, США	600	2	
III	1985	Парк Сіті, США	800	14	
IV	1989	Рено-Лейк-Тахо, США	1400	18	
V	1993	Зальцбург, Австрія	Шладмінг,	1600	53
VI	1997	Торонто, Канада	Коллінгвуд,	1780	82
VII	2001	Анкорідж, США		2000	85
VIII	2005	Нагано, Японія		1800*	84*
IX	2009	Бойсе, США		2000	100
X	2013	Пхенчхан, Південна Корея		3300	111
XI	2017	Грац, Шладмінг, Австрія		3000**	110**

Примітки: * – орієнтовна кількість;

** – кількість, що планується.

Програма ігор Спеціальних Олімпіад характеризується постійним виконанням видів спорту. У фундаментальних джерелах наведено відомості щодо розподілу зимових та літних видів спорту на дві великих групи: офіційні та національно-популярні. Для того щоб будь-який вид спорту в Спеціальних Олімпіадах був зарахований до офіційних, не менше ніж 12 національних програм Спеціальних Олімпіад повинні проводити турніри з цього виду спорту на національному рівні впродовж двох останніх років [28]. Початкове підтвердження того, що цей вид спорту відповідає мінімальним критеріям, надається на дозвільному бланку Спеціальних Олімпіад. Також заявка про надання виду спорту статусу офіційного подається до комітету з правил проведення Спеціальних Олімпіад. При цьому допускається використання аудіовізуальних матеріалів або демонстрування. Остаточне рішення про зарахування даного виду спорту до офіційного приймає Правління

Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад і Голова Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад.

Нині до офіційних літніх належить 15 видів спорту: водний спорт (41 дисципліна: ходьба по дну басейна 15м (глибина 1м), плавання з допомогою (10м), плавання вільним стилем (25 – 1500 м), плавання на спині (25 – 200 м), батерфляй (25 – 200 м), комплексне плавання, естафети, партнерські естафети) легка атлетика (44 дисципліни: бігові дисципліни (25м – 10000м), естафети, біг з бар'єрами, стрибки (у висоту, у довжину, з місця), метання (булави, м'яча, ядра), пентатлон (біг 100м, 400м, штовхання ядра, стрибок у довжину та у висоту), ходьба (25 – 800м), ходьба з допомогою (10 – 50м), змагання у візках), баскетбол, боулінг, велоспорт (11 дисциплін: 250 м – 10 км, 5 – 40км шосейні перегони, партнерські змагання (тандем) 5 та 10 км), кінний спорт, футбол (змагання з індивідуальної майстерності, футбол 5X5, 7X7, 11X11, партнерський футбол (5x5,7x7,11x11), футзал), гімнастика (художня та спортивна), пауерліфтинг, катання на роликових ковзанах, софтбол, теніс, волейбол. До офіційних зимових – 5 видів спорту: лижні перегони (11 дисциплін: дистанції від 10 м до 10 км (класичним або ковзним кроком), естафети), гірськолижний спорт, фігурне катання, ковзанярський спорт та хокей на підлозі (флорхокс).

Також Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад підтримує види спорту місцевого значення, популярні в окремих регіонах чи країнах. Національно-популярними видами спорту є такі, що не мають статусу офіційних, але рекомендуються до введення в програму змагань і тренувань на основі встановлених критеріїв та процедур, вказаних в Загальних правилах Спеціальних Олімпіад. Ці види спорту можуть бути поширеними в межах окремої території чи регіону. До них належать такі: нетбол, плавання на відкритій воді, рухливі ігри, вітрильний спорт, настільний теніс, бадмінтон, бочі, крикет, флорбол, гандбол, дзюдо, веслування на каное, програма моторної активності, партнерський спорт та зимовий вид спорту – сноушуйнґ [48].

У Спеціальних Олімпіадах визначено також заборонені види спорту. Забороненими видами спорту і спортивними змаганнями є ті, що не відповідають прийнятим Міжнародною організацією Спеціальних Олімпіад мінімальним нормам охорони здоров'я і безпеки. Комітет із правил проведення спортивних змагань і комітет зі спортивної медицини дійшли висновку, що змагання з цих видів спорту піддають спортсменів невинувато високому ризику отримати травму, особливо таку, що може мати довічні згубні наслідки. Крім вказаних міркувань про здоров'я і безпеку, існують певні причини філософського характеру для заборони того чи іншого виду спорту. Види спорту, зміст яких полягає в сутичці одного з одним, вступають у протиріччя з основними принципами Спеціальних Олімпіад. Заборонені види спорту (наприклад, бокс, різні види спортивних одноборств, регбі, американський футбол) не можуть бути введені до будь-якого турніру, тренувальної або навчальної програми в межах Спеціальних Олімпіад. Разом з

тим останнім часом концепція заборонених видів спорту коригується, зокрема, у межах Спеціальних Олімпіад активно розвивається дзюдо [46].

Комітет зі спортивної медицини Спеціальних Олімпіад видає звіт, що розповсюджується всім національним Програмам, в якому вказані підстави для зарахування того чи іншого виду спорту до категорії заборонених [48].

Система змагань у Спеціальних Олімпіадах побудована так, щоб бути доступними для атлетів із різними фізичними можливостями. У переважній більшості видів спорту проводяться змагання для осіб із низьким рівнем підготовленості – ведення м'яча в баскетболі; лижні перегони на дистанціях 50 і 100 м; змагання зі спуску на 10 м у гірськолижному спорті тощо [42].

Аналіз динаміки кількості учасників Ігор Спеціальних Олімпіад, програм Ігор Спеціальних Олімпіад, основних історичних подій спорту інвалідів у цілому та Спеціальних Олімпіад зокрема дозволяє визначити періодизацію Ігор Спеціальних Олімпіад. У Іграх Спеціальних Олімпіад яскраво проявляються два періоди розвитку:

- I період – 1968 – 87 рр. – період до офіційного визнання руху Спеціальних Олімпіад Міжнародним олімпійським комітетом; проведення I – VII Міжнародних ігор Спеціальних Олімпіад.

- II період – від 1991 р. – період після офіційного визнання руху Спеціальних Олімпіад Міжнародним олімпійським комітетом; розвитку Іграм Спеціальних Олімпіад всесвітнього характеру, залученням до них національних програм незалежних країн – колишніх республік СРСР; з року проведення VIII Всесвітніх ігор Спеціальних Олімпіад [28].

Отже, при Спеціальних Олімпіад є літні та зимові. Всесвітні літні ігри Спеціальних Олімпіад проводяться від 1968 р., зимові ігри – від 1977 р., інші раз на чотири роки. Крім того, проводяться комплексні регіональні змагання, національні ігри Спеціальних Олімпіад, місцеві змагання та турніри з видів спорту. Національні ігри Спеціальних Олімпіад можуть проводитися щороку. Окружні, місцеві ігри відбуваються щороку. Інші спортивні змагання в межах Спеціальних Олімпіад визначаються як «Спеціальні Олімпіади з виду спорту», наприклад, «Турнір Спеціальної Олімпіади з баскетболу», «Змагання Спеціальної Олімпіади з водного спорту» тощо [28,162].

Основною метою Спеціальних Олімпіад є нормалізація способу життя осіб із вадами інтелекту та супутніми вадами. Нормалізація способу життя означає, що розумово відсталі люди мають отримати можливість долучитися до способу життя, що наближається (у межах можливого) до способу життя більшої частини суспільства.

Одним із дієвих засобів такої нормалізації є спорт. У фундаментальних наукових працях визначено перелік завдань, що мають вирішуватися в процесі занять спортом [59]. Разом з тим слід відзначити необхідність їх розширення та уточнення в сучасних умовах. У процесі занять спортом вирішується низка загальних та спеціальних завдань.

Загальні завдання:

- планування послуг, що відповідають нормативним культурним навичкам;
- надання можливості відчутти на собі нормальний режим та цикл життя;
- виховання поваги до вибору і бажань та забезпечення нормальних суспільних привілеїв;
- забезпечення навчання, тренування, медичного догляду та проживання в приміщеннях нормальних розмірів та вигляду;
- надання, при можливості, послуг загального, а не індивідуального типу.

Спеціальні завдання підготовки спортсменів із вадами розумового розвитку за програмами Спеціальних Олімпіад:

- створення можливостей для тренувань і участі у змаганнях, адекватних можливостям, що надаються здоровим спортсменам, забезпечення можливості занять найпопулярнішими видами спорту;
- використання спортивних споруд, що є призначеними для здорових спортсменів;
- забезпечення проведення занять спортом упродовж всього року, як це є загальноприйнятим для здорових спортсменів;
- піклування про розваги та настрій спортсменів;
- створення можливостей для спілкування з іншими спортсменами, участі в суспільному житті;
- створення можливостей для набуття життєвого досвіду, що допоможе людям з вадами інтелекту поліпшити уявлення про себе, сприятиме розвиткові впевненості в собі, самоповаги («мою домку беруть до уваги!»), задоволення («я досягнув цього!»), позитивного погляду на себе;
- організація змагань відповідно до Олімпійських традицій та ідеалів.

Одним із провідних завдань Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад є забезпечення цілорічного тренувального процесу. Тому з 1981 року Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад розпочинає підготовку та сертифікацію тренерів Спеціальних Олімпіад. Для цього видаються типові програми з кожного офіційного виду спорту Спеціальних Олімпіад, які мають стандартну структуру. Обов'язкова тренувальна програма Спеціальних Олімпіад з виду спорту триває 8 тижнів [356]. Структура тренувального заняття відповідає загальноприйнятій і обов'язково передбачає такі складові:

- вступні зауваження;
- розминку;
- повторення пройденого матеріалу;
- заняття з запровадженням нових елементів;
- заключні, відновлювальні вправи;
- обговорення результатів;
- підведення підсумків [55, 60].

Тренувальна програма Спеціальних Олімпіад дозволяє залучати до проведення занять велику кількість осіб, однак вона не враховує вплив навантажень на організм спортсменів, їх індивідуальних особливостей, варіантів організації занять, що своєю чергою спричиняє до зменшення її ефективності. Аналіз наявних тренувальних програм дозволив визначити їхні переваги:

- тренувальні програми Спеціальних Олімпіад містять мету, завдання та переваги від їхнього застосування;
- у програмах передбачено завдання з технічної підготовки (оволодіння навичками, пояснення та опис вправ) та з фізичної підготовки (розвиток необхідних фізичних якостей);
- поданий опис змісту тренувальних занять;
- представлено достатню кількість різноманітних вправ;
- представлено перелік обов'язкових елементів для організації змагань та функціональні обов'язки персоналу, залученого до проведення турнірів;
- поданий опис спортивних споруд, обладнання, заходів безпеки;
- представлено комплексні методики контролю підготовленості спортсменів;
- представлено варіанти змісту підготовки залежно від фізичних та інтелектуальних порушень атлетів [188].

Разом з тим процес удосконалення тренувальних програм, що відбувається в останні роки [343, 344, 356], не вирішує проблему оптимізації тренувального процесу відповідно до загальнотеоретичних підходів та психологічних особливостей спортсменів із вадами інтелекту.

Недоліки тренувальних програм:

- наявність виключно переліку спортивних умінь та навичок у програмах з окремих видів спорту та відсутність орієнтовного розподілу навчального матеріалу на окремі тренувальні заняття;
- використання незрозумілих зауважень, термінів та відсутність пояснення щодо їх змісту;
- одноразове включення окремих вправ упродовж восьми тижнів;
- несумісне, з точки зору теорії спорту, поєднання в одному тренувальному занятті вправ різних за структурою, характером, обсягом, інтенсивністю, змістом, часовими межами та розвитком різних якостей;
- відсутність урахування впливу навантажень на організм спортсменів, їхніх індивідуальних особливостей, варіантів організації занять, що спричиняє зменшення ефективності тренувальних програм [188].

Унікальним винаходом організаторів змагань Спеціальних Олімпіад є процедура розподілу учасників на стартові групи (дивізіони), що якнайкраще забезпечує реалізацію завдань занять спортом для атлетів із вадами інтелекту.

Учасники змагань Спеціальних Олімпіад поділяються на групи (дивізіони) відповідно до їх віку, статі, рівня майстерності тощо.

У програмах Спеціальних Олімпіад проводяться чоловічі й жіночі змагання. Можуть проводитися змішані чемпіонати в парному фігурному

катанні, парних танцях на роликових ковзанах, настільному тенісі тощо. Змішані команди можуть брати участь у змаганнях за умови недостатньої кількості спортсменів для утворення виключно чоловічих чи жіночих команд. Змішана команда може брати участь лише в чоловічому чемпіонаті з цього виду спорту.

Групи (дивізіони) учасників складаються за принципом рівності тобто всі учасники мають реальні можливості здобуття перемоги у змаганнях. Принцип рівності застосовується також і в командних змаганнях.

Під час складання груп (дивізіонів) за принципом рівності, показники їх учасників оцінюються за низхідною. Розбіжність спортивних показників за часом чи очками між кращим та гіршим спортсменом однієї групи не повинна перебільшувати 10% (15% у разі неможливості забезпечення 10% дивізіонування).

У командних чемпіонатах розподіл команд за рівнем майстерності проводиться із використанням командних показників, результатів кваліфікаційних змагань та правила 10%. У кваліфікаційних змаганнях команди беруть участь у скороченому варіанті змагань з офіційного виду спорту. Команди-суперники визначаються за показниками, що подаються разом із реєстраційними документами. Правило 10% не застосовується у видах спорту, що вимагають суддівської оцінки (фігурне катання, стрибки в воду, кінний спорт тощо), однак розподіл на групи відбувається відповідно до рівня майстерності спортсменів [388, 390].

Згідно з правилами Спеціальних Олімпіад, спортсмен або команда дискваліфікуються, якщо у фіналі спортивні результати перевищують на 15% результат, що було показано у кваліфікації або заявлено. Цей підхід організаторів змагань Спеціальних Олімпіад дозволяє уникнути випадків свідомого заниження попередніх результатів.

Урахування медичного діагнозу та попередніх спортивних результатів дають можливість організаторам сформувавши окремі дивізіони для спортсменів із синдромом Дауна, спортсменів, у яких вади інтелекту супроводжуються наслідками поліомієліту або наслідками дитячого церебрального паралічу тощо.

У складі дивізіону має бути від 3 до 8 індивідуальних учасників або команд. У випадку, коли група не має необхідної кількості учасників, вона об'єднується з іншою. У разі недодержання мінімуму з трьох учасників через неявку одного з них, змагання проводяться із рештою учасників. Змагання не проводяться за наявності лише одного учасника чи команди. Вони можуть брати участь у показових виступах. У показових виступах нагороди не присуджуються.

Крім того, учасники Спеціальних Олімпіад розподіляються на групи за віковим принципом (табл.1.4).

Вікові групи учасників Спеціальних Олімпіад

Групи	Індивідуальні змагання	Командні та естафетні змагання
Діти	8 – 11 р.	до 15 р.
Юніори	12 – 15 р.	
Сеніори	16 – 21 р.	16 – 21 р.
Майстри	22 – 29 р.	від 22 р.
Старші майстри	від 30 р.	
Заповнювальна група (для досягнення в групі необхідної кількості учасників)		

Вік учасника визначається його паспортним віком на день відкриття змагань. Ліквіна категорія команди визначається віком її найстаршого учасника [28].

У випадку, коли у віковій групі недостатньо учасників для проведення змагань, вони переводяться до наступної вікової групи, а група майстрів – до загальноюваної групи. Група старших майстрів може розподілятися на вікові підгрупи на принципом рівності. Кількість груп визначається кількістю учасників на рівнем їх спортивної майстерності.

Змагання Спеціальних Олімпіад проводяться із дотриманням ритуалів наближених до олімпійських, повинні відповідати мінімальним вимогам та містити: церемонію урочистого відкриття змагань, індивідуальні змагання з двох або кількох видів спорту або командні змагання з одного або декількох видів спорту, вручення нагород, церемонію урочистого закриття змагань Спеціальних Олімпіад.

Церемонія урочистого відкриття змагань передбачає проведення урочистої наради спортсменів до місця проведення ігор; винесення емблеми Спеціальної Олімпіади одним із спортсменів; прийняття урочистої клятви Спеціальних Олімпіад; проголошення змагань відкритими; розподіл спортсменів до місця змагань.

Для участі у змаганнях спортсмени поділяються на групи за віком, статтю і рівнем майстерності. Кожна група бере участь у змаганнях. Після завершення змагань у кожній групі спортсменам вручаються нагороди.

Церемонія нагородження спортсменів має відбуватися в урочистій атмосфері, яка відображає олімпійські традиції, та в присутності глядачів. Усі спортсмени, які беруть участь у будь-якому змаганні Спеціальних Олімпіад, отримують нагороду у вигляді почесної стрічки, власне, за участь. На всіх змаганнях кожній групі присуджуються почесні стрічки за перші вісім місць.

Спортсмени, які були дискваліфіковані або вибули з змагань, також отримують стрічки учасника змагань. Церемонія вручення нагород здійснюється відразу після закінчення змагань у кожній групі учасників. Спортсмени-переможці розміщуються на почесному п'єдесталі на різній висоті, відповідно до зайнятих місць. Церемонія нагородження спортсменів відбувається за висхідною [42].

Промоція ідей Спеціальної Олімпіади неможлива без реалізації програм залучення волонтерів. При першочерговості вирішення спортивних завдань не менш значущим є розвиток взаємовідносин громадськості та людей із відхиленнями інтелектуального розвитку. Можливість внести значні зміни в суспільну свідомість та поведінку, допомогти реалізувати завдання Спеціальних Олімпіад досягається пасамперед за допомогою потужної армії волонтерів [30]. Нині напрямами реалізації волонтерських програм в Україні та в світі є такі:

1. Об'єднаний спорт («Unified sport®») є програмою, що об'єднує приблизно рівну кількість спортсменів Спеціальної Олімпіади та людей, які не мають відхилень інтелектуального розвитку (партнерів) для участі в тренуваннях та змаганнях. Усі учасники (спортсмени Спеціальної Олімпіади та партнери) повинні мати приблизно однаковий вік і здібності. Програму започатковано в липні 1988 року для подальшого здійснення місії Спеціальної Олімпіади. Об'єднаний спорт є важливою програмою, оскільки розширює спортивні можливості тих, хто бажає вийти на вищий рівень занять спортом. Першими «партнерськими» видами спорту були боулінг, софтбол та волейбол.

2. Програма розвитку рухової активності (МАТР «Motor activity training program») призначена для атлетів із глибокими серйозними відхиленнями в розумовому розвитку, котрі не можуть брати участь в офіційних спортивних змаганнях Спеціальних Олімпіад через низький рівень навичок чи функціональних можливостей. Програма МАТР була створена для підготовки атлетів із глибокими відхиленнями в розумовому та фізичному розвитку до спортивних дій, що відповідають їх рівню здібностей. До цієї категорії належать атлети, які через свої фізичні, розумові чи емоційні відхилення потребують особливих спеціалізованих тренувальних програм. МАТР є унікальною, заснованою на спорті програмою, яка не дозволяє кожному атлету отримати спортивний досвід. Метою програми МАТР є надати атлетам можливості для тренувань та освоєння навичок, що необхідні для участі в офіційних спортивних змаганнях Спеціальних Олімпіад [234].

3. Програма «Здорові спортсмени» започаткована під час проведення Всесвітніх літніх ігор 1995 року як частина програми «Host Town». Активною програмою «Здорові спортсмени» почала розвиватися з 1997 року. Вона спрямована на підвищення рівня здоров'я спортсменів та їх функціональних можливостей. У межах програми волонтерами-лікарями проводиться обстеження стану опорно-рухового апарату, ротової порожнини, органів слуху та зору, надаються відповідні рекомендації. Проводиться санітарно-освітня робота з пропаганди здорового способу життя, раціонального харчування

тощо. Програма містить такі субпрограми: «Фан-фітнес», «Здорова стопа», «Відкриті очі», «Здоровий слух», «Особлива посмішка», «Пропаганда здорового способу життя».

4. Освітнянська програма для учнів загальноосвітніх шкіл різного рівня про рух Спеціальних Олімпіад та потреби неповносправних, що надає можливості залучення більшої кількості помічників для допомоги цій категорії населення.

5. «Смолоскиповий пробіг» представників правоохоронних органів у підтримку руху Спеціальних Олімпіад. Цей рух засновано 1981 року шефом поліції міста Вічита (штат Канзас, США) Річардом ля Мишюном для підвищення обізнаності громадськості про Спеціальні Олімпіади. Смолоскипові естафети «Вогню надії», в яких беруть участь спільно правоохоронці та атлети, традиційно відкривають Всесвітні літні та зимові ігри Спеціальних Олімпіад та змагання нижчого рангу. Нині ці акції приносять Спеціальним Олімпіадам 30 млн \$ щорічно.

6. Програма для родин, які мають у своєму складі атлета Спеціальних Олімпіад. Метою програми є надання правової допомоги, підтримка, залучення до руху Спеціальних Олімпіад. У межах розвитку програми видається необхідна література, проводяться зустрічі, круглі столи, створюються сімейні клуби.

7. Програма лідерства атлетів – проведення семінарів для досвідчених спортсменів Спеціальних Олімпіад, створення коміту спортсменів, особиста участь спортсменів в обговоренні та прийнятті рішень, спілкування з представниками засобів масової інформації, робота помічниками тренера при організації та проведенні тренувань та змагань.

8. Програма «Молоді спортсмени» – розвивальна адаптована ігрова програма для дітей із відхиленнями в інтелектуальному розвитку віком від 2 до 7 років. Метою програми є залучення дітей з відхиленнями в інтелектуальному розвитку до відповідних розвивальних ігрових вправ, призначених підсилити фізичний, пізнавальний та соціальний розвиток; запрошення членів родин дітей із відхиленнями в інтелектуальному розвитку до мережі підтримки Спеціальних Олімпіад; підвищення рівня обізнаності про здібності дітей із відхиленнями в інтелектуальному розвитку через залучення їх до рівноправної участі, показу та інших заходів [30, 128].

Таким чином, реалізація цих (та й можливих інших новостворених) програм Спеціальних Олімпіад ґрунтується на максимально широкому залученні волонтерів для усіх аспектів діяльності. Процеси відбору, навчання та контролю за роботою добровольців мають відбуватися відповідно до положень Загальних правил Спеціальних Олімпіад [356]. Слід зазначити, що при суворих вимогах щодо відбору та оцінювання ефективності діяльності, спостерігається низький рівень методичного забезпечення підготовки волонтерів, розробки навчальних програм, курсів, добору інформаційних матеріалів. Це своєю чергою обґрунтовує

актуальність реалізації цих завдань на сучасному етапі розвитку програм Спеціальних Олімпіад.

Таким чином, незважаючи на найменш тривалу історію розвитку порівняно з іншими напрямками адаптивного спорту, Спеціальні Олімпіади нині є наймасовішою його складовою в Олімпійському русі. Цьому прогресу сприяли такі чинники:

- розробка та впровадження більш «м'якої» та гуманної моделі змагальної діяльності порівняно з традиційною, характерною для змагань здорових людей та паралімпійського руху;
- найбільша кількість осіб з вадами інтелекту порівняно з інвалідами інших нозологічних груп: понад 300 мільйонів осіб з вадами інтелекту в світі (від 2-3% в європейських країнах та на Північно-американському континенті до 8-10% в країнах Африки, Південної Америки та Азії; до 70% дітей, які навчаються в інтернатах, спеціальних (корекційних) навчальних закладах мають вади інтелекту);
- великі можливості програм Спеціальних Олімпіад для здійснення соціальної адаптації, інтеграції осіб з вадами інтелекту, підвищення рівня якості їх життя [102].

1.2.2. Діяльність Міжнародної спортивної асоціації для осіб із вадами інтелекту (INAS-FID)

70 – 80 рр. XX століття відзначилися активним формуванням організаційних структур спорту інвалідів. До початку 80-х років вже було створено міжнародні організації усіх нозологічних груп спортсменів. Реалізація ідеї долучення спортсменів із вадами інтелекту до участі в паралімпійських іграх потребувала наявності відповідної спортивної організації. Установчі збори першого Виконавчого комітету відбулися в січні 1986 року, та створена на них організація стала членом Міжнародного координаційного комітету [165]. Власне, Міжнародний координаційний комітет (International Coordination Committee, ICC) – організація, що створена для проведення спортивних змагань інвалідів (у тому числі Паралімпійських ігор) у березні 1982 р. у Лейзені (Швейцарія) під час проведення II Всесвітніх ігор паралізованих з ініціативи чотирьох міжнародних спортивних організацій інвалідів (ISMGF, ISOD, CP-ISRA, IBSA). Початковий склад Міжнародної спортивної асоціації для осіб із розумовими вадами (International Association Of Sports For Persons with Mental Handicap, INAS-FMH), яка нині (з 1994 року) має назву Міжнародна спортивна асоціація для осіб із вадами інтелекту (International Sports Association For Persons With An Intellectual Disability, INAS-FID) становив лише 14 країн. Нині близько 60 країн є членами INAS-FID [360].

Місією INAS є надання спортсменам з обмеженими інтелектуальними можливостями права змагатися у спорті на найвищому рівні. INAS є

міжнародною благочинною організацією, повноправним членом Міжнародного паралімпійського комітету. INAS презентує себе як глобальну організацію, метою якої є «стати провідною організацією у світі для сприяння розвитку спорту осіб з обмеженими інтелектуальними можливостями» [360].

1989 року в Гарносанді (Швеція) відбулися I Всесвітні ігри атлетів з інтелектуальними вадами. 1992 року, одразу після Паралімпійських ігор у Барселоні, у Мадриді було проведено I Паралімпійські ігри для осіб із ментальною (розумовою) відсталістю [359].

1996 року вперше невелику програму змагань для осіб з інтелектуальними вадами було введено до програми Паралімпійських ігор в Атланті. Діяльність організації здійснюється на засадах, відмінних від принципів Спеціальних Олімпіад, вважається, що саме за участі в Паралімпійських іграх для спортсменів з інтелектуальними вадами створюються можливості досягнення найвищого (елітарного) рівня спортивних досягнень. На Паралімпійських іграх у Сідней 2000 року в програму змагань спортсменів з інтелектуальними вадами було додано легку атлетику, плавання та баскетбол. Під час проведення цих ігор з'ясувалося, що невелика група спортсменів порушила процедуру допуску, що своєю чергою призвело до призупинення участі спортсменів INAS-FID в паралімпійських іграх до 2009 року. Незважаючи на виключення з паралімпійських ігор, програма змагань INAS-FID для спортсменів з інтелектуальними вадами продовжує зростати та містить понад 10 видів спорту, представництво національних організацій охоплює усі 5 континентів.

2004 року INAS-FID започатковує проведення комплексних змагань – Глобальних ігор. I Глобальні ігри відбулися в Болнасі (Швеція) за участі понад 1000 атлетів із 40 країн світу [372]. Програма містила змагання з чотирьох видів спорту: баскетболу, легкої атлетики, плавання та настільного тенісу. У змаганнях із трьох останніх видів спорту брали участь і спортсмени України.

II Глобальні ігри відбулися в м. Ліберець (Чеська республіка) 2009 року. Змагання відкрив голова сенату парламенту Пржемісл Сobotка. В Іграх взяли участь понад 800 спортсменів із 34 країн світу. Змагання відбувалися з 9 видів спорту: плавання, легка атлетика, футзал, баскетбол, велоспорт, теніс, настільний теніс, дзюдо та демонстраційний вид – веслування на закритій воді [357]. У неофіційному командному заліку із 48 медалями (20 золотих, 15 срібних та 13 бронзових) I місце посіла збірна команда Австралії. На другій сходинці олинилася команда Португалії із 14 золотими, 6 срібними та 10 бронзовими нагородами. Третє місце здобула збірна Польщі: 13 золотих, 14 срібних, 13 бронзових медалей. Збірна команда України посіла 6 місце та здобула загалом 18 нагород (8 золотих, 9 срібних та 1 бронзову) [392].

Результатом співпраці INAS-FID з Міжнародним паралімпійським комітетом стало рішення Генеральної Асамблеї, що відбулася в листопаді 2009 року, про повернення спортсменів цієї нозології до участі в Паралімпійських іграх від 2012 року. Це рішення не відмінняє проведення Глобальних ігор, які мають відбуватися в передолімпійський рік. 2010 року організація проводить

ребрендинг та презентує себе як «INAS – міжнародна федерація для параспортсменів з інтелектуальними вадами».

Як член Міжнародного паралімпійського комітету та відповідно до умов повернення в 2012 до Паралімпійських ігор, INAS прийняла Класифікаційний кодекс IPC, що потребувало розробки відповідної класифікації для спортсменів з обмеженими інтелектуальними можливостями. Ця робота здійснювалася під контролем спільної INAS-IPC робочої групи з залученням науковців та представників міжнародних спортивних федерацій.

Процес класифікації спортсменів з обмеженими інтелектуальними можливостями відбувається двома етапами:

1. Первинна перевірка неповносправності. На цьому етапі здійснюється процедура допуску. Спортсмени, які претендують на участь у змаганнях, мають відповідати вимогам INAS, що ґрунтуються на критеріях, визначених ВООЗ та Американською асоціацією з інтелектуальної неповносправності та вад розвитку (AAIDD, 2010).
2. Спортивно-видова класифікація. Класифікація з видів спорту.

INAS несе відповідальність за перший етап класифікації. Ґрунтуючись на визначенні AAIDD, INAS встановила первинні критерії допуску для участі в змаганнях:

1. Значні порушення інтелектуального розвитку, що характеризуються рівнем IQ нижче за 75 за шкалою визнаних міжнародних тестів, затверджених INAS: Шкала Векслера (Wechsler Intelligence Scales – WISC (для осіб віком 6 – 16 років) та WAIS (для осіб віком 16 – 90 років) та її регіональні версії (HAWIE, S-SAIS та MAWIE), шкала Стенфорд-Біне, прогресивні матриці Равена.

2. Значні обмеження в адаптаційній поведінці, виражені в порушенні соціальних і практичних навичок. Оцінювання адаптаційної поведінки також має здійснюватися з використанням визнаних міжнародних підходів та тестування або в разі відсутності в країні стандартної затвердженої методики перевірки шляхом суворого та систематичного спостереження та збору необхідної інформації з врахуванням додаткових даних, що можна отримати від осіб, які тривалий час спілкуються та добре знають спортсмена. Висновки повинні бути зроблені на основі аналізу в сферах спілкування, самоконтролю, соціальних навичок, здібності реагувати на зміни в житті та в навколишньому середовищі.

3. Інтелектуальна інвалідність повинна бути встановленою впродовж періоду розвитку (до 18 років) [20, 27, 39, 44, 63].

Для проходження процедури допуску спортсмен повинен мати усі три критерії інтелектуальної інвалідності. На підставі проведених досліджень для подання заявки на участь у змаганнях готується деталізований звіт із результатами усіх тестувань та обстежень, який є чинний протягом не більше як 5 років.

Другий етап проводиться під контролем відповідних Міжнародних спортивних федерацій, які розробляють спеціальні тести для визначення придатності до участі в змаганнях із конкретного виду спорту.

Спортсмени, які вперше претендують на участь у міжнародних змаганнях, повинні звернутися до своїх національних організацій. Заявка не буде прийнята, якщо вона не представлена в рамках національних організацій. Розгляд заявок, затверджених на національному рівні, має бути здійснений не пізніше ніж за 12 тижнів до початку змагань. У разі позитивного розгляду заявки, спортсмена вносять у загальний реєстраційний список INAS («INAS Master»). INAS затверджує основний список спортсменів, які успішно завершили первинну класифікацію і мають право на участь у змаганнях [140].

27 вересня 2011 року в Генуї (Італія) на площі Феррарі перед багатотисячною аудиторією відкрилися III Глобальні ігри. Учасників параду урочистого відкриття вітав Президент Національного паралімпійського комітету Італії Клаудіо Бурландо. Президент INAS др. Боб Прайс подякував оргкомітету за організованість та гостинність та побажав успіху у проведенні ігор. У змаганнях, які тривали 7 днів, взяло участь понад 700 висококваліфікованих спортсменів із 35 країн. Змагання відбулися з 8 видів спорту: легкої атлетики, плавання, баскетболу, настільного тенісу, тенісу, веслування, футзалу, велоспорту. Першочерговим завданням під час проведення змагань із видів спорту, змагання з яких уведено до паралімпійської програми (легкої атлетики, плавання та настільного тенісу) була перевірка процедури класифікації. За результатами змагань у трійці шперів, як і на попередніх іграх, опинилися команди Австралії (55 нагород, з яких 30 золотих, 14 срібних та 11 бронзових), Португалії (28 нагород, з яких 13 золотих, 7 срібних та 8 бронзових) та Польщі (загальна кількість нагород – 42; золотих – 12, срібних – 15 та бронзових – 15). Команда України посіла п'яте місце із 27 нагородами, з яких 11 золотих, 9 срібних та 7 бронзових [358, 393].

На сьогодні INAS проводить щорічно не менше ніж 15 масштабних спортивних заходів за участю понад як 2500 спортсменів. Зимова програма представлена змаганнями різного рівня (національні, регіональні, всесвітні) з гірськолижного спорту та лижних перегонів.

1.2.3. Характеристика напрямів соціальної адаптації та інтеграції осіб із вадами інтелекту

На різних етапах розвитку цивілізації в людей існували різні критерії фізичної та інтелектуальної неповносправності. Немає сумнівів у тому, що з розвитком суспільства, його культури, науки, виробництва до особистості висувалися дедалі вищі вимоги. Ставлення різних суспільств до фізично неповноцінних дітей еволюціонувало століттями. У дохристиянських общинах, за винятком Стародавньої Індії та Єгипту, де до людей із відхиленнями проявляли милосердя, дітей з явними вадами або вбивали, або

обмежували в правах. У філософському розумінні ставлення суспільства до інвалідів змінилося завдяки працям Ж.Ж. Руссо (1712 – 1778). На думку Ж.Ж. Руссо, «від природи всі люди рівні. Це не означає, що сильний та слабкий рівні за силою. Вони рівні за правом на життя. Та якщо така рівність визнається, сильний допомагає слабому вижити. Тоді слабкий відчуває себе рівним сильному» [25]. Наприкінці XVIII та на початку XIX ст. серед лікарів, педагогів, громадських діячів формується переконання, що особи з розумовою відсталістю потребують спеціальних закладів, де б їм був забезпечений догляд. Можливість навчання цієї категорії людей викликала великі сумніви. Фактично перші думки щодо можливості та необхідності виховання та навчання дітей із розумовою відсталістю належать видатному швейцарському педагогові Песталоцци (1746—1827). Він мав на увазі не глибоку розумову відсталість, а легкі форми, для яких він рекомендував такі принципи: посильність (доступність) навчання, використання дидактичних матеріалів, поєднання розумового та фізичного виховання, поєднання навчання з виробничою працею. На той час ідеї Песталоцци не знайшли підтримки в сучасників. Згодом, у середині XIX ст. в Європі (переважно Франція, Швейцарія) відкривається низка закладів для осіб із розумовою відсталістю, здебільшого медичного спрямування. 1848 року в США відкривається перший медичний заклад для розумово відсталих [114].

Французькі психіатри перші звернули увагу на дітей, яких називали по-різному: «ненормальні», «відсталі», «ідіоти», «слабкі», «неврівноважені» тощо. Ескіроль (Esquirol) установив основну відмінність між ідіотом та психічно хворим. Після нього інші психіатри (Итар (Itard), Фальєр (Falret), Вуазен (Voisin) описали головні симптоми ідіотизму та намагалися показати, що стан цих людей може поліпшуватися. Сеген (Seguin), практично довів, що при великому терпінні та за допомогою спеціальних вмінь, можна підняти розумовий та моральний рівень таких дітей. [16].

1841 року Сеген відкриває в Парижі першу приватну школу для розумово відсталих. Таким чином, розпочато медико-педагогічний напрямок у розвитку допомоги розумово відсталим. Пріоритет в цій формі роботи належить французьким психіатрам, які створили самостійні заклади, де проводилися лікувально-педагогічні заходи з розвитку фізичних якостей, мототики та органів відчуттів розумово відсталих. Із цього напрямку розвилася, так звана, лікувальна педагогіка, основана на синтезі медицини та педагогіки.

Приклади практичного здійснення власне педагогічних заходів для цієї категорії населення можна зустріти ще в першій чверті XIX ст. Найперше (1803) – це «початкові школи для малоздатних» м. Зайтце (Німеччина). Згодом, 1867 року в Дрездені також була відкрита спеціальна школа для «ненормальних» дітей [16].

Якщо медичні та лікувально-педагогічні заклади переважно працювали з важкими формами розумової відсталості, то педагогічні установи, головним чином, залучали дітей із легкими формами відсталості. До завдань цих

закладів належало: загальна освіта та трудова підготовка, що допомагало шкільній школі та звільняло її від «проблемних» учнів.

Розширення в другій половині XIX ст. в європейських країнах та в США мережі навчальних закладів, товариств та спілок для розвитку розумово відсталих людей змушує уряди цих країн приймати закони, що визначають ставлення держави до розумово відсталих громадян. Відповідні закони було прийнято у Німеччині 1873 року, в Норвегії — 1882 року, в Англії — 1899 р., 1914 р., у Франції — 1899 р., 1909 р., у Швейцарії 1890 року [115].

Тривалий час кінцевою метою виховання розумово відсталих громадян була їх підготовка до виробництва та суспільно-корисної праці. Лише в середині XX ст. в американській психологічній школі зростає прагнення до обережного оцінювання інтелектуальних якостей, діагностики розумової відсталості, поширюється думка про розширення та відновлення соціальних функцій осіб із відхиленнями в психофізичному розвитку. Це знаходить відображення в русі за інтеграцію навчання «аномальних» осіб та їх «нормалізацію» [72, 280]. У 60 – 70 рр. XX ст. напрямок «нормалізації» стає пріоритетним у роботі з розумово відсталими людьми в різних країнах світу [406]. В Англії навіть дискутується ідея закриття спеціальних навчальних закладів. Цей рух швидко поширюється і в скандинавських країнах. Загалом, англійський досвід роботи з розумово відсталими дітьми є дуже корисним. У його основі – розвиток моторики учнів, виховання «ручної» спритності. Усе навчання має розвивальний практичний характер. Основна увага приділяється вихованню соціальних якостей — умінню жити та працювати серед людей. Навчальні програми максимально скорочено, діє принцип: «вивчати менше, але краще». Вирішальним фактором у розвитку дитини є правильні взаємовідносини, контакт з сім'єю. Розроблено систему активізації ролі батьків у вихованні розумово відсталої дитини. На відміну від переважної більшості програм, що використовуються в інших країнах, професійне (грудове) навчання не належить до завдань спецшкіл Англії [114].

У Франції ж, наприклад, після прийняття 1944 року закону про допомогу «неприспособаним» (так у цій країні називали неповносправних із різними вадами, в т.ч. і з розумовою відсталістю) запровадили підготовку фахівців на короткочасних курсах для роботи в спеціальних навчальних закладах. Навчання в таких закладах має практичний характер, спрямовано на формування життєво необхідних, соціальних навичок. Багато уваги приділяється ручній діяльності дитини, їх також вчать писати листи, пересуватися містом, заповнювати бланки, робити покупки тощо.

Сутність соціальної адаптації як кінцевої мети виховання та навчання розумово відсталих дітей фахівці різних країн розуміють по-різному. Але можна виокремити низку принципів, що підтримують усі.

1. Розвивати в розумово відсталих дітей активність, самостійність та впевненість у своїх силах.
2. Формувати відчуття дітей.
3. Максимально індивідуалізувати процес навчання.

4. Урізноманітнювати методи навчання.
5. Більшою мірою конкретизувати навчальний матеріал.
6. Широко використовувати ігрову діяльність.
7. Здійснювати широкий зв'язок розумового та фізичного виховання.
8. Надавати навчанням яскраво виражену життєву спрямованість.
9. Надавати вчителю значну свободу у визначенні обсягу матеріалу,

що вивчається.

10. Забезпечити розумово відсталим дітям можливість проводити багато часу зі здоровими однолітками [115].

Необхідно підкреслити, що подібні методичні підходи актуальні і для організації спортивної роботи зі спортсменами з вадами інтелекту та відповідають вимогам програм Спеціальних Олімпіад [6, 142, 152, 213, 234, 270, 306, 307].

Слід зазначити, що переважна більшість державних програм соціальної реабілітації розумово відсталих дітей велику увагу приділяють трудовому вихованню, що здійснюється різними шляхами та наповнене специфічним змістом.

Експериментальні дослідження вітчизняних фахівців показали [246, 308], що навчання розумово відсталих учнів трудових дій ускладнюється окремими істотними особливостями їхньої пізнавальної діяльності, без урахування яких оволодіння новими операціями стає неможливим, або здійснюється з великими труднощами. Як зазначає О.Хохліна, трудове навчання є корекційно спрямованим, якщо передбачає розвиток не тільки рухових якостей (темп, ритм, координованість, цілісність рухів), а й розвиток розумової сфери, зокрема системи розумових якостей (узагальненість, усвідомленість, самостійність, стійкість розумової діяльності) та індивідуального способу діяльності. Здатність дитини до виробничої праці визначається станом розвитку цих психічних утворень. Отже, трудове навчання формує готовність розумово відсталих учнів до самостійної продуктивної праці та особистісні якості: самостійність, орієнтованість діяльності, позитивне ставлення до праці, дисциплінованість.

Таким чином, трудове виховання розглядається як один із провідних шляхів корекційно-виховної роботи, що в літературі зі спеціальної педагогіки визначається як «система педагогічних заходів, спрямованих на подолання чи послаблення недоліків психічного та фізичного розвитку розумово відсталих дітей» [7].

У науковій та методичній літературі зазначається, що процес соціалізації розумово відсталих дітей відбувається з особливими ускладненнями. Інтелектуальна недостатність негативно впливає на стан емоційно-вольової сфери, сприяє порушенням соціальної поведінки У зв'язку з цим, одним із важливих елементів соціалізації розумово відсталих підлітків є запобігання їхній конфліктній поведінці та розв'язання конфліктів у середовищі однолітків і в стосунках з тими, хто оточує. Розроблена Ю.О. Бистровою психокорекційна програма із запобігання та розв'язання конфліктів у поведінці розумово

відсталіх підлітків, що ґрунтується на індивідуалізації підходів, визначенні природи конфліктів, урахуванні особливостей нейродинаміки підлітків та структури дефекту, сприяє прискоренню процесів їх соціалізації [17].

Незважаючи на існування достатньої кількості наукової інформації щодо необхідної єдності розумового та фізичного виховання в роботі з розумово відсталими дітьми, роль рухової діяльності в корекції аномалій психічного розвитку залишається малодослідженою, оскільки в роботах багатьох авторів вона вивчалася лише фрагментарно. У наукових дослідженнях корекційна спрямованість фізичних вправ, яка полягає у використанні їх можливостей впливати на важливі для здійснення навчальної діяльності, але відсталі сторони психічного розвитку дітей, висвітлена недостатньо. Спеціально спрямовані дослідження, які б розкривали механізми такого впливу, відсутні як у вітчизняній, так і в зарубіжній психологічній літературі. В працях В.М. Шмаргуна виявлено основні механізми впливу рухових дій на розвиток інтелектуальних можливостей дітей, взаємозв'язок рухової діяльності з показниками когнітивної диференційованості як складової інтелектуального розвитку, вплив корекційних занять на нейропсихологічні особливості програмування, регуляції і контролю рухової діяльності. Експериментально підтверджено, що рівень розвитку інтелекту, когнітивної диференційованості та рухової сфери взаємопов'язані і можуть визначати ступінь научуваності дитини, яка своєю чергою є передумовою опанування різних професійних, побутових, соціальних навичок [317]. Таким чином, обґрунтованими є рекомендації з використання засобів фізичного виховання в профілактичній та корекційній роботі, формування в дітей із вадами інтелектуального розвитку стійких стимулів до занять фізичними вправами [75]. Подібні результати отримали також О.М. Лесько, В.І. Грицюк, у працях яких вказується на ефективність використанні рухливих ігор у фізичному вихованні школярів із вадами розумового розвитку [89, 151]. В дослідженнях С.В. Гвоздецької підтверджено позитивний вплив фізичних вправ на поліпшення уваги учнів із вадами психічного розвитку. Різноманітне використання фізичних вправ для корекції уваги має вплив на розвиток рухових якостей і психічних функцій, що своєю чергою усуває недоліки психофізичного розвитку та сприяє формуванню особистості в цілому [83]. Загалом, різні аспекти використання засобів фізичного виховання в роботі з дітьми з вадами інтелекту розглядалися також і в інших роботах: Л.Л. Харченко, І.М. Погашнюка, С.В. Гвоздецької [83, 225, 303-305]. В працях П.І. Новицького пропонуються конкретні методичні рекомендації та фрагменти уроків фізичної культури для дітей із помірно та тяжким ступенем інтелектуальної недостатності. Важливо, що автор передбачає критерії контролю самопочуття учнів, на основі яких здійснюється індивідуальне дозування навантажень на розвиток рухових якостей [170, 171]. Також у роботах І.І. Валяніної розглядаються проблеми раціонального дозування фізичного навантаження та контролю рівня рухової активності молодших школярів із розумовою відсталістю [68].

У роботі закладів спеціальної освіти, де навчаються діти з особливостями психофізичного розвитку, зокрема і з інтелектуальною недостатністю, накопичено достатній практичний матеріал, який доводить, що фізичне виховання посідає особливе місце в системі корекційно-виховної роботи допоміжної школи. У наукових дослідженнях було встановлено, що фізичний стан та рухові можливості дитини з інтелектуальною недостатністю значною мірою зумовлюють її загальну дієздатність в навчанні та в праці, компенсаторні резерви організму в подоланні відхилень у розвитку. Специфіка та прояв фізичного недорозвитку, психічних та рухових розладів, вад мови тощо при різних формах інтелектуальної недостатності неоднакові [76].

У працях О.О. Шульги підкреслюється важливість логопедичної допомоги дітям із розумовою відсталістю, адже несвочасна корекція психомовних розладів погіршує прогноз психічного розвитку дітей, а з віком сприяє формуванню в них соціальної дезадаптації, яку важко подолати [318].

В інших дослідженнях також з'ясовано, що труднощі в навчанні дітей із затримкою психічного розвитку (ЗПР) зумовлені своєрідністю пізнавальних процесів: уваги, пам'яті, мотиваційної й емоційно-вольової сфер, мислення й мовленнєвої діяльності [294]. При корекції стану дітей із затримкою психічного розвитку необхідно враховувати особливості розвитку операцій мислення, нездатність оперувати наочно-образним матеріалом. Корекція наочно-образного мислення в дітей із ЗПР полягає в цілеспрямованому формуванні всіх етапів його розвитку. Методично така робота може здійснюватися на засадах поетапного формування операцій мислення засобами дитячої конструкторської діяльності.

Відповідно до Конвенції «Про права дитини» – «усі діти мають однакові права і однакову цінність» (Ст.2), кожна дитина з фізичними та психічними недоліками «має право на повноцінне і гідне життя, що забезпечує участь у житті суспільства» (Ст.23). Це означає, що всебічне сприяння реалізації внутрішнього потенціалу кожної дитини, у тому числі й тих, які мають відхилення у психофізичному розвитку, – найважливіше завдання сучасного суспільства [134].

Гармонійний розвиток особистості в культурно-естетичному аспекті неможливий без розуміння та адекватного сприйняття творів мистецтва. У зв'язку із цим, звертання до мистецтва як фактора формування особистості розумово відсталої дитини є усвідомленою необхідністю. У працях учених-дефектологів підкреслюються значні можливості художньо-естетичного виховання в розвитку і корекції пізнавальної діяльності та емоційної сфери розумово відсталих учнів. Серед інших видів мистецтв музику відрізняє особлива сила безпосереднього емоційного впливу, що дозволяє розглядати музичне мистецтво як один з найефективніших засобів формування емоційної сфери людини. Таким чином, на думку фахівців, ще одним ефективним напрямом соціальної адаптації розумово відсталих дітей шляхом удосконалення їхньої емоційної сфери є музичне виховання [132]. В інших

джерелах також обґрунтовується позитивний вплив на розвиток розумово відсталої дитини використання засобів образотворчого мистецтва [98].

Слід зазначити, що незважаючи на позитивний багаторічний практичний досвід роботи, передусім, міжнародної організації Спеціальних Олімпіад та інших організацій, у науковій та методичній літературі питання використання засобів спорту, тобто цілеспрямованої тренувальної та змагальної діяльності, для соціальної адаптації розумово відсталих осіб практично не розглядаються. У численних працях [27, 106, 164, 290, 291, 311, 312] вивчаються історичні та організаційні аспекти діяльності Спеціальних Олімпіад, узагальнюються окремі положення реалізації тренувальних програм Спеціальних Олімпіад з офіційних видів спорту [55, 56]. В окремих сучасних джерелах [85 – 87, 182 – 188] робляться спроби дослідити вплив нозологічно детермінованої, дидактично обґрунтованої методики спортивного тренування на рівень адаптаційної поведінки, фізичний розвиток, технічну майстерність осіб із розумовою відсталістю. У цих дослідженнях експериментально доведено позитивний вплив спорту на стан осіб із відхиленнями розумового розвитку. Ураховуючи комплексний (інтегральний) характер діяльності, спорт можна вважати чи не найефективнішим засобом поліпшення фізичного та психологічного стану, соціальної адаптації осіб із вадами інтелекту. Зокрема, дослідження, які проводив Є.В. Гончаренко підтвердили значущість соціальної спрямованості тренувальних занять з атлетами Спеціальної Олімпіади: ефективними дидактичними особливостями, що випають на соціалізацію цього контингенту є проведення спільних тренувальних занять спортсменів з відхиленнями розумового розвитку та здорових, спільних тренувальних занять спортсменів різного ступеня розумової відсталості, присутність батьків та волонтерів на тренуваннях. Результатом реалізації вказаних методичних прийомів при роботі зі спортсменами з відхиленнями розумового розвитку є поліпшення комунікативної активності, формування певності, прискорення процесів соціальної інтеграції.

У дослідженнях російських фахівців [5, 13 – 15] аналізується досвід використання засобів гімнастики в роботі з особами з відхиленнями розумового розвитку. Гімнастика є основою початкової підготовки спортсменів, найбільш доступним та масовим видом спорту. Спортивна гімнастика, як складнокоординаційний вид спорту, є одним із найефективніших засобів корекційного впливу, через вимоги до постійного самоконтролю за якістю вправ, необхідність суворої диференціації часових, силових та просторових характеристик рухів. Гімнастика може відігравати важливу роль у вихованні дітей із порушенням інтелекту, їхній адаптації та інтеграції в життя в сучасному суспільстві. Ураховуючи потужний позитивний вплив засобів гімнастики на осіб із вадами інтелекту, за зразком типової тренувальної програми Спеціальних Олімпіад було вдосконалено програму навчання основних технічних навичок. В основу запропонованої навчальної програми покладено метод

програмованого навчання, експериментально доведено його переваги порівняно з традиційними підходами. Програмоване навчання дозволяє прискорити оволодіння складними для спортсменів із вадами інтелекту руховими навичками та запобігти виникненню помилок. У статті також наголошується на недостатній кількості навчальних програм для спортсменів із вадами інтелекту та актуальності їх розробки.

Одним зі спортивно-орієнтованих засобів соціальної адаптації дітей із вадами інтелекту є туризм [118]. Використання засобів туризму дозволяє відчути розуміння повноти життя через спільні переживання, враження, емоції. Засоби туризму дозволяють розвинути навички пристосованості до життя, комунікабельність, вільність рухів та спритність, сприйняття, яву та стимулювати процеси мислення. Важливо, що туристична діяльність дозволяє формувати знання та орієнтування, що надзвичайно важливо для соціальної адаптації. Істотно також, що дитина потрапляє в умови за межами домашнього простору, отримує можливість спілкування з природою та з людьми. У цій роботі необхідно забезпечити достатній рівень цілеспрямованої рухової активності як одного з факторів соціалізації дітей, що часто несправедливо недооцінюється.

У дослідженнях, що проведені на прикладі міні-футболу, запропоновано програму багаторічної (розрахованої на 5 років) підготовки в рамках додаткових спортивно-оздоровчих занять з юнаками 11 – 15 років із порушенням інтелекту. Визначено орієнтовний зміст завдань загальної та спеціальної фізичної підготовки, технічної та тактичної підготовки, теоретичної підготовки, виховної роботи, суддівської практики, педагогічного та лікарського контролю. Доведено позитивний вплив реалізації розробленої програми на рівень самооцінки, академічну успішність та фізичну підготовленість розумово відсталих підлітків [147, 148].

Зростання соціального значення проблем виховання та навчання дітей із вадами інтелекту, наявність великих труднощів у їх вирішенні, висувають ці проблеми як міжнародні. У багатьох державах відчувається потреба в розробці певних міжнародних принципів, які б могли бути покладені в основу їх діяльності у сфері спеціального навчання розумово відсталих дітей та морально стимулювали б цю діяльність. Деякі держави потребують не лише моральної підтримки, а й матеріальної та консультативної допомоги. У зв'язку з цим, проблеми навчання розумово відсталих дітей стали предметом уваги багатьох міжнародних організацій, що функціонують под егідою ООН. Серед них ЮНЕСКО, Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ), Відділ спеціальних служб ООН, Відділ реабілітації ООН, Міжнародна організація праці, Міжнародна ліга товариств допомоги розумово неповноцінним особам тощо.

З огляду на глобальність проблеми Генеральна Асамблея ООН 13 грудня 2006 року прийняла конвенцію про права інвалідів, що набула чинності 3 травня 2008 року. В останні десятиліття відбулося важливе

рушення в розумінні сутності інвалідності. Увага вже не загострюється на тому, що не так з людиною. Інвалідність визнається як наслідок взаємодії індивіда із суспільством, із середовищем, що не забезпечує врахування особливостей індивіда чи блокує його участь в житті суспільства. [135]. У теперішній час відбувається перехід у розумінні суспільства від благочинного підходу до проблем інвалідності до правозахисного, що ґрунтується на пошуку можливостей поважати, підтримувати та шанувати нездатність людей через створення умов для широкої участі в суспільному житті усіх людей, зокрема і інвалідів. Обов'язковими рисами такої політики є інтеграція, рівність, корекція середовища, незалежність, самостійність, розширення можливостей.

1.3. Тенденції розвитку адаптивного спорту в сучасних умовах

У другій половині минулого століття суттєво зросла соціальна значущість спорту не тільки як оздоровчо-розважального виду діяльності, а й як престижно-репрезентативного, що демонструє переваги того чи іншого економічного ладу, держави, створює її імідж на світовій арені. Так, наприклад, інтенсивний розвиток Німецької демократичної республіки, її економічні та політичні успіхи, боротьба проти дискримінації та, передусім, численні досягнення спортсменів на світовій та олімпійській аренах сприяли тому, що консервативно налаштований щодо НДР МОК був змушений прийняти рішення про визнання НОК цієї країни. Після успішної участі спортсменів НДР самостійною командою у Іграх Олімпіади 1968 року, досягнення спортсменів, масовість спорту на пряму пов'язується із ефективністю соціально-політичної системи, зовнішньою та внутрішньою політикою країни. Успіхи ж радянських спортсменів на олімпійських іграх розглядалися американським керівництвом як «суворий виклик власному міжнародному престижу» [215, 217, 218, 221].

У 80-х роках минулого століття, завдяки принциповій позиції тодішнього президента МОК Х.А. Самаранча, інтенсивно розпочалися процеси професіоналізації та комерціалізації олімпійського спорту [65, 66, 101, 221]. Ці процеси зумовили виокремлення сучасних форм спортивної практики (форм функціонування спорту в суспільстві) [191, 238]. Нині більшість фахівців стверджують, що спортивна практика поділена на два напрями: масовий (загальнодоступний ординарний) спорт та спорт вищих досягнень для обмеженої кількості найбільш обдарованих у руховому та психічному розвитку людей. Структура масового спорту, описана в науковій та методичній літературі, переважно не викликає дискусії. На думку В.Н. Платонова [219], ця форма спортивної практики представлена базовим, самодіяльним та резервним спортом. Натомість у Законі України «Про фізичну культуру і спорт» масовий спорт дискусійно, на нашу думку, трактується як «спорт для всіх» та визначається як «діяльність суб'єктів

сфери фізичної культури і спорту, спрямована на забезпечення рухової активності людей під час їх дозвілля для зміцнення здоров'я». Крім того, визначаються такі напрями спорту: дитячий спорт, дитячо-юнацький спорт, резервний спорт, що можуть розглядатися як напрями масового спорту. Також до напрямів спорту, визначених у Законі, належить спорт вищих досягнень, професійний спорт, спорт ветеранів, олімпійський спорт, неолімпійський спорт, спорт інвалідів тощо [239, 240]. Саме спорт вищих досягнень та його структура сьогодні викликає найбільше дискусій. За І. Переверзиним сучасний спорт вищих досягнень – це змішаний спорт, суб'єктами якого є і олімпійці, і спортсмени, які змагаються з неолімпійських видів спорту, і професіонали. Тобто розподіл цієї форми спортивної практики на напрями недоречний [191]. На думку Л.П. Матвеева, спорт вищих досягнень можна розділити на професійний, «супердосягненьський» та професійний комерційний [154]. Найбільш усталеним, на сьогодні є розподіл спорту вищих досягнень на олімпійський та професійний [26, 218, 238]. Характерною ознакою сучасного розвитку окремих форм спортивної практики є їхня, з одного боку, структурна, організаційна та іміджева локалізація, а з другого – потужна інтеграція, тісний взаємозв'язок, взаємовплив та взаємозалежність. Така ситуація спостерігається і при визначенні форм адаптивної спортивної практики. Як відомо, спорт інвалідів представлений трьома визнаними МОК напрямками: паралімпійським спортом, дефлімпійським спортом та спортивним рухом Спеціальних Олімпіад. Ці напрями мають сьогодні самостійні вектори розвитку: окремі організаційні структури, систему змагань та навіть способи визначення переможців. Разом з тим, вони ґрунтуються на спільній концепції олімпізму та розвиваються згідно з тенденціями сучасного спорту.

Політичне, економічне, соціальне значення спортивних перемог у сучасному світі постійно зростає; вони сприяють як прославленню тих чи інших переможців та призерів змагань, так і підвищенню престижу та авторитету країн, які представляють ці висококласні спортсмени. З цим пов'язано досить гостре суперництво на Олімпійських іграх та інших великих змаганнях, нескінченне зростання рекордів та, звичайно, спричинені зазначеними факторами надмірні тренувальні та змагальні навантаження. Усе це стимулює до пошуку найбільш ефективних засобів і методів підвищення спортивних результатів, нерідко заборонених, що спрямовані на отримання перемоги за будь-яку ціну [126, 157].

Напрями гуманізації сучасного спорту містять поряд із аматорським, професійним, масовим та олімпійським спортом і спорт інвалідів, в якому до рухової активності залучаються особи з вадами розвитку, що сприяє реалізації принципів олімпізму щодо участі в змаганнях усіх охочих, без будь-яких обмежень. Факторами дегуманізації сучасного спорту можна вважати його стрімке омолодження (що також характерне для спорту інвалідів), з яким тісно пов'язана інтенсифікація тренувального процесу.

Для сучасного, в тому числі і адаптивного, спорту надзвичайно актуальною є проблема допінгу. Ще одним із напрямів нехтування морально-етичними нормами у спорті, специфічними для спорту інвалідів є порушення правил гри/іг, а саме системи класифікації [233].

Економічний та соціальний успіх сучасного спорту, зокрема, спорту вищих досягнень, передусім, залежить від іміджу його головних дійових осіб – спортсменів. Саме спортсмени створюють яскраве видовище, досягають надзвичайних результатів, що межують із можливостями людського організму, привертаючи цим увагу мільйонів глядачів, представників засобів масової інформації, спонсорів. Досягнення видатних спортсменів є передумовою реалізації сучасним спортом вищих досягнень важливої соціальної функції – функції «моделювання поведінки». Ураховуючи зростаючу роль спортсмена, ще 1981 року тодішній президент МОК Хуан Антоніо Самаранч ініціював створення Комісії атлетів МОК. Її створення було підтверджено правилом 21 Олімпійської хартії. Комісія, яка зустрічається один або два рази на рік, є консультативним органом і сполучною ланкою між активними спортсменами та Міжнародним олімпійським комітетом. Комісія представляє спортсменів в олімпійському русі, а також відстоює права та обов'язки спортсменів. Члени комісії спортсменів беруть участь в основній комісії МОК та робочих групах. Голова комісії спортсменів є членом Виконкому МОК, і Комісія виносить рекомендації органам виконавчої влади МОК. Комісія спортсменів також працює в контакті з комісіями континентальних асоціацій, окремими національними олімпійськими комітетами та міжнародними спортивними федераціями. Кожні два роки Комісія також організовує форум спортсменів, де збираються спортсмени зі всього світу, а також представники міжнародних федерацій олімпійських видів спорту та ін. «Більшість членів комісії спортсменів мають бути обраними зі спортсменів, які беруть участь в Олімпійських іграх» [371].

У нормативних документах складових міжнародного олімпійського руху також відзеркалено важливу роль спортсменів. Так, наприклад, у Стратегічних планах розвитку Паралімпійського руху зазначається, що «... Спортсмени є сутністю паралімпійського руху. Його існування сприяє розширенню можливостей параспортсменів насолоджуватися заняттями спортом та конкуренцією від низового рівня до Паралімпійських ігор...» [324, 325, 366].

Спеціальні Олімпіади, навіть у Всесвітніх іграх, декларують та реалізують гуманістичне положення, що найбільшою цінністю Спеціальних Олімпіад є людина, а не результат, формуючи стартові групи (дивізіони) з розрахунком на можливість максимального прояву своїх здібностей та перемоги кожним атлетом. Підтвердженням цього є також впровадження програми Лідерства атлетів, програми розвитку рухової активності (МАТР). МАТР є унікальною, заснованою на спорті програмою, яка не виключає жодного атлета. Вона створена для забезпечення

індивідуальної тренувальної програми для всіх атлетів, навіть, із серйозними відхиленнями. В цьому контексті важлива співпраця Спеціальних Олімпіад для підготовки тренерів з Американською програмою спортивної освіти (American Sport Education Program (ASEP)), що започаткована 1976 року як Американська тренінгова програма ефективності (American Coaching Effectiveness Program (ACEP) під гаслом «Атлети передусім, перемога вторинна» («Athletes first, winning second») [343, 404].

У фундаментальних наукових джерелах [57, 155, 228, 229, 231, 232, 262] з проблематики адаптивного спорту визначено тенденції подальшого розвитку паралімпійського спорту як складової міжнародного олімпійського руху:

- подальша інтеграція в міжнародний олімпійський рух;
- об'єктивізація критеріїв уведення видів спорту в програми ігор;
- відносна стабілізація програм змагань із розширенням переважно за рахунок олімпійських видів спорту та видів змагань і спортивних дисциплін для спортсменів із тяжкими порушеннями;
 - значне загострення конкурентної боротьби;
 - рєвізія певних первинних положень спорту інвалідів (зміщення пріоритетів із реабілітаційних на спортивно-результативні, зниження вимог відносно обмеження рухових можливостей спортсменів в окремих видах спорту – фехтуванні, тенісі тощо);
 - регулювання кількості учасників Ігор за рахунок використання механізмів функціональних класифікацій, рейтинга та ліцензування, кількісних квот тощо;
 - запозичення, розробка та впровадження передових методик підготовки, збільшення тренувальних та змагальних навантажень, використання позатренувальних факторів, поліпшення спортивного інвентарю [27].

Визначення тенденцій подальшого розвитку міжнародного спортивного руху Спеціальних Олімпіад як складової міжнародного олімпійського руху, що не знайшли відображення в науковій та методичній літературі, потребує комплексного врахування сучасних тенденцій розвитку окремих складових спорту як виду соціальної практики й тенденцій розвитку спорту в цілому.

Таким чином, узагальнення різнопланових відомостей наукової та методичної літератури дає підстави виокремити такі найбільш характерні тенденції розвитку сучасного спорту:

1. Діалектична єдність цільово-структурної відмінності окремих форм функціонування спорту (форм спортивної практики) у сучасному суспільстві із їх інтеграцією в глобальний спортивний рух.
2. Вирішальна роль Олімпійських ігор як системоутворювального чинника Міжнародного спортивного руху.

3. Надзвичайне зростання спортивних результатів через високі соціальне, економічне, політичне значення спортивних перемог внаслідок певних процесів комерціалізації та професіоналізації.
4. Дегуманізація сучасного спорту.
5. Зростання ролі спортсмена, який досягає видатних спортивних результатів та уособлює особистісно-поведінкову модель члена суспільства.
6. Втягнення спорту у світові процеси глобалізації.

Резюме до Розділу I

Аналіз фундаментальних та новітніх інформаційних джерел дозволив ствердити, що адаптивний спорт є повною мірою інтегрованим у суспільне життя. Ця інтеграція є результатом багаторічної генези, послідовного створення реабілітаційно-спрямованого використання рухової активності для інвалідів в суто спортивну діяльність, що здійснюється на різних рівнях та має найвище визнання та патронат Міжнародного олімпійського комітету. Центрами адаптивного спорту, визнані МОК, містять паралімпійський спорт, дефлімпійський спорт та Спеціальні Олімпіади.

Головними чинниками визнання дефлімпійського спорту як складової міжнародного олімпійського руху є заслуги в розвитку спорту серед глухих, реалізація олімпійських ідеалів, практичний внесок у розвиток міжнародного олімпійського руху та відповідність принципів дефлімпійського спорту принципам олімпізму. Процеси інтеграції олімпійського та паралімпійського спорту групуються на визнанні МОК, послідовному проведенні олімпійських та паралімпійських ігор, спільності цільово-результативних відносин, формуванні програм змагань, діяльності організаційних структур тощо. Співрозмірна з олімпійцями результативність окремих спортсменів-інвалідів, можливість участі спортсменів із тими чи іншими вадами в Іграх Олімпіад є свідченням потужних процесів інтеграції адаптивного спорту. Співпраця Міжнародного олімпійського та паралімпійського комітетів у питаннях стратегії, організації, фінансування, проведення Паралімпійських ігор є важливим свідченням процесів інтеграції паралімпійського спорту в міжнародний олімпійський рух. Існування спільних міжнародних спортивних федерацій для інвалідів і здорових спортсменів, також є підтвердженням інтеграційних процесів.

Рух Спеціальних Олімпіад набуває широкого суспільного визнання та стає повноправною складовою міжнародної олімпійської системи з моменту підписання Протоколу між МОК та Міжнародною організацією Спеціальних Олімпіад про співпрацю та офіційне визнання (1988 р.). Від 1991 року міжнародні літні та зимові ігри Спеціальних Олімпіад отримують статус Незалежних (літніх та зимових) ігор Спеціальних Олімпіад. Кількість учасників літніх ігор Спеціальних Олімпіад з 1995 року перевищує 7000. Незважаючи на невелику тривалу історію розвитку порівняно з іншими напрямками

адаптивного спорту, Спеціальні Олімпіади нині є наймасовішою його складовою в Олімпійському русі.

Розвиток Спеціальних Олімпіад до початку XXI століття достатньо повно описаний у науковій та методичній літературі. Проте цей опис включає положення, що потребують на сьогодні перегляду та актуалізації. Так, вимоги щодо формування програм Ігор Спеціальних Олімпіад, критерії визнання та класифікація видів спорту, що подані у фундаментальних джерелах, не відповідають сучасним тенденціям розвитку Спеціальних Олімпіад. Періодизація ігор Спеціальних Олімпіад, описана фахівцями, передбачає два періоди: I період (1968 – 87 рр) – період до офіційного визнання руху Спеціальних Олімпіад, та II період (з 1991 р.) – після офіційного визнання руху Спеціальних Олімпіад, набуття Іграми Спеціальних Олімпіад всесвітнього характеру. Разом з тим бурхливий розвиток цього напрямку адаптивного спорту на початку XXI століття потребує детального вивчення для виявлення підстав виокремлення наступних періодів його розвитку, що відрізняються певними характерними особливостями.

Здійснений аналіз наукової та методичної літератури виявив наявність розробки окремих положень щодо методики тренувального процесу за програмами Спеціальних Олімпіад. Натомість відсутня загальна концепція системи підготовки спортсменів у цьому напрямку адаптивного спорту.

Установлено, що передумовою розвитку Спеціальних Олімпіад, відповідно до філософських засад її діяльності, є максимально широке залучення волонтерів. При суворих вимогах щодо відбору та оцінювання ефективності діяльності волонтерів спостерігається низький рівень методичного забезпечення їхньої підготовки, розробки навчальних програм, курсів, добору інформаційних матеріалів. Це своєю чергою обґрунтовує актуальність реалізації цих завдань на сучасному етапі розвитку програм Спеціальних Олімпіад.

Аналіз наукової та методичної літератури не виявив сучасних відомостей щодо нормативних засад, актуальних фундаментальних принципів, мети та перспектив розвитку міжнародного спортивного руху Спеціальних Олімпіад.

Аналіз діяльності міжнародної організації Спеціальних Олімпіад вимагає зіставлення окремих підходів із діяльністю організації INAS, другою організацією у світі, що здійснює керівництво розвитком спорту осіб з вадами розумового розвитку. При спільному контингенті – атлети з вадами розумового розвитку – організації INAS та Спеціальні Олімпіади мають суттєві відмінності в цільово-результативних аспектах діяльності, у класифікаційних підходах, у способах визначення переможців, системі змагань тощо.

Теоретичний аналіз також дозволив охарактеризувати інші, окрім спорту, напрями соціальної адаптації та реабілітації осіб із вадами розумового розвитку. Еволюція ставлення суспільства до осіб із тими чи іншими вадами призвела до формування серед лікарів, педагогів, громадських діячів

наприкінці XVIII та на початку XIX ст. переконання, що особи з розумовою відсталістю потребують організації спеціальних закладів. Перші ідеї щодо навчання дітей із розумовою відсталістю належать швейцарському педагогові Песталоцці (1746 – 1827). Медико-педагогічний напрямок у розвитку допомоги розумово відсталим розпочато з заснування 1841 року в Парижі першої приватної школи. Приклади практичного здійснення педагогічних заходів для цієї категорії населення пов'язані з відкриттям ще в першій чверті XIX ст. спеціальних шкіл у Німеччині. Медичні та лікувально-педагогічні заклади в переважно працювали з важкими формами розумової відсталості, педагогічні установи, головним чином, залучали дітей із легкими формами відсталості.

У 60 – 70 рр. XX ст. в роботі з розумово відсталими людьми в різних країнах світу пріоритетним стає напрямок «нормалізації». Його реалізація спрямовується на формування життєво необхідних, соціальних навичок. Сутність соціальної адаптації як кінцевої мети виховання та навчання розумово відсталих дітей фахівці різних країн розуміють по-різному. Слід підкреслити, що узагальнені принципи такої адаптаційної роботи мають багато спільного з підходами, що застосовуються нині в програмах Спеціальних Освітніх: розвиток активності та самостійності розумово відсталих дітей, індивідуалізація процесу навчання, урізноманітнення методів навчання, конкретизація навчального матеріалу, використання ігрової діяльності, врахування життєва спрямованість навчання, здійснення широкого зв'язку розумового та фізичного виховання тощо.

Серед засобів соціальної реабілітації розумово відсталих дітей особливе місце посідає трудове навчання. В окремих роботах підкреслюється важливість логопедичної допомоги дітям із розумовою відсталістю. Відзначаються також значні можливості художньо-естетичного, музичного виховання, використання засобів образотворчого мистецтва в розвитку і корекції пізнавальної діяльності та емоційної сфери розумово відсталих учнів. Незважаючи на існування достатньої кількості наукової інформації щодо єдності розумового та фізичного виховання в роботі з розумово відсталими дітьми, роль рухової діяльності в корекції інтелектуального розвитку є малодослідженою. Серед спортивних засобів адаптації обґрунтовано застосування засобів футболу, ковзанярського спорту, спортивної гімнастики. Одним зі спортивно-орієнтованих засобів соціальної адаптації дітей із вадами інтелекту є туризм.

Використання ефективних засобів реабілітації стало передумовою переходу розуміння суспільства від благочинного підходу до проблем інвалідності до правозахисного, заснованого на пошуку можливостей помігати та підтримувати людей, зокрема і інвалідів, через створення умов для широкої участі в суспільному житті. Для такого підходу обов'язковими умовами є інтеграція, рівність, корекція середовища, повноцінність, самостійність, розширення можливостей.

Виокремлені в результаті аналізу наукової та методичної літератури сучасні тенденції розвитку спорту є спільними для олімпійського та адаптивного спорту, що зумовлює необхідність їх урахування в аналізі діяльності, розробці концепції та стратегії розвитку міжнародного спортивного руху Спеціальних Олімпіад.

РОЗДІЛ 2. СПОРТИВНИЙ РУХ СПЕЦІАЛЬНИХ ОЛІМПІАД НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

2.1. Регіональний розвиток Спеціальних Олімпіад у XXI столітті

Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад, що створена 1968 року та визнана МОК 1988 року, наприкінці ХХ століття стає однією з наймасштабніших спортивних організацій у світі. Кількість учасників Всесвітніх ігор, які представляють близько 150 країн, перевищує 7000. Прочіси позитивні зміни в діяльності цієї організації свідчить також той факт, що 2003 року вперше Всесвітні літні ігри відбулися за межами США – в Ірландії в м. Дублін.

Стратегічний план розвитку міжнародного спортивного руху Спеціальних Олімпіад на початку ХХІ століття, на період 2000 – 2005 рр., був орієнтований на збільшення темпів зростання кількісних показників: кількості атлетів, тренерів, змагань, видів спорту тощо. Досягнення кількості атлетів Спеціальних Олімпіад понад 2 млн у 2005 році (2256733 спортсменів) змінює стратегічні вектори планування з кількісних на якісні. Таким чином, починаючи з 2006 року, Стратегічні плани розвитку Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад (період 2006 – 2010 рр. та поточний період – 2011–2016 рр.) зорієнтовано на суттєве підвищення якості організації тренувальної та змагальної діяльності, спортивних заходів різного рівня, функціонування інноваційних програм, матеріального забезпечення тощо [391]. Підвищення якісних показників неможливе без детального аналізу регіональних особливостей розвитку програм Спеціальних Олімпіад.

До структури Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад належить 7 Регіональних рад управління (Північної Америки, Європи/Євразії, Східної Азії, Африки, Азійсько-Тихоокеанського регіону, Латинської Америки та Близького Сходу/Північної Африки), які здійснюють розвиток спортивних програм у межах своїх територій.

За даними 2007 року (Додаток А), найбільша кількість – 774929 – спортсменів представляють Східну Азію, другу та третю позиції посідають Азійсько-Тихоокеанський регіон та Північна Америка з кількістю спортсменів 566653 та 562030 відповідно [377]. Найменше спортсменів залучено до програм Спеціальних Олімпіад в Африці – 102507 (рис 2.1).

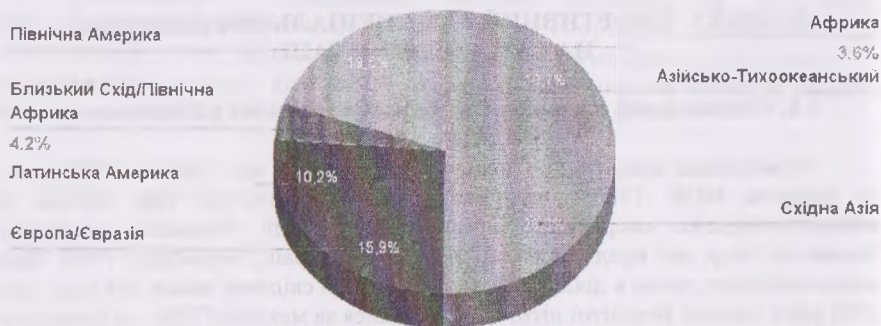

Рис. 2.1. Регіональне співвідношення кількості атлетів Спеціальних Олімпіад (2007 р.)

Відповідно до вимог Загальних Правил Спеціальних Олімпіад, акредитовані програми намагаються залучити до систематичної цілорічної тренувальної та змагальної діяльності якомога більше атлетів. Аналіз статистичних даних дозволяє визначити такі показники: кількість атлетів, які систематично тренуються, але не беруть участь в змаганнях упродовж року, кількість атлетів, які і систематично тренуються, і змагаються, та загальна кількість атлетів. Виявлено, що в таких регіонах як Європа/Євразія, Латинська Америка та Близький Схід/Північна Африка, кількість атлетів, які не залучені до змагань, перевищує 60%, що свідчить про недостатній рівень якісної реалізації завдань Спеціальних Олімпіад акредитованими програмами країн цих регіонів та значні резерви до поліпшення ефективності діяльності. Найкращим це співвідношення є в Північноамериканському регіоні: лише 15% атлетів не мають змагальної практики (табл.2.1). Чи не найважливішим показником ефективної роботи Спеціальних Олімпіад є відсоток атлетів Спеціальних Олімпіад від загальної кількості осіб із вадами інтелекту в регіоні. Він коливається від 0,67% в країнах Африки до 4,22% в Північній Америці, що обґрунтовує багаторічну стратегію Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад на збільшення кількості атлетів (див. табл. 2.1).

Життєво необхідним аспектом розвитку програм Спеціальних Олімпіад є формування тренерського корпусу, залучення до цієї діяльності як волонтерів, так і висококваліфікованих спеціалістів галузі фізичного виховання, спорту, рухової активності. Кількість тренерів, які працюють зі спортсменами з вадами інтелекту, коливається, залежно від регіону, від 4172 осіб на Близькому Сході/Північній Африці (1,8% від загальної кількості тренерів) до 101364 осіб у Північноамериканському регіоні. Таким чином, 43,3% від загальної кількості тренерів працюють в

американських акредитованих програмах, достатньо високий цей показник у Східно-Азійському регіоні – 20,3%, дещо нижчий в Азійсько-Тихоокеанському регіоні – 14,9% та в регіоні Європа/Євразія – 10,0% (рис. 2.2).

Таблиця 2.1

Регіональні кількісні показники залучення атлетів Спеціальних Олімпіад до тренувань та змагань упродовж 2007 року

Регіон	Кількість атлетів			Кількість атлетів не залучених до змагань, %	Залучення до програм Спеціальних Олімпіад, %*
	які тільки тренуються	які тренуються і змагаються	загальна		
Африка	15108	87399	102507	17,0	0,61
Азійсько-Тихоокеанський	97660	468993	566653	21,0	0,83
Східна Азія	114291	660638	774929	17,0	1,87
Європа/Євразія	171875	285500	457375	60,1	1,72
Латинська Америка	110289	183262	293551	60,2	2,42
Близький Схід/Північна Африка	45402	74179	119581	61,2	1,02
Північна Америка	74517	487513	562030	15,0	4,22

Примітка: * – % атлетів Спеціальних Олімпіад від загальної кількості осіб із вадами інтелекту в регіоні (за даними ВООЗ).

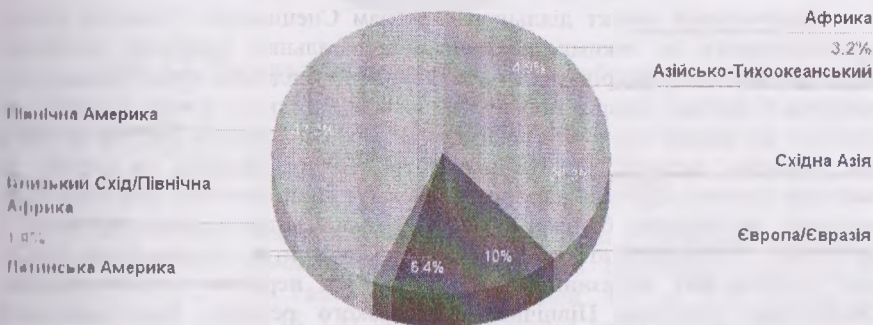

Рис. 2.2. Регіональне співвідношення кількості тренерів Спеціальних Олімпіад (2007 р.)

Розрахунок показника «кількість атлетів на одного тренера» також підтверджує, що кадрове питання найкраще вирішено в Північноамериканському регіоні: на кожного тренера припадає, у середньому, 5,5 атлета. У решті регіонів кожен тренер відповідає майже за 20 атлетів: Європа/Євразія – 19,5, Латинська Америка – 19,5, Східна Азія – 16,3. Найгірша ситуація на Близькому Сході/Північній Африці (регіон із мінімальною кількістю тренерів) – кожен тренер має опікуватися 28,7 атлета [377].

За кількістю змагань лідерство також належить акредитованим програмам Північноамериканського регіону. Упродовж 2007 року було проведено 13621 змагання, понад 5 тис. змагань проведено у Східно-Азійському регіоні, орієнтовно 3 тис. – у регіонах Європа/Євразія (2952), Латинській Америці (3104) та Азійсько-Тихоокеанському (3641). Найменшу кількість змагань проведено в регіоні Близький Схід/Північна Африка – 284, що становить лише 0,9% від загальної кількості змагань (рис.2.3).

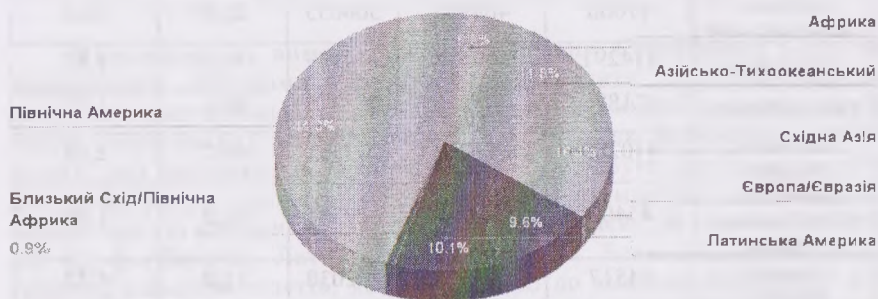

Рис. 2.3. Регіональні співвідношення кількості змагань Спеціальних Олімпіад (2007 р.)

Економічний аспект діяльності програм Спеціальних Олімпіад можна характеризувати за такими показниками: загальний прибуток (готівкові надходження від спонсорів, меценатів, фондів, громадських організацій тощо), прибуток у вигляді товарів і послуг та дотація на одного атлета. «Дотація на атлета» є ще одним ключовим показником залучення коштів. Беручи до уваги цей показник, важливо не ототожнювати поняття «дотація на атлета» та «вартість атлета». «Дотація на атлета» враховує лише фактичні прибутки та не враховує необхідний бюджет та/або реальні витрати, що пов'язані з навчанням, утриманням атлетів та іншими послугами, що їм надаються. Аналіз цих статистичних показників також доводить передові позиції програм Спеціальних Олімпіад Північноамериканського регіону. Так, готівковий прибуток цих програм становить 155717029 \$, а прибуток у вигляді товарів та послуг – 57675553 \$, що відповідає 78,5% та 86,6% від загальносвітових показників. Разом з тим, 2007 року Європейський регіон генерує значні

фінансові надходження як у готівковій, так і в товарній формі – 34716816 \$ (17,5%) та 3929020 \$ (5,9%) (рис.2.4, рис.2.5)

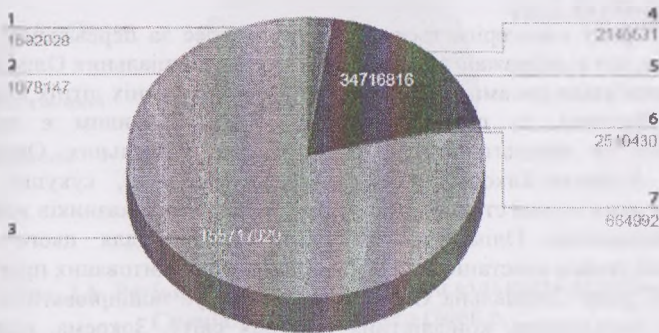

Рис. 2.4. Регіональне співвідношення готівкового прибутку (2007 р.)

- 1 – Африка ; 2 – Східна Азія; 3 – Північна Америка;
 4 – Азійсько-Тихоокеанський регіон; 5 – Європа/Євразія;
 6 – Латинська Америка; 7 – Близький Схід/Північна Африка

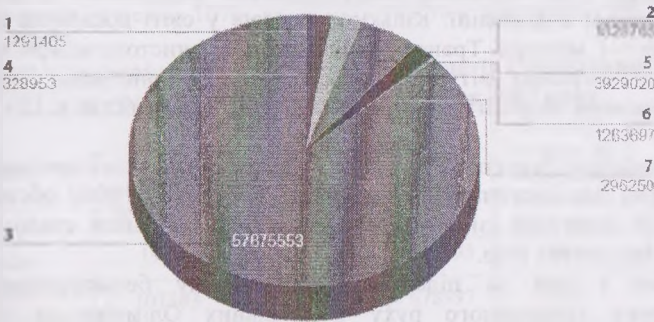

Рис. 2.5. Регіональне співвідношення прибутку у вигляді товарів та послуг (2007 р.)

- 1 – Африка ; 2 – Східна Азія; 3 – Північна Америка;
 4 – Азійсько-Тихоокеанський регіон; 5 – Європа/Євразія;
 6 – Латинська Америка; 7 – Близький Схід/Північна Африка

В абсолютних показниках «дотації на атлета» Спеціальна Олімпіада Північної Америки демонструє найвищий рівень порівняно з іншими 6 регіонами – \$ 277,10. Разом з тим у Східній Азії (\$ 1,4), Азійсько-Тихоокеанському регіоні (\$ 3,8) та на Близькому Сході/Північній Африці (\$ 5,6), цей показник є дуже низьким. Ця невідповідність частково пояснюється тим, що програми в цих регіонах часто створюються в межах спеціальних домовленостей з урядовими та неурядовими організаціями і тому не завжди є

можливість підрахувати незалежний потік грошових надходжень. 2007 року рівень дотації на атлета суттєво збільшився в Африці (\$ 15,5) та в Європі/Євразії (\$ 75,9).

2007 року спостерігається суттєвий прогрес за переважною більшістю показників, що відображають розвиток програм Спеціальних Олімпіад Східної Азії, що пов'язано насамперед із проведенням Всесвітніх літніх ігор у Шанхаї (Китай). Загалом, за підсумками 2007 року важливим є продовження кількісного та якісного зростання програм Спеціальних Олімпіад двох регіонів: Азійсько-Тихоокеанського та Східної Азії, сукупні показники діяльності яких в сумі становлять 60% від загальних показників міжнародного руху Спеціальних Олімпіад. Позитивним також для цього періоду є збереження темпів зростання для африканських акредитованих програм [385].

2007 року Спеціальна Олімпіада продовжує поширюватися в окремих найбільш ізольованих, конфліктних регіонах світу. Зокрема, відкрито нову програму Спеціальних Олімпіад у Східному Тиморі, продовжують розвиватися програми Афганістану, Іраку, М'янми, Камбоджі, у В'єтнамі вперше відбулися національні ігри.

Таким чином, основною подією 2007 року були Всесвітні літні ігри, що визнані не тільки найбільшою спортивною подією у світі, а ще й глобальною медіа-подією. Ігри отримали безпрецедентне висвітлення в міжнародних засобах масової інформації. Кількість показів у світі досягнула історичного максимуму – 1 мільярд. Трансляція церемонії урочистого відкриття 2 жовтня 2007 року у 80 країнах світу дозволила сотням мільйонів глядачів взяти участь у цій хвилюючій події. Ігри висвітлювало 1440 журналістів зі 120 країн світу [377].

Проведення Всесвітніх Ігор дало поштовх розвиткові програми «Здорові атлети». Під час змагань у Шанхаї було проведено 19000 обстежень 4900 атлетів 159 делегацій (зі 164 країн-учасниць). Це також стало свосереднім рекордом Всесвітніх Ігор.

Разом з тим за підсумками 2007 року беззаперечним лідером міжнародного спортивного руху Спеціальних Олімпіад за переважною більшістю показників (окрім кількості атлетів) є Північноамериканський регіон.

За даними 2008 року (Додаток Б), відсоткове співвідношення кількості атлетів у різних регіонах, практично, зберігається. Лідирують Східна Азія (27,32%) та Азійсько-Тихоокеанський регіон (21,37%) з загальною кількістю атлетів 868112 та 678997 відповідно. Дещо меншу кількість атлетів залучено в Північній Америці – 617292 [388]. Низькі кількісні показники характеризують розвиток програм Спеціальних Олімпіад регіонів Близький Схід/Північна Африка (124742 атлети) та Африка (115195 атлетів), що становить відповідно 3,93% та 3,63% від загальносвітового показника кількості атлетів (рис.2.6).

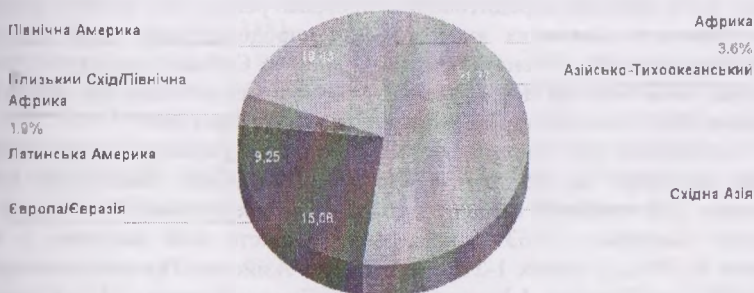

Рис. 2.6. Регіональне співвідношення кількості атлетів Спеціальних Олімпіад (2008 р.)

Аналіз статистичних показників виявив різні тенденції щодо збільшення чи зменшення кількості атлетів, які не тільки систематично тренуються, а й беруть участь у змаганнях залежно від регіону. Так, в Африці, у Східній Азії, у Близькому Сході/Північній Африці та Північній Америці цей показник фактично погіршився (у межах 8%), у решті регіонів спостерігається збільшення кількості атлетів (у межах 10%), які беруть участь у змаганнях (табл.2.2).

Таблиця 2.2

Регіональні кількісні показники залучення атлетів Спеціальних Олімпіад до тренувань та змагань упродовж 2008 року

Регіон	Кількість атлетів			Кількість атлетів, не залучених до змагань, %	Залучення до програм Спеціальних Олімпіад, %*
	які тільки тренуються	які тренуються і змагаються	загальна		
Африка	19365	95830	115195	20,2	0,69
Азійсько-Тихоокеанський	101363	577634	678997	17,5	1,00
Східна Азія	169926	698186	868112	24,3	2,09
Європа/Євразія	169832	309231	479063	54,9	1,81
Латинська Америка	97631	196378	294009	49,7	2,47
Близький Схід/Північна Африка	50293	74449	124742	67,6	1,06
Північна Америка	88475	528817	617292	16,7	4,63

Примітка. * – % атлетів Спеціальних Олімпіад від загальної кількості осіб із вадами інтелекту в регіоні (за даними ВООЗ).

Таким чином, найменш ефективною можна вважати діяльність Спеціальних Олімпіад регіону Близький Схід/Північна Африка, оскільки

майже 70 % атлетів акредитованих програм регіону не мають можливості брати участь у змаганнях жодного разу впродовж року. Слід підкреслити позитивну динаміку учасників змагань регіонів Європа/Євразія та Латинська Америка, хоча загалом цей показник у зазначених регіонах ще лишається на низькому рівні і становить 54,9% та 49,7% відповідно [388].

Спостерігається також незначне поліпшення показника залучення осіб із вадами інтелекту до програм Спеціальних Олімпіад. Найвищий показник залучення осіб із вадами інтелекту до програм Спеціальних Олімпіад у регіоні Північна Америка – 4,63%, найменшу кількість осіб залучено у країнах Африки (0,69%), у межах 1-2% – у регіонах Азійсько-Тихоокеанському (1%), Близький Схід/Північна Африка (1,06%) та Європа/Євразія (1,81%) (табл.2.2).

Добір тренерського складу у 2008 році характеризується такими статистичними показниками. Традиційно високий рівень кадрового забезпечення відзначається в регіоні Північна Америка – 109344 тренери, що становить 42% від загальної кількості тренерів Спеціальних Олімпіад у світі. Найбільші кадрові проблеми супроводжують розвиток Спеціальних Олімпіад регіону Близький Схід/Північна Африка. У регіоні працює лише 3778 тренерів, що становить 1,5% від загальносвітових показників. В Азійсько-Тихоокеанському регіоні та в Східній Азії працюють відповідно 46818 та 46953 тренери (по 18%) (рис. 2.7).

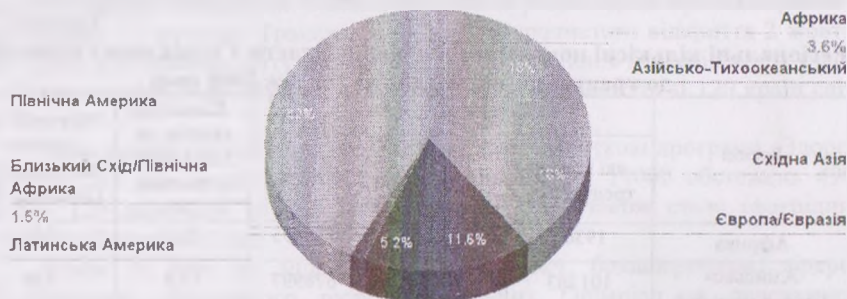

Рис. 2.7. Регіональне співвідношення кількості тренерів Спеціальних Олімпіад (2008 р.)

Успішна реалізація завдань руху Спеціальних Олімпіад залежить від того, підготовку якої кількості атлетів має забезпечити кожен тренер. Тому показник «кількість атлетів на одного тренера» є надзвичайно інформативним. Найгіршою є ситуація в регіоні Близький Схід/Північна Африка. Тут найменша кількість тренерів та відповідно на кожного з них припадає по 33 атлети. Також проблемним вважається регіон Латинської Америки, де цей показник становить 21,6. Найкраща ситуація традиційно в Північній Америці – 5,6 атлета на кожного тренера. У решті регіонів цей показник суттєво не відрізняється та коливається в межах 12 – 18 атлетів: Африка – 12,2, Азійсько-

Тихоокеанський регіон – 14,5, Європа/Євразія – 15,8 та Східна Азія – 18,5 атлета на кожного тренера [388].

За кількістю змагань, проведених упродовж 2008 року регіональними програмами, традиційно виявлено регіон із мінімальною кількістю змагань – Близький Схід/Північна Африка (297), максимальною кількістю змагань (показник, що в 50 разів перевищує мінімальний) – Північна Америка (14975). У решті регіонів цей показник коливається в межах від 2774 змагань за рік у Азійсько-Тихоокеанському регіоні до 5048 у Східній Азії (рис.2.8)

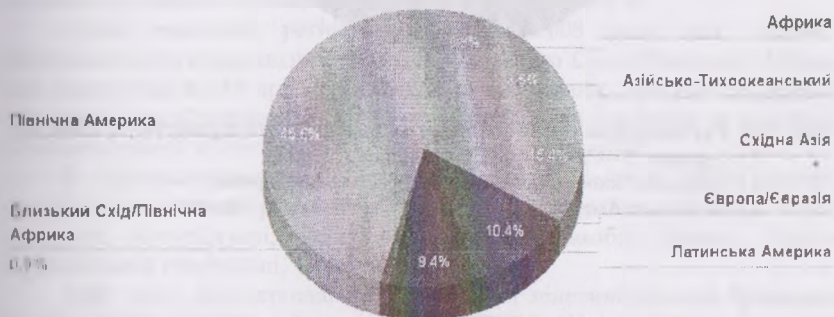

Рис. 2.8 Регіональне співвідношення кількості змагань Спеціальних Олімпіад (2008 р.)

Економічні показники розвитку програм Спеціальних Олімпіад понад як на 83% забезпечені у 2008 році за рахунок Північноамериканського регіону: 83,5% готівкового прибутку (147039406 \$) та 81,3% прибутку у вигляді товарів та послуг (58467484 \$). Внесок Східно-Азійського регіону та Близького Сходу/Північної Африки становить менше ніж 1%: готівковий прибуток – 0,3% і 0,4% та у вигляді товарів і послуг – 0,4% і 0,9% відповідно. Серед інших регіонів найбільші готівкові надходження забезпечено регіоном Європа/Євразія – 10,8% (18972190 \$), а у вигляді товарів та послуг – Азійсько-Тихоокеанським та Латиноамериканським регіонами (по 5,1%, що становить 3550101 \$ та 1549572 \$ відповідно) (рис.2.9, рис. 2.10).

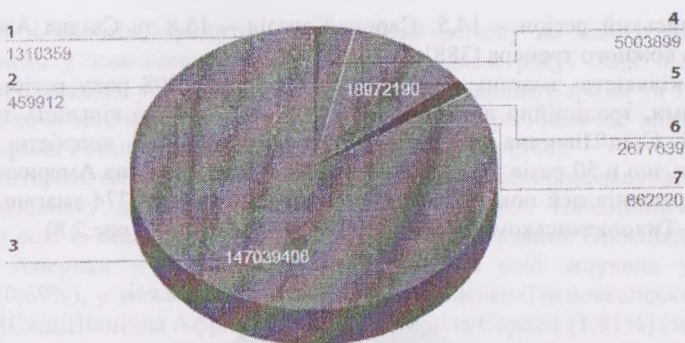

Рис. 2.9. Регіональне співвідношення готівкового прибутку (2008 р.)

- 1 – Африка ; 2 – Східна Азія; 3 – Північна Америка;
 4 – Азійсько-Тихоокеанський регіон; 5 – Європа/Євразія;
 6 – Латинська Америка; 7 – Близький Схід/Північна Африка

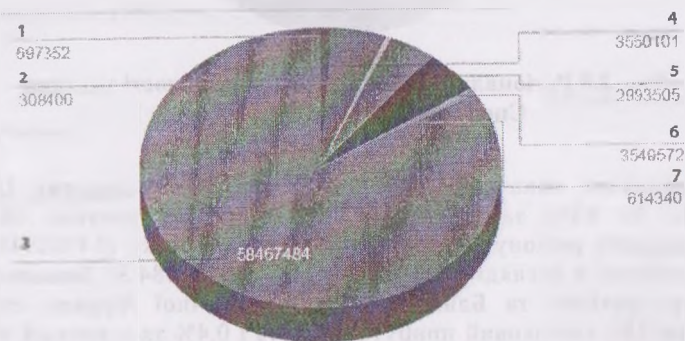

Рис. 2.10. Регіональне співвідношення прибутку у вигляді товарів та послуг (2008 р.)

- 1 – Африка ; 2 – Східна Азія; 3 – Північна Америка;
 4 – Азійсько-Тихоокеанський регіон; 5 – Європа/Євразія;
 6 – Латинська Америка; 7 – Близький Схід/Північна Африка

Кількість коштів, що виділяється на одного атлета, 2008 року є найменшою у Східній Азії – 0,5 \$. Це свідчить про гострі економічні проблеми розвитку програм Спеціальних Олімпіад, ураховуючи, що регіон є світовим лідером за кількістю атлетів. Слід підкреслити також, що втричі кращими є минулорічні показники, пов'язані з проведенням 2007 року в регіоні

Весвітніх літніх ігор, які стимулювали фінансові надходження. Показник 2008 року відображає реальне скрутне економічне становище програм Спеціальних Олімпіад регіону, є сигналом до запровадження цілеспрямованих фінансових програм. Невисокі показники фінансових витрат на одного атлета характерні також для регіонів Близький Схід/Північна Африка (5,3 \$), Азійсько-Тихоокеанського (7,4 \$), Латинської Америки та Африки (9,1 \$ та 11,4 \$ відповідно). Суттєво більші фінансові можливості 2008 року зафіксовано в регіоні Європа/Євразія – дотація на одного атлета становить 39,6 \$ за рік. Традиційним лідером, у тому числі і за цим показником, є Північна Америка – показник «дотація на атлета» дорівнює 238,2 \$.

Серед важливих регіональних подій 2008 року слід згадати VI Регіональні ігри Спеціальних Олімпіад Близького Сходу/Північної Африки, в яких взяли участь 850 представників 23 акредитованих програм. Уперше було проведено Ігри Спеціальної Олімпіади Центральної Америки та Карибського басейна за участі 550 атлетів із 12 акредитованих програм.

В Африканському регіоні Спеціальні Олімпіади та ФІФА розпочали проєкт масштабного розвитку футболу в 10 країнах: Беніні, Ботсвані, Камеруні, Кот-д'Івуарі, Республіці Малаві, Намібії, Руанді, Південно-Африканській Республіці, Танзанії та Уганді.

2008 року започатковано партнерський пілотний проєкт Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад та ЮНІСЕФ (United Nations International Children's Emergency Fund) у різних регіонах світу на базі програм Болгарії, Камбоджі, Китаю, Сальвадору, Ямайки, Панами, Румунії та Узбекистану для інтеграції дітей з інтелектуальними вадами в суспільство, створення можливостей для їх навчання [385].

Діяльність переважної більшості програм усіх регіонів упродовж 2008 року була спрямована на підготовку до участі в наступному році у Всесвітніх зимових іграх (Бойсе, США). Важливо, що «вогонь надії» для цих змагань було запалено 12 листопада 2008 року у Греції в Афінах на батьківщині сучасних олімпійських ігор. Естафета олімпійського вогню, що була розрахована на три місяці, за підтримки глобального спонсора DHL пройшла через 12 міст (Абу-Дабі та Дубай (ОАЕ), Варшава (Польща), Сан-Хосе (Коста-Рика), Йоханнесбург (ПАР), Нью-Делі (Індія), Шанхай (Китай), Майамі, Нью-Йорк, Лос-Анджелес, Вашингтон, Бойсе (США)), пододала 5 континентів.

Загалом, 2008 рік увійшов в історію Спеціальних Олімпіад як рік 40-річного ювілею руху. Стратегічне планування діяльності на наступний період розвитку зорієнтовано на довгострокові комунікаційні програми. Започаткований глобальний брендінг та кампанія з інформування громадськості, що, зокрема, полягало в термінологічній уніфікації, уникнення вживання терміна «розумова відсталість». Перша глобальна кампанія бренда «Будь фаном» («Be a Fan») призначена торкнутися цінностей, що зрозумілі широкій громадськості: єдність, розширення прав та можливостей, гідність, мужність, упевненість, задоволення. Початок кампанії здійснено за підтримки подій, які вже пов'язані із Спеціальними Олімпіадами. Потужна соціальна

реклама із залученням усього спектра ЗМІ, вартістю 5 млн \$, дала швидкий старт програмі, яка поширилася в усіх регіонах світу, незалежно від культурних, національних чи суспільних особливостей. Рекламний ролик компанії Соса-Сола (спонсор Спеціальних Олімпіад від 1968 року) за участю атлетів Спеціальних Олімпіад був у рейтингу 10 краєвих телевізійних реклам 2008 року. У ньому атлети-спеціалісти отримують медалі разом з олімпійськими чемпіонами, прихильниками Спеціальних Олімпіад – з Надєю Команечі, Карлом Льюїсом та Рафером Джонсоном.

За програмою «Здорові спортсмени» 2008 року було проведено 635 заходів по всьому світу. Програму розширено за рахунок семи нових країн: Болівія, Бруней, Колумбія, Лаос, Ліхтенштейн, Таджикистан та Туркменістан.

Регіональні статистичні показники 2009 року свідчать про загальне зростання кількості атлетів (Додаток В). Разом з тим в Африканському регіоні (110004 атлети) та в Латинській Америці (287039 атлетів) спостерігається незначне зменшення кількості осіб, залучених до програм Спеціальних Олімпіад [379]. Зберігає лідерство Східна Азія (953863 атлети), яка спільно з Азійсько-Тихоокеанським регіоном (798873 атлети) охоплює понад половину атлетів світу (табл.2.3).

Таблиця 2.3

Регіональні кількісні показники залучення атлетів Спеціальних Олімпіад до тренувань та змагань упродовж 2009 року

Регіон	Кількість атлетів			Кількість атлетів, не залучених до змагань, %	Залучення до програм Спеціальних Олімпіад, %*
	які тільки тренуються	які тренуються і змагаються	загальна		
Африка	18147	91857	110004	19,8	0,66
Азійсько-Тихоокеанський	118188	680685	798873	17,3	1,18
Східна Азія	223032	730831	953863	30,5	2,30
Європа/Євразія	183506	303808	487314	60,4	1,84
Латинська Америка	82084	204955	287039	40,0	2,42
Близький Схід/Північна Африка	44828	80763	125591	55,5	1,07
Північна Америка	124457	544431	668888	22,9	5,02

Примітка. * – % атлетів Спеціальних Олімпіад від загальної кількості осіб із вадами інтелекту в регіоні (за даними ВООЗ)

Аналіз співвідношення кількості атлетів по регіонах дозволяє констатувати суттєвий перерозподіл показників порівняно з минулими роками. Так, якщо в попередні періоди відзначався беззаперечний пріоритет Північно-

американського регіону, 2009 року з'являються 3 регіони у світі з відносно пропорційною кількістю атлетів: Східна Азія (28% від загальної кількості атлетів у світі), Азійсько-Тихоокеанський регіон (23%) та Північна Америка (20%). Відповідно значно знизилася частка програм Спеціальних Олімпіад Африки (3%) та Близького Сходу/Північної Африки (4% від загальної кількості атлетів у світі) (рис. 2.11).

Традиційно важливим для аналізу показником є кількість атлетів, які залучені до програм Спеціальних Олімпіад, але не мають змагальної практики. У 2009 року в 4 регіонах (включаючи Північну Америку) з 7 виявлено погіршення цього показника. Тобто збільшилася кількість атлетів, для яких не створено можливість брати участь у змаганнях. У решті регіонів, незважаючи на деяке поліпшення 2009 року, показник кількості учасників змагань, також знаходиться на низькому рівні. Так, в Європі/Євразії цей показник становить 60,4%, на Близькому Сході/Північній Африці – 55,5%, у Латинській Америці – 40% (табл.2.3).

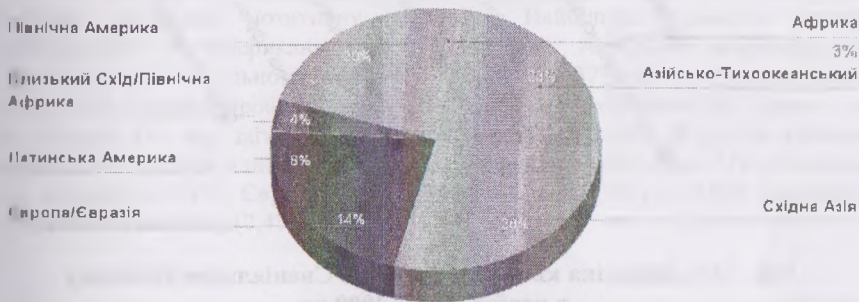

Рис. 2.11. Регіональне співвідношення кількості атлетів Спеціальних Олімпіад (2009 р.)

При зіставленні кількості атлетів у регіонах з встановленою кількістю осіб із вадами інтелекту, виявлено такі показники залучення до програм Спеціальних Олімпіад: у Північній Америці – 5,02% – найкращий показник; понад 2% – у Східній Азії (2,3%) та в Латинській Америці (2,42%); від 1 до 2% – на Близькому Сході/Північній Африці, в Азійсько-Тихоокеанському регіоні та в Європі/Євразії (див. табл.2.3).

На тлі загального прогресу програм Спеціальних Олімпіад у світі, несподіваними виявилися статистичні показники залучення тренерів. У більшості регіонів кількість тренерів суттєво зменшилася порівняно з попереднім роком. Такі тенденції характерні для Африканського регіону, Східної Азії, Європи/Євразії та Північної Америки (рис.2.12).

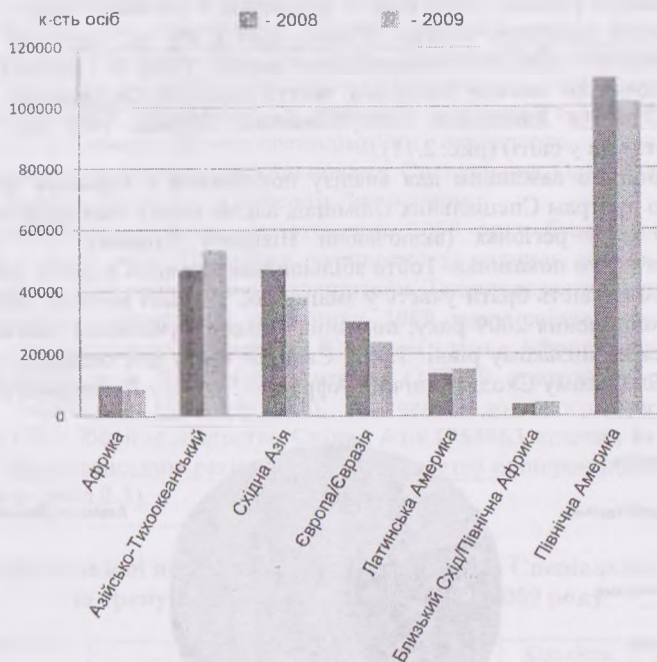

Рис. 2.12. Динаміка кількості тренерів Спеціальних Олімпіад в період 2008 – 2009 рр.

Щодо співвідношення кількості тренерів, які працюють у різних регіонах, продовжує зберігатися північноамериканське переважання – 41,6%. Найменший відсоток прогнозовано в регіоні Близький Схід/Північна Африка (1,8%) та в Африканському регіоні (3,5%) (рис.2.13).

Як зазначалося, важливим показником ефективності діяльності програм Спеціальних Олімпіад є «завантаженість» тренерів, тобто кількість атлетів на одного тренера. 2009 року також спостерігаються суттєві відмінності в регіональних показниках. Найгірша ситуація в регіонах Близький Схід/Північна Африка (29 атлетів на одного тренера) та Східна Азія (25,2 атлета); дещо кращі показники в регіонах Європа/Євразія та Латинська Америка – відповідно по 19,2 і 20,58 атлета на одного тренера. У решті регіонів співвідношення атлет/тренер можна вважати оптимальним: Африканський регіон – 12,8 атлета, Азійсько-Тихоокеанський – 14,8 атлета, Північна Америка – у середньому по 6,6 атлета на кожного тренера [379]. Таке співвідношення дозволяє забезпечити якісний тренувальний процес, ураховуючи індивідуальні особливості кожного спортсмена, здійснити належну підготовку до участі у змаганнях.

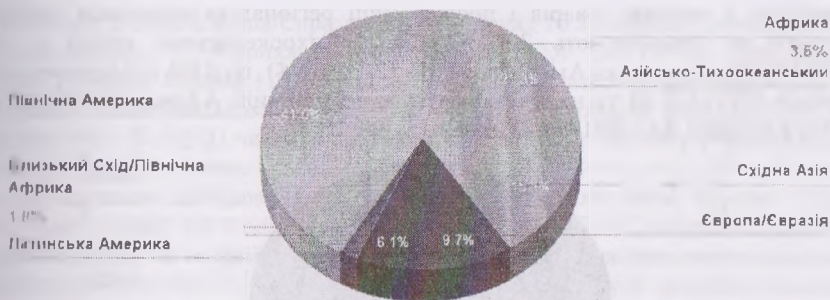

Рис. 2.13. Регіональні співвідношення кількості тренерів Спеціальних Олімпіад (2009 р.)

За насиченістю календаря змагань усі регіони 2009 року демонструють яскраво виражену позитивну динаміку. Найбільша кількість змагань проводилася в американському (16345) та Азійсько-Тихоокеанському регіонах, що в загальному становило 65,5% (по 37% та 28,5% відповідно). Ще 425 змагань проведено в регіоні Ближній Схід/Північна Африка, що відповідає 1% від загальної кількості змагань у світі. В інших регіонах фіксовано майже однакові показники: Африканський регіон 3124 змагання, що становить 7,1%, Європа/Євразія 3091 змагання (7%) та 3263 змагання в Латинській Америці (7,4%) (рис. 2.14)

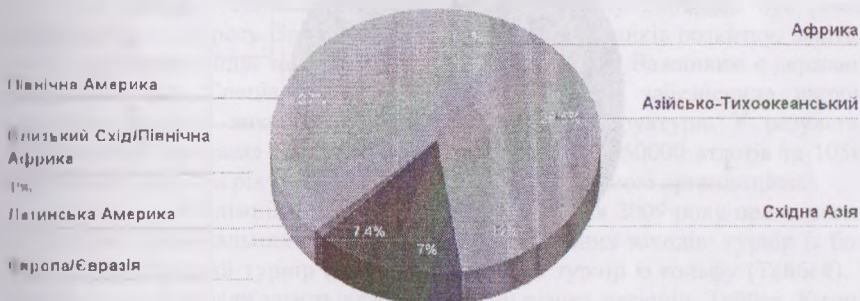

Рис. 2.14. Регіональні співвідношення кількості змагань Спеціальних Олімпіад (2009 р.)

В економічних показниках розвитку програм Спеціальних Олімпіад у світі 2009 року спостерігається суттєва перевага Північноамериканського регіону – понад 80% готівкового прибутку (141786107 \$) та прибутку у вигляді товарів і послуг (47804886 \$). З великим відставанням на другій позиції за цими показниками регіон Європа/Євразія – 12,3% готівкового прибутку та 4%

прибутку у вигляді товарів і послуг. Інші регіональні показники прибутку готівки не перевищують 2,5%: Азійсько-Тихоокеанський регіон – 2,5% (4384005 \$), Латинська Америка – 1,2% (2135011 \$), по 0,8% в Африканському регіоні (1359128 \$) та на Близькому Сході/Північній Африці (1290813 \$) та 0,5% в Східній Азії (891131 \$) (рис.2.15, рис.2.16).

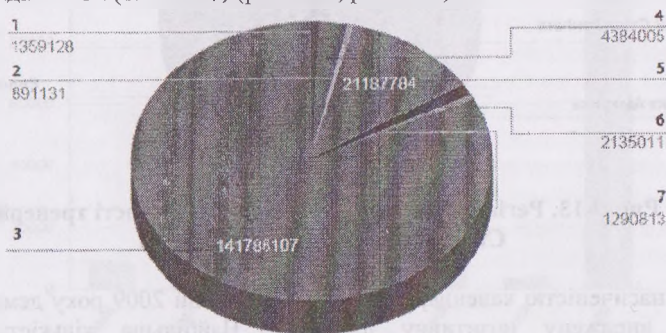

Рис. 2.15. Регіональне співвідношення готівкового прибутку (2009 р.)

- 1 – Африка ; 2 – Східна Азія; 3 – Північна Америка;
 4 – Азійсько-Тихоокеанський регіон; 5 – Європа/Євразія;
 6 – Латинська Америка; 7 – Близький Схід/Північна Африка.

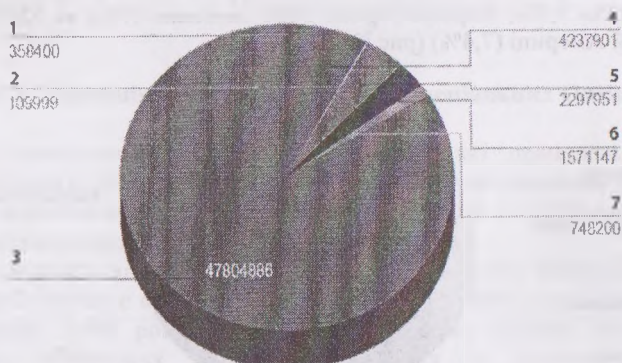

Рис. 2.16. Регіональне співвідношення прибутку у вигляді товарів та послуг (2009 р.)

- 1 – Африка ; 2 – Східна Азія; 3 – Північна Америка;
 4 – Азійсько-Тихоокеанський регіон; 5 – Європа/Євразія;
 6 – Латинська Америка; 7 – Близький Схід/Північна Африка.

Важливим показником економічної ефективності діяльності міжнародної організації Спеціальних Олімпіад та її Регіональних рад управління є дотація на атлета. Вищі показники зафіксовані в Північноамериканському регіоні

(112 \$) та в регіоні Європа/Євразія (43,5 \$). Понад 10 \$ на атлета витрачається, у середньому, в Африканському регіоні (12,4 \$) та на Близькому Сході/Північній Африці (10,3 \$). В межах 5 – 7 \$ витрачається на 1 атлета в Азійсько-Тихоокеанському регіоні (5,5 \$) та в Латинській Америці (7,4 \$). Менше ніж 1 \$ (0,9 \$) витрати на атлета Східної Азії – регіону з найбільшою щільністю атлетів у світі.

Упродовж 2009 року в кожному регіоні відбулися певні важливі події, що мали вплив на подальший розвиток спортивного руху Спеціальних Олімпіад. Такими подіями в Африканському регіоні є запровадження досвіду проведення спортивних таборів (на зразок перших, що були організовані в 60-х роках минулого століття в США Юніс Кеннеді Шрайвер) для осіб із вадами інтелекту. Перший двотижневий табір було відкрито в грудні 2009 року в Кенії при залученні волонтерів Університету Найробі, завдяки зусиллям стипендіата програми Юніс Кеннеді Шрайвер Петера Бахала. Стипендіальну програму Юніс Кеннеді Шрайвер запровадила 2007 року з ідеєю про те, що навіть одна особа здатна змінити світ. Щороку до стипендіальної програми залучається по одному представникові від регіону. Стипендіати готуються до поліпшення життя осіб із вадами інтелекту у своїх країнах, здобуваючи нові знання та мотивацію. Перший табір у Кенії мав значний успіх та перспективи.

Другою важливою подією руху Спеціальних Олімпіад у Африканському регіоні було запровадження програми ФІФА та Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад із проведення спільних заходів у поточному 2009 та наступному 2010 році в межах підготовки та проведення чемпіонату світу з футболу в Південно-Африканській Республіці [385].

Для програм Азійсько-Тихоокеанського регіону 2009 рік був роком щомовірного прогресу. Зростання статистичних показників розвитку, навіть у таких країнах, як Індія та Афганістан, становив 17,7%. Важливим є державна підтримка руху Спеціальних Олімпіад в Індії, що забезпечило широке залучення атлетів, використання спортивної інфраструктури. У результаті акредитована програма Спеціальних Олімпіад Індії з 650000 атлетів та 10500 спортивних подій за рік є найбільшою в країні спортивною організацією.

Спеціальні Олімпіади Східної Азії відзначилися 2009 року проведенням масштабних регіональних та міжнародних спортивних заходів: турнір із бочі (Корея), футбольний турнір (Шанхай, Китай) та турнір із гольфу (Тайбей). У турнірі з гольфу взяли участь атлети 10 країн різних регіонів: Тайбея, Китаю, Данії, Великої Британії, Гонконгу, Ірландії, Кореї, Макао, Південної Африки та США.

Спеціальні Олімпіади Європи/Євразії 2009 року підписали угоду про продовження партнерства з баскетбольними клубами Євроліги. Пріоритетним напрямом діяльності в цьому регіоні була підготовка до проведення наступного року Європейських літніх ігор Спеціальної Олімпіади у Варшаві (Польща).

Незважаючи на економічні негаразди, 2009 року відзначилися досягненням нових можливостей на національних та місцевих рівнях

Спеціальні Олімпіади Латинської Америки. Було проведено 3500 спортивних заходів у 19 країнах регіону. Упродовж року налагоджено контакти з Південноамериканською конфедерацією тенісу, з конфедерацією тенісу Центральної Америки та Карибського басейну, що стало основою для проведення другого панамериканського тенісного турніру Спеціальних Олімпіад (Монтеррей, Мексика), за участі 150 атлетів із 23 країн. Важливою також була підготовча робота для проведення 2010 року II Latinoамериканських літніх ігор Спеціальних Олімпіад у Пуерто-Ріко. Слід відзначити державну підтримку та зобов'язання з фінансування цієї спортивної події [385].

У регіоні Близький Схід/Північна Африка 2009 року суттєво зросла підтримка з боку лідерів та глав держав, що є свідченням багаторічної ефективної роботи. Суттєвий внесок двічі було зроблено Його Королівською Високістю принцем Султан бин Фахд Саудовської Аравії. Член Ради директорів Міжнародних Спеціальних Олімпіад Її Королівська Високість Принцеса Марокко Лалла Аміна оголосила, що наступного року Марокко прийматиме Глобальний конгрес Спеціальних Олімпіад під її патронатом. Ураховуючи значний прогрес у розвиткові програм Спеціальних Олімпіад регіону, Міністерство спорту Сирії взяло відповідальність за проведення 2010 року VII Регіональних Ігор під патронатом Першої леді Сирії. Уряд гарантував покриття усіх видатків на забезпечення участі 2000 атлетів із 23 країн регіону.

Для Північної Америки найбільшою подією було проведення Всесвітніх зимових ігор Спеціальної Олімпіади 7 – 13 лютого в штаті Айдахо, США. В змаганнях взяли участь 2000 атлетів із майже 100 країн світу. Змагання проходили з семи видів спорту (гірськолижний спорт, лижні перегони, фігурне катання, хокей на підюзі, сноушугінг, сноубординг та ковзанярський спорт) та за своїм масштабом перевершили зимові Олімпійські ігри 2002 року в Солт-Лейк-Сіті.

Для поліпшення фінансового становища важливим було проведення в Канаді 27-го фестивалю Спеціальних Олімпіад для збору коштів та популяризації руху Спеціальних Олімпіад. Цей фестиваль дозволив залучити крупних донорів та провідні засоби масової інформації регіону.

2009 року запроваджено нову ініціативу на базі акредитованих програм США – проект UNIFY®. За фінансової підтримки Департаменту освіти США запроваджено нові освітні програми, реорганізацію школи на основі використання багаторічного досвіду Спеціальних Олімпіад з формування лідерства, пропаганди здорового способу життя, неприйняття ненависті та знущань тощо. У 2009/2010 навчальному році 772 нові школи приєдналися до проекту UNIFY, котрий 2009 року охопив більш ніж 600000 молодих людей у 45 державах.

2009 рік Спеціальні Олімпіади вважають «новою епоєю» за масштабами використання соціальних мереж та інших ЗМІ. Використовуючи владу соціальних медіа, Спеціальні Олімпіади підвищили обізнаність суспільства

про свої проблеми. Ця діяльність сприяла також реалізації різноманітних програм та проектів [379].

2010 року особливо вражають кількісні показники розвитку (Додаток Г) програм Спеціальних Олімпіад Східної Азії, де кількість атлетів перевищила 1 мільйон (1095397). Другу позицію традиційно посідає Азійсько-Тихоокеанський регіон із 911511 атлетами [380]. Спільне представництво азійських регіонів становить 53,5% від загальної кількості атлетів Спеціальних Олімпіад у світі (рис. 2.17).

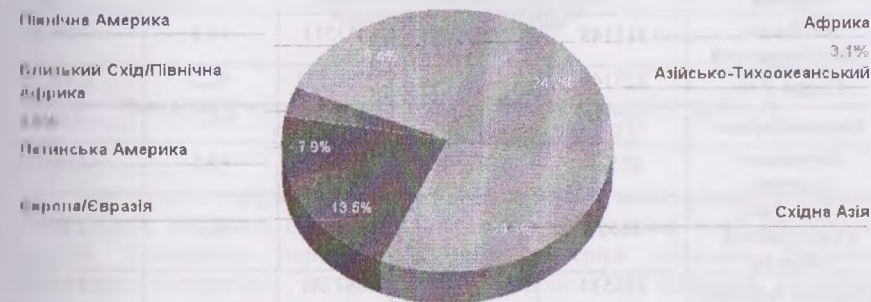

Рис. 2.17. Регіональне співвідношення кількості атлетів Спеціальних Олімпіад (2010 р.)

Середні показники кількості атлетів характерні для регіонів Північна Америка (687738 атлетів) та Європа/Євразія (504295 атлетів). Найменше спортсменів залучено до програм Спеціальних Олімпіад у Латинській Америці, Близькому Сході/Північній Африці та в Африканському регіоні (табл. 2.4).

Інформативним також є розгляд регіональних показників розвитку Партнерського спорту – однієї з найпопулярніших волонтерських програм Спеціальних Олімпіад. Лідерські позиції також має Східна Азія. У цьому регіоні залучено 73% спортсменів-партнерів від загальної їх кількості у світі. Інфіксовано, що в країнах Латинської Америки програми Партнерського спорту до 2010 року не мали розвитку. Показники регіонів Африка та Близький Схід/Північна Африка становлять по 1%. В Європейських країнах залучено 9% спортсменів-партнерів та 15% у Північній Америці.

При зіставленні даних кількості атлетів по регіонах у 2010 році та у 2000 році (за десятилітній період) виявлено суттєвий перерозподіл показників. Так, якщо 2000 року представництво Північноамериканського регіону становило 30,8%, то 2010 року воно зменшилося до 18,4%. Натомість представництво Азійсько-Тихоокеанського регіону та Східної Азії за 10 років зросло з 5% та 8,5% до 24,2% та 29,3% відповідно [380]. Таким чином, на тлі стрімкого зростання показників розвитку азійських Спеціальних Олімпіад, спостерігається більш пропорційний їх розвиток у регіонах світу.

Регіональні кількісні показники залучення атлетів Спеціальних Олімпіад до тренувань та змагань упродовж 2010 року

Регіон	Кількість атлетів			Кількість атлетів, не залучених до змагань, %	Залучення до програм Спеціальних Олімпіад, %*
	які тільки тренуються	які тренуються і змагаються	загальна		
Африка	22145	95728	117873	23,1	0,7
Азійсько-Тихоокеанський	113148	798363	911511	14,2	1,34
Східна Азія	325140	770257	1095397	42,2	2,64
Європа/Євразія	192354	311941	504295	61,7	1,9
Латинська Америка	83528	212541	296069	39,3	2,49
Близький Схід/Північна Африка	38956	94630	133586	41,2	1,14
Північна Америка	123534	564204	687738	21,9	5,16

Примітка. * – % атлетів Спеціальних Олімпіад від загальної кількості осіб із вадами інтелекту в регіоні (за даними ВООЗ).

Співвідношення кількості атлетів, які тренуються, до тих, які і тренуються і мають досвід участі в змаганнях, зберігається проблемним у більшості регіонів: Європа/Євразія (61,7% атлетів не залучені до змагань), Східна Азія (42,2%), Близький Схід/Північна Африка (41,2%) та Латинська Америка (39,3%). В інших регіонах цей показник коливається від 14 до 23% (табл. 2.4).

Показники залучення осіб із вадами інтелекту до програм Спеціальних Олімпіад знаходяться в межах від 0,7% в Африканському регіоні до 5,16% в Північній Америці. В інших регіонах цей показник суттєво не відрізняється та коливається від 1,14% до 2,64% (табл.2.4).

Найбільш ефективна робота з залучення тренерів ведеться в регіоні Північна Америка. Тут працює 120112 тренерів, що становить 43,6% від загальної кількості тренерів та на кожного з них у середньому припадає лише по 5,73 атлета. Таких високих показників немає в жодному регіоні світу. Найгірша ситуація з кадровим забезпеченням у регіоні Близький Схід/Північна Африка – 5276 тренерів (1,92 % від загальної кількості тренерів). Кількість атлетів на кожного тренера в цьому регіоні – 25,32. Гірше співвідношення (26,84 атлета на одного тренера) спостерігається у Східній Азії, де значно більша кількість тренерів (40807 тренерів, що становить 14,82%), але і рекордна кількість атлетів (рис.2.18). В інших регіонах відзначається такий рівень показників «атлети/тренер»: Латинська Америка – 21,15, Європа/Євразія – 17,97, Азійсько-Тихоокеанський регіон – 15,74 та Африканський регіон – у середньому по 12,71 атлета на кожного тренера.

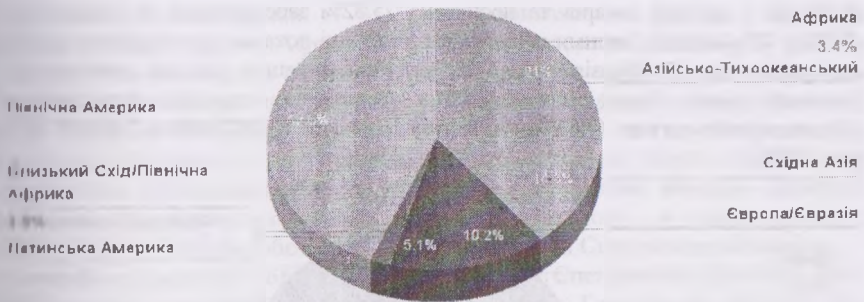

Рис.2.18. Регіональне співвідношення кількості тренерів Спеціальних Олімпіад (2010 р.)

Настуннім інформативним показником регіонального розвитку програм Спеціальних Олімпіад є кількість проведених упродовж року спортивних входів. Традиційно першість за цим критерієм належить Північно-американському регіону, де 2010 року проведено 17272 змагання. Другим за кількістю змагань є Азійсько-Тихоокеанський регіон (13102 спортивних входів). Понад як вдвічі зросла кількість змагань в Європі/Євразії як в абсолютних показниках (7008 змагань), так і у відсотковому відношенні – 14,08% від загальної кількості змагань у світі 2010 року (порівняно з 3091 змаганням 2009 року, що становило 7%). Далі за низхідною розмістилися регіони: Східна Азія (5462 змагання), Африка (3319 змагань), Латинська Америка (2745 змагань) та Близький Схід/Північна Африка – лише 870 змагань протягом року (рис. 2.19).

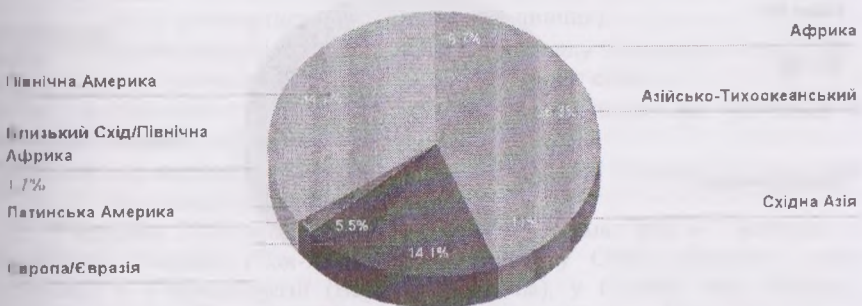

Рис. 2.19. Регіональне співвідношення кількості змагань Спеціальних Олімпіад (2010 р.)

Економічні показники регіонального розвитку демонструють виражену перевагу програм Північної Америки. Прибуток у вигляді готівки на 81,22% та

прибуток у вигляді товарів та послуг на 75,82% забезпечений за рахунок цього регіону. Порівняно з іншими регіонами дещо вищі показники готівкового прибутку має регіон Європа/Євразія – 11,37%. Показники решти регіонів знаходяться на низькому рівні. Серед них найгірша економічна ситуація характерна для Африканського регіону (0,83%) та регіону Близький Схід/Північна Африка (0,72%) (рис. 2.20).

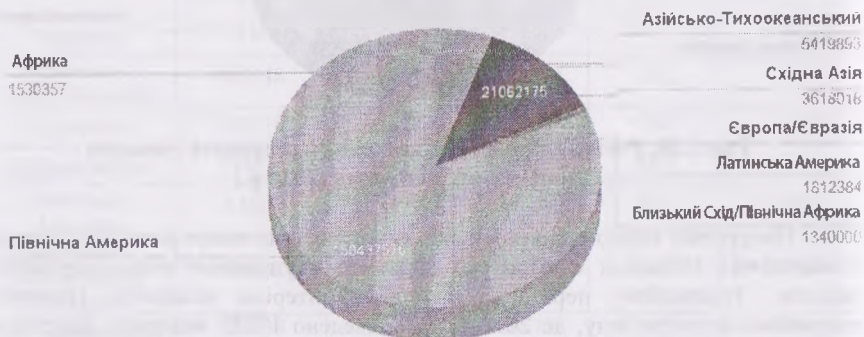

Рис. 2.20. Регіональне співвідношення готівкового прибутку Спеціальних Олімпіад (2010 р.)

Обсяги прибутку регіональних програм Спеціальних Олімпіад у вигляді товарів та послуг мають інше співвідношення. Окрім Північної Америки, порівняно високі показники характеризують економічний стан Азіясько-Тихоокеанського регіону (10,48%) та регіону Європа/Євразія (6,51%). Найнижчий рівень цього показника в Африці (0,73%) та Східній Азії (0,09%) (рис.2.21).

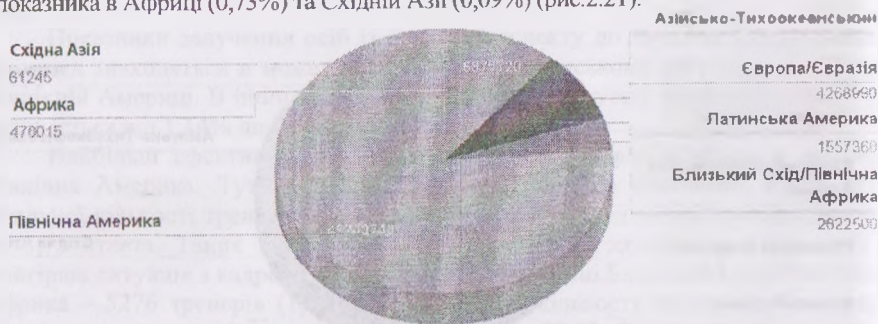

Рис. 2.21 Регіональне співвідношення прибутку Спеціальних Олімпіад у вигляді товарів та послуг (2010 р.)

Інтегральним показником економічного рівня регіональної програми Спеціальних Олімпіад є «дотація на атлета». За цим критерієм регіони мають такий рейтинг: Північноамериканський регіон – 218,44 \$ на одного

спортсмена, Європа/Євразія – 41,77 \$, Африканський регіон – 12,98 \$, Близький Схід/Північна Африка – 10,03 \$, Латинська Америка – 6,12 \$, Азійсько-Тихоокеанський регіон – 5,5 \$, Східна Азія – 3,3 \$. Отже, переважна більшість регіональних програм (окрім Північної Америки) має дуже низький рівень фінансування, що не може не відбиватися на якості організації тренувального процесу та спортивних заходів. Таким чином, поліпшення економічних показників розвитку, що своєю чергою вимагає активної рекламної, просвітницької, інформаційної діяльності в суспільстві, є важливими напрямками роботи регіональних програм Спеціальних Олімпіад.

Аналіз основних подій міжнародного руху Спеціальних Олімпіад 2010 року показав, що найбільш впливовою із них є Глобальний конгрес, що відбувся 6 – 10 червня в Марракеші (Марокко). Делегатами Конгресу були 600 представників 139 країн світу та 174 акредитованих програм. Головним завданням Конгресу було визначити курс на подальший розвиток Спеціальних Олімпіад у межах Стратегічного плану на 2011 – 2016 рр. Слід зазначити, що Глобальний конгрес Спеціальних Олімпіад проводився лише вдруге. Перший було проведено 2000 року в Гаазі (Нідерланди). З того часу рух Спеціальних Олімпіад зріс втричі, ще у 20 країнах світу з'явилися акредитовані програми. Під час Конгресу відбулася ще одна важлива подія – III Глобальний конгрес спортсменів за участі 66 представників 35 країн світу [385].

Новий стратегічний план як «план неімовірних зобов'язань» представляли Тім Шрайвер, Голова правління та генеральний директор, та Дж Брэйді Лум, Президент та виконавчий директор. План ґрунтується на 6 імперативах:

- зростання та якість: не одне за рахунок іншого, а разом;
- стійкість – створення моделі прибутку, що працюватиме як в окремих програмах та і для руху в цілому;
- лідерство. Виявлення потенціалу лідерів руху, які б допомогли руху розвиватися надалі (людський чинник);
- глобальна обізнаність. Просування бренду Спеціальної Олімпіади, що був би зрозумілий та відомий в усьому світі;
- гнучкість. Адаптація моделі розвитку Спеціальної Олімпіади в країнах, що розвиваються;
- організаційна єдність. Створення єдиної команди зі спільним баченням єдиної мети [391].

Упродовж 2010 року відбулися Мультипрограми Ігри в 5 регіонах: у Латинській Америці (Сан-Хуан, Пуерто-Ріко), у США (Лінкольн, штат Небраска), в Європі/Євразії (Варшава, Польща), у Східній Азії (Фучжоу, Китай) та в регіоні Близький Схід/Північна Африка (Дамаск, Сирія).

Ігри в Латинській Америці відбулися 19 – 27 лютого за підтримки департаменту рекреації та спорту Пуерто-Ріко, Національного олімпійського комітету Пуерто-Ріко, а також великої кількості спонсорів та донорів (Coca-Cola, Procter & Gamble, Banco Popular та ін). У змаганнях взяла участь 1000 атлетів з 33 країн, змагання проходили з 11 офіційних видів спорту. У межах

програми «Здорові атлети» було проведено 1342 обстеження. Крім того, до організації змагань було залучено 800 волонтерів, 150 офіційних представників та суддів, більш як 1000 членів родин атлетів. Змагання відвідали 12000 глядачів.

Європейські Ігри Спеціальних Олімпіад відбулися 18 – 24 вересня у Варшаві (Польща). Програма Ігор містила 9 видів спорту. Учасниками змагань були 1600 атлетів, які представляли 58 акредитованих програм. На відкритті змагань був присутній Президент Польщі Броніслав Коморовський. За його словами, метою присутності було «надихнути спортсменів та членів їхніх родин та підтвердити потужну державну підтримку». Змагання відвідало 20000 глядачів. В організації заходу взяли участь 2000 волонтерів, було залучено 200 суддів, 600 тренерів та 250 медичних працівників [385].

25 вересня – 2 жовтня відбулися регіональні Ігри Близького Сходу/Північної Африки у Дамаску (Сирія). Перша леді Сирії та Почесний голова Спеціальної Олімпіади Сирії Асма аль-Асад на церемонії урочистого відкриття змагань сказала: «Спеціальна Олімпіада зробила для осіб із вадами інтелекту більше, ніж Уряд за 29 років». Спеціальна Олімпіада є впливовою організацією в регіоні, що дає їй можливість регулярно проводити регіональні ігри (вже сьомі) починаючи з 1999 року. Це єдиний регіон, де Мультипрограмні ігри відбуваються на дворічній основі. Велику допомогу в організації змагань надали спортивні федерації. Змагання відбулися з таких видів спорту: бочі, боулінг, плавання, легка атлетика, теніс, футбол, кінний спорт, важка атлетика. Уперше були представлені змагання з жіночого баскетболу, катання на роликових ковзанах та програма рухової активності (МАТР). Програма «Здорові атлети» передбачала як, власне, обстеження спортсменів, так і підготовку волонтерів. Було проведено 828 обстежень. Загалом, у змаганнях взяли участь 1000 спортсменів із 21 країни, 355 тренерів, 400 суддів, більш як 2500 членів родин, 4200 волонтерів. Змагання відвідала рекордна кількість глядачів – 50000.

Ігри США відбулися 18 – 23 липня у м. Лінкольн (штат Небраска) за підтримки Департаменту освіти та Міністерства оборони США та корпоративних спонсорів. У змаганнях із 13 видів спорту взяли участь 3000 спортсменів із 48 штатів. У межах програми «Здорові атлети» було проведено 1675 обстежень. До змагань також були залучені 1000 тренерів та офіційних делегатів, 4400 членів родин та друзів атлетів, 6500 волонтерів. Відвідало змагання 30000 глядачів.

Мультипрограмні Ігри Східної Азії відбулися 19 – 25 вересня у Фучжоу (Китай). У змаганнях взяло участь 1700 атлетів, які представляли 39 акредитованих програм регіону та США. Розвиток програм Спеціальних Олімпіад у Китаї на високому рівні підтримується Урядом, є значна підтримка засобів масової інформації. Після проведення 2007 року Всесвітніх літніх Ігор Спеціальних Олімпіад країна підтвердила дотримання курсу на загальну обізнаність, інтеграцію та підтримку з боку суспільства людей із вадами

інтелекту. Загальна кількість осіб, залучених до організації змагань, – 9300 тренерів, офіційних гостей, журналістів, волонтерів).

Важливим для Спеціальних Олімпіад Африканського регіону 2010 року було проведення заходів у межах чемпіонату світу з футболу, що відбувся в ПАР. Перед початком матчу в Кейптауні між командами Німеччини та Аргентини відбувся матч за програмою Об'єднаний Спорт ®. До складу команд, крім атлетів Спеціальних Олімпіад, входили партнери – представники компанії-спонсора Coca-Cola, зірки футболу та навіть Президент ПАР Джейкоб Зума. Гравці представляли 24 країни світу.

2010 року в межах програми «Здорові спортсмени» було організовано 933 заходи та проведено 173000 обстежень. Програмою охоплено спортсменів 61 країні, із них 6 країн уперше (Бангладеш, Конго, Самоа, Шрі-Ланка, Тимор та Гондурас). Під час проведення Національних ігор США відбувся симпозіум і охорони здоров'я, на якому розглядалися питання перелон в охороні здоров'я, з якими стикаються люди з вадами інтелекту, труднощів отримання медичної допомоги, нестачі кваліфікованих медичних кадрів, відсутності співчуття з боку лікарів до стану здоров'я цих людей. На Національних іграх Китаю зафіксовано рекордний показник – 99% спортсменів-учасників змагань пройшли обстеження за програмою «Здорові спортсмени» [380].

Регіональний розвиток Спеціальних Олімпіад у 2011 році відбувався відповідно до нового Стратегічного плану на 2011 – 2016 рр. (Додаток Д). Рекордним статистичним показником можна вважати кількість атлетів у Східній Азії та Азійсько-Тихоокеанському регіоні – понад 1 млн у кожному регіоні [381]. У Східній Азії, зокрема, нараховується 792426 атлетів із досвідом тренувальної і змагальної практики та 353788 атлетів, які не брали участь у змаганнях (табл. 2.5).

Традиційно найменша кількість атлетів відзначається в Африканському та Близькосхідному/Північноафриканському регіонах – 3,14% та 3,56% відповідно (рис. 2.22). Таким чином, 2011 року спостерігається виражена диспропорція у представництві регіонів за кількістю атлетів: виявлено регіони з рекордною кількістю осіб, залучених до програм Спеціальних Олімпіад, регіони, в яких кількість атлетів відносно загальноосвітніх показників менше ніж 10% (Латинська Америка – 7,47) і навіть менш аніж 5% (Африка та Близький Схід/Північна Африка).

Разом з тим, зіставляючи ці дані з кількістю населення в регіонах, слід підняти, що найкращі показники характеризують діяльність Спеціальних Олімпіад Північної Америки, Східної Азії та Латинської Америки, де до систематичної роботи залучено відповідно 5,5%, 2,76% та 2,52% від загальної кількості осіб із вадами інтелекту. Найнижчими є показники залучення осіб із вадами інтелекту до програм Спеціальних Олімпіад в Африканському регіоні (табл. 2.5).

**Регіональні кількісні показники залучення атлетів
Спеціальних Олімпіад до тренувань та змагань упродовж 2011 року**

Регіон	Кількість атлетів			Кількість атлетів, не залучених до змагань, %	Залучення до програм Спеціальних Олімпіад, %*
	які тільки тренуються	які тренуються і змагаються	загальна		
Африка	27313	98233	125546	27,8	0,75
Азійсько-Тихоокеанський	135471	900096	1035567	15,1	1,52
Східна Азія	363788	792426	1146214	44,6	2,76
Європа/Євразія	198196	323293	521489	61,3	1,97
Латинська Америка	85540	213766	299306	40,0	2,52
Ближній Схід/Північна Африка	47934	94468	142402	50,7	1,21
Північна Америка	136718	597173	733891	22,9	5,5

Примітка. * – % атлетів Спеціальних Олімпіад від загальної кількості осіб із вадами інтелекту в регіоні (за даними ВООЗ).

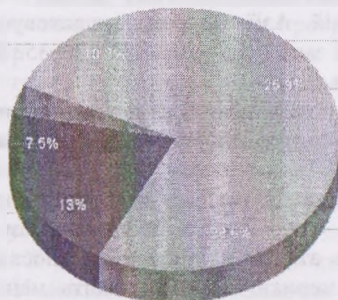
Північна Америка

Ближній Схід/Північна Африка

3,6%

Латинська Америка

Європа/Євразія

Африка

Азійсько-Тихоокеанський

Східна Азія

Рис. 2.22. Регіональне співвідношення кількості атлетів Спеціальних Олімпіад (2011 р.)

За кількістю тренерів зберігає лідерство Північноамериканський регіон – 124147 тренерів, що становить 40,48% від загальної кількості тренерів у світі. Найбільші кадрові проблеми існують у регіоні Ближній Схід/Північна Африка (5275 тренерів, що відповідає 1,72%), в Африканському регіоні (10269 тренерів, що дорівнює 3,35%) та в Латинській Америці, де працює 17741 тренер (5,79%) (рис. 2.23).

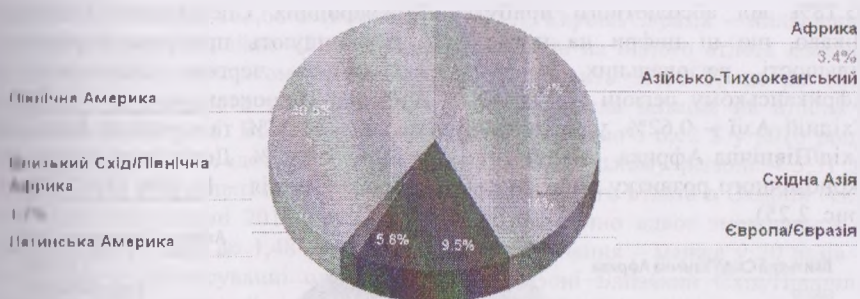

Рис. 2.23. Регіональне співвідношення кількості тренерів Спеціальних Олімпіад (2011 р.)

За показником «кількість атлетів на одного тренера» найсприятливіша ситуація традиційно в Північноамериканському регіоні – 5,91. Серед інших можна виділити регіони, де на одного тренера припадає в межах 10 – 20 атлетів, та регіони, де показник перевищує 20. До першої групи належать: Африка (12,23), Азійсько-Тихоокеанський регіон (13,39), Латинська Америка (16,87) та Європа/Євразія (17,95). До другої групи – Східна Азія та Близький Схід/Північна Африка з майже однаковими показниками 26,77 атлета та 27 атлетів відповідно [381].

Розподіл кількості змагань за регіонами також виявляє виражену специфіку. Найбільше змагань проводиться в Азійсько-Тихоокеанському та Північноамериканському регіонах (15125 та 18043). Частка цих показників у загальносвітовому рейтингу – 28,22% та 33,66% відповідно. (рис.2.24)

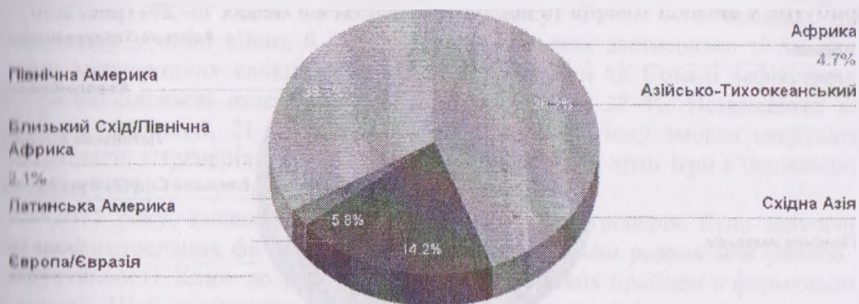

Рис. 2.24 Регіональне співвідношення кількості змагань Спеціальних Олімпіад (2011 р.)

Статистичні показники регіонального економічного розвитку 2011 року, як і в попередні роки, на користь Північноамериканського регіону. Так, потітковий прибуток програм цього регіону – 157464190 \$, що становить

83,18% від абсолютного прибутку Міжнародних Спеціальних Олімпіад. Цікаво, що ці цифри на понад 80% перевищують прибуток переважної більшості регіональних програм, які своєю чергою становлять: у Африканському регіоні – 0,82%, у Азійсько-Тихоокеанському – 2,62%, у Східній Азії – 0,62%, у Латинській Америці – 1,57% та в регіоні Близький Схід/Північна Африка – найнижчий показник – 0,03%. Дещо вищі показники економічного розвитку лише в регіоні Європа/Євразія – 11,16% (21124466 \$) (рис. 2.25).

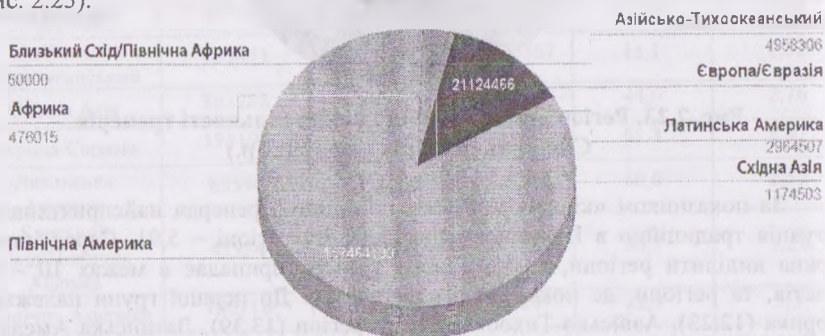

Рис. 3.25. Регіональне співвідношення готівкового прибутку Спеціальних Олімпіад (2011 р.)

Регіональне співвідношення прибутку у вигляді товарів та послуг відрізняється несуттєво. Традиційна перевага за Північноамериканським регіоном – 56082073 \$ (81,94%), друга позиція у Азійсько-Тихоокеанського регіону – 9,34% та на третьому місці Європа/Євразія – 4,44%. У решти регіонів прибуток у вигляді товарів та послуг коливається в межах 1 – 2% (рис. 2.26).

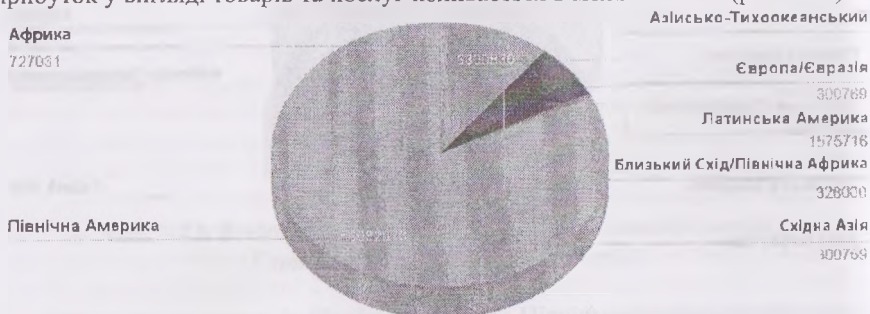

Рис. 2.26. Регіональне співвідношення прибутку Спеціальних Олімпіад у вигляді товарів та послуг (2011 р.)

2011 року відзначається виражене коливання порівняно з минулими роками інтегрального економічного показника «дотація на атлета». У низці регіонів від суттєво поліпшився: Північноамериканський регіон – показник

року з 218,44 \$ до 263,68 \$ (поліпшення 17%), Європа/Євразія – збільшення дотації становило майже 42% та кількість коштів на одного атлета досягла 63,34 \$, у Африканському регіоні дотація становить 15,88 \$, що на 18% більше, ніж минулого року. Більше як вдвічі зросла дотація на атлета в Латинській Америці. Вона становить 13,87 \$ порівняно з 6,12 \$ у 2010 році. Так змін лишилася «дотація» в Азійсько-Тихоокеанському регіоні – 5,51 \$. Разом з тим мінімальні показники фінансування одного атлета в Східній Азії, що були зафіксовані 2010 року (3,3 \$), ще практично вдвоє зменшилися – дотацію скорочено до 1,48 \$. Найсуттєвіше скорочення – майже у 20 разів – відбулося в фінансуванні одного атлета в регіоні Близький Схід/Північна Африка. 2011 року цей показник становить 0,53 \$. Слід підкреслити, що це майже в 500 разів нижче за показник Північноамериканського регіону.

Перерозподіл показників фінансового становища регіональних програм Спеціальних Олімпіад пов'язаний зі спортивними, організаційними, суспільними подіями, що відбувалися 2011 року. Продовження світової економічної кризи, фінансовий і бюджетний тиск урядів країн Північної Америки та Європи, стратегія скорочення витрат на програми охорони здоров'я, освіти, відпочинку призвело до того, що в бюджетах переважної більшості країн світу у 2011 році не передбачено витрати на потреби людей з обмеженими інтелектуальними можливостями. Незважаючи на це, Спеціальна Олімпіада 2011 року досягла успіху. Цей прогрес на тлі економічного тиску, невпевненості, політичних протестів та інших світових проблем та національних труднощів, керівництво Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад визначило як «революцію гідності» [385].

Аналізуючи, наприклад, ситуацію в регіоні Близький Схід/Північна Африка. Встановлено, що 38% національних програм розвивається в країнах, які знаходяться в стані економічного колапсу, 14 % – в країнах, що знаходяться у стані війни, 6 % – у країнах, до яких застосовано ті чи інші форми міжнародних санкцій. Разом з тим у Судані та Сомалі зафіксовано зростання кількості атлетів на 19%, у Тунісі – на 27 %. Незважаючи на визначені труднощі, 21 акредитована програма з регіону змогли скерувати своїх атлетів і тренерів в Афіни (Греція) на Всесвітні літні ігри Спеціальних Олімпіад [385].

2011 року, завдяки зміненій стратегії набору тренерів, було залучено велику кількість підготовлених фахівців, що дозволило скоротити розрив між участю і продуктивністю. Ключ до успіху у вирішенні кадрових проблем у формуванні мотивації. Щоб поліпшити її, розпочато багаторічну ініціативу використання інженерів через соціальні медіа, можливості соціальних мереж, мобільних технологій тощо.

Важливим результатом року є зростання показників проекту UNIFY-Спеціальна Олімпіада. За три роки існування проекту воно становить 80 %. У США, наприклад, більш ніж 2000 шкіл у 38 штатах взяли участь у проекті. Підготовку і проведення п'яти пілотних досліджень за проектом UNIFY розпочато в Сербії, Австрії, Італії, Румунії та Індії. Основна мета проекту –

випробувати та адаптуватися до нових систем освіти, оперативно реагувати на потреби осіб з інтелектуальними вадами в контексті освіти. Важливо, що 2011 року програма отримала поширення на міжнародному рівні, що сприяло формуванню адекватного ставлення до осіб з інтелектуальними вадами, їх прийняття в суспільство та інтеграції.

Найбільшою подією для Спеціальних Олімпіад та найбільшим мульти-спортивним заходом у світі 2011 року були Всесвітні літні ігри в Афінах (Греція) на батьківщині сучасних Олімпійських ігор. Незважаючи на політичні та економічні негаразди по всій країні, було забезпечено успішне проведення ігор. 6000 спортсменів зі 170 країн світу продемонстрували особисті рекорди в змаганнях із 22 видів спорту. Під час змагань було розіграно 12000 медалей. Змагання відбувалися на 26 спортивних об'єктах. В організації спортивних змагань взяли участь 25000 волонтерів, 2418 тренерів та 3000 спортивних керівників та суддів. Естафета «Вогню надії» пройшла через 140 міст у Туреччині та Греції. Програма «Host Town» залучила 9500 спортсменів, осіб, які їх супроводжують і тренерів, яких було розміщено у 32 регіонах Греції. Інформацію про Всесвітні літні ігри було представлено більше ніж у 15000 статей, було зафіксовано більше ніж 20 мільйонів повідомлень у соціальних медіа.

2011 року стає традиційним проведення на міжнародному рівні 24 вересня дня Юніс Кеннеді Шрайвер (Eunice Kennedy Shriver Day), що використовується не тільки для популяризації руху, відзначення його засновниці, а й збору коштів і залучення нових спортсменів під час різноманітних заходів, присвячених Юніс Кеннеді Шрайвер. 2011 року нагоди дня Юніс Кеннеді Шрайвер більше ніж 150 програм провели 730 спортивних та просвітницьких заходів.

Важливим напрямом роботи усіх регіональних програм є реалізація програми «Здорові атлети». З початку роботи програми, проведено 1200000 обстежень спортсменів зі 100 країн світу. 2011 року до програми долучилися 7 нових країн: Албанія, Вірменія, Камбоджі, Македонії, М'янма, Сейшельські Острови та Сербія. Було проведено 765 заходів за програмою «Здорові атлети». Слід відзначити, що в межах програми розпочато інформування атлетів і їх батьків про раціональне харчування та регулювання ваги тіла. Ця проблема є надзвичайно актуальною для осіб із вадами інтелекту.

2011 року Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад, використовуючи сучасні комунікаційні можливості, продовжує формувати суспільну думку, адекватне ставлення до осіб із вадами інтелекту, проводить глобальні медіа-акції на підтримку атлетів. Так, зокрема, мільйони людей в усьому світі підтвердили через Інтернет свою підтримку руху Спеціальних Олімпіад, взявши на себе зобов'язання зупинити образливе ставлення та забобони відносно людей із вадами інтелекту. 2011 року було підписано Угоду про партнерство з Корпусом миру та продовжено Угоду з UNISEF.

2.2. Світові показники розвитку спортивного руху Спеціальних Олімпіад

Останнє десятиліття загалом характеризується бурхливим розвитком програм Спеціальних Олімпіад у світі, зростанням їх впливу на суспільне життя, поширенням ідей руху в переважній більшості країн. Спеціальні Олімпіади є нині однією з наймасштабніших світових спільнот. З огляду на це Міжнародні Спеціальні Олімпіади можна вважати унікальним зразковим (еталонним) менеджерським проектом, що отримав підтримку у світі на основі не економічних, а філософських (ідейних) та особистісних чинників. Викликають інтерес шляхи досягнення такого масштабу. Виникає необхідність у аналізі динаміки основних показників розвитку програм Спеціальних Олімпіад у світі. Основні показники розвитку програм Спеціальних Олімпіад:

- кількість атлетів;
- відсоток осіб з вадами інтелекту, які залучені до програм Спеціальних Олімпіад;
- гендерне співвідношення учасників;
- кількість тренерів;
- співвідношення кількості атлетів та тренерів;
- кількість змагань;
- кількість акредитованих програм;
- загальний прибуток;
- дотація на атлета;
- показники розвитку волонтерських програм: «Молоді атлети», «Партнерський спорт», МАТР, «Лідерство атлетів»;
- рейтинг популярності видів спорту.

Найважливішим показником, що визначає актуальний стан та стратегію розвитку програм Спеціальних Олімпіад, є кількість атлетів. Це єдиний статистичний показник, що в останні роки має виключно позитивну тенденцію. Так, якщо, наприклад, 2005 року кількість атлетів дещо перевищувала 2 млн, то 2011 року Міжнародні Спеціальні Олімпіади подолали 4-мільйонний бар'єр (рис. 2.27). Таким чином, за шість років кількість атлетів зросла в 1,8 раза. Зростання кількості атлетів упродовж останніх років відбувалося нерівномірно. Найбільше зростання цього показника відзначено 2007 року, коли кількість атлетів порівняно з минулим роком зросла на 14%. В наступні роки темпи зростання кількості атлетів стабілізуються (2008 – 2010 рр.) та 2011 року вповільнюються. Важливо, що кількість атлетів продовжує зростати в усіх семи регіонах світу. Слід відзначити також, що переважна більшість атлетів Спеціальних Олімпіад шкільного віку. Їх кількість становить 64,7% від загальної кількості у світі [377 – 381].

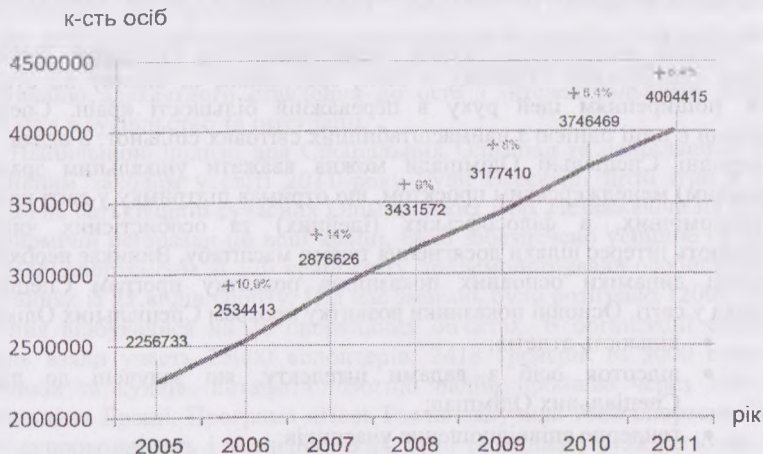

Рис. 2.27. Динаміка кількості атлетів Спеціальних Олімпіад

Використання цього показника для аналізу ефективності діяльності програм Спеціальних Олімпіад передбачає розуміння його абсолютного значення. Він не враховує демографічної характеристики регіону, щільності населення, якості надання спортивних послуг атлетам тощо. При усьй важливості для статистичного аналізу врахування загальної кількості спортсменів цей показник потребує уточнення та конкретизації. Для уточнення в статистичних звітах (Додатки А – Д) подається співвідношення представників двох категорій залучених осіб: «учасники» (особи з вадами інтелекту, які долучені до програм Спеціальних Олімпіад, але не беруть участь у змаганнях) та «атлети» (особи з вадами інтелекту, які долучені до програм Спеціальних Олімпіад та брали участь у змаганнях упродовж року як мінімум 1 раз). Метою міжнародної організації Спеціальних Олімпіад є ліквідація цього розподілу, тобто кожен учасник програм повинен мати можливість брати участь у змаганнях.

Підвищення інформативності абсолютного показника «кількість атлетів» можливе при врахуванні кількості осіб із вадами інтелекту у світі. За даними Всесвітньої Організації Охорони Здоров'я (2007), кількість осіб цієї нозології знаходиться в межах від 1 до 3 % від загальної кількості населення. У статистичних звітах Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад використовує розрахункову кількість на рівні 3% від популяції. Таким чином, визначено показник, що відображає ефективність діяльності Спеціальних Олімпіад – відсоток залучення осіб із вадами інтелекту до програм від загальної кількості населення з інтелектуальними вадами. Виявлено, що навіть при таких високих темпах зростання кількості атлетів, що характерно для сучасного етапу розвитку Спеціальних Олімпіад, спортом займається дещо

більше ніж 2% осіб із вадами інтелекту (2011 рік – 2,11 %). За останні роки зростання цього показника відбулося лише на 0,5 % (рис. 2.28).

Стабільним (із коливанням у межах 1 %) є співвідношення чоловіків та жінок-учасників програм Спеціальних Олімпіад. Традиційно це співвідношення становить 63 % (62 %) чоловіків та 37 % (38 %) жінок. (рис. 2.29). При прагненні забезпечити в змаганнях Спеціальних Олімпіад гендерну рівність, переважання чоловіків, передусім, обумовлене статистично більшою частотою інтелектуальних вад у хлопців, ніж у дівчат.

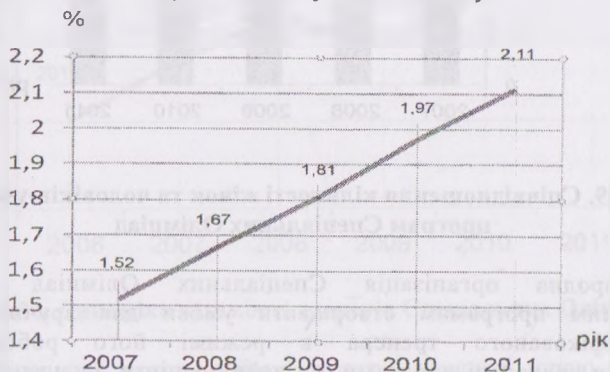

Рис. 2.28. Динаміка залучення осіб з вадами інтелекту до програм Спеціальних Олімпіад, %

Слід підкреслити, що в правилах Спеціальних Олімпіад передбачено демократичні підходи щодо участі жінок: вони мають право брати участь у складі чоловічої команди в ігрових видах спорту, брати участь у змаганнях чоловіків в індивідуальних видах спорту [390]. Це дозволяє жінкам отримати цінний досвід, користь від спортивної конкуренції у випадках, коли через невелику кількість жінок-учасниць змагань відсутня можливість коректно сформувати дивізіони.

Реалізація завдань Спеціальних Олімпіад неможлива без потужного тренерського корпусу. Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад постійно вдосконалює процес залучення тренерів. Якщо в перші десятиліття існування організації, функції тренера здебільшого виконували представники ширшого оточення атлета, то на сьогодні вимоги до фахового рівня тренера Спеціальних Олімпіад суттєво зросли. Майстерність тренера є одним із чотирьох пріоритетних напрямків розвитку програм Спеціальних Олімпіад (разом із трьома іншими: «Модель розвитку атлета», «Якість змагань» та «Партнерський спорт»).

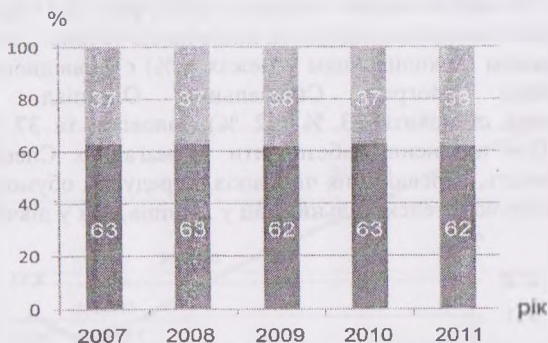

Рис. 2.29. Співвідношення кількості жінок та чоловіків-учасників програм Спеціальних Олімпіад

Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад рекомендує акредитованим програмам створювати умови для зручності роботи висококваліфікованого тренера в режимі його робочого часу, створюються навчальні програми, он-лайн тренінги, висуваються вимоги щодо необхідності базової фізкультурної освіти чи освіти зі спортивної медицини. Хоча, слід зазначити, що нормативними документами передбачено волонтерську тренерську діяльність, що є характерною (традиційною) ознакою тренувального процесу за програмами Спеціальних Олімпіад. Ефективність залучення тренерських кадрів можна оцінити з використанням двох показників: загальна кількість тренерів та кількість атлетів на одного тренера. Упродовж п'ятирічного періоду (2006 – 2010 рр.) загалом спостерігається чітка тенденція до зростання кількості тренерів. Річне зростання цього показника перевищує 10 %. Винятком є 2009 рік, коли відбулося зменшення кількості тренерів на 6,65 %. При порівнянні показників попереднього п'ятирічного періоду з розпочатим новим етапом позитивна тенденція зберігається. За останніх шість років (станом на 2011 рік) при суттєвому підвищенні вимог до професійної підготовленості тренерів їх кількість зросла з 201080 до 306652, тобто в 1,5 рази (рис.2.30).

к-сть осіб

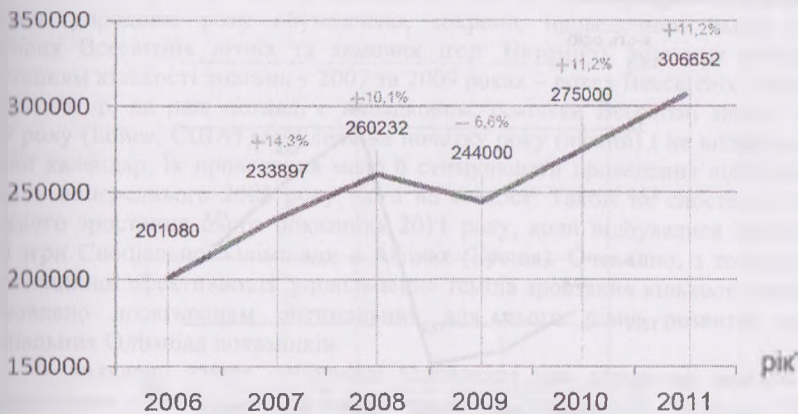

Рис. 2.30. Динаміка кількості тренерів Спеціальних Олімпіад

Зрозуміло, що якість роботи тренера значною мірою обумовлена кількістю атлетів, тренувальний процес яких необхідно забезпечувати. Розрахунковий показник «кількість атлетів на одного тренера» в період 2006–2011 рр. змінився з 12,6 до 13,1 (рис. 2.31). З одного боку, це може свідчити про ускладнення в роботі тренера, оскільки зростає кількість атлетів, з якими він працює. З другого, коливання показника в межах 2 – 3 % є несуттєвими та якісний склад групи в середньому 12 – 13 спортсменів, є достатньо сприятливою умовою якісної організації тренувального процесу. Слід зазначити, що для організації тренувального процесу в Спеціальних Олімпіадах рекомендована робота у так званих малих групах, кількістю до 10 атлетів, за умови відсутності в них атлетів із важкими ураженнями [85, 291]. Якщо в групі є один чи декілька атлетів із важкими вадами, кількісний склад групи неможливо скорочувати. Розрахункові показники дещо перевищують рекомендовані. Разом з тим проблема полягає не в їх абсолютному перевищенні, а в суттєвій регіональній диспропорції від 5,73 до 29 атлетів на одного тренера (у різні роки та в різних регіонах) (див. підрозділ 2.1).

Активність програм Спеціальних Олімпіад може бути опосередковано оцінена за показником «кількість змагань упродовж року». Цей показник урахує усі змагання офіційного календаря, що проводяться на міжнародному чи регіональному рівнях (турніри та комплексні змагання) та локальному рівні, – змагання, що організовані акредитованою програмою (також як з окремого виду спорту, так і комплексні змагання) на рівні країни, територіально-адміністративної одиниці, школи, клубу тощо. Спеціальна Олімпіада стимулює збільшення кількості змагань усіх рівнів. Разом з тим

важливо, що, за даними 2012 року, до 82 % із загальної кількості змагань, упродовж року – це змагання локального рівня та відповідно менше ніж 20 % змагань є міжнародними.

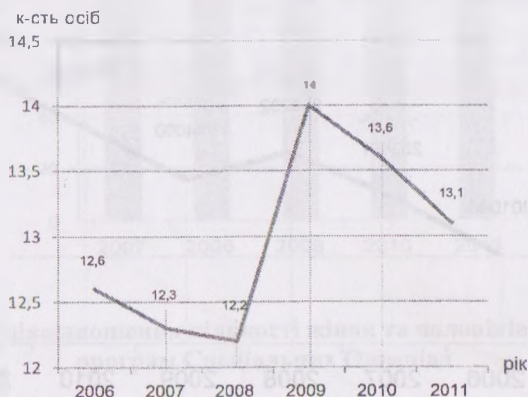

Рис. 2.31. Динаміка показника «кількість атлетів на одного тренера» в період 2006 – 2011 рр.

У період 2006 – 2011 рр. цей показник зріс із 21883 змагань на рік до 53600, тобто у 2,5 рази (рис. 2.32). Причому, збільшення кількості змагань у 2007 та 2009 роках порівняно з попередніми, становить відповідно 40% та 34%. У наступні роки тенденція до збільшення кількості змагань стабілізується.

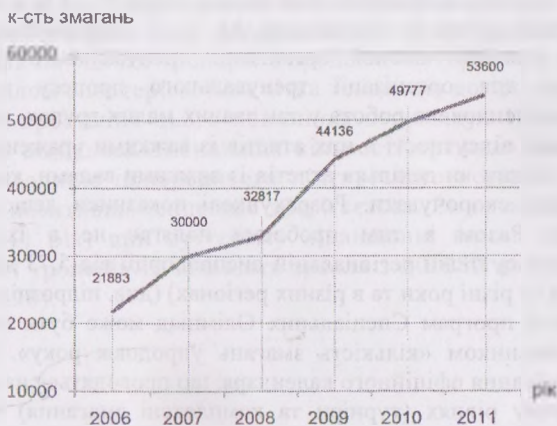

Рис. 2.32. Динаміка кількості змагань упродовж року в період 2006 – 2011 рр.

Слід зазначити, що не встановлено залежності між кількістю змагань протягом року та іншими показниками розвитку програм Спеціальних Олімпіад. Так, наприклад, можна було б припустити, що суттєве збільшення кількості змагань упродовж року обумовлено, зокрема, проведенням цього року літніх Всесвітніх літніх та зимових ігор. Натомість збіг між суттєвим зростанням кількості змагань у 2007 та 2009 роках – роках Всесвітніх літніх та зимових ігор, на наш погляд, є випадковим, оскільки Всесвітні зимові ігри 2009 року (Бойсе, США) відбулися на початку року (лютий) і не вплинули на річний календар. Їх проведення мало б стимулювати проведення відбіркових змагань попереднього 2008 року, чого не сталося. Також не спостерігається суттєвого зростання цього показника 2011 року, коли відбувалися Всесвітні літні ігри Спеціальної Олімпіади в Афінах (Греція). Очевидно, з точки зору організаційної ефективності, уповільнення темпів зростання кількості змагань обумовлено досягненням оптимальних для цього рівня розвитку руху Спеціальних Олімпіад показників.

Не виявлено також очікуваної залежності між кількістю змагань та економічними показниками розвитку програм Спеціальних Олімпіад. Так, наприклад, 2009 року зафіксовано зниження прибутків Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад, а найсприятливіші у фінансовому відношенні 2010 – 2011 рр. не відзначилися суттєвим зростанням кількості змагань протягом року.

Разом з тим слід зазначити, що зростання кількості змагань є вагомим фактором розвитку програм Спеціальних Олімпіад в усьому світі, стимулом для організації цілорічного тренувального процесу. Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад проводить активну діяльність у цьому напрямку як для покращення кількісних, так і якісних показників. Як вже зазначалося, якість змагань є одним із чотирьох пріоритетних напрямків розвитку програм Спеціальних Олімпіад («Модель розвитку атлета», «Якість змагань», «Досконалість тренера» та «Партнерський спорт»). Зокрема, запроваджується процедура моніторингу якості змагань, в переважній більшості акредитованих програм створено Систему менеджменту ігор (Games Management System (GMS)), що проводить адміністрування змагань із залученням функціонерів та тренерів [391].

«Кількість акредитованих програм» є показником, який характеризує масштаб міжнародного спортивного руху Спеціальних Олімпіад. Слід зазначити, що в «Поправках до Загальних правил Спеціальних Олімпіад 2012 року» [356], скасовано термін «національна програма» та встановлено вимогу щодо використання назви «акредитована програма Спеціальних Олімпіад». Це покращення усуває непорозуміння, що тривалий час існувало через наявність більш як 50 програм Спеціальних Олімпіад в США, які, як і інші програми окремих держав, мали назву «національна». Нині в США діє 53 акредитовані програми, з них 50 – програми штатів та 3 програми американських територій.

Загальна кількість акредитованих програм є відносно стабільним показником в останні роки. Його коливання в межах від 223 програм (2006 –

2009 рр.) до 229 у 2010 році, свідчить про досягнення майже граничної кількості країн-учасниць руху (рис. 2.33). За масштабом залучення країн світу Спеціальні Олімпіади сьогодні знаходяться на одному рівні з таким неспортивним глобальним об'єднанням як Організація об'єднаних націй (191 держава) та спортивними організаціями: Міжнародний олімпійський комітет (204 національних олімпійських комітети), ФІФА (209 національних федерацій). Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад значно випереджує такі міжнародні організації інвалідів, як Міжнародний паралімпійський (171 національних паралімпійських комітети) та Міжнародний дефлімпійський комітет (близько 100 національних федерацій).

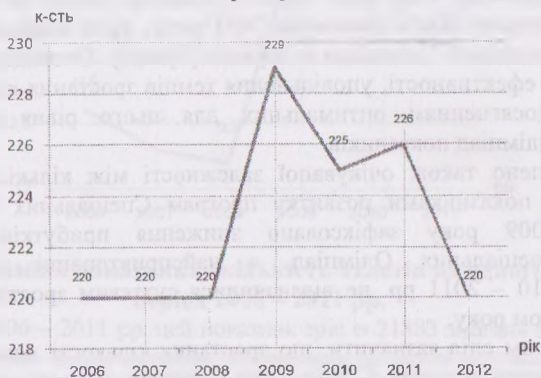

Рис. 2.33. Динаміка кількості акредитованих програм у світі в період 2006-2012 рр.

Аналіз економічних показників розвитку показав, що найбільший загальний (265038616 \$) та готівковий (198424973 \$) прибуток Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад мала 2007 року та на сьогодні ще не повернулася до цих показників через суттєве їх зниження в період 2008 – 2009 рр. (на 7 % щороку). У наступні роки відновилася позитивна динаміка зростання прибутку становило 2010 року 8,24 % та у 2011 році – 2,68 % (рис 2.34).

Інша динаміка спостерігається при аналізі прибутків Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад, що отримується у вигляді товарів та послуг (рис. 2.34). Найбільшим від був 2008 року, коли становив 70180754 \$, а найменшим – наступного, 2009, року – коли і готівковий, і, відповідно, загальний прибуток також були найменшими. У наступні роки зростання загального прибутку відбувається переважно за рахунок збільшення прибутку у вигляді товарів та послуг. Таким чином частка цього виду прибутку коливається: 25,13 % у 2007 році, суттєве зростання у 2008 році до 28,49 %, зниження до 24,82 % у 2009 році та стабілізація на рівні 26,16 % та 26,56 % відповідно у 2010 та 2011 роках.

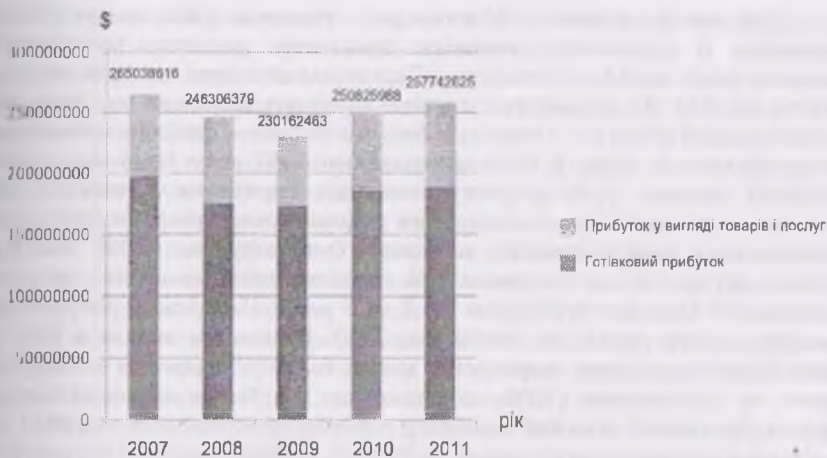

Рис. 2.34. Динаміка прибутків Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад у період 2007 – 2011 рр.

Важливий показник економічного становища Спеціальних Олімпіад – «дотація на атлета». Його розрахунок відбувається не за потребами, а за реально витраченими програмою коштами для забезпечення процесу підготовки та участі атлета у змаганнях. Показник не враховує вартість витрат, компенсованих товаром або послугами (наприклад, екіпування чи інвентар, що надані спонсором) та можливі витрати в разі виконання тих чи інших робіт на волонтерських засадах. Цей показник суттєво змінювався в останні роки. Так, наприклад, 2007 року він становив 69 \$, а 2010 року знизився більше як на 30 % та становив 49,44 \$. У 2011 році відзначилася тенденція до зростання витрат на одного атлета, показник підвищився до 62,89 \$ (рис. 2.35).

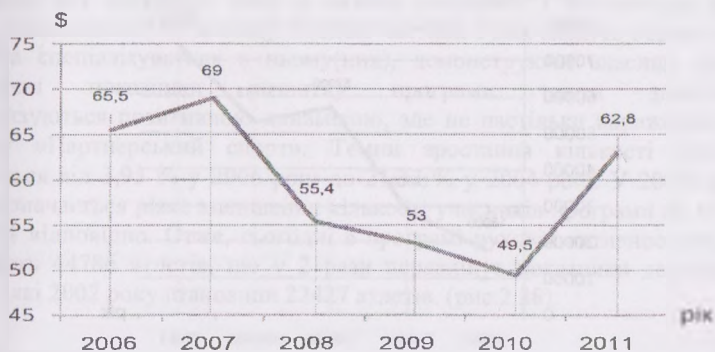

Рис. 2.35. Динаміка показника економічного розвитку програм Спеціальних Олімпіад «дотація на атлета» в період 2006 – 2011 рр.

Для аналізу діяльності Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад важливим є оцінювання динаміки показників розвитку волонтерських програм, таких як «Молоді атлети», «Партнерський спорт», програма моторної активності (МАТР), «Лідерство атлетів». Програма залучення до Спеціальних Олімпіад дітей віком 2 – 7 років – «Молоді атлети» – є однією з наймолодших волонтерських програм. Її було започатковано 2007 року. Пині відзначається суттєвий прогрес у її розвитку внаслідок отримання з перших років позитивних результатів та досвіду. При запровадженні програми (2007 рік) до тренувальних занять ігрового характеру було залучено 18000 маленьких атлетів, що на той час становило 1 % від загальної кількості атлетів у світі. Причому 59 % із них були віком від 2 до 5 років. Наступного року кількість молодих атлетів зросла до 28500 (рис.2.36). Визначним виявився 2009 рік, коли кількість молодих спортсменів зросла на 50 % порівняно з попереднім роком та дорівнювала 57000, що становило 1,6 % від загальної кількості атлетів. Наступний суттєвий стрибок у розвитку програми відбувся 2011 року – кількість молодих атлетів зросла на 29 % та дорівнювала 74054, з них 29778 атлетів віком до 5 років. Частка атлетів 2 – 7 років від загальної кількості атлетів у світі коливається в межах 1,5 – 1,8 %. Прогрес програми «Молоді атлети» є дуже важливим прогностичним показником подальшого розвитку Спеціальних Олімпіад. Адже раннє залучення дітей із вадами інтелекту до спортивної роботи є не тільки необхідним з огляду на його кращий ефект порівняно з початком занять спортом у більш старшому віці. Реалізація цієї програми сприяє ширшому охопленню осіб із вадами інтелекту програмами Спеціальних Олімпіад, готує з дитячого віку атлетів для подальшої участі в змаганнях, систематичних заняттях спортом із досягненням вищих адаптаційних та індивідуально-можливих спортивних результатів.

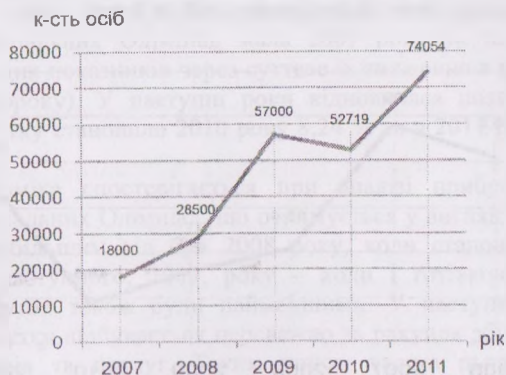

Рис. 2.36. Розвиток програми «Молоді атлети» в період 2007 – 2011 рр.

Програма «Партнерський спорт» також є важливим компонентом діяльності Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад. Її подвійний позитивний ефект полягає в тому, що, з одного боку, здорові спортсмени – партнери – сприяють кращій результативності тренувального процесу осіб із вадами інтелекту, їх участь прискорює навчання техніки та тактики виду спорту, оволодіння командними взаємодіями. Партнери виконують роль підтримки, намагаючись бути подібними на них, атлети з вадами інтелекту вдосконалюють свої навички, мають додаткову мотивацію до систематичних тренувань та змагань. З другого боку, впровадження цієї волонтерської програми має непереврене виховне значення. Адже перебуваючи у близькому контакті з особами з вадами інтелекту, партнери починають розуміти їх можливості та потреби, отримують досвід спілкування, руйнують психологічні бар'єри. Отримані знання та навички спортсменів-партнерів є передумовою поширення ідей Спеціальних Олімпіад у соціумі.

Аналіз показників розвитку програми «Партнерський спорт» за десятирічний період (2002 – 2011 рр.) виявив переважно позитивну її динаміку, а в окремих випадках різке збільшення упродовж річного періоду (наприклад, на 36,4% у 2009 році та 34,6% у 2010 році) кількості учасників програми. Запровадження програми у 2002 році залучило до участі 71380 атлетів та партнерів. Наступного, 2003, року кількість учасників програми зменшилася на 12,8 % та становила 63306. В усі наступні роки спостерігається лише збільшення кількості учасників програми «Партнерський спорт». 2011 року збільшення кількості учасників відбулося лише на 9,3 %, що порівняно з попередніми роками різкого зростання може відображати початок процесів стабілізації програми «Партнерський спорт» у світі. Таким чином, нині до цієї програми залучено 546804 учасники (з яких 226076 атлетів та 320728 партнерів), що майже у 8 разів перевищує вихідні показники (рис.2.37).

Програму рухової активності (МАТР Motor Aktivitы Training Programm) призначено для залучення осіб із вадами інтелекту з найменшим рівнем рухових можливостей та досвіду. Згодом частина з них можуть обрати вид(и) спорту та спеціалізуватися в ньому(них), демонструючи власний прогрес. Статистичні показники розвитку програми також здебільшого характеризуються позитивною динамікою, але не настільки вираженою, як у програмі «Партнерський спорт». Темпи зростання кількості учасників коливаються від 3,93 % у 2006 році до 21,37 % у 2004 році. У 2007 та 2010 роках відзначається різке зменшення кількості учасників програми на 14,18 % та 21,41% відповідно. Отже, сьогодні в програмі рухової активності (МАТР) бере участь 44786 атлетів, що у 2 рази перевищує показники десятирічної давнини, які 2002 року становили 22427 атлетів. (рис.2.38).

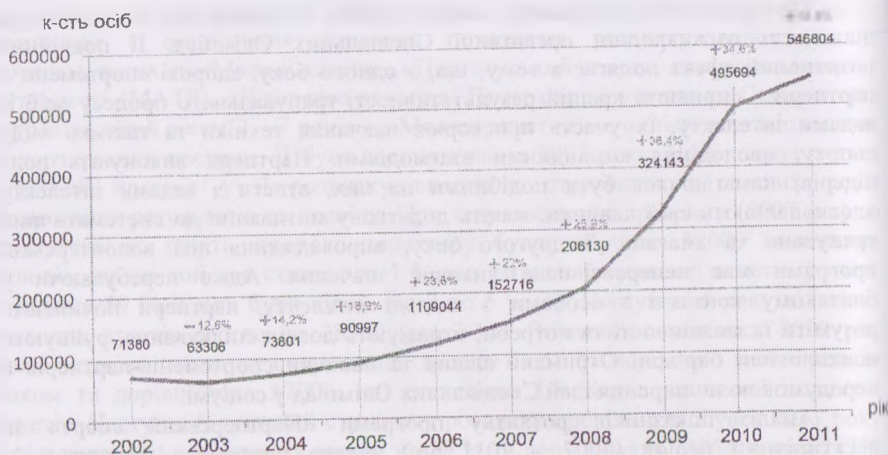

Рис. 2.37. Розвиток програми «Партнерський спорт» у період 2002 – 2011 рр.

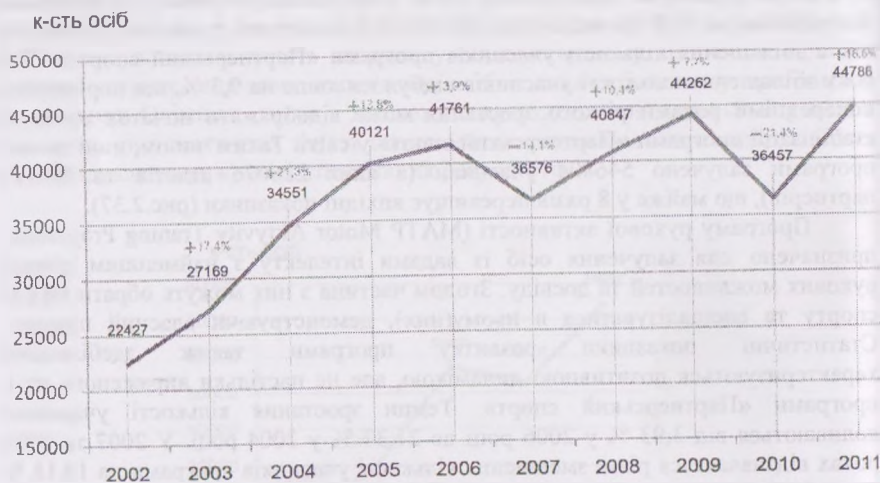

Рис. 2.38. Розвиток програми МАТР в період 2002 – 2011 рр.

Програма лідерства атлетів має на меті формування соціального досвіду спеціалістів. Вона передбачає участь атлетів в організації змагань та тренувань, створення комітетів спортсменів, роботу зі ЗМІ тощо. Робота, що проводиться в межах цієї програми, не є суто спортивною, але вирішує надзвичайно важливі завдання руху Спеціальних Олімпіад, формуючи статус

зметів, підвищуючи соціальну значущість їх діяльності, що своєю чергою сприяє зміні ставлення до них інших членів суспільства.

Десятирічний період розвитку цієї програми відзначався переважно позитивним кількісним зростанням учасників. Так, 2002 року кількість учасників програми лідерства атлетів становила 7058, а 2011 року цей показник зріс більш ніж у 4 рази – до 28896 атлетів. Лише 2004 року спостерігається негативна динаміка кількості учасників – порівняно з попереднім роком вона скоротилася на 25,26 %. Натомість у наступному та, зрештою, у 2008 році спостерігається суттєве зростання кількісних показників на 32,61 % та 37,21 % відповідно (рис. 2. 39).

кількість осіб

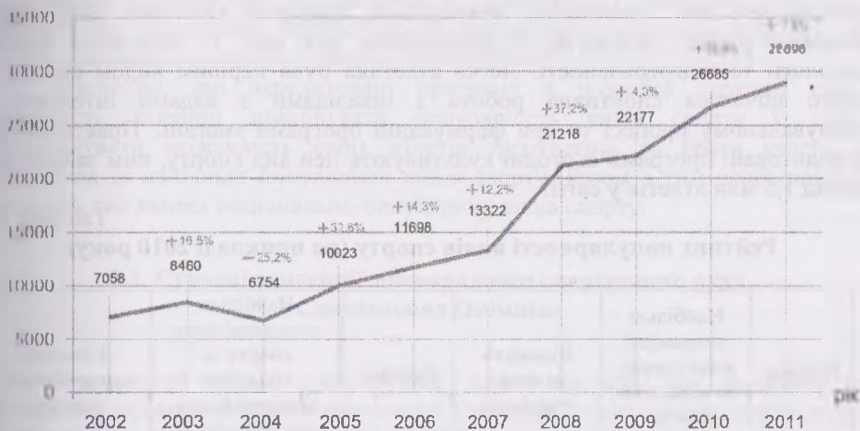

Рис. 2.39. Розвиток програми лідерства атлетів у період 2002-2011 рр.

Розвиток програм Спеціальних Олімпіад, їх популярність у різних країнах світу, привабливість для спонсорів, спортивних функціонерів, засобів масової інформації значною мірою залежить від комплексу видів спорту, тренування та змагання з яких пропонуються атлетам із вадами інтелекту. Відносно з вимогами Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад, кожна акредитована програма повинна забезпечити можливість для осіб з вадами інтелекту займатися видами спорту, що є найбільш популярними серед щорічного населення.

Тому при оцінюванні динаміки світових показників розвитку важливо відстежити, які види спорту були найбільш привабливими для Спеціальних Олімпіад. Упродовж останніх п'яти років (2007 – 2011 рр.) на лідерських позиціях традиційно знаходяться легка атлетика, футбол, баскетбол, боулінг. П'яте місце в 2007 – 2010 належить водним видам спорту, а у 2011 році – настільному тенісу. Картина популярності видів спорту змінюється, якщо за

основу розподілу взяти не кількість атлетів, які тренуються та беруть участь у змаганнях із цього виду спорту, а кількість акредитованих програм, що віддають перевагу тому чи іншому виду спорту. Так, наприклад, у 2010 році десятка найпопулярніших видів спорту за кількістю атлетів виглядала таким чином: легка атлетика, футбол, баскетбол, боулінг, водні види спорту, бочі, настільний теніс, волейбол, бадмінтон, велоспорт. При визначенні популярності видів спорту для акредитованих програм топ-десятка дещо змінюється: легка атлетика, футбол, водні види спорту, баскетбол, бочі, боулінг, настільний теніс, гімнастика, волейбол, теніс (табл. 2.6) [380].

Таким чином, беззаперечним лідером серед усіх 36 видів спорту, що розвиваються за програмами Спеціальних Олімпіад, є легка атлетика, дисципліни якої традиційно вважалися кращими засобами реабілітації інвалідів різних нозологій, є доступними для осіб із будь-яким рівнем патології та підготовленості. Легка атлетика була першим видом спорту, з якого почалася спортивна робота з інвалідами з вадами інтелекту у тренувальному процесі та при формуванні програми змагань. Практично усі акредитовані програми сьогодні культивують цей вид спорту, ним займається понад 1,5 млн атлетів у світі.

Таблиця 2.6

Рейтинг популярності видів спорту (на прикладі 2010 року)

Рейтинг	Найбільш популярні види спорту за кількістю атлетів-учасників	Кількість атлетів-учасників	Рейтинг	Найбільш популярні види спорту за кількістю акредитованих програм, що їх розвивають	Кількість акредитованих програм
1	легка атлетика	1581226	1	легка атлетика	224
2	футбол	435698	2	футбол	206
3	баскетбол	391438	3	водні види спорту	186
4	боулінг	272534	4	баскетбол	173
5	водні види спорту	243088	5	бочі	171
6	бочі	227625	6	боулінг	116
7	настільний теніс	206113	7	настільний теніс	111
8	волейбол	134940	8	гімнастика	109
9	бадмінтон	116996	9	волейбол	105
10	велоспорт	80566	10	теніс	99

З суттєвим відставанням за кількістю атлетів (понад 1 млн), але незначним зменшенням кількості акредитованих програм, другу позицію в загальному рейтингу популярності посідає футбол. Якщо легка атлетика є надзвичайно поширеною серед атлетів із вадами інтелекту через свою доступність, то популярність футболу є відображенням прагнення Спеціальних Олімпіад розвивати насамперед види спорту, що є найбільш цікавими для здорових людей. Поширення футболу серед осіб із вадами інтелекту забезпечується також тісною та плідною співпрацею (як у фінансовому, так і в організаційному відношенні) ФІФА та Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад. Велика кількість осіб із вадами інтелекту у світі, які займаються футболом, обумовлена також різноманітністю спортивних програм, що запроваджено в Спеціальних Олімпіадах. У футболі проводяться змагання з індивідуальної майстерності, змагання 5x5, 7x7, та 11x11, змагання з футзалу та партнерського футболу (5x5, 7x7, 11x11).

Очевидно, що акредитовані програми в розробці стратегії своєї діяльності, повинні враховувати популярність видів спорту у світі, забезпечувати можливість своїх атлетів тренуватися та брати участь у змаганнях із найбільш популярних видів спорту. Разом з тим необхідним є розвиток так званих національно-популярних видів спорту.

2.3. Сучасні тенденції міжнародного спортивного руху Спеціальних Олімпіад

Проведений аналіз статистичних даних свідчить про динамічність процесів розвитку програм Спеціальних Олімпіад у світі на сучасному етапі. Разом з тим у науковій та методичній літературі узагальнена інформація щодо функціонування цього напрямку адаптивного спорту охоплює період до 2005 року – року проведення VIII Всесвітніх зимових ігор Спеціальних Олімпіад Чітаню (Японія), наведено окремі статистичні дані щодо XII Всесвітніх літніх ігор Спеціальних Олімпіад, що відбулися 2007 року в Шанхаї (Китай). Описана періодизація ігор Спеціальних Олімпіад містить два періоди, другий з яких датується 1991 роком, коли статус Спеціальних Олімпіад суттєво відрізнявся від сьогоденного.

Від 90-х років ХХ століття кількість учасників Всесвітніх літніх ігор починає перевищувати 7000, що вимагає пошуку механізмів її обмеження для забезпечення якості організації заходів такого рівня та відповідно зумовлює зменшення кількісних квот для акредитованих програм. Таким чином, кількість учасників Всесвітніх ігор не може слугувати критерієм якісних змін міжнародного спортивного руху Спеціальних Олімпіад, адже цей показник штучно врегульовується. За наявності різноманітних специфічних особливостей розвитку руху Спеціальних Олімпіад на сучасному етапі надійною точкою наступного періоду ігор Спеціальних Олімпіад можна вважати проведення Всесвітніх літніх ігор у 2003 році вперше за межами США

– в Ірландії в м. Дублін. Починаючи з 2003 року, лише 2009 року Всесвітні зимові ігри були проведені у м. Бойсе (США), усі інші змагання такого масштабу перетнули кордони американського континенту, що є свідченням глобалізації руху Спеціальних Олімпіад (табл. 2.7). Отже, сучасна періодизація ігор Спеціальних Олімпіад містить три періоди:

- I період (1968 – 87 рр.) період до офіційного визнання руху Спеціальних Олімпіад Міжнародним олімпійським комітетом; проведення I – VII Міжнародних ігор Спеціальних Олімпіад.

- II період (1991 – 1999 рр.) період після офіційного визнання руху Спеціальних Олімпіад Міжнародним олімпійським комітетом; набуття Іграми Спеціальних Олімпіад всесвітнього характеру, залучення до них національних програм незалежних країн – колишніх республік СРСР; проведення VIII – X Всесвітніх ігор Спеціальних Олімпіад [28].

- III період – від 2003 року – період глобалізації руху Спеціальних Олімпіад; від XI Всесвітніх літніх ігор Спеціальних Олімпіад, що були проведені за межами США в м. Дублін (Ірландія). Межі періодів визначаються роком проведення літніх Всесвітніх ігор Спеціальних Олімпіад із віднесенням наступних зимових Всесвітніх ігор Спеціальних Олімпіад до попереднього періоду.

Таблиця 2.7

Хронологія Всесвітніх ігор Спеціальних Олімпіад III періоду

Проведення ігор			Кількість учасників	
Ігри	рік	місто	спортсменів	країн
XI літні	2003	Дублін, Ірландія	7000	160
VIII зимові	2005	Нагано, Японія	1800*	84*
XII літні	2007	Шанхай, Китай	7500	164
IX зимові	2009	Бойсе, США	2000	100
XIII літні	2011	Афіни, Греція	7500*	170*
X зимові	2013	Пхенчхан, Південна Корея	3300	111
XIV літні	2015	Лос-Анжелес, США		
XI зимові	2017	Грац, Шладмінг Австрія	3000**	110**

Примітки: * – орієнтовна кількість;

** – кількість, що планується.

Упродовж третього періоду здійснено регіональний організаційний перерозподіл – структуру міжнародної організації Спеціальних Олімпіад змінено з шести регіонів на сім (виділено регіон Східна Азія).

На початку періоду кількість атлетів не перевищувала 2 млн, а 2011 року міжнародний рух Спеціальних Олімпіад подолав 4-мільйонний бар'єр, тобто упродовж останніх років відбулося подвоєння кількості атлетів. Разом з тим у наступному періоді відбувся перехід зі стратегії кількісного (екстенсивного) до якісного розвитку. Це стосується, зокрема, якості забезпечення тренувального процесу, організації змагань, рівня підготовленості та якісного складу тренерських кадрів. 2011 року, наприклад, завдяки змінній стратегії набору тренерів, були залучені більш підготовлені фахівці. Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад починає рекомендувати акредитованим програмам створювати умови для зручності роботи висококваліфікованих тренерів, висувати вимоги щодо наявності спеціальної освіти чи впроваджувати сертифікацію тренерів. У забезпеченні високої якості роботи акредитованих програм у III періоді важливою є єдність чотирьох пріоритетних векторів розвитку: «Модель розвитку атлета», «Якість змагань», «Досконалість тренера» та «Партнерський спорт» [391]. Наявність у цьому переліку волонтерської програми «Партнерський спорт» є свідченням, по-перше, її важливості для реалізації завдань Спеціальних Олімпіад та, по-друге, акцентування міжнародною організацією широкого спектра напрямів розвитку як суто спортивних, так і наближених до спорту, але важливих із точки зору розвитку спеціалізованого руху. Протягом III періоду кількісні показники розвитку програми «Партнерський спорт» зросли у 8 разів, прогрес програми «Молоді атлети» є дуже важливим прогностичним показником подальшого розвитку Спеціальних Олімпіад, кількість учасників програми лідерства атлетів збільшилася більш ніж у 4 рази, програма «Здорові атлети» на Всесвітніх іграх охоплює 99% учасників та пропонує якісно нові проекти, у межах програми розпочато інформування атлетів та їхніх батьків про раціональне харчування та регулювання ваги тіла.

Щодо інших пріоритетних напрямів діяльності, то надзвичайно важливим є підвищення фахового рівня тренерів, які працюють зі спеціалістами. Напрямок «Досконалість тренера» передбачає на сучасному етапі запровадження акредитованими програмами комплексу мінімальних вимог, як, наприклад, отримання сертифікату тренера, проходження навчального курсу з певного виду спорту, робота під наглядом досвідченого тренера тощо. Перелік цих критеріїв на цьому етапі може відрізнятися в різних регіонах, хоча в перспективі вони мають бути стандартизовані. 2012 року вперше було здійснено облік кількості сертифікованих тренерів у кожному регіоні. Хоча визначення поняття «сертифікований тренер» може змінюватися залежно від регіону, воно відображає, що тренер отримав певні форми спеціальної підготовки і має стандартний рівень знань про роботу за програмами Спеціальних Олімпіад.

У III періоді спостерігається суттєвий прогрес за переважною більшістю показників, що відображають розвиток програм Спеціальних Олімпіад Східної Азії, що пов'язано, передусім, із проведенням Всесвітніх літніх ігор 2007 року в Шанхаї (Китай) [385]. Кількісне та якісне зростання програм Спеціальних Олімпіад двох регіонів Азійсько-Тихоокеанського та Східної Азії, сукупні показники діяльності яких перевищують 60% від загальних показників міжнародного руху Спеціальних Олімпіад, призвели до втрати Північною Америкою лідерства за кількістю атлетів. На перші позиції поступово виходять спочатку регіон Східна Азія, згодом – і Азійсько-Тихоокеанський регіон. Таким чином, на тлі стрімкого зростання показників розвитку азійських Спеціальних Олімпіад спостерігається більш пропорційний їхній розвиток у регіонах світу. За десятилітній період розвитку представництво Північноамериканського регіону знизилося з 50,8% (тобто на початку XXI століття більше ніж половина атлетів у світі представляли програми США) до 18,4%. Натомість представництво Азійсько-Тихоокеанського регіону та Східної Азії за 10 років зросло з 5% та 8,5% до 24,2% та 29,3% відповідно. Позитивним також для цього періоду є збереження темпів зростання для африканських акредитованих програм.

40-річний ювілей, що відсвяткували міжнародні Спеціальні Олімпіади в III періоді (2008 рік), зорієнтував стратегічне планування діяльності на наступний період розвитку на довгострокові комунікаційні програми. Започаткований глобальний брендинг та кампанія з інформування громадськості, що, зокрема, полягала в термінологічній уніфікації, уникнення вживання терміна «розумова відсталість». Поточний період Спеціальні Олімпіади вважають «новою ерою» за масштабами використання соціальних мереж та інших засобів масової комунікації.

У III періоді Ігор Спеціальних Олімпіад спостерігається прогрес переважної більшості показників розвитку. Разом з тим 2008 – 2009 рр. відзначилися гальмуванням темпів зростання або наявністю негативної динаміки окремих показників, що спричинено, на наш погляд, глобальною економічною кризою. Передусім, це стосується економічних показників (дотація на атлета, готівковий прибуток, прибуток у вигляді товарів та послуг), зниження яких у ці роки досі не компенсовано. 2009 року в 4 регіонах (включаючи Північну Америку) із 7 зменшилася кількість атлетів, які не залучені до змагань за програмами Спеціальних Олімпіад. Знизилася також кількість тренерів порівняно з 2008 роком та відповідно зросла кількість атлетів на одного тренера. Загалом, аналіз економічних показників виявив найбільші регіональні відмінності. Це стосується як розмірів дотації на атлета, так і загальних прибутків регіональних програм Спеціальних Олімпіад. В окремі роки переважання Північноамериканського регіону становить 500 разів порівняно з прибутками регіону з найбільшою кількістю атлетів – Східною Азією. Слід відзначити, що в загальному прибутку окремих регіонів в останні роки зростає частка надходжень у вигляді товарів та послуг.

Щодо популярності окремих видів спорту III період характеризується відносною стабільністю. Беззаперечними лідерами є види спорту, що також мають надзвичайно високу популярність в олімпійському та професійному спорті – легка атлетика та футбол. Ці види спорту представлені у понад 200 акредитованих програмах Спеціальних Олімпіад.

Таким чином, в результаті аналізу розвитку міжнародного спортивного руху Спеціальних Олімпіад на сучасному етапі виявлено такі тенденції:

1. Хвилеподібно-позитивна динаміка усіх показників розвитку із деяким вповільненням темпів зростання, що пов'язано з поступовим досягненням їхніх граничних для теперішнього рівня величин.

2. Регіональна диспропорція в кількісних та якісних показниках розвитку, переважання програм регіонів Східної Азії та Азійсько-Тихоокеанського за кількісними, та суттєве переважання регіону Північної Америки за якісними, зокрема, економічними показниками.

3. Розширення напрямів діяльності, значна підтримка волонтерських програм, що охоплюють як адаптовані спортивні програми («Партнерський спорт», «Програма розвитку рухової активності», «Молоді атлети» тощо), так і соціальні програми неспортивного характеру («Здорові атлети», «Програма владарства атлетів», «Смолоскиповий пробіг» тощо), паралельний розвиток яких максимально сприяє реалізації завдань руху Спеціальних Олімпіад.

4. Глобалізація міжнародного руху Спеціальних Олімпіад, що полягає у створенні та ефективному функціонуванні акредитованих програм у переважній більшості країн світу, у розширенні географії місць проведення масштабних заходів, серед яких проведення Всесвітніх ігор за межами США, при збереженні разом з тим переваги акредитованих програм Північно-американського регіону.

5. Поєднання широкої волонтерської підтримки різних аспектів діяльності Спеціальних Олімпіад із переходом до високопрофесійних підходів у забезпеченні тренувального процесу та організації змагань: сертифікація тренерів, вимоги щодо їх спеціальної підготовленості чи освіти, он-лайн тренінги, пошук додаткових шляхів залучення тренерських кадрів.

6. Орієнтація в доборі видів спорту для атлетів із вадами розумового розвитку на рівень їхньої популярності в суспільстві, виражений пріоритет легкої атлетики та футболу в переважній більшості акредитованих програм Спеціальних Олімпіад.

7. Максимальне використання медіа-ресурсів, тісна співпраця з засобами масової інформації, рестайлінг Спеціальних Олімпіад, уніфікація термінологічних підходів.

Спільний аналіз сучасних тенденцій розвитку спорту в цілому (див Розділ I, с. 42 – 45) та Спеціальних Олімпіад виявив, що окремі з них збігаються, а деякі – підкреслюють відмінність Спеціальних Олімпіад від інших форм спортивної практики в системі міжнародного олімпійського руху. Так, у розвитку Спеціальних Олімпіад важливу роль відіграють Олімпійські при, їхні традиції, цінності та ідеали, програма тощо. Водночас Міжнародна

організація Спеціальних Олімпіад, відповідно до вимог МОК, має власну іміджеву стратегію. Втягнення у світові процеси глобалізації є спільним як для розвитку спорту в цілому, так і для руху Спеціальних Олімпіад. Для Спеціальних Олімпіад, передусім, важливо підкреслити роль атлета як центральної особи руху, що також є характерним нині для інших міжнародних спортивних напрямків.

Разом з тим попередні та теперішні етапи розвитку міжнародного спортивного руху Спеціальних Олімпіад, на відміну від олімпійського, паралімпійського та інших форм спорту вищих досягнень, позбавлені етичних проблем, проблем, що пов'язані із використанням надмірних навантажень, досягненням надможливих результатів тощо. Ця особливість є перевагою Спеціальних Олімпіад, вона ґрунтується на філософських, нормативних та організаційних засадах цього руху.

Резюме до Розділу 2

Аналіз наукової та методичної літератури показав, що детальна характеристика міжнародного спортивного руху Спеціальних Олімпіад подається за період 1968 року по 2005 рік, від моменту його створення та організації перших міжнародних змагань до проведення VIII зимових Всесвітніх ігор Спеціальних Олімпіад в Нагано (Японія). Разом з тим останніми роками темпи розвитку цього напрямку адаптивного спорту в міжнародній олімпійській системі суттєво прогресують, що спричиняє і зміну статусу міжнародної організації Спеціальних Олімпіад у світі. Описана періодизація ігор Спеціальних Олімпіад містить два періоди (перший – 1968 – 1987 рр. та другий – з 1991 р.), не враховує сучасних, якісних, змін у функціонуванні руху. Тому надзвичайну актуальність має детальний аналіз та узагальнення інформації щодо показників розвитку Спеціальних Олімпіад у світі у XXI столітті. Виявлено особливості регіонального розвитку Спеціальних Олімпіад, охарактеризовано найвпливовіші події руху Спеціальних Олімпіад у зазначений період, здійснено оцінювання динаміки світових показників розвитку: кількість атлетів, відсоток осіб із вадами інтелекту, які залучені до програм Спеціальних Олімпіад, гендерне співвідношення учасників, кількість тренерів, співвідношення кількості атлетів та тренерів, кількість змагань, кількість акредитованих програм, економічні показники (загальний прибуток, дотація на атлета), показники розвитку волонтерських програм: «Молоді атлети», «Партнерський спорт», МАТР, «Лідерство атлетів», рейтинг популярності видів спорту.

На основі детального аналізу обґрунтовано виокремлення III періоду Спеціальних Олімпіад, виявлено тенденції розвитку міжнародного спортивного руху Спеціальних Олімпіад, проведено їх зіставлення із наявними тенденціями розвитку спорту в сучасному суспільстві.

РОЗДІЛ 3. СИСТЕМА ПІДГОТОВКИ СПОРТСМЕНІВ ЗА ПРОГРАМАМИ СПЕЦІАЛЬНИХ ОЛІМПІАД

3.1. Загальна характеристика системи підготовки спортсменів за програмами Спеціальних Олімпіад

Як відомо, поняття «система» (від дав.-гр. σύνστημα – «сполучення») – множина взаємопов'язаних елементів, що відокремлена від середовища і вивчається з ним як ціле [269] – є важливим для різних галузей наукового пізнання та суспільної практики. У різних джерелах трапляються різні, але схожі його тлумачення: «Порядок, зумовлений правильним, планомірним розташуванням і взаємним зв'язком частин чого-небудь» [319]; «Сукупність будь-яких елементів, одиниць, частин, об'єднаних за спільною ознакою, призначенням». Стосовно спортивної діяльності поняття «система підготовки» ніяк не має відносно сталий характер. Її структуру та зміст було описано в працях В.С. Келлера [123, 124] у 80-х рр. минулого століття. Звичайно, що змістовне наповнення системи має постійно оновлюватися та вдосконалюватися відповідно до сучасних тенденцій розвитку спорту, зростання спортивних досягнень, специфіки видів спорту тощо [217].

Структура системи підготовки в олімпійському спорті складається з двох підсистем: персоніфікованої та процесної. Своєю чергою персоніфіковану представляє тренер, який керує процесом підготовки, та спортсменом, навколо якого будується вся система, відповідно до його здібностей, можливостей, перспектив тощо. Процесна підсистема становить собою єдність змагань, тренувань та відновлення, під час яких здійснюється навчання, розвиток та виховання спортсмена [124]. Структура системи підготовки в спорті інвалідів в основних складових має багато спільного із системою підготовки в олімпійському спорті. Разом з тим слід відзначити певні її особливості.

На основі визначення поняття «система» усі її елементи знаходяться в певному взаємозв'язку та є взаємообумовленими. Ця залежність ґрунтується на єдиній меті функціонування системи, на чиннику, що формує цю систему та за відсутності якого система припиняє існування. Таким формувальним (ключовим) чинником для системи підготовки в олімпійському спорті виступають змагання. Саме змагання висувають вимоги до структури підготовленості спортсмена, що своєю чергою потребує застосування певних специфічних засобів і методів підготовки. Змагання (їхня кількість, рівень, календар) визначають необхідну динаміку тренуваності спортсмена, чергування навантажень та відновлення. Змагання в олімпійському спорті спрямовано на досягнення максимального спортивного результату, що є продуктом змагальної діяльності спортсмена. Цей результат, що виступає рушійною силою спортивного вдосконалення, має самостійну цінність, щороку зростає його соціальна вартість, політичне та економічне значення. Рівень спортивних результатів є критерієм можливостей людського організму,

моделлю, еталоном для усіх спортсменів. Подібне до олімпійського спорту ставлення до результату як формувального чинника змагальної діяльності та мети системи підготовки притаманно також складовим адаптивного спорту в міжнародній олімпійській системі – паралімпійському та дефлімпійському спорту. Такі цільово-результативні відносини орієнтують систему підготовки на використання надмірних навантажень, використання заборонених засобів і методів досягнення результатів тощо [62].

Принципово інше ставлення до спортивних результатів у спортивному русі Спеціальних Олімпіад вимагає переосмислення і структури системи підготовки.

На наш погляд, при визначенні формувального чинника системи підготовки атлетів Спеціальних Олімпіад недостатньо ґрунтуватися (за аналогією з олімпійським спортом) виключно на змаганнях, що спрямовані на досягнення спортивного результату. Відповідно до філософських засад Спеціальних Олімпіад, власне спортивний результат, який розглядається окремо без врахування можливостей спортсмена, не має цінності. Досягнення певного спортивного результату, заради самого результату, що не викликало поліпшення стану атлета (у фізичному, психологічному, поведінковому, соціальному аспектах тощо), – не може свідчити про ефективне функціонування системи спортивної підготовки.

Таким чином, виникає потреба в обґрунтуванні бінарного чинника, що визначає структуру та спрямованість системи підготовки в Спеціальних Олімпіадах: змагання, що спрямовані на демонстрацію спортивних результатів, досягнення яких має сприяти соціальній адаптації та реабілітації спортсменів.

Отже, очевидним є розгляд спортивних змагань та рівня результатів, що в них досягаються, у межах формувальних опор системи підготовки в Спеціальних Олімпіадах. Зрозумілим також є те, що цю систему побудовано на спортивній діяльності, власне засоби спорту мають непереврене виховне, розвивальне, реабілітаційне значення. Саме змагання, які, здебільшого відбуваються за офіційними правилами Міжнародних спортивних федерацій та іноді модифікуються відповідно до потреб атлетів Спеціальних Олімпіад, створюють умови для їхнього самовдосконалення, стимулюють систематичний цілорічний тренувальний процес відповідно до нормативних засад спеціального олімпійського руху. Разом з тим, якщо суто спортивна складова починає переважати (як це можна спостерігати на прикладах олімпійського, паралімпійського, дефлімпійського спорту), виникають проблеми, не сумісні із філософією Спеціальних Олімпіад, до яких належать зміщення пріоритетів із реабілітаційної та адаптивної спрямованості на встановлення рекордів та завоювання медалей, морально-етичні проблеми класифікації, живинання допінгів тощо [27, 62, 376].

За відсутності другої частини чинника, який формує систему підготовки – адаптаційної спрямованості, – вона втрачає сенс. У міжнародному спортивному русі Спеціальних Олімпіад передбачено

«винобіжні механізми», що зберігають спрямованість діяльності на соціальну адаптацію та реабілітацію атлетів. Насамперед це існування унікального підходу до розподілу на стартові групи – дивізіони – за рівнем майстерності, на основі правила 15%, що створює найкращі умови для конкуренції та почуття змагальної боротьби [356].

Дивізіонування є відмінною рисою Спеціальних Олімпіад у світі спорту. У Спеціальних Олімпіадах вважається, що кожен атлет має право на рівний шанс досягнути успіху в спортивних змаганнях. Саме тому в усіх змаганнях має здійснюватися розподіл на дивізіони, щоб у кожного атлета чи команди був реальний шанс на перемогу при змаганнях із рівними собі за можливостями суперниками. Розподіл повинен відбуватися на основі коректних записів тренувальних результатів, результатів попередніх змагань чи кваліфікаційних раундів [356]. Як правило, змагання відбуваються на достатньо високому рівні, у кожному дивізіоні є від трьох до восьми учасників із різницею між кращим та гіршим результатами, як вже зазначалося, не більше як 15%. У деяких випадках може бути недостатня кількість учасників для виконання цього правила. Окремий дивізіон для одного учасника не надає йому можливості змагатися. Однак, слід зауважити, що коли рівень цього атлета чи команди значно відстає чи перевищує інших учасників, його призначення до дивізіону є несправедливим чи, навіть, небезпечним чи може порушувати положення Спеціальних Олімпіад про те, що кожен повинен мати шанси на перемогу. Маніпулювання дивізіонуванням для створення дивізіонів, де кожен отримав би медаль, суперечить принципам Спеціальних Олімпіад. Спеціальні Олімпіади схвалюють та прагнуть розвивати спортивний дух і любов до участі в змаганнях, що надає можливість більш повно продемонструвати потенціал кожного спортсмена, незалежно від рівня його здібностей. Основоположні принципи Спеціальних Олімпіад не пов'язують почуття власної гідності кожного атлета з місцем, яке він посів. Існують причини, через які неприпустиме подібне дивізіонування, а саме:

- по-перше, використовуючи слово «Олімпіада» з офіційного дозволу Міжнародного олімпійського комітету, рух Спеціальних Олімпіад повинен виконувати усі олімпійські стандарти;
- по-друге, маніпулювання дивізіонуванням та несправедлива роздача медалей призводить до зниження цінності й ефективності медалі як способу навчання атлетів та підготовки до змагань. Вважається, що приймаючи виклик на спортивному майданчику, атлет вже стає переможцем. Дуже важливо цінити усі зусилля спецолімпійців. Кожен спортсмен, який посів із першого по восьме місце та завершив змагання, нагороджується;
- по-третє, головна мета тренувань та змагань Спеціальних Олімпіад полягає в розвитковій бажання займатися спортом та робити усе залежне для досягнення поставлених завдань. Розвиток особистості та почуття гідності відбувається через участь у багатьох спортивних поєдинках [390].

Наступним механізмом запобігання гонитві за результатом є відсутність на змаганнях Спеціальних Олімпіад національних гімнів та прапорів. На

змаганнях Спеціальних Олімпіад на честь переможців виконується гімн Спеціальних Олімпіад та піднімається прапор Спеціальних Олімпіад. Спортсмени з різних країн репрезентують на цих змаганнях себе як представників національної програми, а не країну. Організатори ігор не підбивають підсумки змагань між акредитованими програмами різних країн, не підраховують неофіційний командний залік. Це звільняє спортсменів Спеціальних Олімпіад від державного чи політичного тиску, відповідальності за результат (що, на нашу думку, є неможливим та неприпустимим з огляду на психологічні особливості спортсменів із відхиленнями в розумовому розвитку) та необхідності його досягати за будь-яку ціну. Це створює умови для того, щоб спортивний результат мав виключно виховне, мотиваційне значення та свідчив про вдосконалення та прогрес спортсменів. Саме з цих причин в останніх поправках до Загальних правил Спеціальних Олімпіад (2012) підкреслюється положення про заборону демонстрації національних прапорів та виконання національних гімнів будь-якими спортсменами, тренерами та іншими членами будь-якої офіційної делегації акредитованих програм на всесвітніх чи регіональних заходах та мультипрограмих іграх. При цьому Організаційний комітет ігор (ОКІ) може демонструвати прапори держав, що беруть участь у змаганнях, а також прапор країни, що приймає Ігри на церемоніях відкриття, закриття та нагородження атлетів [356].

Третім аспектом усунення переважання суто спортивно-результативної спрямованості діяльності є проведення в Спеціальних Олімпіадах змагань на усіх рівнях можливостей спортсменів: від найменших можливостей за програмою МАТР, змагань з індивідуальної майстерності в командних видах спорту до змагань вищого рівня, що проводяться із збереженням правил змагань здорових спортсменів. Таким чином, атлет Спеціальних Олімпіад може проявити будь-який рівень власних здібностей та завжди має можливість і перспективи їх поліпшити при переході до змагань вищого рангу.

Четвертий «запобіжний механізм» – відсутність матеріального заохочення. У змаганнях Спеціальних Олімпіад відсутні гонорари, грошові виплати чи премії для спортсменів та тренерів. Ця діяльність має тільки добровільний характер [28].

Отже, підкреслюючи усю важливість змагань у системі підготовки атлетів Спеціальних Олімпіад, роль структури змагальної діяльності в доборі засобів і методів тренування, результату для визначення рівня змагань, в яких атлет братиме участь, для розподілу на дивізіони та планування динаміки навантаження й відновлення, вони лишаються лише засобами досягнення інтегральної мети системи підготовки. Тому, на відміну від мети спортивної підготовки в олімпійському спорті (досягнення максимально можливого для конкретного індивідуума рівня техніко-тактичної, фізичної і психічної підготовленості, обумовленого специфікою виду спорту й вимогами досягнення максимально високих результатів у змагальній діяльності), метою системи спортивної підготовки за програмами Спеціальних Олімпіад є забезпечення максимально можливого для конкретного атлета рівня соціальної

адаптації через поліпшення фізичної, технічної, тактичної, психологічної, теоретичної підготовленості шляхом тренувальної та змагальної діяльності в обраному(них) виді(ах) спорту. Реалізація зазначеної мети можлива на різних результативних рівнях як засобами окремого виду спорту, так і кількох, найбільш популярних видів спорту.

3.1. Структура системи підготовки спортсменів у Спеціальних Олімпіадах

Отже, використовуючи метод наукового пізнання – аналогію – при використанні як моделі системи підготовки спортсменів в олімпійському спорті, можна уявити таку структуру системи підготовки атлетів Спеціальних Олімпіад (рис.3.1).

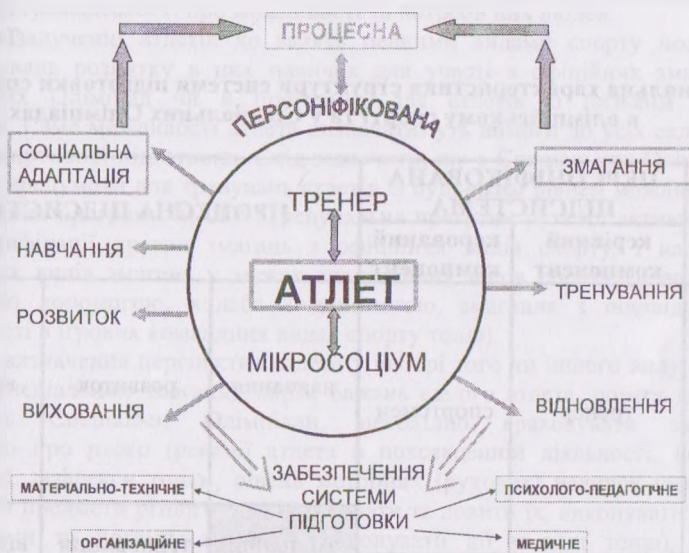

Рис. 3.1. Схема системи підготовки атлетів Спеціальних Олімпіад

Система підготовки складається з двох підсистем: персоніфікованої та процесної. Персоніфіковану підсистему представлено тріадою (греч. τριάς) – єдність, що утворена трьома окремими членами, частинами) «тренер – АТЛЕТ – мікросоціум».

У персоніфікованій підсистемі традиційно виділяють керуючий та керований компоненти. Функції керівника системи підготовки виконує тренер, який повинен забезпечити взаємозв'язок усіх ланок системи підготовки, здійснити підбір засобів і методів тренування відповідно до індивідуальних можливостей спортсмена. Керований компонент представляє атлет, який,

власне, є центральною постаттю усієї системи підготовки, та мікросоціум – найближче оточення спортсмена з вадами інтелекту [85].

Процесна підсистема системи підготовки спортсменів у Спеціальних Олімпіадах об'єднує змагання, тренування та відновлення, у процесі яких відбувається навчання, розвиток, виховання та соціальна адаптація атлетів.

Слід зазначити, що при структурній подібності системи підготовки спортсменів в олімпійському спорті та в Спеціальних Олімпіадах роль змагань у цій системі суттєво відрізняється. Відмінністю є також необхідність соціально-адаптаційної спрямованості системи підготовки атлетів із вадами інтелекту. Таким чином, наявність процесу соціальної адаптації та специфічне значення змагань є відмінними рисами структури системи підготовки атлетів Спеціальних Олімпіад (табл.3.1).

Таблиця 3.1

Порівняльна характеристика структури системи підготовки спортсменів в олімпійському спорті та у Спеціальних Олімпіадах

	ПЕРСОНІФІКОВАНА ПІДСИСТЕМА		ПРОЦЕСНА ПІДСИСТЕМА				
	керівний компонент	керований компонент					
Олімпійський спорт	тренер	спортсмен	навчання	розвиток	виховання		
			ЗМАГАННЯ	ТРЕНУВАННЯ	ВІДНОВЛЕННЯ		
Спеціальні Олімпіади	тренер	спортсмен	мікросоціум	навчання	розвиток	виховання	соціальна адаптація

3.2.1. Характеристика персоніфікованої підсистеми системи підготовки атлетів Спеціальних Олімпіад

Як уже зазначалося, центральне місце персоніфікованої підсистеми системи підготовки атлетів Спеціальних Олімпіад (як і системи підготовки в цілому) посідає атлет. Організатори Спеціальних Олімпіад не фіксують спортивні рекорди тому, що основна цінність Спеціальних Олімпіад – людина, а не результат. Основна мета Спеціальної Олімпіади – допомогти людям з обмеженими інтелектуальними можливостями брати участь у продуктивній та шанованій іншими членами суспільства діяльності, шляхом надання їм рівних можливостей для вдосконалення та демонстрації своїх навичок і талантів за допомогою спортивних тренувань та змагань, а також шляхом підвищення обізнаності громадськості про можливості та потреби цих людей.

При залученні атлетів до занять певними видами спорту необхідно збільшити рівень розвитку в них навичок для участі в офіційних змаганнях спеціальних Олімпіад чи в програмах для атлетів із низьким рівнем здібностей. Саме можливості атлета визначатимуть вимоги до усіх складових системи спортивної підготовки. Слід зазначити, що в Спеціальних Олімпіадах створено передумови для тренувань атлетів із будь-яким рівнем можливостей: це існування програми МАТР (Тренувальна програма рухової активності), і певні модифікації правил змагань з офіційних видів спорту, і існування спеціальних видів змагань у межах традиційних видів спорту (плавання зі сторонньою допомогою, ходьба з допомогою, змагання з індивідуальною майстерністю в ігрових командних видах спорту тощо).

Для визначення перспектив атлета у виборі того чи іншого виду спорту (чи виду спеціальних змагань), окрім бажань самого атлета, повагу до яких шлюхують Спеціальні Олімпіади, необхідно враховувати загальну інформацію про нього (реакції атлета в повсякденній діяльності, навички комунікації, рефлексії тощо), рівень моторних (рухових) навичок (здатність утримувати предмети різного розміру, кидати та ловити їх, виконувати ударні рухи руками та ногами, здатність виконувати дії у воді тощо), рівень соціальної адаптації (потреба у сторонній допомозі, виконання усних інструкцій, здатність концентрувати увагу, здатність відповідати на запитання тощо), рівень функціональних навичок (проблеми із зором чи слухом, здатність утримувати положення стоячи чи сидячи тощо) та кваліфікаційний рівень (здатність до самостійного нересування, уміння плавати, уміння швидко вставати з м'ячем тощо).

Відповідно до вимог Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад, дуже важливо, щоб атлети брали участь у виборі виду(ів) спорту та спортивних вправ. За даними Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад, 97% атлетів отримують певні вказівки від тренерів про переваги того чи іншого виду спорту та на основі цього здійснюють свій вибір. Більшість атлетів (за даними опитування членів родин) обирають види спорту, котрі їм подобаються, не зважаючи при цьому на власні можливості, здібності та

потенціал у досягненні спортивного результату [343]. Атлетові потрібно запропонувати на вибір кілька видів спорту. Кожна людина, незалежно від її відхилень, може прийняти чи відкинути певні спортивні вправи. Завдання тренера полягає в тому, щоб надати можливість спробувати кілька видів спорту, з'ясувати, який із них викликає в атлета найбільший інтерес. Ці види спорту мають бути найбільш популярними та поширеними в країні. На світовому рівні беззаперечними лідерами популярності є легка атлетика та футбол. На батьківщині Спеціальних Олімпіад – у США – до таких видів спорту належать, зокрема, бейсбол та хокей, що потребувало модифікації цих видів спорту для забезпечення їх відповідності потребам та можливостям спортсменів із вадами інтелекту (софтбол, хокей на підлозі). Під нашим керівництвом було проведено широке соціологічне опитування (анкетування) щоб визначити популярність видів спорту в Україні [47]. В опитуванні взяло участь 376 респондентів – фахівці з усіх регіонів країни. Після опрацювання отриманих результатів було встановлено, що найпопулярнішим видом спорту в Україні є футбол. Другу та третю позиції посідають легка атлетика та баскетбол. Дещо меншу популярність, на думку респондентів, мають гімнастика та волейбол. Слід зауважити, що до складу провідних не потрапили жоден із зимових видів спорту. Проте найвищі позиції з зимових видів посідають лижні перегони, фігурне катання та гірськолижний спорт, які можна вважати пріоритетно-репрезентативними зимовими видами спорту.

В олімпійському спорті «середовище» варто розглядати як чинник, що впливає на функціонування системи підготовки, а не як його складову, з огляду на його багатокомпонентність та неосяжність. Цей вплив визначатиметься клімато-географічними умовами регіону, де проживає спортсмен, способом життя, традиціями ставлення до спорту взагалі чи до окремого виду спорту зокрема. Вплив середовища також буде обумовлений особливостями та режимом харчування, соціально-побутовими умовами життя спортсмена тощо. У Спеціальних Олімпіадах переважна більшість цих чинників також має вплив на результативність системи підготовки, хоча не настільки виражений. Натомість серед них слід виокремити «найближче середовище» атлета Спеціальних Олімпіад – мікросоціум, що варто розглядати не просто як чинник, що позначається на функціонуванні системи, а як впливовий компонент персоніфікованої підсистеми системи підготовки.

Згідно з офіційними даними Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад (річні звіти, фронтальне інтернет-опитування), близько 60% родичів атлетів із вадами інтелекту віддають перевагу домашньому навчанню під керівництвом тренера. 87 % представників родин мотивують атлетів до тренувань, переважна більшість – допомагають спортсменам відслідковувати власні результати та тренуваність [377 – 381].

Таким чином, керований компонент персоніфікованої підсистеми системи підготовки атлетів Спеціальних Олімпіад містить також мікросоціум – «групу підтримки», до якої належать представники найближчого оточення атлета: його батьки, лікарі, учителі, соціальні працівники тощо. Ці люди

виступають цінною інформацією про атлета, що може допомогти тренеру правильно побудувати процес підготовки. Крім того, ставлення цих людей, їхня віра в атлета, відповідальність, їхнє оцінювання діяльності і досягнень особи з вадами інтелекту є запорукою успішного функціонування системи спортивної підготовки. Принцип пріоритетної ролі мікросоціуму [85] ґрунтується на необхідності співпраці з представниками найближчого оточення. Таким чином, завдання тренера як керівної ланки системи підготовки не тільки забезпечити тренувальний процес, а й сформувані в усіх, хто знаходиться поряд із атлетом, відповідні знання та мотивацію (рис. 3.2). Необхідно залучити достатню кількість людей до процесу підготовки. Це сприятиме підтримці та формуванню розуміння з боку громадськості (макросоціуму), що є одним із завдань діяльності організації Спеціальних Олімпіад.

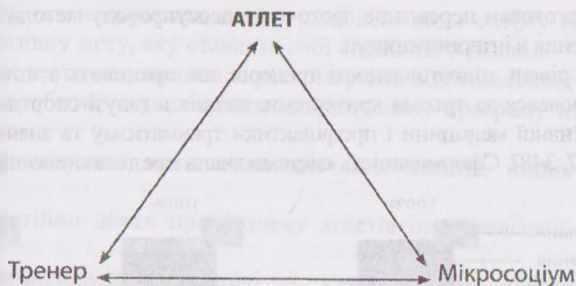

Рис. 3.2. Структура персоніфікованої підсистеми системи підготовки атлетів Спеціальних Олімпіад

Міжнародні Спеціальні Олімпіади є добровільною добродійною організацією, що схвалює участь усіх людей, які в будь-який спосіб можуть сприяти своєму особистому розвитку атлетів. Передусім, це стосується тренерського складу Спеціальних Олімпіад. Отже, керівну складову персоніфікованої підсистеми системи підготовки атлетів Спеціальних Олімпіад представляє тренер. Тренер Спеціальних Олімпіад – це людина, яка проводить відбір та оцінювання атлетів Спеціальних Олімпіад, а також організовує тренування та готує атлетів до участі в змаганнях. Тренер повинен знати, розуміти та дотримуватися правил вибраного виду спорту та офіційних спортивних правил Спеціальних Олімпіад. На тренерів Спеціальних Олімпіад лежить велика відповідальність за життя та здоров'я атлета, його поведінку та прогрес. Згідно з фундаментальними положеннями Спеціальних Олімпіад, діяльність цієї організації здійснюється на громадських засадах із залученням волонтерів, батьків, педагогічних працівників, лікарів. На жаль, вони не завжди мають достатній рівень теоретико-методичної та практичної підготовленості для забезпечення тренувального процесу, тому, керівна складова системи підготовки стає найбільшою ланкою системи. З огляду на це, в Спеціальних Олімпіадах впроваджено клятву тренерів, що підвищує їх відповідальність та зобов'язує чітко виконувати усі вимоги організації: «Від імені усіх тренерів я заявляю, що завжди

виконуватиму усі усні та письмові інструкції офіційних представників Спеціальних Олімпіад, забезпечу своєчасну присутність наших атлетів на необхідних змаганнях і заходах та завжди виконуватиму встановлені правила та положення в ім'я спорту» [356].

Таким чином, виявлено актуальну на сьогодні проблему підвищення фахового рівня кадрів Спеціальних Олімпіад, пошуку шляхів оптимізації поєднання волонтерської підтримки з професійним підходом.

За результатами міжнародного опитування спортивних директорів 29 національних програм, кращі тренери мають спеціальну освіту чи сертифікацію через відповідні програми Спеціальних Олімпіад [380]. Виявлено необхідність у створенні системи підвищення кваліфікації тренерів. Понад 70% опитаних фахівців вважають можливим забезпечення такої підготовки у вигляді «он-лайн академії», що потребує ресурсів для підготовки перекладів, фото- та відеосупроводу методичних матеріалів та їх представлення в інтернет-доступі.

Наявний рівень підготовленості тренерів, які працюють з атлетами з вадами інтелекту, оцінювався за трьома критеріями: знання в галузі спортивної психології, знання зі спортивної медицини і профілактики травматизму та знання спортивного харчування [347, 348]. Сформованість системи знань представлено на рис. 3.3.

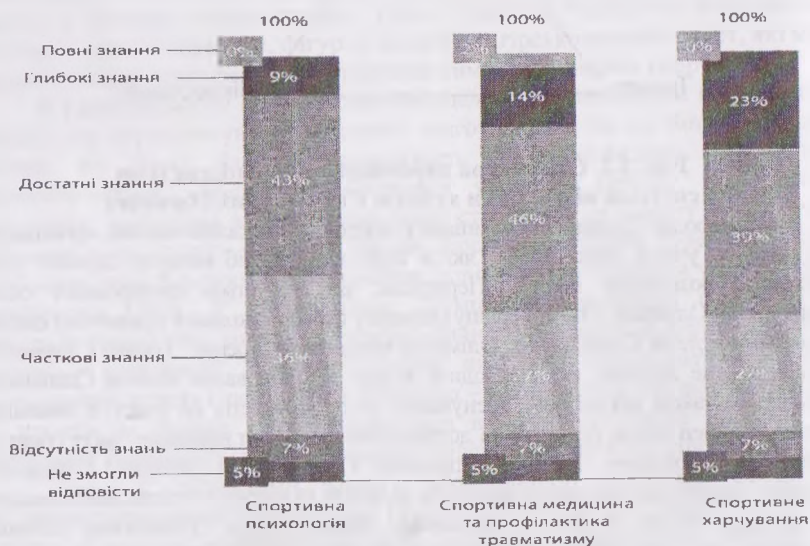

Рис. 3.3. Структура теоретичної підготовленості тренерів Спеціальних Олімпіад (за даними міжнародного опитування Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад)

Звертає увагу кількість осіб (12% в усіх трьох випадках), які або не відповіли або взагалі не володіють інформацією із зазначених дисциплін. Кількість тренерів, котрі високо оцінюють власну підготовленість у середньому не перевищує 20%. Таким чином, понад 70% тренерського складу

мас середній та нижчий рівень теоретичної підготовленості із зазначених дисциплін, що вкотре підкреслює важливість напрацювання підходів для підвищення фахового рівня тренерів Спеціальних Олімпіад.

Очевидно, що Спеціальні Олімпіади заохочують до співпраці як головних тренерів, осіб, які мають попередній досвід тренерської діяльності, спеціальну освіту у сфері адаптивного спорту або корекційної педагогіки. У деяких країнах є обов'язкові вимоги стосовно вищої спеціальної освіти для роботи тренером зі спортсменами Спеціальних Олімпіад.

У Спеціальних Олімпіадах сформульовано такий перелік обов'язків головного тренера:

1. Отримати повну інформацію про атлета (медична історія, шведінка тощо).
2. Отримати інформацію про улюблені види спорту (вправи) цього атлета та спортивну мету, яку ставлять собі члени його родини.
3. Провести оцінювання вихідного рівня підготовленості атлета.
4. Розробити та реалізувати індивідуальну програму підготовки для кожного атлета.
5. Організувати проведення навчання атлетів, інших тренерів та волонтерів.
6. Постійно дбати про безпеку атлетів при реалізації тренувальної програми.
7. Організувати зустрічі з керівництвом місцевих шкіл та спеціальних закладів для одержання їхньої підтримки. Презентувати Спеціальні Олімпіади зацікавленим особам, потенційним помічникам тренера та волонтерам.
8. Провести програму навчання для помічників тренера.
9. Зберігати конфіденційну особисту інформацію та інформацію про спортивні досягнення атлетів під час тренувальної програми та участі в змаганнях.
10. Заповнювати усі необхідні форми для реєстрації в програмах Спеціальних Олімпіад відповідно до існуючих правил [343, 344].

Виконуючи свої обов'язки, тренер проводить відбір, здійснює контроль та підготовку атлетів Спеціальних Олімпіад до участі в спортивних змаганнях. Відбір атлетів передбачає залучення їх до тренувального процесу та вчасну і повну підготовку усієї медичної та реєстраційної документації. Контроль здійснюється для визначення індивідуального та/або командного рівня спортсменів для тренування чи змагань в обраному виді(ах) спорту. Також головний тренер повинен розробити індивідуальну тренувальну програму для кожного атлета, що містить інструкції з оволодіння основними (початковими) навичками, інструкції з підготовки до змагань. Ця програма має бути розрахована як мінімум на вісім тижнів. Тренер також повинен бути знайомим із моральною та етичною точкою зору.

У процесі тренерської діяльності необхідно дотримуватися таких положень:

- правильно визначати послідовність реалізації завдань у тренуваннях і змаганнях;
- створити безпечні умови для тренувань та змагань;
- використовувати безпечно та дозволене обладнання;
- надати необхідні інструкції для формування спортивних навичок;
- правильно об'єднати атлетів за рівнем навичок та фізичної підготовленості;
- оцінювати кожного атлета в межах його здібностей;
- повідомляти атлетів про ризики, пов'язані із особливостями виду спорту;
- забезпечити достатній рівень нагляду за атлетами та адекватну кількість помічників;
- забезпечити постійну медичну підтримку;
- ретельно вести усі записи.

Окремо регламентовано вимоги щодо відповідальності тренера за безпеку атлетів. Тренерові необхідно створити безпечні умови тренувального процесу, адекватно планувати свою діяльність таким чином, щоб не виникали небезпечні ситуації. Важливо також мати об'єктивну оцінку стану атлета для визначення ризику травм чи непрацездатності, добирати доступні в координаційному та фізичному аспекті навантаження. Уся діяльність атлета має відбуватися під пильним наглядом тренера, котрий повинен мати чіткі письмово зафіксовані правила безпечної поведінки.

Тренери, які працюють за програмою Об'єднаного спорту та Спеціальних Олімпіад, крім зазначених функцій головного тренера, для забезпечення процесу підготовки мають провести оцінювання підготовленості партнера та зіставити її із можливостями атлета з вадами інтелекту. При плануванні тренувальних занять завжди тренер має зіставляти можливості атлетів та партнерів. При підготовці до змагань тренові необхідно визначити ймовірний рівень команди, враховуючи результати і атлетів, і партнерів.

Завданням головного тренера також є підготовка помічників, які мають такі основні обов'язки:

- підготовка місць для тренувань та змагань;
- пошук та реєстрація атлетів;
- робота з атлетом над вдосконаленням індивідуальних навичок під керівництвом головного тренера;
- підготовка спортивних заходів [343].

У Спеціальних Олімпіадах також визначено категорію тренерів – тренер-ровесник атлета. Це особа приблизно одного з атлетом віку, яка під керівництвом головного тренера допомагає виконувати завдання восьмитижневої програми. Тренер-ровесник має бути присутнім на усіх тренуваннях та змаганнях, в яких бере участь атлет.

Таким чином, у Спеціальних Олімпіадах передбачено такі категорії тренерів: головний тренер (тренер із виду спорту, тренер із МАТР), тренер і

об'єднаного спорту, помічник тренера, тренер-ровесник. Головний тренер чи тренер з об'єднаного спорту є керівною складовою системи підготовки спортсменів, помічник тренера та тренер-ровесник відносяться до керованої підсистеми та діють під безпосереднім керівництвом головного тренера.

Підкреслюючи важливість фахового рівня персоналу Спеціальних Олімпіад, слід наголосити на важливості етико-деонтологічних аспектів у роботі з особами з вадами інтелекту. Як відомо, деонтологія – це сукупність етичних норм виконання професійних обов'язків [93, 268, 288]. Усі особи, залучені до реалізації завдань системи підготовки атлетів Спеціальних Олімпіад (тренери, помічники, керівники, волонтери, представники родин учасників), відповідно до вимог Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад, повинні дотримуватися низки етичних принципів. Ці принципи розроблено для створення високого морального іміджу, «захисту доброго імені та репутації» Спеціальних Олімпіад [356]. Із моменту заснування організації, керівництво Спеціальних Олімпіад вважає, що етичні або правові проблеми працівника чи волонтера можуть серйозно зашкодити репутації руху, що пропагує чесність і порядність, можуть призвести до зниження суспільної підтримки та підірвати здатність виконувати свою місію. Для зростання і успіху міжнародного спортивного руху Спеціальних Олімпіад кожен співробітник та волонтер повинні відповідати таким принципам щодо його або її діяльності:

1. Дотримуватися високих стандартів етичної поведінки й законів, проявляти професіоналізм, чесність.
2. Уникати конфліктів як реальних, так і потенційних.
3. Розуміти, що навіть окремий проступок або порушення може серйозно шкодити репутації Спеціальних Олімпіад.
4. Ніколи не використовувати засоби Спеціальних Олімпіад або інформацію для отримання особистої вигоди.
5. Бути впевненим, що всі операції Спеціальних Олімпіад обробляються чесно та фіксуються повно й точно.
6. Поважати кожного співробітника і права волонтерів на справедливе поводження й рівні можливості, вільні від дискримінації чи переслідування будь-якого роду.
7. Не поширювати конфіденційну інформацію, що стосується Спеціальної Олімпіади, її атлетів, донорів, спонсорів, колег.
8. Дотримуватися всіх законів та нормативних актів, що регулюють проведення заходів Спеціальних Олімпіад.

Ці принципи доповнено конкретними заходами, що реалізуються в Міжнародних Спеціальних Олімпіадах, наприклад, при виникненні конфліктів інтересів, використанні подарунків, винагород та гонорарів, при проведенні комерційної діяльності, використанні електронної пошти та Інтернету тощо.

Таким чином, усі учасники персоніфікованої підсистеми системи підготовки атлетів Спеціальних Олімпіад повинні не тільки мати достатній професійний рівень, що дозволяє ефективно реалізувати завдання спортивної

підготовки, а й мати високий моральний рівень, що в сукупності дозволило повною мірою реалізувати в суспільстві місію спеціалізованої спортивної руху.

3.2.2. Характеристика процесної підсистеми системи підготовки атлетів Спеціальних Олімпіад

3.2.2.1. Змагання в системі підготовки атлетів Спеціальних Олімпіад

Як зазначалося, процесна підсистема системи підготовки атлетів Спеціальних Олімпіад складається з трьох взаємопов'язаних та взаємообумовлених блоків: змагання, тренування та відновлення.

Виходячи із сутності спортивної діяльності, центральне місце в процесній підсистемі посідають змагання. Саме змагання виступають мотивом для систематичної тренувальної діяльності. Рівень та значущість змагань, особливості виду спорту чи модифікованого виду змагальної діяльності визначатимуть вимоги до підготовленості атлета, рівня його фізичних та технічних можливостей. Відповідно до фундаментальних принципів Спеціальних Олімпіад, змагання мають важливе значення для розвитку спортивних навичок, створення рівних можливостей для конкуренції, є кращим засобом перевірки спортивних навичок атлета, визначення прогресу та створення стимулу для особистісного зростання.

Слід зазначити, що роль змагань в системі підготовки атлетів Спеціальних Олімпіад суттєво відрізняється від їх ролі в олімпійському спорті.

У Спеціальних Олімпіадах використовується так звана нетрадиційна модель змагальної діяльності, що передбачає відсутність остаточного визначення результатів, фіксації рекордів, загального ранжування місць та загального нагородження спортсменів [27]. Реалізація цієї моделі забезпечується процедурою дивізіонування та обумовлюється відсутністю спрямованості діяльності на досягнення максимально можливого спортивного результату. Також важливою є теза нормативних документів Спеціальних Олімпіад [356], що це організація систематичних цілорічних тренувань та участі в змаганнях. Тобто наголошується на нерозривності процесів тренувань та змагань, що мають спільну мету – розвиток атлета. Разом з тим слід підкреслити, що повною мірою реалізувати завдання Спеціальних Олімпіад тільки тренувальними засобами обраного(их) виду(ів) спорту неможливо.

Спеціальні Олімпіади висувають такі вимоги до змагань, що проводяться на різних рівнях (місцевими, національними акредитованими програмами чи регіональними та всесвітніми змаганнями):

1. Ігри та турніри повинні пропонувати змагання (види спорту, спеціальні види змагальної діяльності тощо) для спортсменів усіх рівнів здібностей. У командних видах спорту кожен член команди повинен мати достатньо можливостей для участі в змаганнях.

2. Ігри та турніри повинні пропонувати кожному спортсменові рівні шанси на успіх під час змагань. Кожен вид змагань має бути структурований таким розподілом на дивізіони за рівнем майстерності (на основі точної реєстрації попередніх досягнень), віком та статтю.

3. Ураховуючи важливість конкуренції, необхідність змагань для набуття практичного досвіду, кожна Акредитована програма повинна проводити змагання періодично та достатньо часто.

4. Кількість учасників змагань, склад делегацій регулюється квотами. Міжнародні Спеціальні Олімпіади мають виключне право встановлювати обов'язкові квоти, що визначають загальний склад делегацій спортсменів, тренерів та інших осіб, які скеровуватимуться акредитованою програмою для Інтервітних ігор та інших змагань, що санкціоновані Міжнародними Спеціальними Олімпіадами.

5. У Загальних правилах Спеціальних Олімпіад передбачено відповідні критерії переходу атлета на вищий рівень змагань: місцева програма – національні ігри – регіональні ігри – Всесвітні ігри. Акредитовані програми повинні діяти відповідно до встановлених процедур у визначенні об'єктивних критеріїв переходу атлета з будь-яким рівнем здібностей на наступний рівень конкуренції в рамках Спеціальної Олімпіади.

6. У змаганнях Спеціальних Олімпіад усіх рівнів встановлено спеціальні правила нагородження учасників, що виступають потужним способом мотивації та стимулювання конкуренції. Нагороджуються всі учасники дивізіону. Атлети, які посіли 1 – 3 місця, – медалями відповідного кольору, атлети, які посіли 4 – 8 місця, – відповідними почесними стрічками. Учасники змагань, які порушили процедуру дивізіонування, були дискваліфіковані або не завершили змагання, нагороджуються стрічками учасників [388].

Реалізуючи зазначені вимоги, акредитовані програми проводять щорічно достатню кількість змагань. Відповідно місцеві програми проводять змагання на рівні клубів, шкіл, осередків, міст та областей. Аналіз спортивного календаря Спеціальних Олімпіад Європа/Євразія дозволив установити, що орієнтовно понад 70% змагань – це заходи клубного, місцевого, національного рівнів та близько 30% – міжнародні змагання Спеціальних Олімпіад (загальносвіткові показники становлять 80% та 20% відповідно) [384, 386, 387, 405]. Так, наприклад, річний календар офіційних змагань Всеукраїнської громадської організації інвалідів «Спеціальна Олімпіада України» передбачає не менше ніж 10 – 12 турнірів із найпопулярніших у країні видів спорту (легка атлетика, футбол, баскетбол, шкільні перегони та ін..) та міжнародних змагань за календарем міжнародних Спеціальних Олімпіад [273]. У спортивному календарі на 2013 рік Спеціальної Олімпіади Великої Британії планується 42 змагання регіонального та національного рівнів із найбільш популярних у цій країні видів спорту: волейбол, легкої атлетики, тенісу, гімнастики, керлінгу тощо.

Насиченість спортивного календаря є важливим чинником ефективності системи підготовки атлетів Спеціальних Олімпіад та інформативним показником діяльності національної програми (табл.3.2).

Таблиця 3.2

**Спортивний календар акредитованих програм
Спеціальних Олімпіад регіону Європа/Євразія
(на прикладі 2012 року)**

№	Національна програма	Кількість спортивних змагань упродовж року*	Види спорту
1	2	3	4
1	СО Угорщини	13	<ol style="list-style-type: none"> 1. Сноушуйнг. 2. Ковзанярський спорт. 3. Баскетбол. 4. Гірськолижний спорт. 5. Фігурне катання. 6. Катання на роликівих ковзанах. 7. Флорхокей. 8. Велоспорт. 9. Футбол. 10. Пауерліфтинг. 11. Настільний теніс. 12. Водні види спорту. 13. Бадмінтон.
2	СО Кіпра	12	<ol style="list-style-type: none"> 1. Гірськолижний спорт. 2. МАТР. 3. Бадмінтон. 4. Флорбол. 5. Національні ігри. 6. Футбол. 7. Водні види спорту. 8. Флорбол. 9. Гольф. 10. Баскетбол. 11. Комплексні змагання (гандбол, настільний теніс, боулінг). 12. Гімнастика (художня, спортивна).

Продовження Таблиці 3.2

1	2	3	4
3	СО Фінляндії	10	<ol style="list-style-type: none"> 1. Боулінг. 2. Національні ігри (лижні перегони, сноушуйнг, дзюдо, футбол, легка атлетика в закритих приміщеннях). 3. Боулінг. 4. Боулінг. 5. Боулінг. 6. Футбол. 7. Футбол. 8. Футбол. 9. Боулінг. 10. Боулінг.
4	СО Грузії	10	<ol style="list-style-type: none"> 1. Гірськолижний спорт. 2. Національні літні ігри (легка атлетика, настільний теніс, футбол, баскетбол, теніс). 3. Футбол. 4. Футбол. 5. Софтбол. 6. Футбол. 7. Футбол. 8. Легка атлетика. 9. Баскетбол 10. Гірськолижний спорт
5	СО Словенії	9	<ol style="list-style-type: none"> 1. Лижні перегони, сноушуйнг. 2. Футбол. 3. Настільний теніс. 4. МАТР. 5. Національні літні ігри. 6. Велоспорт. 7. Настільний теніс. 8. МАТР. 9. Баскетбол.

1	2	3	4
6	СО Азербайджана	8	<ol style="list-style-type: none"> 1. Національні літні ігри (легка атлетика, баскетбол, бадмінтон, гандбол, пауерліфтинг, настільний теніс, водні види спорту, флорхокей). 2. Футбол. 3. Легка атлетика. 4. Футбол. 5. Футбол. 6. Баскетбол. 7. Баскетбол. 8. Національні ігри.
7	СО Киргизстану	8	<ol style="list-style-type: none"> 1. Гірськолижний спорт. 2. Дзюдо. 3. Пауерліфтинг. 4. Футбол. 5. Футбол. 6. Легка атлетика. 7. Баскетбол. 8. Баскетбол.
8	СО Хорватії	8	<ol style="list-style-type: none"> 1. Гірськолижний спорт. 2. Футбол. 3. Боулінг. 4. Боулінг. 5. Волейбол. 6. Водні види спорту. 7. Водні види спорту. 8. Волейбол.
9	СО Туркменістану	6	<ol style="list-style-type: none"> 1. Пауерліфтинг. 2. Настільний теніс. 3. Водні види спорту. 4. Легка атлетика. 5. Художня гімнастика. 6. Флорхокей.

Продовження Таблиці 3.2

1	2	3	4
10	СО Польщі	6	1. Національні зимові ігри (гірськолижний спорт, флорхокей, ковзанярський спорт). 2. Національні зимові ігри (сноушутінг, лижні перегони). 3. Футбол. 4. Каякінг. 5. Велоспорт. 6. Легка атлетика.
11	СО Ісландії	5	1. Водні види спорту. 2. Комплексні змагання: бочі, легка атлетика, плавання, пауерліфтинг. 3. Національні літні ігри (футбол, легка атлетика). 4. Об'єднаний футбол. 5. Бочі.
12	СО Казахстану	5	1. Національні зимові ігри (ковзанярський спорт, флорхокей). 2. Міні-футбол. 3. Легка атлетика. 4. Флорбол. 5. Баскетбол.
13	СО Ірландії	5	1. Гірськолижний спорт. 2. Футбол. 3. Флорбол. 4. Гольф. 5. Баскетбол.
14	СО Латвії	5	1. Гірськолижний спорт. 2. Баскетбол. 3. Легка атлетика. 4. Футбол. 5. Лижні гонки.
15	СО Бельгії	5	1. Баскетбол. 2. Боулінг. 3. Футбол. 4. Національні ігри. 5. Баскетбол.

1	2	3	4
16	СО Румунії	5	1. Настільний теніс. 2. Легка атлетика. 3. Національні ігри. 4. Футбол. 5. Баскетбол.
17.	СО Сербії	5	1. Водні види спорту. 2. Настільний теніс. 3. Футбол. 4. Національні ігри. 5. Легка атлетика.
18	СО Нідерландів	5	1. Шорт-трек. 2. Гірськолижний спорт. 3. Водні види спорту. 4. Національні ігри. 5. Баскетбол.
19	СО Люксембурга	5	1. Водні види спорту. 2. Гірськолижний спорт. 3. Сноушуйтг. 4. Водні види спорту. 5. Настільний теніс.
20	СО Литви	5	1. Водні види спорту. 2. Футбол. 3. Легка атлетика. 4. Національні літні ігри. 5. Бочі.
21	СО Великої Британії	5	1. Футбол. 2. Настільний теніс. 3. Легка атлетика. 4. Футбол. 5. Художня гімнастика.
22	СО Узбекистана	5	1. Настільний теніс. 2. Водні види спорту. 3. Баскетбол. 4. Легка атлетика. 5. Гімнастика.
23	СО Черногорії	4	1. Легка атлетика. 2. Футбол. 3. Національні літні ігри (легка атлетика, настільний теніс, футбол, баскетбол). 4. Баскетбол.

Продовження Таблиці 3.2

1	2	3	4
24	СО Греції	4	1. Кінний спорт. 2. Легка атлетика. 3. Футбол. 4. МАГР.
25	СО Італії	4	1. Баскетбол. 2. Національні зимові ігри. 3. Об'єднаний футбол. 4. Національні літні ігри.
26	СО Росії	4	Комплексні змагання: 1. Гірськолижний спорт, сноубординг, ковзанярський спорт. 2. Лижні перегони, сноушуйнг. 3. Футбол, флор хокей, фігурне катання. 4. Спортивний фестиваль.
27	СО Швеції	4	1. Лижні гонки. 2. Національні альпійські ігри. 3. Легка атлетика. 4. Футбол.
28	СО Фарерських островів	4	1. Бочі. 2. Водні види спорту. 3. Настільний теніс. 4. Легка атлетика.
29	СО Данії	3	1. Національні ігри. 2. Футбол. 3. Настільний теніс.
30	СО Чехії	3	1. Національні зимові ігри. 2. Футбол. 3. Настільний теніс.
31	СО Швейцарії	3	1. Національні зимові ігри. 2. Баскетбол. 3. Футбол.
32	СО України	2	1. Легка атлетика. 2. Баскетбол.
33	СО Норвегії	2	1. Лижні перегони/гірськолижний спорт. 2. Легка атлетика.
34	СО Естонії	2	1. Національні зимові ігри. 2. Національні літні ігри.
35	СО Гібралтару	2	Національні ігри.

Примітка. * – вказано кількість змагань національного рівня (змагання міжклубного рівня не враховуються).

Аналіз спортивного календаря дозволяє виокремити акредитовані програми, що проводять упродовж року близько 10 (8 – 13) змагань національного рівня з різних видів спорту. Це національні програми Хорватії, Азербайджану, Киргизстану, Грузії, Словенії, Фінляндії, Кіпру та Угорщини. Найбільша кількість національних програм (14) протягом року забезпечує проведення 5 – 6 змагань національного рівня (Польща, Туркменістан, Ісландія, Ірландія, Велика Британія, Казахстан, Узбекистан, Латвія, Литва, Бельгія, Нідерланди, Люксембург, Сербія, Румунія). Решта акредитованих програм (зокрема і України) проводять упродовж року 4 і менше змагань національного рівня. Зрозуміло, що змагання національного рівня і вище є потужним стимулом розвитку руху Спеціальних Олімпіад у певній країні, ефективним засобом підвищення тренуваності та соціальної адаптації атлетів. Разом з тим країни, що зазначені в третій групі компенсують недостатній змагальний досвід своїх атлетів організацією локальних змагань (на рівні школи, клубу, осередку тощо).

Підвищення якості проведення усіх змагань є важливим завданням організації Спеціальних Олімпіад усіх рівнів. Існування в структурі Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад системи управління Іграми (Games Management System) дозволяє підтримувати високі стандарти проведення змагань. Збільшення кількості змагань на усіх рівнях також є одним із найважливіших завдань руху Спеціальних Олімпіад. Так, 2009 року в світі відбулося 44000 змагань Спеціальних Олімпіад (у середньому 121 змагання на день), до 2012 року цей показник зріс до 50000 змагань, що в середньому становить 136 змагань на день у різних акредитованих національних програмах [379]. Результати міжнародних опитувань Спеціальних Олімпіад показують, що обов'язковим є 2 – 4-разова участь атлетів у змаганнях упродовж року. Кращого спортивного та адаптаційного ефекту досягають атлети, які беруть участь у змаганнях протягом року 5 – 8 разів. Окрім того, встановлено, що 57% атлетів упродовж року додатково беруть участь у змаганнях за межами руху Спеціальних Олімпіад.

Разом з тим у системі підготовки атлетів Спеціальних Олімпіад відсутня чітка диференціація змагань за метою та завданнями, як це прийнято в олімпійському спорті (підготовчі, контрольні, відбіркові, модельні або підвідні, основні) [217]. На наш погляд, у Спеціальних Олімпіадах доцільно виокремлювати **навчальні (ознайомчі)** змагання. Навчальні змагання – це змагання, що проводяться в межах тренувальних програм (орієнтовно на 6-му та 8-му тижнях тренувальної програми) та використовуються для ознайомлення з правилами та умовами проведення змагань, нормами поведінки учасників, процедурою визначення результатів, технікою безпеки, розподілом обов'язків між членами команди в ігрових видах спорту та в партнерських змаганнях тощо. Такі змагання проводяться між спортсменами однієї команди (школи) чи зі спортсменами сусідньої школи. Вони мають відбуватися в дружній звичній атмосфері.

Переважна більшість змагань, у яких беруть участь атлети Спеціальних Олімпіад, мають подвійну мету. З точки зору суб'єктно (особистісно)-орієнтованої мети, це – **головні** змагання, адже кожен учасник прагне найкраще розкрити свій потенціал та показати максимально можливий для нього результат. Водночас, з боку процесно-орієнтованої мети, – це **підготовчі** змагання, тому що незалежно від рангу змагань та рівня результатів, що в них досягається, відповідно до принципів Спеціальних Олімпіад, саме змагання найбільш ефективно реалізують основну мету діяльності – удосконалення та демонстрація вмінь, навичок і талантів атлетів, розвиток їх здібностей і можливостей.

Також доцільним є виділення ще одного типу змагань – **умовно-відбіркові**. Як відомо, відбіркові змагання проводяться для визначення складу фірмних команд, відбору спортсменів на змагання вищого рангу. Відмінною особливістю таких змагань є умови відбору: завоювання певного місця або виконання контрольного нормативу, який дозволить виступати на головних змаганнях. Відбірковий характер можуть мати як офіційні, так і спеціально організовані змагання. Умовний характер цих змагань впливає з норми Спеціальних Олімпіад щодо кількісних квот учасників (атлетів або команд) кожного вищого рангу. Необхідна та ефективна процедура дивізіонування природно збільшує кількість переможців та призерів, які є претендентами на участь у змаганнях вищого рангу. За правилами Спеціальних Олімпіад, якщо кількість дивізіонів та відповідно переможців у них перевищує кількість учасників змагань вищого рангу за квотою, склад команди визначається в жеребю. Таким чином, досягнення певного результату чи місця ще не гарантує включення в збірну команду.

Крім того в Спеціальних Олімпіадах змагання можна поділити на **кваліфікаційні** та **основні**. Кваліфікаційні змагання охоплюють процедуру дивізіонування. Залежно від специфіки виду спорту та способу визначення переможців, існують різні підходи до дивізіонування. У видах спорту з об'єктивно-метрично вимірюваним результатом у кваліфікаційних змаганнях (при дивізіонуванні) спортсмени виконують змагальну(і) вправу(и). Показники учасників фіксуються, оцінюються за низхідною. Як відомо, відповідно до принципу рівності, розбіжність спортивних показників між кращим та гіршим спортсменом одного дивізіону не повинна перебільшувати 10 % (15 % у разі неможливості забезпечення 10% дивізіонування). Принциповою особливістю кваліфікаційних змагань в інших за способом визначення результатів видах спорту є те, що спортсмени виконують окремі частини змагальних вправ, а не змагальну вправу в цілому. У кваліфікаційних змаганнях із командних видів спорту команди беруть участь у скороченому варіанті змагань з офіційного виду спорту. Команди-суперники визначаються за показниками, що подаються разом з реєстраційними документами. При невеликій кількості учасників командних змагань кваліфікаційний раунд проводиться за коловою

системою. Таким чином, в командних змаганнях розподіл команд по рівнем майстерності відбувається із використанням командних показників та (або) результатів кваліфікаційних змагань.

Наприклад, у змаганнях із психологічно-детермінованого виду спорту – хокею на підлозі – прийнято такі правила проведення кваліфікаційних змагань. Змагання відбуваються двома етапами [306, 307]. Перший етап змагань передбачає проведення змагань індивідуальної майстерності спортсменів команди. У хокею на підлозі для цього використовуються такі тести: кидки по воротах, передачі, ведення, кидки на точність, захист. «Кидки по воротах» дозволяють оцінити силу та точність кидків, здатність спортсмена закинути шайбу у ворота під будь-яким кутом в умовах дефіциту часу. Спортсмени виконують по одному кидку по воротах з п'яти точок, що розміщені навколо воріт. Точки знаходяться на кінці променів, що виходять з точки в центрі лінії воріт, на відстані 6 м від воріт та утворюють між собою кут в 30° (рис. 3.4). Спортсменові дається 10 с на виконання усіх кидків. Одна шайба має знаходитися в точці кидка до початку теста. Кожна шайба, що перетнула лінію воріт, приносить спортсменові 5 очок. Максимальний результат – 25 очок.

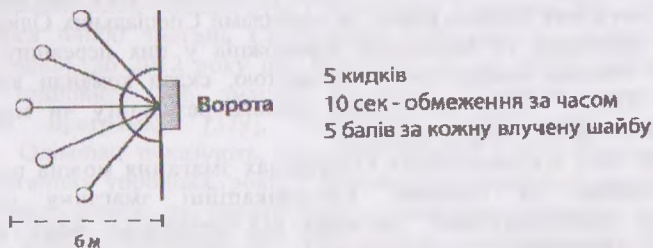

Рис. 3.4. Схема виконання змагальної вправи «Кидки по воротах»

«Передачі» використовуються для оцінювання точності кидків при передачах. Спортсмен повинен виконати п'ять передач з-за обмежувальної лінії. Необхідно влучити у простір між двома фішками, що знаходяться на відстані 1 м одна від одної та на відстані 8 м від місця кидка (рис. 3.5). За точну передачу спортсмен отримує 5 очок, якщо влучає у фішку, але шайба повністю перетнула лінію – 3 очок. Максимальний результат – 25 очок.

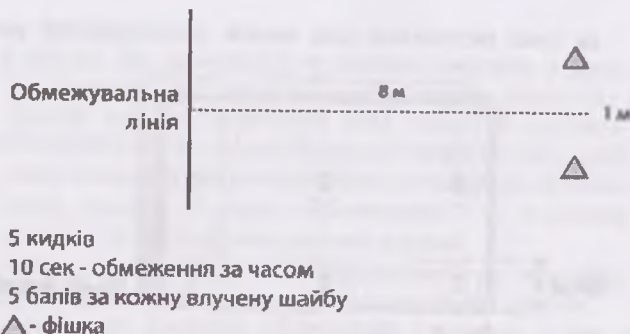

Рис. 3.5. Схема виконання змагальної вправи «Передача»

Тест «Ведення» використовується для оцінювання можливості та швидкості виконання цієї технічної дії. Спортсмен здійснює ведення шайби з певної лінії по трасі, розміченій фішками, та виконує кидок шайби у ворота. Відстань від місця початку руху до воріт – 21 м. Фішки розміщуються по прямій на відстані 3 м одна від одної (рис.3.6). Відлік часу припиняється, коли шайба перетне лінію воріт. Результат нараховується за формулою:

$$R = (25 - t - N) + 5^*$$

де t – час, витрачений на ведення;

N – кількість збитих фішок;

* – додаткові бали, що нараховуються за влучення шайби у ворота.

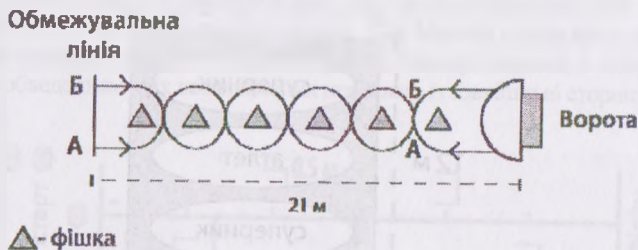

Рис. 3.6. Схема виконання змагальної вправи «Ведення»

«Кидки на точність» оцінюють точність, силу кидка та здатність потрапляти в певні зони воріт. Спортсмен виконує п'ять кидків по воротах з-за лінії, що знаходиться на відстані 5 м від них. За допомогою стрічки необхідно розділити ворота на зони (рис.3.7): вертикальна стрічка на відстані 45 см від стілки воріт, горизонтальна – 30 см над підлогою. 5 очок нараховується за влучення в один із верхніх кутів, 3 очки – за потрапляння в нижній кути, 2 очки – за влучення у верхню частину центральної зони воріт та 1 очко нараховується за влучення в нижню частину центральної зони воріт. Загальний

результат – це сума результатів усіх кидків. Максимальний результат – 25 очок.

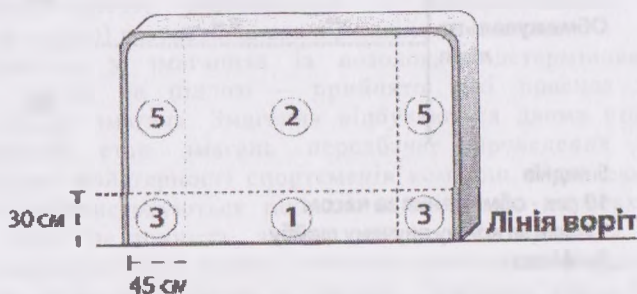

Рис. 3.7. Схема виконання змагальної вправи «Кидки на точність»

Вправа «Захист» оцінює захисні навички спортсмена: відбір, боротьба з суперником, утримання позиції. Спортсменові надається 2 спроби для відбору шайби у двох суперників. На кожну спробу відводиться по 15с, щоб отримати контроль над шайбою, що передається між двома суперниками розташованими в колах розіграшу на половині ігрового майданчика (12 м X 12 м) (рис.3.8). Відбір приносить спортсменові 10 очок (по одному відбору на спробу). Якщо спортсмен не здійснив успішний відбір, він отримує 1 очко за тиск на суперника; 1 очко за успішне місцезнаходження між суперниками, 2 очки за спробу блокувати суперника з шайбою. Максимальний результат – 20 очок.

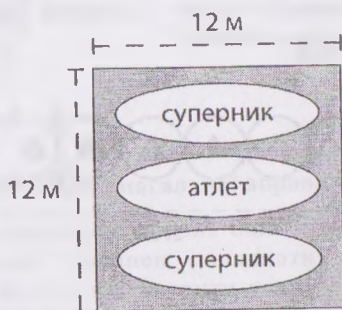

Рис. 3.8 Схема виконання змагальної вправи «Захист»

Підсумковий результат визначається як сума результатів у кожному з п'яти видів програми. Протокол змагань в індивідуальній майстерності подається в суддівську колегію змагань вищого рангу, яка на підставі цих результатів попередньо формує дивізіони за правилом 10% (15%). Необхідно підкреслити, що на будь-якому рівні змагань (шкільний, районний, міський тощо) цей етап є попереднім, остаточне формування дивізіонів проводить кваліфікаційна комісія на другому етапі змагань. На цьому етапі кваліфікаційна комісія проглядає кваліфікаційні матчі тривалістю по

менше ніж 6 хвилин, що проводяться за коловою системою в тому чи іншому попередньо сформованому дивізіоні. У цих матчах кожна команда має забезпечити участь усіх гравців команди, результати яких подано в протоколі змагань з індивідуальної майстерності. Кваліфікаційна комісія приймає одне з таких рішень:

- певна команда за своєю підготовленістю відповідає грі цього дивізіону;
- певна команда за своєю підготовленістю не відповідає грі цього дивізіону та переводиться в нижчий дивізіон;
- певна команда за своєю підготовленістю не відповідає грі цього дивізіону та переводиться в той чи інший вищий дивізіон.

Після остаточного розподілу на дивізіони в кожному з них за коловою системою проводяться основні змагання.

Аналогічні підходи використовуються у змаганнях із футболу [270, 273]. Команди можуть бути розподілені на дивізіони відповідно до оцінки командних навичок, що представляються до початку змагань. Ця комплексна оцінка складається з результатів усіх гравців команди з таких тестів: ведення м'яча по прямій (дриблінг), контроль і пас, удар по воротах. Результати кожного гравця, отримані при виконанні цих тестів, мають бути передані представникам Організаційного комітету змагань вищого рангу всіма командами. Тести оцінювання командних навичок розроблено для формування попереднього уявлення про рівень команд, що братимуть участь у змаганнях, що дозволить Комітету сформувати попередні дивізіони для участі у кваліфікаційному раунді змагань. Такі тести використовуються як доповнення при проведенні кваліфікаційних ігор.

При виконанні «ведення м'яча» спортсмен долає 12-метровий коридор із розміщеними на відстані 2 м одна від одної та 0,5 м від центральної лінії 5 фішками або стійками (висота не менше ніж 45 см) (рис. 3.9). На лінії старту підготовлено 3–5 м'ячів. Час виконання тесту – 1 хвилина. Гравець виконує ведення з максимальною швидкістю з обведенням усіх встановлених перешкод із зовнішньої сторони.

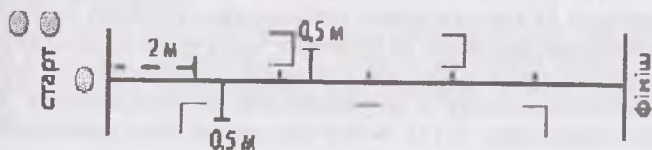

Рис. 3.9. Схема виконання змагальної вправи «Ведення м'яча»

Гравець залишає м'яч за фінішною лінією (м'яч має бути зупинений) та максимально швидко повертається до лінії старту. Якщо до завершення хвилинного ліміту в гравця ще лишається час, він може взяти м'яч та повторити вправу. Гравець повторює вправу до завершення хвилинного ліміту. По завершенні хвилини свисток судді означає завершення тесту. Гравець одержує п'ять очок за успішне подолання кожної перешкоди.

Для проведення тесту оцінювання командних навичок у футболі «Контроль і пас» необхідно підготувати 2 воріт завширшки 5 метрів (ворота

можуть бути відзначені фішками та прапорцями) та розмістити їх на відстані 7 метрів від лінії старту, як показано на рис. 3.10. Потрібно також 4–8 футбольних м'ячів (4 м'ячі, якщо кількість м'ячів обмежена, при організації швидкого повернення м'ячів тренерові спортсмена).

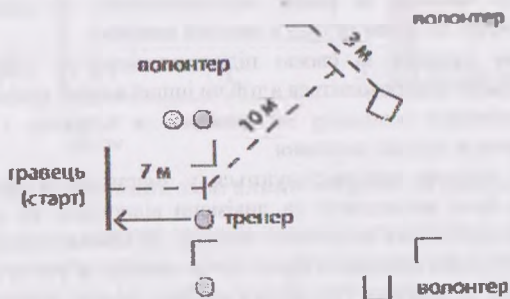

Рис. 3.10. Схема виконання змагальної вправи «Контроль і пас»

Час виконання вправи – одна хвилина. Тренер подає м'яч у бік гравця, готового до виконання вправи. Як тільки тренер здійснив подачу м'яча, гравець може рухатися в напрямку м'яча або продовжувати очікування на лінії старту. Одержавши м'яч, гравець утримує контроль над м'ячем і здійснює ведення до проходження воріт. Тренер по черзі вказує жестами напрямок ведення м'яча «праворуч» або «ліворуч» по ходу руху спортсмена. Перш ніж здійснити удар по воротах, гравці можуть підводити м'яч на будь-яку зручну для них відстань. Тренер подає наступний м'яч відразу після повернення спортсмена на лінію старту. Гравець одержує 10 очок за кожне успішне проходження воріт. М'яч, який вдарився об обмежувач воріт та пройшов через ворота, зараховується.

Проведення тесту «Удар по воротах» відбувається на футбольному полі стандартного розміру в штрафній зоні зі стандартними воротами з натягнутою сіткою (рис. 3.11). 4–8 м'ячів мають бути розміщені у верхній частині дуги штрафного майданчика.

Гравець починає рух від місця завдання штрафних ударів. Підбігає до м'яча, розпочинає ведення м'яча в штрафному майданчику й завдає удару по воротах. Гравець повинен прагнути завдати удару так, щоб м'яч летів по воротах (м'яч при перетинанні лінії воріт повинен перебувати в повітрі). Перебуваючи в штрафному майданчику, гравці можуть завдавати ударів по воротах з будь-якої зручної відстані.

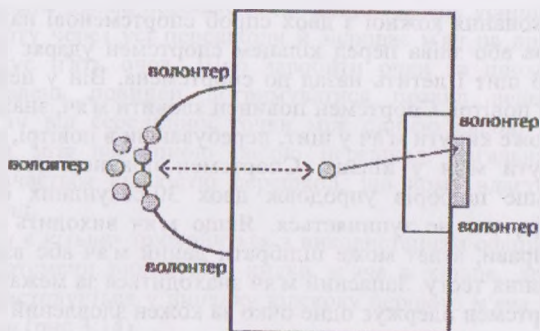

Рис. 3.11. Схема виконання змагальної вправи «Удар по воротах»

Відразу після завдання удару по воротах гравець повинен повернутися на місце початку руху й повторити вправу. Після вичерпання хвилинного ліміту часу тест завершується.

Гравець одержує 10 очок за кожне влучення у ворота, при якому м'яч перебував у повітрі при перетинанні лінії воріт. 5 очок присуджуються, якщо м'яч торкається землі при перетинанні лінії воріт.

Таким чином, оцінка кожного гравця є сумою оцінок з трьох тестів. Найкращий результат команди використовується для попереднього розподілу у кваліфікаційних змаганнях.

У змаганнях із баскетболу прийнята така процедура підготовки та проведення кваліфікаційних змагань [270, 273]. До початку змагань головний тренер повинен надати у відповідній формі результати трьох тестів оцінювання баскетбольних навичок кожного гравця. Тести використовуються лише для оцінювання гравців/команд і не є видами програми, що припускають вручення медалей і стрічок.

Для проведення тесту «Підбір м'яча» необхідне кільце і два баскетбольні м'ячі. Один надається спортсменові на початку виконання вправи, а запасний м'яч використовується, якщо перший м'яч виходить за межі зони виконання вправи (рис. 3.12).

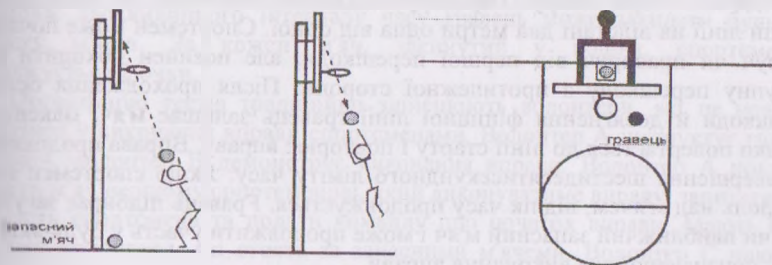

Рис. 3.12. Схема виконання змагальної вправи «Підбір м'яча»

Для виконання кожної з двох спроб спортсменові надається 30 секунд. Стоячи справа або зліва перед кільцем спортсмен ударяє м'яч об щит. М'яч ударяється об щит і летить назад до спортсмена. Він у цей час підстрибує і ловить м'яч у повітрі. Спортсмен повинен зловити м'яч, знаходячись в повітрі. Спортсмен може кинути м'яч у щит, перебуваючи в повітрі, або приземлитися, а потім кинути м'яч у кільце. Спортсмен повинен постаратися виконати якомога більше підборів упродовж двох 30-секундних спроб. Якщо м'яч відскакує убік, час не зупиняється. Якщо м'яч виходить за межі зони для виконання вправи, атлет може підібрати даний м'яч або взяти запасний м'яч для продовження тесту. Запасний м'яч знаходиться за межами майданчика під кільцем. Спортсмен одержує одне очко за кожен зловлений м'яч, перебуваючи в стрибку. Із двох підходів вибирається кращий за результатом.

При проведенні тесту «Дриблінг» використовується частина баскетбольного майданчика (переважно уздовж бічної чи центральної лінії), 6 фішок, стрічка для розмітки, 4 баскетбольні м'ячі (1 надається спортсменові на початку виконання вправи, 2 запасні м'ячі використовуються, якщо перший м'яч виходить за межі зони для виконання вправи, та 1 м'яч надається для продовження виконання вправи) (рис. 3.13).

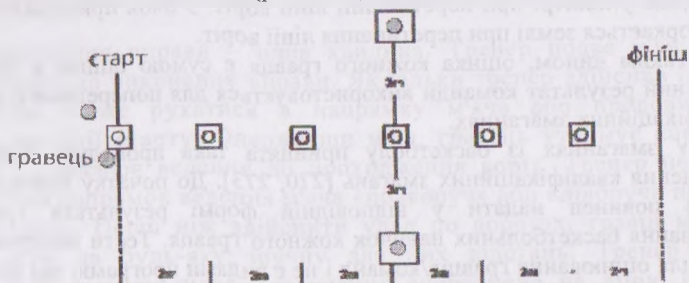

Рис. 3.13. Схема виконання змагальної вправи «Дриблінг»

Для виконання цього тесту спортсменові надається 60 секунд. Спортсмен веде м'яч по майданчику завдовжки довжиною 12 метрів, проходячи по черзі ліворуч і праворуч від шести перешкод, що знаходяться на прямій лінії на відстані два метри одна від одної. Спортсмен може почати рух ліворуч чи праворуч від першої перешкоди, але повинен обходити кожну наступну перешкоду з протилежної сторони. Після проходження останньої перешкоди й досягнення фінішної лінії гравець залишає м'яч, максимально швидко повертається до лінії старту і повторює вправу. Вправа продовжується до завершення шестидесятисекундного ліміту часу. Якщо спортсмен втрачає контроль над м'ячем, відлік часу продовжується. Гравець підбирає загублений м'яч чи найближчий запасний м'яч і може продовжити участь у будь-якій точці зони, призначеної для виконання вправи.

Одне очко присуджується спортсменові за кожне перетинання серединної точки між двома перешкодами. Якщо гравець успішно проводить м'яч від лінії старту через усі перешкоди й залишає м'яч на лінії фінішу, то спортсмен одержує п'ять очок. Щоб заробити очки за проходження між перешкодами гравець повинен дотримуватися правил ведення м'яча і контролювати м'яч від серединної точки між однією парою перешкод до серединної точки між наступною парою перешкод. Загальний результат спортсмена визначається кількістю перешкод, що йому вдається подолати впродовж 60 секунд.

Тест «Кидки в кільце» проводиться з використанням офіційної розмітки майданчика. Спортсмени виконують кидки м'яча в кільце, другий м'яч – запасний – використовується у випадку відскоку першого м'яча. Одна спроба триває дві хвилини (рис.3.14).

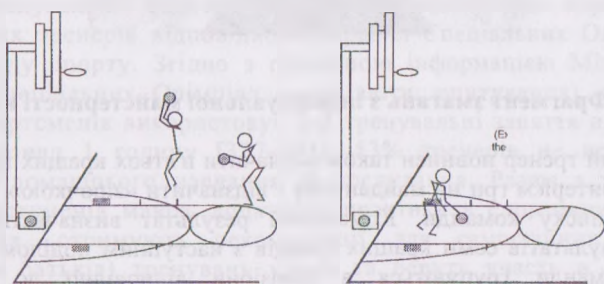

Рис. 3.14. Схема виконання змагальної вправи «Кидки в кільце»

Спортсмен знаходиться на перетині лінії вільних кидків і зони, розміщеної ліворуч чи праворуч від цієї лінії. Гравець веде м'яч убік від кільця і кидас м'яч з будь-якої точки поза лінією, що знаходиться на відстані 2,75 метри від кільця. Кидок по кільцю може здійснюватися з будь-якого місця за межами штрихової лінії (ця дуга перетинається з обмежувальним колом вільних кидків).

Гравець здійснює підбирання м'яча (у випадку успішного чи неуспішного кидка по кільцю) і виводить м'яч у будь-яку точку за межі штрихової лінії, після чого може робити наступний кидок по кільцю. Впродовж двоххвилинного інтервалу часу гравець може закидати будь-яку кількість м'ячів. За кожен м'яч, закинутий у кошик, спортсменові присуджується 2 очки.

Організацію тестів традиційно здійснюють волонтери, які не повинні втручатися у виконання вправи спортсменами. Волонтер А інструктує групу учасників, волонтер В демонструє виконання вправи. Волонтер А повинен передати м'яч першому спортсменові, який виконуватиме вправу, запитати про готовність спортсмена та подати команду про початок вправи. Мають бути готовими волонтери, які стоять за запасними м'ячами. Волонтер С повинен

зафіксувати й записати результат спортсмена. До обов'язків кожного з волонтерів належить лише адміністрування тестів і контроль за відповідною зоною майданчика (рис 3.15).

Рис. 3.15. Фрагмент змагань з індивідуальної майстерності в баскетболі

Головний тренер повинен також визначити п'ятьох кращих гравців своєї команди за критерієм гри на майданчику і відзначити «зірочкою» їхні імена в загальному списку команди. Командний результат визначається шляхом додавання результатів семи кращих гравців з наступним поділом суми на 7. Спочатку команди групуються в дивізіони відповідно до командних результатів з тестів оцінювання баскетбольних навичок. Класифікаційний раунд ігор проводиться для завершення процесу поділу на дивізіони. У рамках класифікаційного раунду команди повинні зіграти одну чи більш ігор, причому тривалість кожної гри повинна становити не менш ніж шість хвилин. У грі повинні взяти участь усі члени команди.

Правило 10% не застосовується у видах спорту, що вимагають суддівської оцінки (фігурне катання, стрибки у воду, кінний спорт тощо), однак розподіл на дивізіони відбувається відповідно до рівня майстерності спортсменів, що також визначається у кваліфікаційних змаганнях. Суддівська колегія на підставі оцінювання фрагментів змагальних композицій або окремих змагальних вправ визначає рейтинг спортсменів та формує дивізіон.

Усі інші змагання проводяться як основні, тобто з визначенням переможців, призерів та спортсменів, які посіли місця у відповідному дивізіоні від 4 до 8. Важливо, що результати, продемонстровані атлетами у кваліфікаційних змаганнях, не повинні бути нижчими більше як на 10 % (15%) від результатів основних змагань. Більша різниця в результатах кваліфікаційних та основних змагань (на користь останніх) може свідчити про маніпуляції з дивізіонуванням та призвести до дискваліфікації атлета. Уся відповідальність за скасування результату змагань у такому випадку лежить на тренерові [356].

Отже, в системі підготовки атлетів Спеціальних Олімпіад виокремлюють навчальні (ознайомчі), підготовчі за процесно-орієнтованою метою та одночасно головні за суб'єктно (особистісно)-орієнтованою метою та умовно-випробувальні змагання. Також змагання Спеціальних Олімпіад можна класифікувати на кваліфікаційні та основні.

1.2.2.2. Тренування в системі підготовки атлетів Спеціальних Олімпіад

Як уже зазначалося, змагальна діяльність у Спеціальних Олімпіадах розглядається в нерозривній єдності з тренувальним процесом. Отже, другим компонентом процесної підсистеми системи підготовки атлетів Спеціальних Олімпіад є тренування. За вимогами Спеціальних Олімпіад кожна акредитована програма повинна запропонувати комплексні дворічні тренувальні заняття, що проводяться під керівництвом кваліфікованих тренерів відповідно до правил Спеціальних Олімпіад та специфіки виду спорту. Згідно з офіційною інформацією Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад (річні звіти, опитування), переважна більшість спортсменів використовує 2–3 тренувальні заняття на тиждень тривалістю понад 1 годину [377–381]. 53% тренерів не пропонують спортсменам домашнього навчання та тренування. Разом з тим певна кількість спортсменів мають додаткову практику в спортивних клубах, фітнес-центрах, отримують рекомендації для самостійних (чи під керівництвом батьків) тренувань удома та беруть участь в інших (за вимогами програм Спеціальних Олімпіад) додаткових спортивних заходах.

Кожен спортсмен, який спеціалізується в певному виді спорту, має бути обізнаний у цьому виді спорту, відповідати мінімальним вимогам підготовленості, установленим акредитованою програмою, та мати достатній досвід для участі в змаганнях. Мінімальний проміжок часу для такого безперервного базового навчання та підготовки до змагань становить 8 тижнів [390]. Як правило, упродовж 8 тижнів вирішуються питання засвоєння основних технічних навичок, фізичної підготовки, тактичної підготовки, ознайомлення з правилами змагань та обов'язково відбувається ознайомчий змагальний процес. Вісім тижнів є мінімальним періодом тренування, після якого можливо очікувати якісні зміни у виводі основними технічними прийомами, у розвитку провідних фізичних якостей, у психологічному стані атлета, у його готовності самостійно брати участь у змаганнях, що відповідають його рівню підготовленості та можливостей. Зміст восьми тижневої підготовки визначається в так званих тренувальних програмах Спеціальних Олімпіад за видів спорту або індивідуально складається тренером відповідно до можливостей атлета, за умови, що тренер має достатній рівень теоретичної та практичної підготовленості. Тренувальні програми використовуються у випадках, коли обов'язки тренера виконують батьки, інструктори, лікарі, волонтери. Переваги та недоліки наявних тренувальних

програм описано в розділі I (с. 26–27). Слід зазначити, що при постійному вдосконаленні їх змісту на сьогодні в спеціальній літературі практично відсутні універсальні тренувальні програми з офіційних видів спорту, що містили б обґрунтовані рекомендації та враховували б особливості спортсменів із вадами інтелекту, що визначають ефективність навчання, та узагальнювали б накопичений досвід методики базової підготовки в олімпійському спорті. Під нашим керівництвом було розроблено і експериментально перевірено в процесі підготовки атлетів Спеціальних Олімпіад тренувальні програми з найбільш популярних в Україні літніх (легкої атлетики та баскетболу) та зимового (лижних перегонів) видів спорту. Авторські тренувальні програми будувалися з врахуванням установлених недоліків наявних програм за таким алгоритмом:

1. Формування комплексу рухових навичок виду спорту (мінімально-необхідний технічний арсенал), вивчення яких необхідно забезпечити упродовж 8 тижнів. Комплекс цих навичок є передумовою участі атлета в змаганнях.

2. Визначення раціональної послідовності процесу навчання.

3. Визначення можливості поєднання завдань навчання техніки з розвитком необхідних фізичних якостей.

4. Визначення необхідної частоти введення в тренувальний процес тих чи інших завдань та тривалості процесу їх вирішення.

5. Розроблення варіантів поєднання різноманітних педагогічних завдань в окремих тренувальних заняттях.

6. Планування завдань контролю підготовленості атлетів.

7. Формування змісту окремих тренувальних занять.

8. Опис методики проведення кожного тренувального заняття: методичні рекомендації, варіанти дозування навантаження, типи помилок та шляхи їх усунення, ілюстративний матеріал тощо.

9. Добір додаткового інформаційного забезпечення: термінологічний апарат, правила змагань, опис обладнання, інвентарю та спортивної форми, правила техніки безпеки тощо.

Усі тренувальні програми, відповідно до вимог Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад, розраховано на 8 тижнів, вони забезпечують базову підготовку атлетів. Відповідно до закономірностей адаптації, цей період можна вважати мінімальним відносно завершеним етапом підготовки, протягом якого відбуваються достовірні поліпшення рівня розвитку фізичних якостей, можуть бути закладені механізми формування технічних навичок тощо. Зрозуміло, що чим триваліший підготовчий процес, тим вищий рівень базової підготовленості в обраному виді спорту можна забезпечити. Разом з тим з огляду на нозологічні особливості спортсменів із вадами інтелекту змагальний процес, що має неперевірене розвивальне, виховне та мотиваційне значення, має плануватися одразу, як тільки атлет буде готовий взяти у ньому участь на доступному для себе рівні. Проте тривалість базової

підготовки менша за 8 тижнів не може забезпечити достатнього рівня готовності та відповідно не дозволена нормативними документами Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад для усіх акредитованих програм. Упродовж 8 тижнів традиційно планується по 3 тренувальні заняття щотижня тривалістю 1,5–2 години.

Так, наприклад, у тренувальній програмі з лижних перегонів передбачено вивчення 27 технічних прийомів різного ступеня складності (табл.3.2) [2, 187, 193]. Загальна кількість завдань, пов'язаних із вивченням техніки, контролем підготовленості атлета, розвитком необхідних фізичних якостей, підготовкою до змагань, становить – 32. Кожне тренувальне завдання повторюється в тренувальній програмі в середньому по 8 разів (при уведенні простих завдань – до 3 разів, а підвищеної технічної складності – до 20 разів протягом 8 тижнів), що є достатнім для формування базової технічної готовності до участі в змаганнях на доступному для атлета рівні. При плануванні змісту окремого тренувального заняття обов'язково враховувався рівень складності завдань, що вирішуються. Якщо в тренуванні вивчаються нові елементи техніки, кількість завдань скорочується, якщо вправи тільки повторюються, кількість завдань збільшується. У середньому в тренуваннях планується до 10 завдань різної складності, що відповідає психологічним особливостям атлетів Спеціальних Олімпіад. Після періоду повільного впрацьовування та пристосування до тренувальних навантажень, планується найбільш напружений період підготовки – IV–VI тренувальні тижні. При підготовці до змагань – VII–VIII тижні – складність завдань та рівень навантажень знижуються, що узгоджується із закономірностями підготовки спортсменів [124]. Упровадження тренувальної програми відбувалося в процесі підготовки спортсменів із вадами інтелекту спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату смт Лівчиці (Львівська обл.). У дослідженнях взяло участь 14 спортсменів, хлопців віком 12–15 років. Результати тестування загальної фізичної підготовленості спортсменів до та після експерименту свідчать про поліпшення її рівня. Так, достовірне зростання результатів ($p < 0,05$) відзначено в тестових завданнях: човниковий біг 4x9 м (2,0%); стрибок у довжину з місця (1,9%); згинання та розгинання рук в упорі лежачи (6,1%). У тестах біг на місці 5 с та нахил уперед із положення сидячи спостерігається тенденція до поліпшення рівня розвитку відповідно частоти рухів та гнучкості, зростання результатів становить 3,8% та 11,7% та не є статистично достовірним.

Контроль технічної підготовленості атлетів у процесі виконання завдань авторської тренувальної програми містив 5 блоків вправ: подолання спусків, гальмування, подолання підйомів, виконання поворотів та подолання дистанції класичними лижними ходами. Ефективність авторської тренувальної програми з лижних перегонів для атлетів із вадами розумового розвитку підтверджується поліпшенням

показників технічної підготовленості. Під час педагогічного експерименту виявлено достовірне підвищення результатів у таких тестових завданнях: подолання спусків у високій, середній та низькій стійках, гальмування «плугом» та «упором», подолання підйому «ялинкою» та «драбинкою», виконання поворотів «плугом» та «упором» та проходження дистанції 100 м одночасним безкроковим та попереми́нним двокроковим класичними лижними ходами ($p < 0,05$). У тестових завданнях подолання підйому «напів'ялинкою», виконання поворотів «переступанням» та проходження дистанції 100 м одночасним однокроковим класичним лижним ходом відзначено тенденцію до поліпшення результатів. Статистично недостовірні результати в трьох тестових завданнях отримано через складність засвоєння техніки зазначених вправ упродовж восьмитижневого періоду підготовки і відповідно вони потребують подальшого вдосконалення.

Зведена таблиця змісту навчального матеріалу тренувальної програми з лижних перегонів для спортсменів із

вадами інтелекту (О.О. Павлось, А.В. Передерій, 2012)

№	Завдання	I тиждень			II тиждень			III тиждень			IV тиждень			V тиждень			VI тиждень			VII тиждень			VIII тиждень			Частота застосування в програмі
		ТРЕНУВАЛЬНІ ЗАЙНЯТТЯ																								
		1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	
1	РОЗМІНКА	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	24	
ТРЕНУВАННЯ У СПОРТИВНОМУ ЗАЛІ																										
2	Основна стійка лижника (без лиж)	ПВ	У	+																					3	
3	Перенесення ваги тіла	ПВ	+						+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	19	
4	Розвиток сили, силової витривалості	+	+	-																					3	
5	Імітаційні вправи для засвоєння ковзального кроку (ковзання)		ПВ	ПВ/У																					2	
ТРЕНУВАННЯ НА МІСЦЕВОСТІ																										
ЛИЖНІ ХОДИ ТА СПОСОБИ ПЕРЕХОДІВ																										
Навчання класичних лижних ходів																										
6	Основна стійка лижника (на лижах)				У	У	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	21	
7	Ковзний крок				ПВ	У	У	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	20	
8	Одночасний безкроковий лижний хід						ПВ	У	У		+	У	У			У	У	У			У	У			11	
9	Попередній двокроковий лижний хід							ПВ	У	У	У	У			У	У	У	У	У	У	У	У			12	
10	Одночасний однокроковий лижний хід									ПВ	У	У	У	У	У*	У	У		У	У	У				10	

Авторська тренувальна програма з легкої атлетики, на відміну від типової тренувальної програми Спеціальних Олімпіад, в якій описано підготовку в усіх дисциплінах легкої атлетики, має базовий характер спрямована на оволодіння основами техніки легкоатлетичних дисциплін та їхніх нозологічно-обумовлених модифікацій, що не мають складнокоординаційного характеру та не пов'язані із ризиком травми чи небезпекою [55, 142, 148, 184, 185, 188]. Послідовність навчання обумовлюється поступовим ускладненням тренувальних завдань (табл. 3.1).

Ураховуючи структурну відмінність техніки дисциплін легкої атлетики та складність поєднання процесу оволодіння ними в межах окремого тренувального заняття, кількість завдань, що пропонується для опанування на 8-тижневий період, становить лише 10. Крім того, атлетам необхідно засвоїти комплекси вправ для розминки, загально-спеціальнопідготовчих вправ для розвитку необхідних фізичних якостей та взяти участь у змаганнях. Упродовж окремого тренувального заняття планується вирішення від трьох до семи завдань, залежно від рівня складності. Важливо, що кожне завдання в програмі повторюється в середньому 7 разів, що є передумовою його ефективного засвоєння.

Експериментальна перевірка авторської тренувальної програми з легкої атлетики відбувалася на базі експериментального навчального закладу Всеукраїнського рівня Львівської спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату I-II ступенів «Довіра» за участі 21 спортсмена віком від 10 до 13 років. Упровадження авторської тренувальної програми з легкої атлетики в процес підготовки атлетів із вадами розумового розвитку сприяло поліпшенню рівня їх фізичної та технічної підготовленості. Так, істотне зростання результатів ($p < 0,05$) спостерігалось при виконанні тестових завдань біг на місці 5 с (3,8%); човниковий біг 4x9 м (2,6%); стрибок у довжину з місця (3,5%); нахил уперед із положення сидіння (18,9%). У тестовому завданні згинання й розгинання рук в упорі лежачи простежується тенденція до поліпшення результатів, зростання результату становить 10,9%.

Оцінювання рівня технічної підготовленості передбачало виконання п'яти тестів на різних етапах експерименту. При зіставленні вихідних та остаточних даних виявлено істотне зростання результатів ($p < 0,05$) у тестових завданнях: біг із високого старту (27,8%); біг із низького старту (32%); метання м'яча (25,8%); штовхання ядра (18,4%). У тестовому завданні стрибок у довжину з розбігу спостерігається тенденція до поліпшення результату, зростання результату становить 27,6%.

Структура авторської тренувальної програми з баскетболу також містить перелік необхідних умінь та навичок (баскетбольні стійки, пересування, ведення, ловля та кидки м'яча, зупинки, передачі, повороти тощо), завдання з фізичної підготовки, контроль підготовленості атлетів, підготовку до змагальної практики, методичні рекомендації та ілюстративний матеріал (табл.3.4). У програмі пропонуються комплекси

вправ для загального розвитку, комплекси вправ на гнучкість та розслаблення для заключної частини, які тренер може самостійно добирати, на основі конкретних завдань тренувального заняття [6, 56, 186, 187]. Перевагою розробленої програми є рекомендації щодо дозування навантаження, кількості повторень окремих вправ з урахуванням психологічних особливостей та важкості супутніх уражень. Результати експериментальної перевірки авторської тренувальної програми з баскетболу на базі спеціальної освітньої школи-інтернату для дітей із вадами в розумовому розвитку (м. Краковець, Львівська обл.) доводять її ефективність. Так, показники фізичної підготовленості достовірно поліпшилися ($p < 0,05$) у хлопців у трьох вправах із п'яти: (човниковий біг 4x9 м (на 3,7%); стрибок у довжину з місця (на 3,4%); згинання й розгинання рук в упорі лежачи (на 12,3%). У дівчат – у чотирьох вправах: (човниковий біг 4x9 м (на 4,5%); стрибок у довжину з місця (на 3,1%); згинання і розгинання рук в упорі лежачи (на 16,9%) та нахил вперед з положення сидячи (на 14,3%). У тестовому завданні біг на місці 5 с і в хлопців, і в дівчат відзначено тенденцію до поліпшення результатів на 6,9% та 4,9% відповідно. У хлопців також спостерігається поліпшення результатів у тесті нахил уперед із положення сидячи, але воно не є статистично достовірним.

Ефективність авторської тренувальної програми з баскетболу для спортсменів із вадами інтелекту підтверджується також поліпшенням показників технічної підготовленості. Виявлено достовірне підвищення результатів під час педагогічного експерименту в таких тестових завданнях: передача м'яча в ціль та ведення м'яча на рівні істотності ($p < 0,05$). Техніка тестової вправи кидок м'яча в кільце з місця має тенденцію до поліпшення.

Зведена таблиця змісту навчального матеріалу тренувальної програми з легкої атлетики для спортсменів із вадами інтелекту (О.О. Павлось, А.В. Передерій, 2012)

№	ЗАВДАННЯ	I тижень			II тижень			III тижень			IV тижень			V тижень			VI тижень			VII тижень			VIII тижень			Σ
		ТРЕНУВАЛЬНІ ЗАНЯТТЯ																								
		1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	
1	РОЗМИНКА (вправи ЗРВ та СБВ)	•	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	24
2	Вправи ЗФП	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	23
3	Навчання техніки бігу (імітаційні вправи)	ПВ	У				У		У				У										У	У		7
4	Навчання техніки високого старту		ПВ	У	+	У		+		У	+			+			+									9
5	Навчання техніки стрибка в довжину з місця		ПВ	У	У																		У	У		5
6	Біг (розвиток швидкісних якостей, загальної, швидкісної витривалості)				-	+		+	+		+			+			+			+		+	+	+		11
7	Навчання техніки метання м'яча				ПВ	У		У		У			У	У		У		У		У						9
8	Навчання техніки стрибка в довжину з розбігу					ПВ	У			У			У		У		У	У	У	У			У	У		11

Зведена таблиця змісту навчального матеріалу тренувальної програми з баскетболу для спортсменів із вадами інтелекту (О.О.Павлось, А.В. Передерій, 2012)

Завдання	I тиждень			II тиждень			III тиждень			IV тиждень			V тиждень			VI тиждень			VII тиждень			VIII тиждень			Σ			
	ТРЕНУВАЛЬНІ ЗАНЯТТЯ																											
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3		1	2	3
разминка	+	+	+	-	-	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	24
Стойка нападника та переміщення	ПВ	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	У	+	У	У	У	У	+	У	У	У	У	24	
Варіанти переміщень	ПВ	У	+	+	У	У	+	+	+	+	ПВ	У	+	+	+	У	+	У	+	+	+	+	+	+	+	+	24	
Естафети	+		+		+			+	+			+															6	
Варіанти ловлі м'яча	ПВ	У	У	У	У	У	У	У	+	У	У	У	У	У	У	У	У	У	У	У	У	У	У	У	У	У	29	
Навчальні ігри	+	+	+	+/+	+	+	-	+																			9	
Варіанти зупинок – в два кроки та стрибком		ПВ	У	У	У	У	У	У	+	У	ПВ	У	+	У	У	У	+	У	+	+	+	+	+	+	+	+	23	
Варіанти передачі м'яча	ПВ	У	У	+	ПВ	У	У	+	У	У	У	У	ПВ	У	+	У	У	ПВ	+	ПВ	У	У	У	У	У	У	24	
Зміни напрямку руху		У	У	У			У					У	У	У					У	У			У				10	

Зважаючи на відсутність обґрунтованих рекомендацій Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад щодо мінімальної восьмитижневої тривалості тренувальної програми, ми пропонуємо розглядати обов'язкову тренувальну програму в різних видах спорту як базову для навчання та удосконалення техніки. На нашу думку, опанування технічних чи техніко-тактичних навичок повинно припинитися із виконанням завдань восьмитижневої програми. Відтак тренувальний процес має бути спрямований на подальше вдосконалення техніки та поліпшення фізичної підготовленості атлетів на основі індивідуальної модифікації типових тренувальних завдань авторської програми.

Упродовж 8-тижневого періоду тренер має можливість вивчити індивідуальні особливості атлета, його реакції на зауваження, пояснення, засоби й методи навчання, що є передумовою успішного продовження процесу підготовки. Шляхи подальшого використання базових тренувальних програм:

1. Визначення вузької спеціалізації атлета. Цей напрямок передбачає вибір рівня змагальної практики на найближчий період та в перспективі. У ігрових видах спорту, наприклад, – це готовність спортсмена брати участь у командних змаганнях, у змаганнях із партнерського спорту або у змаганнях індивідуальної майстерності для атлетів із мінімальним рівнем можливостей. У легкій атлетичі – визначення традиційних чи модифікованих дисциплін, в яких атлет братиме участь у змаганнях тощо. Відповідно тренераві необхідно добирати зі змісту типової тренувальної програми завдання, що пов'язані із підготовкою в обраних дисциплінах.

2. Добір індивідуально доступного рівня навантажень, визначення його необхідної динаміки. Цей напрямок передбачає визначення індивідуально доступних тренувальних завдань, різновидів вправ та величини навантажень та обсягом й інтенсивністю, оскільки в типових тренувальних програмах вказуються лише орієнтовні параметри. Причому для подальшої роботи тренер може як зменшувати величину навантажень, так і суттєво збільшувати її відповідно до зростання майстерності та підготовленості атлетів.

3. Подальше використання базових тренувальних програм можливе на основі поєднання окремих завдань, ускладнення умов їх виконання, збільшення вимог до техніки виконання вправ (амплітуди, точності, якості тощо).

4. Оскільки базовий характер та відповідно обмежена тривалість типових тренувальних програм передбачають вирішення завдань переважно пріоритетних розділів спортивного тренування – загальної фізичної та технічної підготовки, то надалі збільшується частка тактичної, психічної, спеціальної фізичної підготовки.

5. На основі детального аналізу 8-тижневої співпраці тренера й атлета необхідно дібрати найбільш доступні та відповідні психологічним, емоційним, інтелектуальним особливостям атлетів методи пояснення, демонстрації, стимулювання, заохочення, виправлення помилок тощо.

Таким чином, методичне забезпечення системи підготовки атлетів Спеціальних Олімпіад для конкретного виду спорту можна представити у вигляді схеми (рис.3.16)

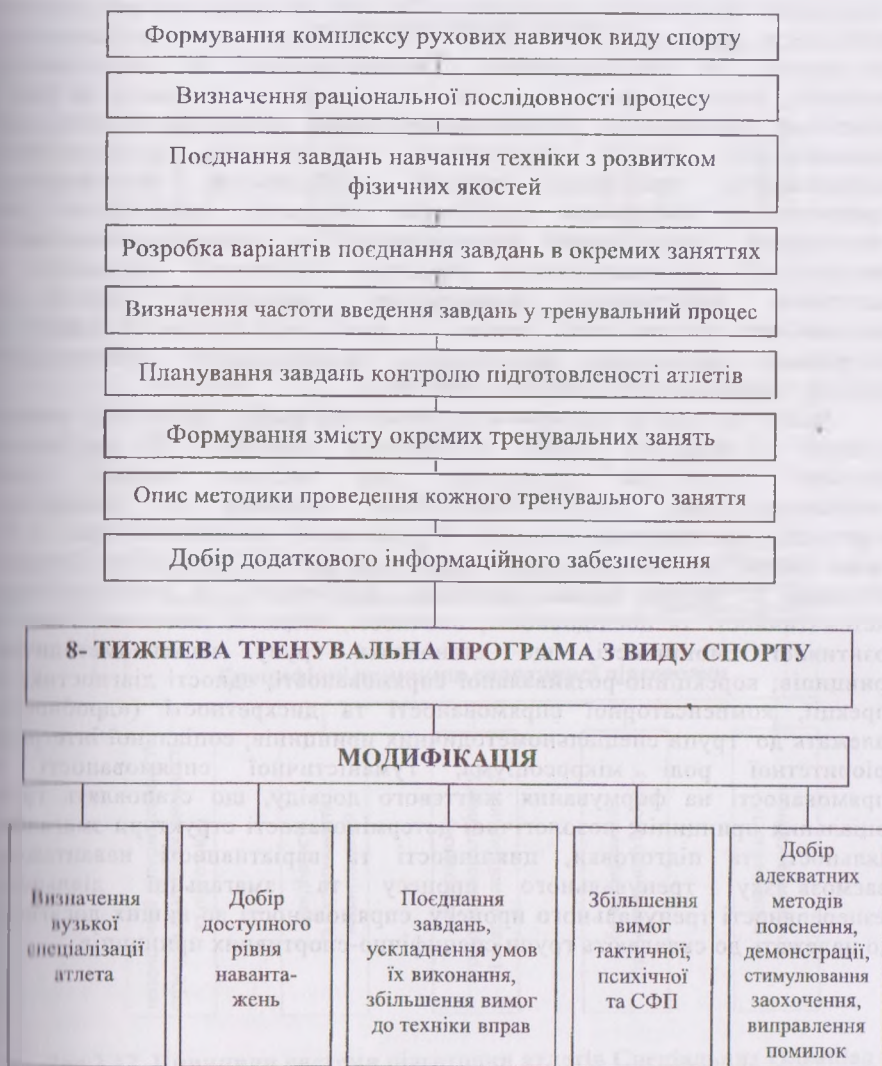

Рис. 3.16. Схема методичного забезпечення системи підготовки атлетів Спеціальних Олімпіад із виду спорту

Ефективна реалізація сучасних тренувальних програм з офіційних видів спорту можлива за умови дотримання системи принципів спортивного тренування, що враховують особливості нозології та закономірності

формування тренуваності спортсменів [31, 85]. У літературі обґрунтовано необхідність дотримання таких принципів: загальнометодичних (науковості, доступності та індивідуалізації, систематичності та послідовності, наочності, міцності засвоєння знань, свідомості та активності, зв'язку з практикою, емоційності), спеціальнометодичних (корекційно-розвивальної спрямованості, єдності діагностики та корекції, компенсаторної спрямованості, урахування вікових особливостей, оптимальності, варіативності), соціальних (соціальної інтеграції, пріоритетної ролі мікросоціума, гуманістичної спрямованості) та специфічно-спортивних (нозологічної детермінованості структури змагальної діяльності та підготовки, варіативності навантажень, циклічності, єдності та взаємозв'язку тренувального процесу та змагальної діяльності, єдності та поступового збільшення навантажень, безперервності тренувального процесу, спрямованості до вищих досягнень).

Аналіз та синтез науково-методичної інформації дозволили виявити переваги та недоліки наявної класифікації принципів. Не порушуючи загальної структури принципів, що містить чотири групи (загальнометодичні, спеціальнометодичні, соціальні та специфічно-спортивні), пропонується корекція її змістовного наповнення (рис. 3.17). Таким чином, принципи системи підготовки атлетів Спеціальних Олімпіад об'єднано в чотири групи: принципи доступності та індивідуалізації, систематичності та послідовності, наочності, міцності засвоєння знань та позитивної емоційності, що становлять групу загальнометодичних принципів; корекційно-розвивальної спрямованості, єдності діагностики та корекції, компенсаторної спрямованості та дискретності («дробности») належать до групи спеціальнометодичних принципів; соціальної інтеграції, пріоритетної ролі мікросоціума, гуманістичної спрямованості та спрямованості на формування життєвого досвіду, що становлять групу соціальних принципів; нозологічної детермінованості структури змагальної діяльності та підготовки, циклічності та варіативності навантажень, взаємозв'язку тренувального процесу та змагальної діяльності, безперервності тренувального процесу, спрямованості до вищих досягнень, що належать до складають групи специфічно-спортивних принципів.

Рис.3.17. Принципи системи підготовки атлетів Спеціальних Олімпіад (за Гончаренко Є.В., 2011 перероб., доповнено)

Тракування переважної більшості зазначених принципів у тому чи іншому випадку трапляється в науковій та методичній літературі [31, 85, 290, 291]. Крім того тлумачення потребують принципи позитивної емоційності, дискретності, спрямованості на формування життєвого досвіду, що вперше введено в загальний перелік. Принципи позитивної емоційності (на відміну від

принципу емоційності [85]) передбачає створення виключно присмної позитивної емоційної атмосфери для тренувань та змагань атлетів Спеціальних Олімпіад (див.табл.3.5). У тренувальному процесі це можливо за рахунок систематичного використання захочень, підтримки атлетів, відзначення їхніх успіхів, виконання улюблених вправ, застосування яскравих предметів, що зацікавлюють атлетів. Необхідно, щоб особа, яка проводить тренувальне заняття зі спеціалістами, завжди мала хороший настрій, спілкувалася з ними з усмішкою. Важливим також є присмне завершення тренувальних занять. Реалізація цього принципу в умовах змагань забезпечується справедливим формуванням дивізіонів та спеціальною системою нагородження, що охоплює усіх учасників.

Принцип дискретності передбачає формування блоків навчальних завдань, доцільну алгоритмізацію процесу підготовки, відповідно до індивідуальних можливостей атлетів до сприйняття інформації та перенесення навантаження. Тобто навантаження необхідно пропонувати атлетам «дрібними порціями», обсяг яких має бути, з одного боку, впливовим для вирішення конкретних тренувальних завдань, але невеликим, з другого боку, з огляду на нозологічно обумовлену нездатність концентрувати увагу тривалий час, підтримувати інтерес до діяльності, витримувати значні фізичні навантаження і втому.

Принцип спрямованості на формування життєвого досвіду віддзеркалює прагнення Спеціальних Олімпіад засобами спорту поліпшити соціальні, навчальні, комунікативні, професійні можливості атлетів. Спорт є неперевершеним засобом формування життєвого досвіду, він створює об'єктивні передумови для засвоєння нових (не тільки суто спортивних) знань, оволодіння різноманітними життєво необхідними навичками, стимулює засвоєння правил поведінки та спілкування тощо. Дотримання цього принципу є ключовою ознакою системи підготовки атлетів та відповідає реалізації фундаментальних принципів руху Спеціальних Олімпіад [356].

Поняття «методика» в адаптивному спорті трактується як сукупність методів та прийомів, спрямованих на вирішення корекційних, оздоровчих, освітніх та інших завдань [290, 291].

Структура засобів та методів спортивного тренування переважно відтворює структуру олімпійського спорту. Наприклад, методи, що використовуються в тренуванні атлетів Спеціальних Олімпіад, можна умовно поділити на такі групи:

- методи формування системи знань;
- методи навчання рухових дій;
- методи розвитку фізичних якостей;
- методи виховання;
- методи взаємодії тренера та атлета [291].

Особливості методики тренування виявляються в технології використання в зазначених методів та в доборі методичних прийомів, різноманітність яких відображає специфіку та особливе кожного атлета чи групи з атлетів та подібними можливостями. Саме добір методичних прийомів реалізує індивідуальний підхід з врахуванням усіх нозологічних особливостей тих, хто займається, супутніх чи вторинних порушень, функцій сенсорних систем тощо.

Структура засобів і методів спортивної підготовки атлетів Спеціальних Олімпіад містить, окрім відомих в олімпійському спорті (засобів – загальнопідготовчих, спеціальнопідготовчих, допоміжних, підвідних, змагальних, тренувальних форм змагальної вправи тощо та методів – словесних, наочних, практичних (суворо регламентованої вправи, ігрового, змагального), специфічні засоби і методи тренування.

Специфічні засоби тренування в Спеціальних Олімпіадах можна класифікувати, зокрема, за ступенем активізації м'язів, необхідних для реалізації конкретного тренувального завдання. Вправи поділяються на пасивні, вправи з допомогою, активні, вправи на розслаблення.

Пасивні вправи передбачають рухи з переміщенням різних частин тіла атлета за підказками тренера. Спортсменові потрібно пояснити, з якою метою виконуються вправи і навіть показати, як повинно відбуватися напруження м'язів або їх розслаблення. Пасивні рухи рекомендується проводити спочатку повільно, плавно, поступово переходити до оптимальної швидкості зі збереженням заданих напрямків і траєкторій. Пасивні вправи використовуються як тоді, коли атлет фізично не спроможний виконати рух через недостатній рівень силових якостей (наприклад, утримання кута у висі на гімнастичній стіnce за допомогою тренера), так і тоді, коли атлет не спроможний відтворити необхідну технічну структуру руху через недостатність розуміння завдання чи низький рівень координаційних якостей (наприклад, виконання замаху в кидкових вправах).

Вправи з допомогою (активно-пасивні вправи) – наступний ступінь активізації, коли частина визначеного руху виконується пасивно або з підтримкою, а частина – самостійно. При виконанні пасивної фази руху також необхідно дотримуватися певної траєкторії, напрямку, амплітуди та швидкості. Важливо раціонально розподілити вправу на активну та пасивну частини, відповідно до можливостей атлетів надати достатнє зусилля в певний момент руху. Важливим є перехід до активної (самостійної) фази зі збереженням ритмової структури руху.

Активні вправи – різні сполучення рухів, які виконуює спортсмен самостійно.

Специфічним є використання вправ на розслаблення м'язів, що традиційно виконують у заключній частині занять для сприяння процесам відновлення. Вправи на розслаблення поліпшують координацію рухів, формують відчуття зусилля, здатність управляти напруженням та розслабленням м'язів. Доцільно починати використання цих вправ із контрастивих завдань: максимальне напруження – максимальне розслаблення, контролюючи роботу та відчуття атлетів.

Окрім того, специфічними засобами тренування в Спеціальних Олімпіадах є сенсорно-моторні вправи, що сприяють виправленню патологічних поз і деформацій для атлетів із супутніми ураженнями опорно-рухового апарату.

Також важливим є введення в тренувальний процес спортсменів із вадами інтелекту емоційно-мотиваційних вправ. Це рухові дії, які не завжди пов'язані з виконанням конкретних педагогічних завдань тренувального заняття, але через те, що спортсмен виконує їх на достатньому рівні (можливо краще за всіх у групі), їх виконання приносить спортсменові задоволення, відчуття успіху та завжди пов'язане з певною відзнакою тренера. Для останнього дуже важливо сформувавши для

кожного атлета коло таких вправ та знаходити в тренувальному процесі можливість дозованого їх виконання для заохочення атлетів.

Таким чином, специфічними засобами спортивного тренування атлетів Спеціальних Олімпіад є пасивні вправи, вправи з допомогою (активно-пасивні), активні вправи, вправи на розслаблення, коригувальні та емоційно-мотиваційні вправи.

Серед методів, що використовуються в процесі навчання техніки спортивних вправ, нозологічно обґрунтованим є специфічний метод «пасивних рухів» – примусове переміщення ланок тіла атлета за еталонною схемою. Процес формування адекватного образу руху полегшується як за допомогою використання спеціальних тренажерних пристроїв, що забезпечують примусове виконання, так і за допомогою тренера. Як правило, тренер при навчанні за допомогою методу «пасивних рухів» відтворює будь-яку рухову дію за спортсмена, а той лише сприймає її. Перевагами цього методу є запобігання суттєвим помилкам, адже тренер намагається оптимізувати рух, ураховуючи усі зовнішні та внутрішні чинники [290]. Не слід лише обмежувати активність та ініціативу спортсмена, використовувати цей метод доцільно при перших спробах виконати рух. При можливості поступово необхідно переходити до самостійного виконання за умови, що спортсмен зрозумів завдання та спроможний виконувати його. Оптимальним є поєднання примусового та активного виконання рухових дій у процесі їх вивчення. Для забезпечення пасивного виконання іноді рекомендується використовувати спеціальні пристрої та механізми (тренажерні). Такий підхід в адаптивному спорті має назву тандотерапія, а, власне, метод – тандо метод [190]. Цим методом можна вивчати техніку кидків, метань, гребків тощо. Метод потрєбус багаторазового відтворення та вирішує проблему, що полягає в неможливості якісної реалізації техніки спортсменом самостійно через наявні рухові розлади. Для дітей із вадами інтелекту цей підхід є малоефективним, оскільки значно ускладнює взаємодію тренера зі спортсменом. Примусове виконання в разі потреби краще здійснювати за відсутності спеціальних пристроїв та тренажерів [200, 201].

Перехід від методу «пасивних рухів» до активного самостійного виконання можливий через використання методу безпосередньої допомоги, коли тренер лише в окремих фазах чи точках техніки рухової дії допомагає спортсменові: підтримує, підштовхує, фіксує положення тощо.

Наявні особливості сприйняття інформації спортсменами з вадами інтелекту потребують пошуку найбільш впливових методів передачі інформації, що при мінімальних затратах зусиль формують розуміння завдань. До таких методів належить метод орієнтирів, що дозволяє без пояснень зрозуміти напрямок руху, довжину кроку чи стрибка (і відповідно розрахувати зусилля на його виконання) тощо. Орієнтири поділяються на такі основні групи:

- предмети (м'ячі, обручі, прапориці, мотузки тощо) та лінії (на стіні, підлозі, стіні, доріжці, снаряді тощо);
- положення та рух частин тіла стосовно одна одної чи споруди (наприклад, одна рука вище за іншу, у стрибку дотягнутися рукою до кошика тощо);
- обмежувачі рухів (наприклад, додатковий бар'єр, мотузка, лінія, яку не можна переступати тощо);

відчуття, що випикають при виконанні рухів (відчуття дотику, граничної амплітуди тощо);

звукові орієнтири (рахунок тренера, свисток – сигнал початку руху, хлопки, що визначають темп тощо).

Аналізуючи зміст наявних тренувальних програм Спеціальних Олімпіад з офіційних видів спорту, зроблено спробу узагальнити методичні рекомендації, що трапляються в згаданих інформаційних джерелах, та сформуванати на цій основі методичні положення до проведення тренувальних занять. Такими основними методичними положеннями є емоційність, повторність, лаконічність, інтуїтивізація, індивідуалізація, безпечність, керованість, активність, гнучкість, поступовість (табл.3.5).

Таблиця 3.5

Методичні положення проведення тренувальних занять і рекомендації для тренерів Спеціальних Олімпіад

	Методичні положення	Методичні рекомендації
1	2	3
1	Емоційність	<p>1.1. Зробіть тренування веселим, емоційним. Тренування має захоплювати увагу атлетів. Обирайте вправи, що цікаві атлетам. Це допомагає полегшити відчуття важкого навантаження та викликає позитивну емоційну реакцію.</p> <p>1.2. Заохочення та мотивація важливі впродовж усього тренування. Завжди потрібно відзначати будь-який прогрес атлета та його зусилля з самовдосконалення. Зверніть увагу на завершення тренувального заняття – воно має бути позитивним для кожного спортсмена</p>
2	Повторність	<p>2.1. Багаторазове повторення – кращий спосіб підвищення рівня тренуваності атлетів. Проте повторення вправ не повинно викликати нудьгу та монотонність.</p> <p>2.2. Нові технічні прийоми вводьте на початку тренувального заняття, відпрацьовуйте їх кілька тренувань і лише потім додавайте до комплексних завдань чи тактичних схем. При вивченні нових прийомів обов'язково повторюйте вже засвоєні. Повторення пройденого матеріалу – важлива частина кожного тренувального заняття</p>

1	2	3
3	Візуалізація	<p>3.1. Віддавайте перевагу безпосередньому показу вправи. Як оволодіння новими технічними прийомами, так і повторення відомих краще відбувається при постійній їх демонстрації. Виконуйте вправи разом з атлетами.</p> <p>3.2. Використовуйте різні способи візуалізації – імітуйте, малюйте (наприклад, додаткові лінії-орієнтири на майданчику)</p>
4	Індивідуалізація	<p>4.1. Пропонуйте атлетам вправи, що враховують їхні індивідуальні особливості. Такі вправи легше засвоюються та можуть поступово ускладнюватися за рахунок додаткових елементів.</p> <p>4.2. Творчо використовуйте групові методи організації спортсменів. Віддавайте перевагу організації занять у малих групах (до 10 атлетів), що дозволяє і зберігати можливість контролювати кожного, і позитивно впливає на соціалізацію, уміння працювати в команді. Існують різні підходи щодо комплектування малих груп: залучення атлетів однакового рівня фізичних та інтелектуальних можливостей чи, навпаки, об'єднання в групі спортсменів різних за можливостями, де кожен має свої обов'язки й роль, сильніші атлети виконують роль лідера чи помічника тренера, слабші – намагаються працювати краще. Для реалізації певних завдань доцільним використання індивідуального чи індивідуально-групового (від 2–3 до 6–8 спортсменів) методу організації</p>
5	Безпечність	<p>5.1. Установіть чіткі правила техніки безпеки, щоразу інструкуйте спортсменів, вимагайте обов'язкового дотримання цих правил у процесі тренувальних занять і змагань.</p> <p>5.2. Оберіть раціональне місце розташування в залі, на майданчику, на стадіоні тощо. Тренер завжди повинен мати можливість бачити все, що відбувається в тренувальному процесі. Усі атлети мають бути в полі зору тренера</p>

1	2	3
6	Керованість	<p>6.1. Ведіть облік виконаних спортсменами завдань і їх результатів. Контролюйте динаміку найбільш інформативних показників. Тільки ретельний облік прогресу кожного атлета дозволить якісно керувати процесом підготовки.</p> <p>6.2. Вимагайте від атлетів чіткого виконання усіх рекомендацій та вказівок. Дисципліна усіх членів групи – запорука успіху</p>
7	Активність	<p>7.1. Беріть активну участь у тренувальному процесі, виконуйте завдання разом з атлетами, вони краще імітують техніку, ніж виконують вказівки та розпорядження.</p> <p>7.2. Залучайте до проведення тренувальних занять батьків атлетів. Пояснюйте їм особливості тренувального процесу, правила виду спорту. Заздалегідь чітко плануйте їхні обов'язки</p>
8	Лаконічність	Мінімізуйте використання слів. Короткі та чіткі вказівки є більш ефективними
9	Гнучкість	Завжди готуйте кілька варіантів змісту заняття, добирайте різні види вправ. Якщо в атлетів не виходить виконати ту чи іншу вправу, будьте готові до оперативної зміни вказівок та завдань
10	Поступовість	<p>10.1. Завжди формулюйте реальну мету та завдання тренувального заняття. Навіть мінімальний прогрес атлета, його позитивний настрій є важливим результатом.</p> <p>10.2. Не очікуйте результату тренування одразу. Головна якість тренера Спеціальних Олімпіад – терпіння. Часто багато часу виграчається на контакт зі спортсменами, а лише потім починається ефективна тренувальна робота</p>

У процесі підготовки атлетів Спеціальних Олімпіад необхідним є комплексний підхід до вирішення педагогічних завдань: завдань навчання, розвитку та виховання. Пачальні завдання насамперед пов'язані з засвоєнням технічних та тактичних навичок виду спорту, формуванням спеціальної системи навчання. Важливо, що знання, які сформовано в процесі спортивного тренування та застосовують у змаганнях, мають поповнювати життєвий досвід атлетів, поліпшувати їх

соціальну адаптацію, упевненість у собі тощо. Так, зокрема, в процесі тренувальних занять необхідно акцентувати увагу спортсменів на способі фіксації результатів, відповідно до специфіки виду спорту (метри, секунди, кілограми та ін.), навчати їх орієнтуватися в рівні власних результатів та результатів своїх друзів по команді, оцінювати свої потенційні можливості в досягненні того чи іншого змагального результату. Важливою є інформація щодо гігієнічних вимог виду спорту, місця проведення тренувань (залу, басейну, манежу, палацу спорту тощо), необхідного спортивного взуття та одягу, залежної від кліматичних умов, завдань тренування тощо. Необхідно також навчити атлетів правил змагань, правил поведінки в умовах змагань, правил спілкування з суперниками, судьями та тренерами.

У тренувальному процесі створюються передумови для поліпшення розуміння атлетами кількісних параметрів навантаження, удосконалюються навички лічби. Для цього можна використовувати будь-який елемент тренування а саме:

- шиккування. Визначення кількості атлетів на тренувальному занятті.
- розминка. Виконання вправ під рахунок тренера із залученням атлетів до спільного підрахунку. Облік кількості кіл розминкового бігу, самостійне виконання вправ розминки за завданням тренера (наприклад, 3 серії по 10 стрибків, 3 серії по 4 нахили в правий та лівий бік тощо) з контролем з боку тренера;
- основна частина. Визначення кількості приладів чи предметів для виконання вправ основної частини (кількість м'ячів, стійок, скакалок, обручів тощо);
- фізична підготовка. Підрахунок кількості серій та вправ: згинання розгинання рук в упорі лежачи, присідання, підтягування, нахили стрибки тощо,
- заключна частина. Виконання вправ заключної частини під рахунок тренера для формування розуміння та відтворення повільного темпу рухів та дихання.

Зрозуміло, що використання усіх методичних прийомів в одному тренувальному занятті є недоцільним. Але систематичне використання окремого прийому з поступовим переходом до наступного, у разі засвоєння першого створює передумови для поліпшення розуміння атлетами кількісної сторони тренувального процесу, формують практичні навички, сприяють утворенню міжпредметних зв'язків.

Під час тренувальних занять тренерові необхідно систематично, під час виконання, повторювати назви вправ, контролювати їх засвоєння атлетами. Це полегшує подальший тренувальний процес, дозволяє тренерові задавати ті чи інші вправи для домашнього відпрацювання, підвищує самостійність атлетів.

Важливо фіксувати увагу атлетів на розкладі тренувальних занять, їхній тривалості та кількості впродовж тижня. Це створює передумови для відчуття нормального ритму життя, відповідно до загальних завдань програм Спеціального Олімпіада, формує дисциплінованість і відповідальність спортсменів.

Завдання другої складової педагогічного процесу – процесу розвитку – передбачають, передусім, вплив на фізичні якості атлетів (силу, швидкість, витривалість, гнучкість, координаційні якості). Типові тренувальні програми Спеціальних Олімпіад із видів спорту традиційно містять завдання з фізичної підготовки атлетів, що тісно пов'язані з оволодінням основним програмним матеріалом, із формуванням відповідних технічних умінь та навичок. Як відомо, особи з вадами інтелекту мають нижчий рівень розвитку фізичних якостей порівняно зі здоровими особами цієї ж вікової групи. [75, 88, 96, 97] Тому реалізація завдань фізичної підготовки в тренувальному процесі осіб із вадами інтелекту має надзвичайно важливе значення не стільки через їх вплив на вирішення інших завдань процесу підготовки, скільки для поліпшення загального фізичного розвитку атлетів, їх реабілітації та адаптації. Разом з тим не менш важливим є розвиток таких психічних функцій і властивостей спортсменів із вадами інтелекту як увага, пам'ять, сприйняття, мислення, низький рівень яких є специфічною нозологічною ознакою. У процесі занять спортом є чудові можливості створювати ситуації для вирішення саме таких завдань розвитку атлетів. Так, наприклад, для підвищення уваги атлетів Спеціальних Олімпіад потрібно використовувати яскраві предмети, цікаві завдання, постійно підтримувати емоційність діяльності, що своєю чергою, забезпечує інтерес та активність атлетів. Для вирішення цього завдання також доцільною є зміна обстановки, що усуває монотонію тренувального процесу. Удосконалення процесів сприйняття, здатності до обробки інформації найбільш проблемне з врахуванням нозологічних особливостей, завдання. Часто воно зводиться до добору простого (елементарного) навчального матеріалу, доступного для атлетів. Поліпшенню вказаних здібностей сприятиме застосування ігрових ситуацій, вправ із викликованими взаємодіями, упровадження елементів партнерського спорту.

Виховання – не менш важлива складова процесу підготовки атлетів з вадами інтелекту. Систематичні заняття спортом створюють передумови для формування самостійності, дисциплінованості, відповідальності. Атлети навчаються з повагою ставитися до тренерів, поводити себе в колективі, допомагати друзям по команді. У них виникає почуття дружби, потреба у спілкуванні. Тренування та участь у змаганнях розвивають емоційну сферу атлетів із вадами інтелекту, переживання перемог та поразок, досягнення максимального індивідуально-доступного результату є неocenним емоційним фактором.

1.2.2.3. Відновлення в системі підготовки атлетів Спеціальних Олімпіад

Ураховуючи нозологічні особливості спортсменів Спеціальних Олімпіад та характер можливих супутніх уражень, у тренувальному процесі переважно передбачаються виснажливі навантаження, що вимагають максимального напруження функціональних систем організму. У процесі відновлення саме фізіологічні засоби посідають провідне місце, що не виключає застосування й інших відомих засобів відновлення працездатності, таких як психологічні та

медико-біологічні. Можливості педагогічних засобів відновлення полягають в раціональному доборі, варіативності та особливостях поєднання засобів і методів тренування, в особливостях чергування навантажень і відпочинку тощо. Урахування динаміки працездатності та управління цією є надзвичайно важливим з огляду на те, що особи з розумовою відсталістю, зокрема, з синдромом Дауна швидко втомлюються, втрачають цікавість до тренувального процесу, виконання завдань та розпоряджень тренера [22, 224, 278]. Тому не знижуючи необхідного для вирішення конкретного педагогічного завдання загального обсягу навантаження, необхідно раціонально чергувати його з інтервалами відпочинку, здійснюючи постійний моніторинг фізичного та емоційного стану атлетів, їхню оперативну готовність до роботи. У паузах відпочинку між окремими вправами чи серіями доцільно застосовувати активний відпочинок – роботу малої інтенсивності. У тренувальних програмах Спеціальних Олімпіад з офіційних видів спорту передбачено вправи на відновлення в заключній частині кожного тренувального заняття. Традиційно використовуються вправи на розтягування повільний біг або ходьба. Раціональна організація заключної частини дозволяє швидше усунути ознаки гострої втоми. Варто відзначити, що важливо також ураховувати умови, що сприяють ефективному протіканню відновлювальних процесів: позитивний психологічний мікроклімат при проведенні занять і змагань, раціональна організація відпочинку і дозвілля. Як відомо, створення сприятливої емоційно-позитивної атмосфери в тренувальному процесі, дружба – в умовах змагань є нормативними вимогами Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад. Організація позаспортивних заходів під час проведення змагань Спеціальних Олімпіад різного рівня з метою відпочинку атлетів та проведення дозвілля також є обов'язковим. Усе це реалізує завдання відновлення в системі підготовки атлетів Спеціальних Олімпіад.

У групі медико-біологічних засобів слід розрізнити гігієнічні, фізичні, фармакологічні засоби та харчування. Стабільність розпорядку дня дозволяє органічно зв'язати режим життя спортсмена із сформованим щоденним ритмом життєдіяльності організму, що забезпечує підвищений рівень працездатності та ефективності відновлювальної реакції. Сприяння формуванню нормального режиму дня та циклу життя – одне із завдань Спеціальних Олімпіад.

Стан місця занять і змагань досить сильно впливає на працездатність спортсменів, протікання відновлювальних процесів. Наприклад, устанавлено, що синтетичне покриття легкоатлетичних стадіонів, еластичні гімнастичні килими, синтетична підлога ігрових залів знижують навантаження на опорно-руховий апарат, затримують розвиток втоми, зменшують можливість травм. Добре освітлення місця занять, належний колір стін і підлоги спортивних споруд, обладнання та інвентар також сприяють повноцінному відпочинку. Як відомо, вимогами Спеціальних Олімпіад є організація змагань на спортивних об'єктах, що використовуються для здорових спортсменів. У тренувальних програмах завжди зазначається, в яких умовах та з використанням якого обладнання та інвентарю має відбуватися тренувальний і змагальний процес.

Найбільш застосованими й популярними засобами відновлення в комплексу фізичних засобів є різні види масажу. Залежно від виду й метології

використання, масаж може впливати місцево й загально, стимулювати протікання обмінних процесів, активізувати діяльність кровообігу, дихання, стимулювати й заспокоювати нервову систему. Особливого коригувального (а не тільки відновлювального) значення набуває цей засіб відновлення за наявності різноманітних супутніх ушкоджень опорно-рухового апарату атлетів, зокрема, патології тонусу м'язів, контрактур тощо.

У Загальних правилах Спеціальних Олімпіад вказується на необхідність планування в тренувальному процесі не тільки видів підготовки (фізичної, технічної тощо), а й раціонального харчування [356]. Харчування значною мірою обумовлює рівень працездатності спортсменів, ефективність протікання відновлювальних і адаптаційних реакцій, стимульованих тренувальними і навчальними навантаженнями. Таким чином, спеціальні дієти є не тільки засобом прискорення відновлювальних процесів, але й ефективним засобом стимуляції працездатності. Особливий підхід до використання харчування як засобу відновлення працездатності необхідний у роботі з атлетами з синдромом Дауна, які схильні до повноти [375]. Зайва вага, окрім проблем у повсякденному житті, зважає виконувати необхідні тренувальні навантаження. Саме тому таким дітям у процесі занять спортом слід обов'язково дотримуватися спеціальної дієти [224].

3.3. Реабілітаційна спрямованість процесу спортивної підготовки за програмами Спеціальних Олімпіад

Ураховуючи специфіку системи спортивної підготовки атлетів Спеціальних Олімпіад, обов'язковою умовою її ефективного функціонування є забезпечення спрямованості на соціальну адаптацію та реабілітацію [194]. У доступній науковій та методичній літературі (як показано в Розділі 1) питання впливу різноманітних засобів спорту на фізичний розвиток атлетів, рівень їх комунікативних, соціальних, побутових навичок описано недостатньо. Разом з тим саме ця інформація є найбільш важливою для оцінювання перспективності спортивного напряму в роботі з особами, які мають вади інтелекту, за програмами Спеціальних Олімпіад [19, 21, 49, 80]. Для вивчення впливу засобів спорту на осіб із вадами інтелекту було проведене анкетне опитування серед представників місцевого найближчого оточення, думка яких є опосередкованою оцінкою ефекту соціалізації та реабілітації спортивних занять.

Опитування проводилося в різних регіонах України: у Львівській, Вінській, Черкаській, Житомирській, Кіровоградській, Дніпропетровській, Запорізькій, Сумській, Одеській, Харківській областях та в м. Севастополь. В опитуванні взяли участь респонденти таких категорій: представники родини атлета з вадами інтелекту, волонтери, тренери Спеціальних Олімпіад, координатори обласних регіональних центрів, президент сімейного клубу Спеціальної Олімпіади, учителі-дефектологи, фахівці центрів «Інваспорт», учителі фізичного виховання в спеціальних інтернатах, директор СДЮСРШ для інвалідів. В опитуванні брали участь 45 респондентів, які подали інформацію про 135

атлетів Спеціальних Олімпіад. Стаж роботи з особами, які мають вади інтелекту, коливається в межах від 3-х років співпраці волонтерів із Всеукраїнською громадською організацією інвалідів «Спеціальна Олімпіада України» до 35 років педагогічного стажу вчителів і тренерів. Середній показник професійного стажу становить 13 років. Віковий діапазон атлетів, про яких подано інформацію в анкетах, знаходиться в межах від 10 до 39 років, при середньому показнику 16,6. Причому стає зрозумілим, що більшість атлетів у середньому дорівнює 6 рокам (при мінімальному спортивному стажі – 1 рік та максимальному для цієї вибірки – 15 років). Аналіз відповідей на це питання анкети виявив достатньо ранній вік початку занять спортом для осіб із вадами інтелекту в Україні. В окремих випадках він не досягав 8 років – віку допуску до участі в змаганнях за програмами Спеціальних Олімпіад. Хоча в останні роки в міжнародній практиці у зв'язку з запровадженням програми «Молоді атлети» є популярним раннє залучення до адаптованих спортивних програм ігрового характеру без змагальної практики. Позитивним є виявлення наявності такого досвіду в Україні. В отриманих анкетах подана інформація про 42 дівчинки та відповідно 93 хлопці з вадами розумового розвитку. Охарактеризовані респондентами атлети мають такі діагнози: синдром Дауна – 36 осіб, розумова відсталість різних ступенів – 85 осіб та розумова відсталість із супутніми патологіями (у поєднанні з церебральним паралічем, з важкими вадами мови тощо) – 14 осіб. 31 атлет охарактеризований у анкетах, має досвід участі в змаганнях усіх рівнів, з тому числі Всесвітніх іграх Спеціальних Олімпіад. Перелік видів спорту, якими займаються атлети, містить плавання, легку атлетику, футбол, баскетбол, спортивну гімнастику, лижні перегони, бадмінтон, волейбол, теніс.

Надзвичайно важливим завданням анкети було виявити загальний спектр засобів соціальної адаптації та реабілітації, що використовується в роботі з особами з вадами інтелекту. У відповідях респондентів пропонуються такі варіанти, що мають різну значущість та ефективність: арттерапія, вишивання, декламування віршів, дельфінотерапія, догляд за людьми похилого віку, догляд за собакою, іпотерапія, ліпка, лікувальна фізична культура, масаж, музика, образотворче мистецтво, складання пазлів, прогулянки, розваги, рукоділля, співи, танці, трудотерапія та спортивно орієнтований вид діяльності – туризм. Окремо зазначалися як ефективні засоби реабілітації осіб із вадами інтелекту заняття спортом загалом та окремими видами спорту. Найбільш ефективними видами спорту визнані бадмінтон, баскетбол, велоспорт, волейбол, легка атлетика, лижні перегони, настільний теніс, плавання, спортивні ігри, спортивна гімнастика, теніс, футбол та вправи на тренажерах. Загальна кількість засобів реабілітації, що описана в анкетах, – 36. Слід зазначити, що аналіз результатів анкетування виявив суттєві відмінності структури засобів реабілітації, що подаються в науковій і методичній літературі та використовуються в практичній діяльності. Отриманий результат виходить

межі цього дослідження спортивної проблематики, але становить інтерес для проведення подальших досліджень.

У рейтингу неспортивних засобів реабілітації осіб із вадами розумового розвитку першу позицію посідає трудотерапія з незначним відривом за сумою рангів на другій позиції лікувальна фізична культура, музика та арттерапія розташувалися на третій та четвертій позиціях. Рейтинг неспортивних засобів реабілітації осіб із вадами розумового розвитку подано в таблиці 3.6.

Слід зазначити, що значна кількість із виявлених засобів пропонується вперше, не описана в наукових джерелах та потребує подальшого вивчення. До цієї категорії можна зарахувати рукоділля (шокрема, вишивання), догляд за собакою, догляд за людьми похилого віку, складиання пазлів.

Таблиця 3.6

Неспортивні засоби реабілітації осіб із вадами розумового розвитку

Рейтинг	Засіб реабілітації
1	трудотерапія
2	лікувальна фізична культура
3	музика
4	арттерапія
5	образотворче мистецтво
6	прогулянки
7	співи
8	іпотерапія
9	масаж
10	дельфінотерапія
11	складання пазлів
12	догляд за людьми похилого віку
13	догляд за собакою
14	рукоділля
15	ліпка
16	вірші
17	розваги
18	танці
19	вишивання

Аналіз спортивних засобів реабілітації підтвердив ефективність популярних в Україні та у світі таких видів спорту як легка атлетика та футбол, що мають високий рейтинг. Ефективними засобами реабілітації респонденти також вважають спортивну гімнастику, баскетбол, плавання та з зимових видів спорту – лижні перегони. Респондентами також розглядаються як спортивні засоби вправи на тренажерах, туризм (табл. 3.7).

Спортивні засоби реабілітації осіб із вадами розумового розвитку

Рейтинг	Засіб реабілітації
1	легка атлетика
2	футбол
3	спортивна гімнастика
4	баскетбол
5	плавання
6	лижні гонки
7	бадмінтон
8	теніс
9	настільний теніс
10	вправи на тренажерах
11	туризм
12	велоспорт
13	волейбол
14	спортивні ігри

У результаті анкетування виявлено високий рівень мотивації атлетів під час тренувань та участі в змаганнях. Респонденти оцінили ці показники на рівні 8,67 та 9,21 бала відповідно. Оцінювання рівня фізичного розвитку здійснювалося за 10-бальною шкалою, що містила розподіл на 4 рівні: значно нижчий від вікової норми (0–2 бали), нижчий від вікової норми (3–5 балів), вікова норма (6–8 балів), вищий від вікової норми (9–10 балів). Оцінювання рівня фізичного розвитку атлетів показало, що до початку занять спортом він становив у середньому 4,33 бала за 10-бальною шкалою, що є нижче від вікової норми. У процесі спортивних тренувань рівень фізичного розвитку поліпшився на 61% та оцінюється респондентами на 7,02 бала. При окремому розгляді даних анкетування щодо групи атлетів із синдромом Дауна не виявлено суттєвих відмінностей від середньогрупових показників. Так, їхній вихідний рівень фізичного розвитку становив 4,2 бала, а поліпшення – у середньому 75%. Не виявило суттєвих відмінностей і зіставлення показників динаміки фізичного розвитку атлетів, які мають різний стаж занять спортом. Так, атлети, які тренуються понад 10 років, мали вихідний рівень фізичного розвитку у середньому на рівні 4,6 бала, що є дещо нижче від вікової норми. Тривалі заняття спортом (10–15 років) сприяли поліпшенню, на думку представників найближчого оточення, рівня фізичного розвитку до 7,7 бала, що відповідає віковій нормі. Атлети, стаж занять спортом яких становить від 4 до 9 років, також мали знижений вихідний рівень фізичного розвитку – 4,36 бала, у результаті систематичних занять спортом він поліпшився на 67% та становив 7,28 бала. Обгрунтовано менший вплив на фізичний розвиток заняття спортом мали для атлетів, чий стаж не перевищує 3-х років: вихідні показники становлять 4,95 бала, зростання 23,2% та відповідно остаточний результат – 6,1 бала, що

відповідає нижній границі вікової норми (табл. 3.8). При порівнянні цих показників у атлетів різного кваліфікаційного рівня встановлено, що ті з них, хто брав участь у змаганнях різного рівня, у тому числі у Всесвітніх іграх Спеціальних Олімпіад, мають вищі показники зростання – 69% (вихідний рівень 4,6, наявний – 7,8 бала) – порівняно з атлетами, які мали досвід участі виключно в змаганнях локального рівня. В останніх поліпшення фізичного розвитку відбулося з 4,6 до 5,9 бала (рівень не досягає вікової норми), що становить 47%. Таким чином, у здебільшого заняття спортом сприяли підвищенню рівня фізичного розвитку атлетів Спеціальних Олімпіад та вирівнюванню його відповідно до орієнтовних вікових норм. Найменше зростання зафіксовано в атлетів, стаж яких не перевищує 3 роки, та в атлетів, які мають незначний змагальний досвід, що підкреслює важливість як тренувальної, так і змагальної діяльності для поліпшення, зокрема, фізичного розвитку осіб із вадами розумового розвитку.

Таблиця 3.8

Показники рівня фізичної та соціальної реабілітації атлетів Спеціальних Олімпіад залежно від спортивного стажу

	Фізичний розвиток			Побутові навички			Соціальний досвід			Здатність до діяльності			Пізнавальна діяльність		
	вихідний рівень	наявний рівень	% приросту	вихідний рівень	наявний рівень	% приросту	вихідний рівень	наявний рівень	% приросту	вихідний рівень	наявний рівень	% приросту	вихідний рівень	наявний рівень	% приросту
року	4,95	6,1	23	2,0	3,2	60	4,8	6,6	38	4,1	6,2	51	4,6	6,6	43
року	4,4	7,3	67	2,1	3,6	71	4,4	6,9	57	3,7	6,6	78	3,7	6,2	68
року	4,6	7,7	68	1,9	3,6	90	3,3	6,9	109	3,9	7,7	97	3,7	7,2	95
року	4,35	7,02	61	2,2	3,5	64	4,24	6,95	64	4,0	6,99	74	4,1	6,8	66

Оцінювання рухової сфери атлетів із вадами розумового розвитку в процесі існування враховувало динаміку в процесі занять спортом постави, ходи,

здатності до пересування, координованості та дрібної моторики. Використовувалася трирівнева шкала: 0–1 бал – наявні значні відхилення від норми; 2–3 бали – наявні незначні відхилення від норми; 4 бали – норма. Комплексна оцінка показників рухової сфери атлетів поліпшилася, на думку респондентів, з 2,76 бала до 3,53 бала (незначні відхилення від норми), що становило 28% приросту. Дещо нижчі за середньогрупові показники виявлено в атлетів із синдромом Дауна: вихідний рівень – 1,76 бала, наявний рівень – 3,1 бала. Серед інших вікових, нозологічних, кваліфікаційних підгруп не виявлено суттєвих відмінностей у показниках рухової сфери. Їх коливання в межах незначних відхилень від норми свідчить про необхідність врахування в тренувальному процесі стійких обмежень у здатності пересуватися, виконувати рухи, що пов'язані із дрібною моторикою чи вимагають координованості атлетів із вадами розумового розвитку.

Важливим позитивним ефектом від занять спортом є поліпшення побутових навичок атлетів. Респонденти, які представляли найближче оточення атлета, оцінювали зміни у сформованості гігієнічних навичок, здатності одягатися та споживати їжу. Використовувалася п'ятирівнева шкала: 0 балів – відсутність навичок, 1 бал – реалізація завдань із суттєвою сторонньою допомогою, 2 бали – реалізація завдань з незначною сторонньою допомогою, 3 бали – реалізація завдань без допомоги, але під контролем та 4 бали – сформовані навички. Зміни рівня побутових навичок атлетів відбулися з 2,16 бала до 3,54 бали. Тобто, якщо до початку занять спортом реалізація побутових потреб вимагала незначної сторонньої допомоги для переважної більшості атлетів, то в процесі спортивного тренування суттєво зростає кількість атлетів, здатних самостійно виконувати побутові операції. Таким чином, тренувальна та змагальна діяльність ефективно стимулює формування побутових навичок, що виявляється в поліпшенні їхнього рівня у середньому на 64%. Виявлено незначне відставання зростання рівня сформованості побутових навичок у спортсменів, які мають спортивний стаж менше ніж 3 роки: поліпшення відбулося з 2 балів до 3,2 бала (табл. 3.8). У спортсменів, які тренуються 4–9 років, ця динаміка характеризується показниками 2,1 бала до початку занять спортом та 3,6 балів унаслідок занять спортом. В атлетів, спортивний стаж яких понад 10 років, вихідні показники становлять 1,9 бала та наявний рівень – 3,6 бала.

Важливо, що в межах середньогрупових, знаходяться оцінки рівня побутових навичок, що визначені представниками родини атлета (рівень сформованості побутових навичок до занять спортом оцінений у середньому 2,16 бала, унаслідок занять спортом – 3,5 бала). Відповіді цієї категорії респондентів свідчать про те, що позитивну динаміку показників побутової адаптації вони пов'язують безпосередньо із впливом спортивної діяльності. Слід підкреслити, що в усіх кваліфікаційних та вікових групах рівень сформованості побутових навичок перевищує 3 бали, але не досягає 4-х балів (норми), що, незважаючи на позитивну динаміку, свідчить про збереження необхідності виконувати зазначені завдання під контролем.

Оцінювання змін у рівні соціального досвіду атлета під впливом занять спортом містило визначення рівня володіння інформацією про себе та свої

наближче оточення, орієнтації в просторі та в часі, уміння оцінити ситуацію та поводитися за правилами поведінки. Усі показники оцінювалися за десятибальною шкалою. Середньогрупова комплексна оцінка рівня соціального досвіду до початку занять спортом, на думку респондентів, відповідає 4,24 бала, остаточний рівень оцінений 6,95 бала. Зростання показників рівня соціального досвіду атлетів із вадами розумового розвитку свідчить про значні можливості спортивної діяльності поліпшувати не тільки спортивно-результативно значущі якості, як то силу, витривалість, швидкість, загальний рівень фізичного розвитку, а й те, що надзвичайно важливо, рівень соціальної адаптації атлета Спеціальних Олімпіад, що створює передумови відчувати себе, наскільки це можливо, активним та корисним членом суспільства. Значний прогрес у показниках соціального досвіду, виявлено в атлетів, які мають значний досвід участі в змаганнях та виступали на місцевому, національному, регіональному та міжнародному рівні. За оцінкою респондентів рівень соціального досвіду зріс у процесі занять спортом із 3,04 бала до 7,05 бала (більше ніж вдвічі). Натомість у спортсменів, які в процесі занять спортом брали участь виключно в змаганнях локального рівня, при вищому вихідному рівні соціального досвіду (5,3 бала) поліпшення відбулося лише на 2 бали та остаточний рівень становив 7,3 бала. При виявленні динаміки показників соціального досвіду, залежно від тривалості занять спортом, встановлено, що атлети, які тренуються 3 роки і менше, мають менше зростання, ніж атлети, які тренуються 4–9 років та понад 10 років. Так, в атлетів, стаж яких перевищує 10 років, показники змінилися з 3,3 бала до 6,9 бала, в атлетів, які займаються спортом 4–9 років – з 4,4 до 6,9 бала, а в атлетів, спортивний стаж яких не більше ніж 3 роки, ці показники поліпшилися з 4,8 бала лише до 6,6 бала, що є найнижчим рівнем серед усіх кваліфікаційних та вікових підгруп (табл. 3.8).

Заняття спортом як колективна діяльність повинні сприяти поліпшенню здатності особи з вадами інтелекту до спілкування, що є вагомим аргументом на користь позитивного впливу. Здатність до спілкування оцінювалася респондентами за такими показниками: контакт із дорослими, контакт з однолітками, здатність до взаємодії (за десятибальною шкалою), характер взаємодії (використовувалася п'ятирівнева шкала: 0 балів – відсутність взаємодії, 1 бал – взаємодія із застосуванням міміки, наочних засобів, 2 бали – взаємодія з використанням жестів та частково вербальних засобів, 3 бали – взаємодія, оснований на використанні примітивних вербальних засобів та частково наочних, 4 бали – вербальний характер взаємодії). Комунікативні здібності в середньому поліпшилися з 4,5 бала до 7,6 бала, що становить 68%. Характер взаємодії також має тенденцію до поліпшення внаслідок систематичних занять спортом. Виявлено коливання цієї оцінки респондентів від 2,9 бала до 3,3 бала, що відповідно відповідає рівню «взаємодія, основана на використанні примітивних вербальних та частково наочних засобів». Відсутність переходу на наступний вищий рівень може опосередковано свідчити про значно більшу залежність характеру спілкування від наявних інтелектуальних розладів, ніж від засобів та тривалості впливу.

Анкетування передбачало оцінювання респондентами здатності особи з вадами інтелекту до діяльності та поліпшення цієї здатності під впливом занять спортом. Цей блок містить визначення рівня розуміння інструкції, маніпулятивних предметних дій, самостійності, цілеспрямованості, логічності та послідовності дій, зацікавленості діяльністю, здатності до самоконтролю. Усі показники визначалися за десятибальною шкалою. Середньогрупові комплексні оцінки поліпшуються з 4,02 бала до початку занять спортом до 6,99 у результаті спортивної діяльності. Окремий розгляд підгруп атлетів із різним спортивним стажем підтверджує виявлену при аналізі попередніх показників залежність: атлети з меншим спортивним стажем при вираженій позитивній динаміці мають нижче зростання рівня здатності до діяльності. Так, у спортсменів, спортивний стаж яких перевищує 10 років, вихідні показники здатності до діяльності в середньому оцінені 3,9 бала, наявний рівень відповідає 7,7 бала, зростання становить 97%; в атлетів, стаж тренувань яких знаходиться в межах 4–9 років, вихідний рівень здатності до діяльності – 3,7 бала, наявний рівень – 6,6 бала, зростання – 78%. Натомість у спортсменів зі стажем занять спортом до трьох років при вищому вихідному рівні (4,1 бала) зростання становить 51% (наявний рівень оцінений 6,2 бала). Підвищення рівня здатності до діяльності навіть упродовж 1–3 років більш як на 50% є свідченням ефективного впливу спортивних тренувань та участі в змаганнях (табл. 3.8).

У процесі анкетування оцінювався вплив занять спортом на сформованість психічних функцій, що забезпечують пізнавальну діяльність: сприйняття, пам'яті, мислення. Як і в переважній більшості інших запитань анкети використовувалася стандартна десятибальна шкала. Комплексна середньогрупова оцінка цих функцій до початку занять спортом становить 4,09 бала, унаслідок систематичних занять спортом спостерігається 66-відсоткове поліпшення (наявний рівень за оцінкою респондентів – 6,78 бала). Інформативним є аналіз думок щодо динаміки пізнавальних функцій дітей із вадами розумового розвитку категорії респондентів, до якої належали вчителі, класні керівники, дефектологи. На їхню думку, вихідний рівень пізнавальних функцій був дуже низький та оцінювався 1,05 бала. Вплив занять спортом суттєво (у 2,5 разу) поліпшив ці показники до 3,7 бала. Цікавим є встановлення динаміки пізнавальних функцій представників важкої позологічної підгрупи – атлетів із синдромом Дауна. Їхній вихідний рівень також є дуже низький та оцінений респондентами 1,9 бала. Суттєве поліпшення, що відбулося в процесі занять спортом, хоч і не забезпечило досягнення середньогрупових показників, але становило 160% (наявний рівень оцінений у середньому 5 балами). При зіставленні результатів різних підгруп атлетів виявлено залежність темпів зростання рівня когнітивних функцій від тривалістю спортивного стажу. Так, у підгрупі атлетів, які тренуються понад 10 років, зростання зазначених показників дорівнювало 95% (оцінка когнітивних функцій зросла з 3,7 до 7,2 бала), серед атлетів, які мають стаж занять спортом від 4 до 9 років, – 68% (вихідний рівень 3,7, наявний – 6,2 бала), у підгрупі зі спортивним стажем менше ніж три роки приріст становить 43% при поліпшенні показників когнітивних функцій із 4,6 до 6,6 бала (табл. 3.8).

Загальний аналіз результатів анкетування виявив інформацію про те, що в 7 атлетів з усієї вибірки був зафіксований вихідний рівень фізичного розвитку, що відповідає 0 балам, у двох із них – у поєднанні з нульовим рівнем сформованості пізнавальних функцій. Також у трьох атлетів виявлено відсутність побутових навичок (0 балів) та в чотирьох – вихідний рівень когнітивних функцій 0 балів. Таким чином, загалом 14 атлетів із вадами інтелекту мали суттєві відхилення у фізичній та соціальній сферах, що не зашкодило їм розпочати заняття спортом та використати свої можливості. Найбільш виражені позитивні зміни відбулися в показниках рухової сфери та фізичного розвитку атлетів – наявний рівень цих показників оцінений респондентами в середньому 7,5 бала.

Слід також зазначити, що в тільки в 13 атлетів з усієї вибірки і тільки в окремих показниках відсутня позитивна динаміка, причому 8 із них мають спортивний стаж до 3-х років, а троє мають важкий діагноз – синдром Дауна. У спортсменів із незначним спортивним досвідом переважно не виявлено підвищення показників фізичного розвитку та рухової сфери, а в спортсменів із синдромом Дауна – пізнавальних функцій.

Таким чином, у результаті анкетування представників найближчого оточення атлетів із вадами розумового розвитку здебільшого виявлено значне підвищення показників фізичного розвитку, рухової сфери, побутових та комунікативних навичок, соціального досвіду, здатності до діяльності та пізнавальних функцій, що є свідченням потужного позитивного впливу занять спортом на осіб із вадами інтелекту. За окремими оцінками представників різних категорій вікових, нозологічних підгруп виявлено залежність зростання усіх показників від спортивного стажу атлетів (табл. 3.8).

Один із показників рівня здатності до спілкування – характер спілкування – виявив більшу залежність від діагнозу спортсмена, наявних інтелектуальних розладів, ніж від якості та тривалості спортивних засобів впливу.

3.4. Забезпечення системи спортивної підготовки за програмами Спеціальних Олімпіад

Ефективне функціонування системи підготовки атлетів Спеціальних Олімпіад можливе за умови належного організаційного, психолого-педагогічного, медичного та матеріально-технічного забезпечення [124].

Організаційне забезпечення системи підготовки атлетів Спеціальних Олімпіад слід розглядати на двох рівнях: організація (структура, напрями діяльності, керівництво) національної програми Спеціальних Олімпіад та організація окремих заходів і систематичної роботи на місцях. Також організаційна структура системи підготовки в Спеціальних Олімпіадах передбачає розгляд її кадрового забезпечення, залучення фахівців різних галузей, рівня їхньої спеціальної підготовленості для здійснення усіх напрямів роботи.

Ефективність будь-якої діяльності значною мірою залежить від того, як організована її організація. Процеси гуманізації глобального суспільства у XXI столітті випереджують можливості окремих держав ефективно реалізовувати цей напрямок діяльності. На сьогодні в населення переважної більшості країн світу є

розуміння необхідності підтримки та розвитку ідей Спеціальних Олімпіад. Але рівень реалізації цих ідей у національних програмах суттєво відрізняється. Причини цього криються, зокрема, в організаційній моделі програми Спеціальних Олімпіади, що діє в тій чи іншій країні.

Розгляд національних моделей організаційної структури програми Спеціальної Олімпіади неможливий без загального уявлення про структуру Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад. Діяльність міжнародних Спеціальних Олімпіад здійснюється в семи регіонах світу: Північна Америка/Європа/Євразія, Східна Азія, Африка, Азійсько-Тихоокеанський регіон, Латинська Америка та Близький Схід і Північна Африка. У межах 2 регіонів діє 220 (станом на 01.01.2013 р.) акредитованих національних програм. Найбільша кількість акредитованих програм у Північно-американському регіоні – 74. Згідно з нормативними документами Спеціальних Олімпіад, у країні може діяти кілька акредитованих програм, якщо їхня діяльність відповідає вимогам Міжнародних Спеціальних Олімпіад. Така ситуація характерна для батьківщини Спеціальних Олімпіад – Сполучених Штатів Америки, де акредитовано 51 програми. У цьому регіоні зареєстровано понад півмільйона атлетів. Найбільший за кількістю залучених атлетів Східноазійський регіон, де зареєстровано 1,09 мільйона атлетів у межах 5 акредитованих програм: Китаю, Китайського Тайбея, Гонконгу, Кореї та Макао. Регіон Європа/Євразія є найбільш різноманітним у культурному, мовному, економічному аспектах. Він об'єднує 58 акредитованих програм. Африканський регіон представлений 18 акредитованими програмами, Азійсько-тихоокеанський – 23 (охоплює майже 1 мільйон атлетів). У Латиноамериканському регіоні працює 19 національних акредитованих програм. Регіоном, що розвивається найбільш динамічно, вважається Близький Схід, де за останні 10 років кількість атлетів збільшилася з 20000 (2001 рік) до 150000 (2010 рік), він об'єднує 21 арабські держави [210].

Керівництво міжнародним рухом Спеціальних Олімпіад здійснює Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад (Special Olympics Inc.) Керівним органом Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад (Special Olympics Inc.) є Рада директорів [337]. Рада директорів визначає міжнародну стратегію, згідно з якою розвиваються місцеві регіональні/районні, національні Спеціальні Олімпіади. Ця структура складається з представників ділової та спортивної еліти, спортсменів, професіоналів, працівників освіти та експертів з усього світу по роботі з особами з вадами інтелекту. Згідно зі Статутом Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад, кількісний склад Ради директорів має становити від 9 до 38 осіб. У структурі Ради директорів визначено певні посади: голова, заступники голови, президент, головний виконавчий директор, секретар та скарбник. Посадові особи Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад затверджуються терміном на 3 роки за представленням Комітету з призначень Ради директорів. Кількість посадових осіб може бути збільшена у разі потреби також за пропозицією Комітету з призначень. Окрім того, до

складу Ради директорів належить 32 особи, з яких 30 дійсних та 2 почесних члени. [385]. Показовим буде представлення повного списку членів Ради директорів (табл. 3.9), адже саме внесок цих людей, їх самовіддана добровісна праця, матеріальна допомога створили сучасний імідж і спеціальних Олімпіад.

Таблиця 3.9

**Персональний склад Ради директорів Міжнародної організації
Спеціальних Олімпіад**

Посадові особи Ради директорів		
1	Тімоті П. Шрайвер	Голова правління та генеральний директор
2	Дж. Брэйді Лум	Президент та виконавчий директор Професор Гарвардської школи права
3	Стівен М. Картер	Керуючий директор, віце-голова Виконавчий директор Superior Essex, Inc
4	Барт Коннер	Віце-голова Спортивний коментатор, олімпійський чемпіон
5	Уільям Елфорд	Фінансовий директор Професор
6	Анджела Чикколо	Секретар, головний юрист
7	Лі Гіллеспі-Уайт	Помічник секретаря
Члени Ради директорів		
8	Лалла Аміна	Її королівська Високість принцеса Представник Близького Сходу /Північної Африки Почесний голова Спеціальної Олімпіади Марокко
9	Фсмандо Антоніо Кебаллос Чакон	Представник Латинської Америки, Президент Спеціальної Олімпіади Гондураса
10	Іоланда Елета де Варела	Президент Ради Спеціальної Олімпіади Панами, член Консультативної стратегічної Ради Латинської Америки
11	Кевін М. Фар	Фінансовий директор Mattel, Inc.
12	Кім Самбюслъ Джонсон	Директор The Samuel Group

13	Оссі Кілкенні	Міжнародний підприємець, засновник компанії O.J. Kilkenney & Company
14	Кеті Бурк Мітч	Маркетингові платформи компанії Facebook
15	Самьюель Перкінс	Гравець НБА, консультант та олімпійський чемпіон
16	Маргарет Спеллінгз	екс-міністр освіти США, Президент та виконавчий директор компанії Margaret Spellings and Company
17	Д-р Дікен Юнг	екс-президент Спеціальної Олімпіади у Східній Азії
18	Едвард Барбанелл	Кінозірка
19	Лоретта Клеборн	Спеціаліст з США, володарка почесних докторських ступенів університетів Квінсілік та Вілланова
20	Д-р Елізабет Дікенс	Директор Вандербільтського Центру Кеннеді з досліджень у галузі розвитку людини
21	Енн Файнукейн	Директор із маркетингу та президент Північно-східного банку Америки
22	Ларрі Луккіно	Президент та виконавчий директор бейсбольного клубу Boston Red Sox
23	Мішель Кван	Чемпіонка з фігурного катання, посол народної дипломатії США
24	Рікардо Монтанер	Музикант
25	Боб Норбі	Представник Північної Америки, Президент/виконавчий директор Спеціальної Олімпіади в штаті Монтана
26	Гуля Саїдова	Представник Європи та Азії Національний директор Спеціальної Олімпіади Узбекистану
27	Вівіан Фернандез де Торрихос	Колишня перша леді Республіки Панама
28	Шарлін Лінетт Уїтсток	Її світлість Принцеса Монако
29	Фолашад Болюмоль	Представник Африки
30	Донна де Варона	Спортивний коментатор, олімпійська чемпіонка з плавання
31	Джей Емметт	Президент Redwood Productions

Продовження табл. 3.9

32	Цзя Юн	Представник Східної Азії, виконавчий директор Спеціальної Олімпіади Китаю
33	Мухтар Кенг	Голова та виконавчий директор компанії The Coca-Cola Company
34	Рекс Лангторн	Представник Азійсько-Тихоокеанського регіону, Голова Ради Спеціальної Олімпіади Австралії
35	Анджело Моратті	Голова Спеціальної Олімпіади Італії, віце-президент корпорації SARAS S.p.A
36	Д-р Андрей Павлов	Президент Спеціальної Олімпіади Росії, Міністерство науки та технологій Російської Федерації (до 2000 р.)
37	Мэтью Вільямс	Голова Всесвітнього конгресу спортсменів
Почесні члени Ради директорів		
	Марія Шрайвер	Колишня перша леді штату Каліфорнія, тележурналіст, літератор
	На Кьон Вон	Жінка-конгресмен керівної партії Кореї, Почесний голова Спеціальної Олімпіади Кореї, Голова та виконавчий директор Всесвітніх зимових Спеціальних Олімпійських ігор 2013 року

Таким чином, відповідно до нормативних засад Міжнародного руху Спеціальних Олімпіад, склад Ради директорів містить 3 категорії осіб: посадові особи, дійсні члени та почесні члени. Персональний склад Ради директорів Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад яскраво відображає паритетне представництво в цьому керівному органі усіх регіональних Спеціальних Олімпіад, залучення представників великого бізнесу, осіб королівських родин, легендарних спортсменів, атлетів-спеціалістів, видатних науковців, відомих громадських та державних діячів (рис. 3.18).

Наступним рівнем керівництва Спеціальними Олімпіадами у світі є 7 Регіональних Рад. Відповідно до поправок 2012 року до Загальних правил Спеціальних Олімпіад [356], цей орган має назву Регіональна Рада управління та відповідає за стратегічний план розвитку свого регіону:

- Африканська регіональна Рада управління Спеціальними Олімпіадами;
- Азійсько-Тихоокеанська регіональна Рада управління Спеціальними Олімпіадами;
- Східно-Азійська регіональна Рада управління Спеціальними Олімпіадами;

- Регіональна Рада управління Спеціальними Олімпіадами Європа/Євразія;
- Латиноамериканська регіональна Рада управління Спеціальними Олімпіадами;
- Регіональна Рада управління Спеціальними Олімпіадами Близького Сходу та Північної Африки;
- Північноамериканська регіональна Рада управління Спеціальними Олімпіадами.

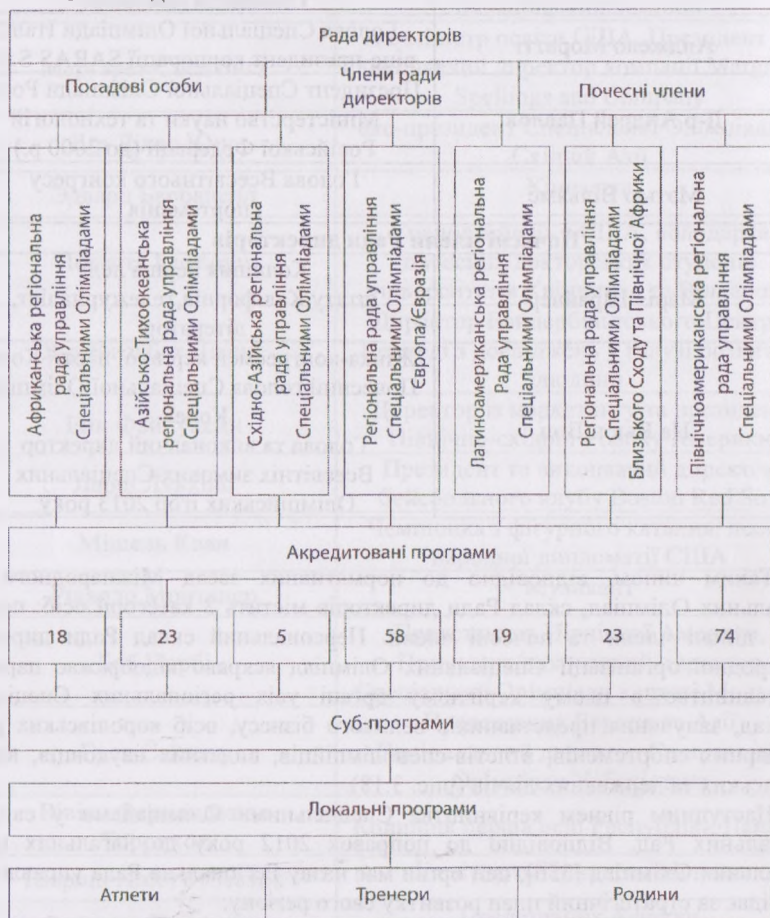

Рис. 3.18. Організаційна структура міжнародного руху Спеціальних Олімпіад

Міжнародні Спеціальні Олімпіади в консультації з Регіональними Радами управління (РРУ) періодично можуть санкціонувати формування одного чи більше Окружних Рад управління (ОРУ) для діяльності в певному окрузі (субрегіоні). Особи, які обираються на керівні посади РРУ, повинні відповідати таким вимогам: бути виконавчим директором або членом Ради директорів/комітету акредитованої програми [337].

Хоча процедура акредитації є виключною прерогативою Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад, акредитовані програми діють під безпосереднім керівництвом РРУ. Процедура отримання акредитації містить такі етапи: «акредитаційні стандарти», «акредитаційна ліцензія», «акредитована програма», «сертифікат акредитації».

Акредитаційні стандарти – це комплекс критеріїв, що встановлено Міжнародною організацією Спеціальних Олімпіад для визнання нових або продовження дії вже акредитованих програм. Ці критерії поділяються на 5 груп:

1. Критерії у сфері спорту, тренувань та розвитку програм.
2. Критерії відносно ігор і змагань.
3. Критерії відносно інформованості громадськості.
4. Критерії відносно структури програми, управління та фінансової діяльності.
5. Критерії щодо залучення коштів [272].

Залежно від наявності тих чи інших показників розвитку спорту осіб із високим інтелекту в країні, національна програма може отримати один із чотирьох рівнів акредитації (I – вищий, IV рівень (умовна акредитація) – нижчий).

Так, у першій групі критеріїв для визначення рівня акредитації береться до уваги кількість офіційних видів спорту, що розвивається в країні за програмами Спеціальних Олімпіад (наприклад, для II рівня акредитації їх має бути 6, для I – 10), порядок навчання тренерів та організація тренувань для спортсменів, навчання організації ігор та змагань, план організації ігор і змагань та план загального розвитку програми. Також важливим є наявність керівних структур (спортивних комітетів), їхня кількість та кваліфікаційний рівень посадових осіб вказуватимуть акредитаційний рівень програми. Визначення рівня акредитації також залежить від наявності програм партнерського спорту, моторної активності, лідерства атлетів. Критерієм цього блоку є масштаб програми: поширеність у певній кількості адміністративно-територіальних одиниць, розвиток програм у сільській місцевості та в менш доступних, бідних районах, пропорційний розвиток програм для атлетів обох статей, різних рівнів можливостей. Перша група критеріїв урахує також проведення дослідницьких програм, залучення сімей, волонтерів та наявність позитивної динаміки розвитку.

Оцінювання системи змагань (друга група критеріїв) передбачає встановлення відповідності проведення ігор програми із збереженням Олімпійських традицій, відповідно до Загальних правил Спеціальних Олімпіад. Для отримання вищого I рівня акредитації потрібно, щоб усі субпрограми проводили ігри на своєму рівні. I та II рівні акредитації передбачають також повне представництво (згідно з квотою) на усіх Всесвітніх Іграх.

Оцінювання рівня поінформованості громадськості (третя група критеріїв) містить характеристику методів співпраці з ЗМІ, орієнтацію на широку глядацьку аудиторію, наявність плану просвітницької діяльності серед потенційних волонтерів, спонсорів, суспільства в цілому. Важливим критерієм цього блоку є систематичне видання відповідної друкованої інформації у вигляді бюлетенів, звітів тощо. Для I та II рівнів акредитації обов'язковим є наявність спеціальної посади та залучення фахівця для роботи з громадськістю.

Четверта група критеріїв передбачає наявність правового статусу, що забезпечує незалежність від інших організацій та повноваження з залучення коштів від імені Програми, наявність Ради Директорів/Комітету програми (певного кількісного та якісного складу, залежно від рівня акредитації), що має правову відповідальність за управління та діяльність Програми, існування нормативно-правових документів (статутів). Періодичність підтвердження акредитації залежить від рівня акредитації та здійснюється таким чином: для I рівня – що три роки, для II – що два роки, для III – щороку, для умовної акредитації – у терміни, що визначаються Міжнародною організацією Спеціальних Олімпіад. Важливими показниками, що визначають рівень акредитації Програми, є її фінансовий статус, можливість затверджувати стабільний річний бюджет тощо. Програми усіх, крім умовного, рівнів акредитації повинні мати можливість систематично контактувати з Міжнародною Організацією Спеціальних Олімпіад, обговорювати та затверджувати перспективні та оперативні плани, організаційні та фінансові звіти.

За 5 групою критеріїв («Залучення коштів») практично відсутні відмінності у вимогах для програм різного рівня акредитації. Для отримання акредитації Програми повинні мати перспективний план залучення коштів, дотримуватися усіх положень Загальних правил щодо спонсорської підтримки, не допускати розміщення комерційного маркування на спортивній формі атлетів під час змагань, церемонії відкриття за закриття.

Існування уніфікованих критеріїв визнання національних програм дозволяють упорядкувати процес розвитку програм Спеціальних Олімпіад дотримуватися чітких стандартів в організаційних, фінансових, правових, етичних аспектах. Разом з тим наявність акредитаційних вимог не обмежує самостійність національних програм у виборі напрямку розвитку, що враховує як би традиції та умови кожного регіону.

«Акредитована программа» – будь-яка національна програма чи програма США, що отримала акредитацію через органи Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад для організації та проведення тренувань і змагань у межах певної, юридично визначеної території. Кожна акредитована програма має повну владу та відповідальність за організацію та проведення спеціалімпійських змагань у своїх географічних кордонах, відповідно до Загальних правил та умов акредитації. Програма має повноваження визначати сферу своєї діяльності, частоту та масштаб змагань, що проводитимуть на її території; відбір учасників Всесвітніх ігор; кадрову політику, що регулює залучення працівників та волонтерів; проекти залучення коштів; будь-які інші питання, що стосуються фінансування, організації та проведення спеціальних програм і змагань у межах

область географічної юрисдикції (за винятком Всесвітніх та регіональних Ігор) [136].

«Акредитаційна ліцензія» – документ, що представляється кожною програмою як частина заявки на нову чи оновлену акредитацію, у разі отримання Міжнародною організацією Спеціальних Олімпіад є підтвердженням повноважень програми та підставою для видачі сертифікату акредитації (рис. 3.19).

Рис. 3.19. Сертифікат акредитації Всеукраїнської громадської організації інвалідів «Спеціальна Олімпіада України»

Отже, відповідно до наявних критеріїв акредитації та національних умов, кожна країна формує організаційні засади діяльності програми Спеціальної Олімпіади. Рух Спеціальних Олімпіад сьогодні організований у великих та малих країнах, із високим рівнем економічного та соціального розвитку та в країнах, що розвиваються. Так, наприклад, в одній із найменших країн світу – Сан-Маріно – федерацією спеціального спорту, що створена 1984 року, проводиться 21 змагання за рік, з 40 атлетами працюють 20 тренерів (рис. 3.20). Зважаючи на високий рівень організаційного забезпечення підготовки спортсменів за програмами Спеціальних Олімпіад, особливий інтерес представляють такі Європейські країни як Російська Федерація, Республіка Польща, Казахстан, Велика Британія, Ірландія.

Рис. 3.20. Емблема федерації сан-маринського спеціального спорту

Спеціальна Олімпіада Російської федерації. У вересні 1999 року Міністерство юстиції Російської Федерації вперше зареєструвало «Спеціальну Олімпіаду Росії» – єдину в країні організацію, що представляє Росію в Міжнародній організації Спеціальних Олімпіад та на міжнародних змаганнях. Як територіальною ознакою організація «Спеціальна Олімпіада Росії» розділена на 7 окружних структурних підрозділів: Північно-західний Федеральний округ, Центральний Федеральний округ, Приволзький Федеральний округ, Південний Федеральний округ, Уральський Федеральний округ, Сибірський Федеральний округ та Далекосхідний Федеральний округ. Відповідно кожен окружний комітет має крайові, республіканські, регіональні, обласні чи міські відділення. Загальна кількість низових територіальних структур становить 47. «Спеціальна Олімпіада Росії» має підтримку великих компаній (серед яких група «Автолайн», авіакомпанія «Трансаеро»), благодійних організацій (благодійний фонд «Лауреат» – «Спорт во имя добра»), громадських спортивних організацій (Олімпійський комітет Росії, федерації баскетболу, плавання, легкої атлетики, професійний баскетбольний клуб ЦСКА-Москва) та державних структур. Важливо, що діяльність Всеросійської організації Спеціальних Олімпіад підтримується на рівні Адміністрації Президента Російської Федерації, Комітету Державної Думи Російської Федерації з фізичної культури, спорту та у справах молоді, Міністерством освіти та науки Російської Федерації.

Керівництво Всеросійською організацією Спеціальних Олімпіад здійснює правління Спеціальної Олімпіади Росії, до складу якого належить Президент, Голова правління та 7 членів правління. Поточну діяльність організації веде дирекція, яка складається з генерального директора, фінансового директора (головного бухгалтера), директора з розвитку та координації територіальних програм, спортивного директора, адміністративного директора, радника з міжнародних питань, менеджера з роботи зі ЗМІ та 22 радники зі спорту, які відповідають за розвиток видів спорту (17 літніх та 5 зимових), що розвиваються в країні за програмами Спеціальних Олімпіад [272].

Високий рівень організаційного забезпечення діяльності Спеціальної Олімпіади Росії ґрунтується, зокрема, на чітко визначених професійних критеріях посадових осіб, що не спостерігається на прикладах інших акредитованих програм. Наприклад, до спортивного радника висуваються такі вимоги:

1. Радниками можуть бути кваліфіковані спеціалісти з виду спорту, організаційної роботи чи адаптивної фізичної культури, які знають Загальні правила Спеціальної Олімпіади.

2. Радник має бути присутнім на змаганнях Спеціальної Олімпіади Росії на викликом спортивного директора.

3. Радник повинен приїхати за день до початку змагань та лишатися до їх завершення, брати участь у семінарах із виду спорту.

4. Радник повинен офіційно представляти Спеціальну Олімпіаду Росії на змаганнях будь-якого рівня, з повагою ставитися до представників місцевої програми та Оргкомітету для створення дружньої та продуктивної атмосфери до, під час та після змагань.

5. Надавати допомогу Оргкомітету змагань та головному судді змагань із виду спорту при проведенні нарад для керівників і тренерів команд.
6. Слідкувати за дотриманням Загальних правил Спеціальних Олімпіад та принципів спортивної Федерації.
7. Готувати звіти про результати проведених змагань.
8. Для місцевого комітету думка радника з питань, що стосуються цього виду спорту, є визначальною.

Таким чином, принципами, що визначають ефективність організаційного забезпечення діяльності Спеціальної Олімпіади Росії, є такі:

- структурно-територіальний поділ організації, що охоплює усю країну;
- державна підтримка;
- залучення представників «великого» бізнесу;
- співпраця з громадськими спортивними організаціями;
- співпраця з благодійними фондами;
- ефективна система управління з чітким розподілом повноважень посадових осіб.

Чітку організаційну структуру має Спеціальна Олімпіада Польщі. Основою ефективної діяльності ця організація вважає співпрацю з видатними особами, які за рахунок власного часу, енергії, самовідданої граці формують структуру організації. Спеціальна Олімпіада Польщі містить 18 регіональних відділень, що охоплюють територію усіх 16 воєводств. Загальна кількість місцевих територіальних структур (секцій) становить 564, в яких тренується понад 17000 атлетів. Щороку в цій країні відбувається 200 спортивних заходів із 20 літніх та зимових видів спорту [32, 207, 387].

Згідно зі Статутом, Вищими керівними органами Спеціальної Олімпіади Польщі є Національний конгрес, Національний комітет та Вища ревізійна комісія. Національний комітет керує діяльністю організації в період між Національними конгресами. Національний комітет складається з 13 осіб та обирається Національними зборами делегатів на 6-річний термін при існуванні системи ротації членів кожні 3 роки. Національний комітет збирається не рідше одного разу на квартал. Майже 20 років посаду президента Національного комітету обіймає Katarzyna Frank-Niemczycka, одна з найпопулярніших жінок Польщі. До складу національного комітету також належать 3 віце-президенти, серед яких один – зі спорту, один – із фінансів, член комітету – представник родини, член комітету – атлет Спеціальної Олімпіади та 7 інших членів. Координацію всіх заходів Спеціальної Олімпіади Польщі, регіональних відділень та стратегічних партнерів здійснює Виконавчий комітет з офісом у Варшаві. Склад Виконавчого комітету від 3 до 5 осіб, які обираються членами Національного комітету. Особливу увагу Виконком приділяє співпраці з органами державної влади. З 2012 року розвиток програм Спеціальних Олімпіад відбувається за підтримки Міністерства зі спорту та туризму. До складу Виконавчого комітету належать Генеральний директор, директор зі спорту, фінансовий директор (бухгалтер). У засіданнях Виконавчого комітету можуть

брати участь із правом дорадчого голосу члени регіональних комітетів, регіональні директори та інші запрошені гості. Це фахівці з організаційної та спортивної роботи, спеціалісти з маркетингу тощо.

Важливо, що Національний комітет визначає критерії заснування регіональних відділень. Регіональні відділення, які мають регламентовану систему управління, структуровано на відділи та секції.

Статутом передбачено фінансове відшкодування (часткова оплата праці) посадовим особам – представникам Виконкому та Вищої ревізійної комісії відповідно до Закону про волонтерство та суспільно корисну працю.

Установлено принципи ефективної організації діяльності Спеціальної Олімпіади Польщі:

- структурно-територіальний поділ організації, що охоплює всю країну;
- державна підтримка;
- залучення впливових небайдужих ініціативних людей;
- спонсорська підтримка;
- ефективна система управління з чітким розподілом повноважень посадових осіб.

Спеціальну Олімпіаду Казахстану створено 1990 року, у 1992 році зареєстровано в Міністерстві юстиції та визнано Національним олімпійським комітетом Республіки Казахстан, міжнародну Акредитацію отримано 1993 року. За даними Міністерства охорони здоров'я (2010 рік), у країні проживає близько 100000 дітей із вадами інтелекту. Близько 15% із них та 3% дорослих займаються спортом за програмами Спеціальної Олімпіади Казахстану. Організація розглядає свою діяльність значно ширше, ніж залучення певної кількості осіб з інтелектуальними вадами до спортивних занять. Здійснюється широка діяльність із допомоги родинам, учителям, тренерам, інформується громадськість. Організація «Спеціальна Олімпіада Казахстану» має 16 філій, об'єднує 18500 атлетів, з яких 15000 – діти. Щорічно організацією проводиться 200 спортивних заходів, 10–12 з яких республіканського рівня. У Казахстані розвивається 20 видів спорту, що визнані в Спеціальних Олімпіадах (літні: боулінг, водні види спорту, легка атлетика, пауерліфтинг, настільний теніс, баскетбол, кінний спорт, футбол, гімнастика, роликові ковзани, теніс, бочі, волейбол, дзюдо; зимові: сноушуйнґ, ковзанярський спорт, хокей на підлозі, лижні перегони, фігурне катання, гірськолижний спорт) [271].

Спеціальною Олімпіадою Казахстану декларується, що участь в усіх Всесвітніх та Європейських спортивних заходах атлетів Спеціальної Олімпіади Казахстану створює імідж у світовій спільноті як країни, котра розвиває демократичні принципи та соціальну справедливість.

Спеціальна Олімпіада Казахстану має потужну державну підтримку на рівні Міністерства Охорони здоров'я, освіти, соціального захисту населення, Агентства Республіки Казахстан у справах спорту і їх обласних структур та на рівні акіматів областей. Серед компаній-спонсорів найбільшими є «Кселл», «P&G», «Кастрол», міжнародна підтримка – UNISEF.

Основні організаційні аспекти діяльності Спеціальної Олімпіади Казахстану :

- потужна державна підтримка;
- переважна орієнтація на програми для дітей та молоді через співпрацю зі спеціальними навчальними закладами;
- система заходів заохочення для усіх осіб, хто своєю діяльністю допомагає реалізувати програми Спеціальних Олімпіад (грамоти, відзнаки Уряду, Міністерств, НОК тощо);
- формування позитивного іміджу через поширення інформації про досягнення атлетів Казахстану.

Спеціальна Олімпіада Великої Британії – одна з перших європейських програм. Нині має понад 130 акредитованих клубів, що діють у 19 різних регіонах Англії, Шотландії та Уельсу та об'єднують 8000 атлетів та 2800 волонтерів. Поширення ідей Спеціальної Олімпіади відбулося завдяки діяльності актора сера Х'ю Фрейзера та Міністра спорту сера Елдона Гріффітса.

Національний офіс має департаменти PR, змагань, збору коштів, спорту та послуг та національний офіс волонтерів. Керівним органом Спеціальної Олімпіади Великої Британії є Рада директорів, що складається з ділових та спортивних лідерів, професійних спортсменів, педагогів та експертів у галузі навчання осіб із вадами інтелекту. Відповідно до свого благодійного статусу, основна увага Ради директорів спрямована на фінансування, фінансове утримання заради успішної реалізації поставлених завдань. У теперішній час діяльність Спеціальних Олімпіад Великої Британії забезпечується виключно індивідуальних та корпоративних спонсорів та пожертвами [405].

Спеціальна Олімпіада Ірландії, що створена 1978 року, базується на діяльності 440 клубів, що розташовані по всій країні. Клуби є громадськими організаціями, що створюються волонтерами та об'єднують зацікавлених осіб за місцем проживання. Кожен клуб формує менеджмент-команду для забезпечення:

- систематичних спортивних тренувань та змагань;
- безпеки атлетів;
- підтримки та дружніх стосунків.

Нині в Спеціальній Олімпіаді Ірландії зареєстровано майже 11000 атлетів та 18000 волонтерів, які за рахунок власного часу допомагають організувати спортивні заходи та заходи по збору коштів. Спеціальна Олімпіада Ірландії є найбільшою громадською організацією країни. Нині тут розвивається близько 20 видів спорту та волонтерські програми підтримки родин атлетів, лідерства атлетів, рухової активності та програма «Ідорові атлети».

Територіально клуби Спеціальної Олімпіади закріплено за провінціями Ірландії. У провінції Коннахт діє 86 клубів, з яких 40 клубів місцевої громади, 13 клубів спеціальних шкіл та 33 клуби, так званих, сервісних груп. Сервісні групи – це форма організації роботи за програмами Спеціальних Олімпіад, що передбачає надання спортивних послуг у житлових центрах, спеціальних закладах, проведення спортивно-

масових заходів («День рухової активності», семінари тощо). Ці спортивні послуги окремо плануються Спеціальною Олімпіадою Ірландії [384, 386].

У Східному регіоні працює 87 клубів (57 клубів громади та 30 сервісних груп), що пропонують тренування та змагання з легкої атлетики, бадмінгону, баскетболу, бочі, боулінгу, рухової активності, настільного тенісу, водних видів спорту, гольфу, футболу (5x5, 7x7, 11x11), художньої та спортивної гімнастики, кінного спорту, каякінгу та гірськолижного спорту.

Спеціальна Олімпіада Ленстера складається з 90 клубів, пропонує тренування та змагання з 14 видів спорту. У цьому регіоні зареєстровано 2014 атлетів, 1119 волонтерів. Щороку проводиться 40 спортивних заходів. Спеціальна Олімпіада Ольстера також має клубну структуру та охоплює понад 2000 атлетів з інтелектуальними вадами.

Керівним органом Спеціальної Олімпіади Ірландії є Рада директорів, що складається Генерального директора, Голови та 13 членів. При Раді директорів діє Рада меценатів, постійна підтримка якої є запорукою успішного розвитку програм Спеціальних Олімпіад. Аналізуючи персональний склад Ради директорів, слід відзначити, що в різні роки до нього належали Міністр Ірландії з охорони здоров'я (Aine Brady), заступник комісара Національної поліції (Peter Fitzgerald), Міністр юстиції (Nora Ouen) та інші впливові посадові особи країни, що забезпечило високий рівень організаційної ефективності Спеціальної Олімпіади Ірландії. Діяльність цих осіб сприяла проведенню вперше в історії Спеціальних Олімпіад естафети «Вогню надії» («Torch Run») у 1989 році [399]. Перша співпраця з Національною поліцією Ірландії під час цієї акції принесла Спеціальній Олімпіаді £ 97000. На ці кошти були організовані перші клуби Спеціальної Олімпіади Ірландії. Ураховуючи значні заслуги та можливості Спеціальної Олімпіади Ірландії, столицею Всесвітніх літніх ігор Спеціальної Олімпіади 2003 року, вперше за межами США, призначається Дублін. Ця подія, що була проведена на високому організаційному та спортивному рівні, дала потужний поштовх до подальшого розвитку програм Спеціальних Олімпіад.

Важливо, що Спеціальна Олімпіада має суттєву підтримку Уряду Ірландії. Державне фінансування здійснюється через Ірландську Раду зі спорту. Ця підтримка становила від 34% (€ 2,78 млн) у 2008 році до 50% (€ 4 млн) в 2011 році. В наступні роки (2012–2013 рр.) імовірно суттєве скорочення урядових Грантів (до € 1,5 млн), що вимагає активізації інших статей прибутків для забезпечення основного фінансування, таких як спонсорство, збір коштів, залучення корпорацій та фірм, широкої громадськості до проведення різних заходів.

Таким чином, принципами ефективної організації діяльності Спеціальної Олімпіади Ірландії є такі:

- клубна структура організації, що ґрунтується на діяльності місцевих громад та охоплює всю країну;
- потужна діяльність із формування волонтеріату;
- державна підтримка;
- залучення до керівництва впливових осіб;

- підтримка акцій та ініціатив (естафета «Вогню надії») з інформування громадськості та збору коштів.

Таким чином, аналіз найбільш успішних національних програм Спеціальних Олімпіад регіону Європа/Євразія (Росії, Казахстану, Ірландії, Великої Британії та Польщі) дає підставити виокремити 2 організаційні моделі функціонування акредитованих програм. Перша модель, що є більш поширеною та використовується в переважній більшості країн, ґрунтується на ієрархічній побудові програми з існуванням центральних керівних органів, яким підпорядковані керівні структури територіальних підрозділів (рис. 3.21).

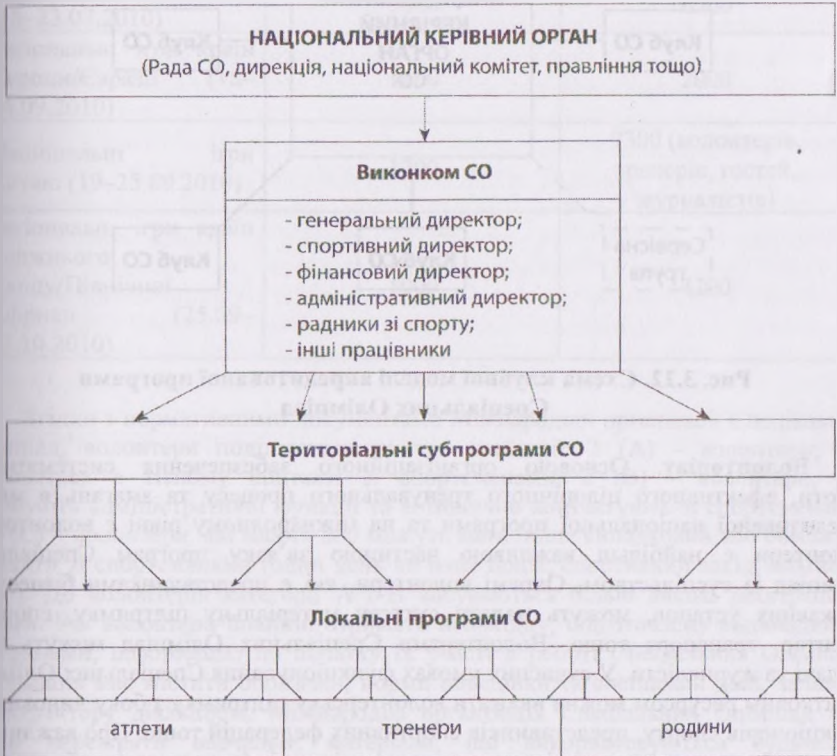

Рис. 3.21. Схема адміністративно-ієрархічної моделі акредитованої програми Спеціальних Олімпіад

При такій моделі керівні структури програми Спеціальної Олімпіади співпрацюють із наявними в країні закладами по роботі з особами з вадами інтелекту: зі спеціальними школами, реабілітаційними центрами, спортивними організаціями. Друга модель – ґрунтується на клубній

організації діяльності. Для цієї моделі характерне залучення осіб із вадами інтелекту за місцем проживання (рис. 3.22).

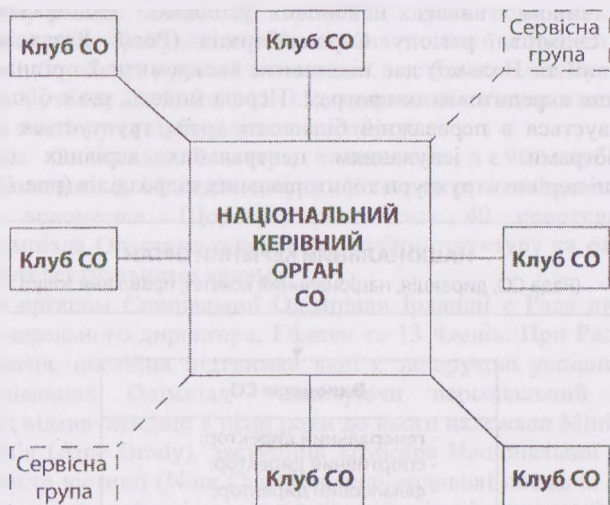

Рис. 3.22. Схема клубної моделі акредитованої програми Спеціальних Олімпіад

Волонтеріат. Основою організаційного забезпечення систематичної роботи, ефективного цілорічного тренувального процесу та змагань в межах акредитованої національної програми та на міжнародному рівні є волонтеріат. Волонтери є найбільш важливою частиною зв'язку програм Спеціальних Олімпіад із суспільством. Окремі волонтери, які є представниками бізнесу чи державних установ, можуть надати суттєву матеріальну підтримку, споруди, інвентар, транспорт тощо. Волонтерами Спеціальних Олімпіад можуть бути глядачі та журналісти. У сучасних умовах функціонування Спеціальних Олімпіад додатковим ресурсом можна вважати волонтерську підтримку з боку чиновників, функціонерів спорту, представників спортивних федерацій тощо. Про важливість діяльності волонтеріату свідчать статистичні дані (наприклад, забезпечення основних спортивних подій 2010 року, табл. 3.10), згідно з якими кількість волонтерів на масштабних спортивних змаганнях здебільшого значно перевищує кількість спортсменів, які в них беруть участь [385].

Ураховуючи специфіку Спеціальних Олімпіад, кожна місцева програма насамперед залежить від волонтерів. Ця умова є основою повноцінного функціонування програми, що пропонуватиме атлетам можливість тренуватися, брати участь у змаганнях, вивчати навички виду спорту, опановувати правила змагань та правила поведінки під час спортивних заходів.

**Статистичні дані участі спортсменів та волонтерів у заходах
Спеціальних Олімпіад (на прикладі 2010 року)**

Спортивна подія	Кількість спортсменів	Кількість волонтерів
Регіональні Пацифікаамериканські ігри (19–27.02.2010)	1000	800
Національні ігри США (18–23.07.2010)	3000	6500
Регіональні ігри країн Європи/Євразії (18– 24.09.2010)	1600	2000
Національні ігри Китаю (19–25.09.2010)	1700	9300 (волонтерів; тренерів, гостей, журналістів)
Регіональні ігри країн Ближнього Сходу/Північної Африки (25.09– 03.10.2010)	1000	4200

Згідно з нормативними документами Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад, волонтери поділяються на три категорії: 1 (А) – волонтери, які знаходяться в тісному контакті зі спортсменами; 2 (В) – волонтери, які виконують адміністративні функції та епізодично контактують зі спортсменами, та 3 (С) – волонтери, які мають або можуть мати лише випадковий або обмежені контакти зі спортсменами (один день чи одна подія, спортивний захід, змагання тощо). До волонтерів категорії А і В висуваються більш високі реєстраційні вимоги. Усі волонтери повинні отримати необхідну, підготовлену відповідними програмами, інформацію до початку їх участі в роботі Спеціальних Олімпіад. Інформація має містити обов'язки, норми поведінки та спеціальні дані, залежно від характеру діяльності. Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад має право перевіряти навчальні матеріали, що використовуються будь-якою акредитованою програмою для набору або підготовки волонтерів [356]. Під час всіх заходів Спеціальних Олімпіад акредитовані програми повинні належним чином контролювати всіх добровольців та вживати відповідних оперативних заходів у випадку, якщо вони не дотримуються політики і процедури, що встановлено організаторами заходу, або якщо волонтери неякісно виконують свої обов'язки.

Таким чином, основними видами діяльності, що можуть бути забезпечені на волонтерських засадах є тренерська діяльність та організація тренувального процесу, організація змагань, організація спортивного клубу, сімейного клубу,

управлінська діяльність (керівництво локальною програмою-субпрограмою, робота спортивного директора, члена Ради управління), робота з залучення спонсорів, PR-діяльність, виконання функцій партнера за програмою «Партнерський спорт» та ін.

Медичне забезпечення є невід'ємною частиною системи підготовки атлетів Спеціальних Олімпіад. Здебільшого відхилення розумового розвитку поєднуються з порушеннями сенсорних систем, вадами опорно-рухового апарату, складними психофізіологічними вадами. Тому постійний медичний супровід є обов'язковим для проведення тренувань та змагань за програмами Спеціальних Олімпіад.

Медичний супровід передбачає:

- допуск атлетів до занять певним видом спорту;
- медичний контроль атлетів;
- медичне забезпечення змагань;
- реалізацію програми «Здорові атлети».

У Загальних правилах Міжнародних Спеціальних Олімпіад визначено вимоги медичного допуску атлетів. Усі атлети, які претендують на реєстрацію та участь у програмі Спеціальних Олімпіад, мають пройти медичну експертизу. Експертиза вимагається як частина первинної реєстрації. Спортсмена має оглянути лікар (або вповноважений медичний працівник) для заповнення спеціальної медичної форми. (Додаток Е). Акредитація програми передбачає наявність таких систематичних медичних оглядів. Як правило, такі огляди рекомендується проводити раз на рік. Якщо повноважні представники Акредитованої програми, яка працює з атлетом, мають достатні підстави вважати, що відбулися значні зміни у його стані здоров'я, може бути призначений обов'язковий медичний огляд до завершення річного терміну. Крім того, Акредитована програма може самостійно встановлювати вимоги, що стосуються частоти необхідних медичних обстежень, але вона не може скасувати первинні обстеження, що є умовою початкової реєстрації в програмах Спеціальних Олімпіад. Кожна Акредитована програма повинна розробити процедури й використовувати стандартизовані форми для підтвердження того, що всі зареєстровані спортсмени отримали необхідне медичне обстеження. Ці форми використовуються для отримання звітів від медичних працівників, необхідні для реєстрації, про результати будь-якої діагностики, після первинного огляду. Усі ці процедури й форми повинні постійно переглядатися і затверджуватися Міжнародною організацією Спеціальних Олімпіад.

Особливими є вимоги до первинного обстеження та допуску до спортивних тренувань і змагань спортсменів із синдромом Дауна, до 15% із яких мають неправильну побудову шийних хребців С-1 та С-2, відому як атланта-осьова нестабільність. Атланта-осьова нестабільність може бути причиною травм при виконанні різноманітних вправ із максимальною амплітудою рухів у шийному та верхньому грудному відділі хребта або при

прямому тиску на шию. Такі рухи характерні для виконання старту в ошатанні, для стрибків у висоту, пауерліфтингу, кінного спорту, художньої гімнастики, футболу, гірськолижного спорту та різноманітних вирав на гнучкість, що часто використовуються в розминці. Ці види спорту та вирази є забороненими для атлетів з атланта-осьовою нестабільністю. Спортсменам із синдромом Дауна може бути дозволено брати участь у будь-якому виді спортивної діяльності, якщо цей спортсмен має кваліфікований висновок лікаря, що ґрунтується, зокрема на спеціальному рентгенівському обстеженні, про відсутність у спортсмена атланта-осьової нестабільності. Спортсменові з синдромом Дауна, який має висновок лікаря про атланта-осьову нестабільність, може бути дозволено брати участь у спортивній діяльності, якщо батьки або опікуни неповнолітнього спортсмена підтверджують у письмовій формі про своє рішення продовжити цю діяльність, незважаючи на ризики, пов'язані з атланта-осьовою нестабільністю. Крім того, два ліцензовані медичні фахівці обслідують у письмовій формі, що вони пояснили ці ризики для спортсмена його батькам або опікунам і загальний стан спортсмена, на свою думку, не перешкоджає участі в тренуваннях та змаганнях Спеціальних Олімпіад. Ці заяви мають бути документально оформлені і представлені до Акредитованих програм із використанням стандартної форми, затвердженої Міжнародною організацією Спеціальних Олімпіад.

Медичний супровід змагань розпочинається вже на етапі підготовки, коли відповідний Організаційний комітет Ігор (ОКІ) вимагає від кожного спортсмена, який бере в них участь, висновку ліцензованих медичних працівників про стан здоров'я, що зроблений у межах одного року, який безпосередньо передує даті початку Ігор. Акредитовані програми з використанням затвердженої Міжнародною організацією Спеціальних Олімпіад форми звітності подають необхідну інформацію, що закріплює свою відповідальність за спортсмена. Крім того, кваліфікована швидка допомога має бути постійно присутня або бути легко доступною в будь-який момент змагань. На час проведення спортивних заходів потрібно чітко визначитися з обов'язками з надання невідкладної першої медичної допомоги, на об'єктах змагань має бути спеціальне обладнання та медикаменти.

Реалізувати ефективне медичне забезпечення Спеціальним Олімпіадам допомагає волонтерська програма «Здорові спортсмени». Офіційно започаткована 1995 року, в 1997 році програма отримала поштовх з ініціативи американського бізнесмена і філантропа Тома Голісано (Golisano), який пожертвував 12 мільйонів доларів для розширення медичних послуг у межах руху Спеціальних Олімпіад. Цей внесок колишній президент США Б. Клінтон зараховував до Глобальних президентських ініціатив (Clinton Global Initiative) (рис.3.23).

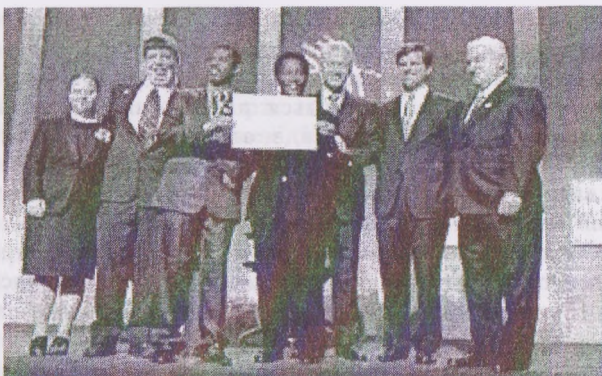

Рис. 3.23. (справа-наліво) Благодійник Том Голісано, президент Міжнародної Спеціальної Олімпіади Тім Шрайвер, президент Білл Клінтон і чотири атлети Спеціальних Олімпіад

Метою програми було перетворити медичні обстеження, що необхідні спортсменам з обмеженими інтелектуальними можливостями, з поодиноких випадків у систему. У теперішній час програма пропонує медичний огляд у семи напрямках: «Здорова стопа» (обстеження та лікування захворювань стоп), «Фан-фітнес» («FUN fitness» рекомендації з рухової активності), «Зміцнення здоров'я» («Health Promotion» програма поліпшення здоров'я і добробуту), «Здоровий слух» (програма аудіології), «MedFest» (спортивний медичний огляд), «Відкриті очі» (обстеження зору) та «Спеціальна посмішка» (програма стоматологічних обстежень). Зазвичай, заходою програми «Здорові спортсмени» плануються в межах організації змагань, що дає можливість охопити велику кількість атлетів [30].

Рекомендації лікарів орієнтують спортсменів на здоровий спосіб життя. Важливо, що під час програми «Здорові спортсмени» виявляються проблеми, які можуть потребувати додаткових спостережень. Ця програма пропонує медичні послуги та необхідну інформацію для спортсменів. Програму реалізовано в більш ніж 100 країнах світу, проведено більш ніж 1,2 мільйона безкоштовних клінічних обстежень. «Здорові спортсмени» є найбільшою у світі програмою з охорони здоров'я. Окрім регулярних медичних обстежень, програма «Здорові спортсмени» має і інший сенс. Програмою створено найбільшу у світі базу даних про стан здоров'я людей з обмеженими інтелектуальними можливостями, понад 100000 фахівців у галузі охорони здоров'я отримали досвід лікування людей із вадами інтелекту.

Психолого-педагогічне забезпечення, зважаючи на нозологічні особливості атлетів Спеціальних Олімпіад, є надзвичайно важливим для організації тренувального та змагального процесу. Психолого-педагогічне забезпечення містить такі складові:

- реалізація процедури допуску до участі в програмах Спеціальних Олімпіад;
- психолого-педагогічний супровід підготовки атлетів;
- психіатрична експертиза учасників програм Спеціальних Олімпіад.

Як відомо, для участі в програмах Спеціальних Олімпіад атлет повинен мати кваліфіковане підтвердження зниженого інтелектуального розвитку, що вимагає використання певних стандартних методик психологічного обстеження [94].

Психолого-педагогічний супровід підготовки атлетів передбачає моніторинг основних психічних функцій (властивостей) та особливостей поведінки, що включають успіх тренувальної та змагальної діяльності: сприйняття та об'єм'ягування інформації, увага, мислення, здатність до колективних взаємодій, реакція на зміни ситуації (умов тренування, завдань тренера тощо) [116].

Участь у програмах Спеціальних Олімпіад не дозволена для осіб із психічними розладами. Поєднання вад інтелектуального розвитку з розладами психіки є протипоказанням до тренувальної та змагальної діяльності. Для допуску до спортивних занять за програмами Спеціальних Олімпіад атлет повинен мати кваліфікований висновок психолога (лікаря-психіатра) про відсутність психіатричної патології.

Матеріально-технічне забезпечення. На сучасному етапі розвитку Спеціального олімпійського руху, урахувавши його масштаб, різноманітність програми змагань, суттєво зростають вимоги до їх організації, підготовки спортивних споруд, інвентарю тощо.

Матеріально-технічне забезпечення як міжнародних, так і окремих акредитованих національних програм Спеціальних Олімпіад залежить від рівня та структури їхніх прибутків і видатків та відповідно тієї їхньої частини, що використовується для організації тренувального процесу та проведення змагань.

Так, наприклад, прибуток Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад 2009 року становив понад 100 млн \$ (101,521,645) [379]. Структуру надходжень Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад представлено на рис. 3.24.

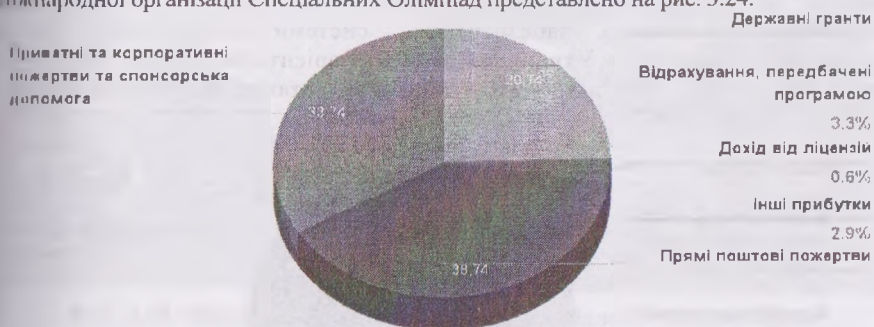

Рис. 3.24. Структура прибутків Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад (за даними 2009 року)

У цьому ж році видатки Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад склали 92,288,084 \$, з них понад 60% коштів витрачено на підтримку акредитованих програм Спеціальних Олімпіад у світі. Важливо, що близько 14% (12,403,314 \$) витрачається на організацію тренувань та змагань (рис.3.25). Слід відзначити, що в останні роки спостерігається тенденція до збільшення обсягів

витрат у цілому, у тому числі на підтримку національних програм та організацію тренувань та змагань упродовж року.

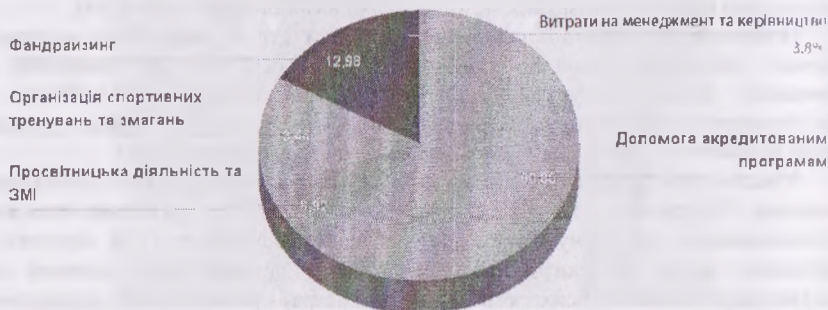

Рис. 3.25. Структура видатків Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад (за даними 2009 року)

Так, зокрема, Всеукраїнська громадська організація інвалідів «Спеціальна Олімпіада України» у період 2006–2008 рр. на 50% фінансувалася Міжнародною організацією Спеціальних Олімпіад (36%) та організацією Спеціальних Олімпіад Європа/Євразія (14%) (рис. 3.26). Загальний прибуток у цей період становив 2638010 грн. Водночас видатки національної Спеціальної Олімпіади за цей період становили 2405422 грн, з яких 10% (251216 грн) було витрачено на екіпування атлетів та 24% (582271 грн) – на організацію спортивних змагань. Таким чином, потреби матеріально-технічного забезпечення системи підготовки атлетів Спеціальних Олімпіад в Україні дорівнюють орієнтовно третині витрат цієї організації (рис. 3.27). Співрозмірні з цими витратами є витрати на персонал (26%) та транспортні витрати (18%) [273].

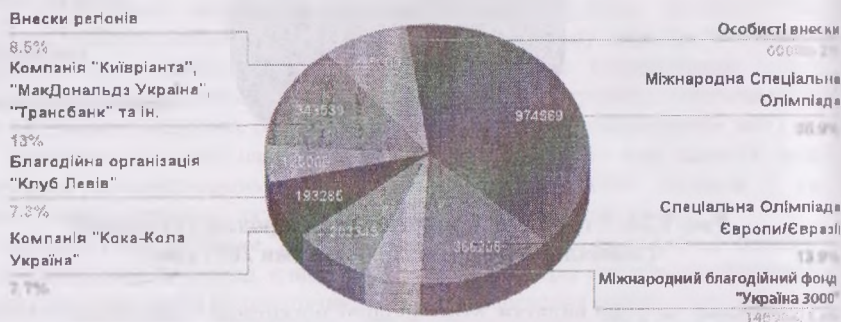

Рис. 3.26. Структура прибутків Спеціальної Олімпіади України в період 2006–2008 рр.

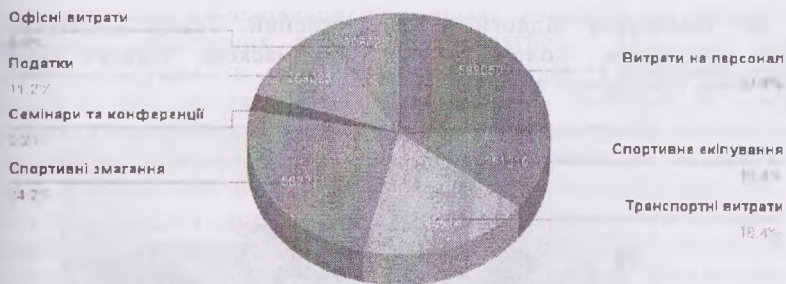

Рис. 3.27. Структура видатків Спеціальної Олімпіади України в період 2006–2008 рр.

Окрім загальних показників витрат, розглядаючи матеріально-технічне забезпечення системи підготовки програм Спеціальних Олімпіад, варто відзначити, що здебільшого тренування та змагання відбуваються з використанням стандартного обладнання, передбаченого вимогами того чи іншого виду спорту. Певні труднощі можуть виникати при доборі обладнання, інвентарю, екіпування для специфічних, нозологічно-детермінованих видів спорту чи видів змагання (рис.3.28).

Рис. 3.28. Фрагменти змагання із хокею на підлозі з демонстрацією елементів екіпування

Так, наприклад, для забезпечення занять із хокею на підлозі необхідно мати спеціальні шайби, що становлять собою круглий диск з отвором у центрі, що має відповідати таким вимогам: діаметр – 20 см; периферійний отвір – 10 см; товщина – 2,5 см; вага – 140–225 г. Ключки (за винятком ключки воротаря) виготовляється з дерева або оптоволокна та має такі параметри: довжина окружності – 7,5–10 см; довжина – 90–150 см;

край, що торкається підлоги, – заокруглений. Також необхідно мати захисне екіпування: шолом з захисною маскою, захисні рукавички, налокотники, спеціальне взуття.

Рис. 3.29. Елементи обладнання змагань із МАТР

Для проведення занять і змагань за програмою рухової активності (МАТР) також необхідно мати нестандартне обладнання: м'ячі та обручі різного діаметра, пластикові кеглі, палиці, «воротики», валики для підтримки під час діяльності, іграшки, прапорці, кошики, гімнастичні лавки, килимки, стрічки для маркування тощо (рис. 3.29).

Резюме до Розділу 3

Аналіз наукової та методичної літератури виявив відсутність системного підходу до розгляду процесу підготовки атлетів із вадами розумового розвитку. При виявленні формувального чинника системи підготовки атлетів Спеціальних Олімпіад необхідно враховувати специфіку спорту як виду діяльності та нозологічні особливості атлетів філософські засади Спеціальних Олімпіад.

Таким чином, на відміну від олімпійського спорту, виникає потреба в обґрунтуванні бінарного чинника, що визначає структуру та спрямованість

системи підготовки в Спеціальних Олімпіадах: змагання, що спрямовані на демонстрацію спортивних результатів, досягнення яких має сприяти соціальній адаптації та реабілітації спортсменів. Спортивна складова діяльності не має переважати, інакше виникають проблеми, не сумісні із філософією Спеціальних Олімпіад: зміщення пріоритетів із реабілітаційної та адаптивної спрямованості на встановлення рекордів та завоювання медалей, морально-етичні проблеми класифікації, вживання допінгів тощо. Та відсутності другої частини чинника, – який формує систему підготовки адаптаційної спрямованості, вона втрачає сенс. Для збалансованого функціонування системи підготовки в міжнародному спортивному русі Спеціальних Олімпіад передбачено «запобіжні механізми», що зберігають спрямованість діяльності на соціальну адаптацію та реабілітацію атлетів: лінійну організацію, денационалізація змагань, мультирангова результативність, відсутність матеріального заохочення.

Метою системи спортивної підготовки за програмами Спеціальних Олімпіад є забезпечення максимально можливого для конкретного атлета рівня соціальної адаптації через поліпшення фізичної, технічної, тактичної, психологічної, теоретичної підготовленості шляхом тренувальної та змагальної діяльності в обраному(них) виді(ах) спорту. Реалізація зазначеної мети можлива на різних результативних рівнях засобами окремого виду спорту й кількох, найбільш популярних видів спорту.

Система підготовки атлетів Спеціальних Олімпіад складається з двох підсистем: персоніфікованої та процесної. У персоніфікованій підсистемі традиційно виокремлюють керівний та керований компоненти. Функції керівника системи підготовки виконує тренер, який повинен забезпечити внутрішній зв'язок усіх ланок системи підготовки, здійснити добір засобів і методів тренування відповідно до індивідуальних можливостей спортсмена.

У міжнародному спортивному русі Спеціальних Олімпіад на тренера покладається низка обов'язків та завдань, визначено високі вимоги до фізичного рівня та моральних якостей, що підкреслює важливість напрацювання підходів для підвищення рівня професійної підготовленості тренерів Спеціальних Олімпіад. Обґрунтовано необхідність та здійснено інформаційне наповнення системи знань про складові системи підготовки. Керований компонент передбачає атлета, який, власне, є центральною ланкою всієї системи підготовки, та мікросоціум – найближче оточення спортсмена з задачами інтелекту.

Процесна підсистема системи підготовки спортсменів у Спеціальних Олімпіадах об'єднує змагання, тренування та відновлення, у процесі яких відбувається навчання, розвиток, виховання та соціальна адаптація атлетів. Таким чином, при структурній подібності системи підготовки атлетів Спеціальних Олімпіад із олімпійським спортом її відмінність полягає у специфічній ролі змагань, що обмежує спрямованість діяльності на досягнення надможливих результатів, залученні мікросоціуму як дієвого компонента системи та наявності процесу соціальної адаптації.

У процесній підсистемі доцільно виокремити три різновиди змагань: навчання (ознайомчі) змагання, одночасно головні з точки зору суб'єктно (особистісно) орієнтованої мети, підготовчі змагання з боку процесно-орієнтованої мети та умовно-відбіркові змагання. Також змагання в Спеціальних Олімпіадах можна розподілити на кваліфікаційні та основні, зміст яких відрізняється від традиційного сприйняття для олімпійського спорту. Кваліфікаційні змагання становлять основу процесу дивізіонування, усі інші відбуваються як основні та передбачають процедуру нагородження.

Виявлені недоліки розроблених типових тренувальних програм Спеціальних Олімпіад різних років видання, а також сучасні вимоги щодо підвищення якості тренувального процесу спеціалістів та фахового рівня тренерських кадрів спонукали до розробки та експериментальної перевірки авторських тренувальних програм пріоритетно-репрезентативних в Україні видів спорту (легкої атлетики, баскетболу та лижних перегонів). Упровадження цих програм довело їх ефективність та є підставою для широкого використання в практиці роботи з атлетами з вадами розумового розвитку.

Зважаючи на відсутність обґрунтованих рекомендацій Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад щодо мінімальної восьмитижневої тривалості тренувальної програми, ми пропонуємо розглядати обов'язкову тренувальну програму в різних видах спорту як базову для навчання та удосконалення техніки. На нашу думку, опанування технічних чи техніко-тактичних навичок не повинно припинятися із виконанням завдань восьмитижневої програми. Подальший тренувальний процес має бути спрямований на вдосконалення техніки та підвищення рівня фізичної підготовленості атлетів на основі індивідуальної модифікації типових тренувальних завдань авторської програми. Такими напрямками можуть бути: визначення вузької спеціалізації атлета; добір індивідуально доступного рівня навантажень, визначення його необхідної динаміки; поєднання окремих завдань, ускладнення умов їх виконання, збільшення вимог до техніки виконання вправ (амплітуди, точності, якості тощо); збільшення частки тактичної, психічної, спеціальної фізичної підготовки; добір найбільш доступних та адекватних психологічним, емоційним, інтелектуальним особливостям атлетів методів пояснення, демонстрації, стимулювання, заохочення, виправлення помилок тощо.

Характеристика процесної підсистеми також містить опис принципів, засобів методів, що використовуються в роботі з атлетами з вадами розумового розвитку. Окрім відомих в олімпійського спорті, у процесі спортивної підготовки атлетів Спеціальних Олімпіад використовуються специфічні засоби: пасивні вправи, вправи з допомогою (активно-пасивні), активні вправи, вправи на розслаблення, коригувальні та емоційно-мотиваційні вправи. Серед методів, що використовуються в процесі навчання техніки спортивних вправ нозологічно обґрунтованим є специфічний метод «пасивних рухів» – примусове переміщення ланок тіла атлета за еталонною схемою, а також специфічні методи передачі інформації в тренувальному процесі.

У процесі дослідження виділено основні методичні положення для роботи тренера Спеціальних Олімпіад: емоційність, повторність, лаконічність, візуалізація, індивідуалізація, безпеочність, керованість, активність, гнучкість, поступовість.

Ураховуючи нозологічні особливості спортсменів Спеціальних Олімпіад та характер можливих супутніх уражень, у тренувальному процесі переважно не

вимагають максимального напруження функціональних систем організму. У процесі відновлення саме педагогічні засоби посідають провідне місце, що не виключає застосування й інших відомих засобів відновлення працездатності, таких як психологічні та медико-біологічні. При розгляді особливостей відновлення як компонента системи підготовки атлетів Спеціальних Олімпіад нозологічно обґрунтованим є врахування вимог до харчування як засобу відновлення працездатності. Адже значна частина осіб із вадами інтелекту схильні до повноти, що позначається на їхній здатності виконувати необхідні тренувальні навантаження.

Ресабілітаційна спрямованість процесу підготовки атлетів Спеціальних Олімпіад, на якій наголошують фахівці та яка лише фрагментарно описана в науковій і методичній літературі, під час дослідження вивчалася за допомогою анкетування. Респонденти (вчителі, тренери, батьки, волонтери, керівники) оцінювали вплив занять спортом на осіб із вадами розумового розвитку за стандартизованими критеріями. Представники навколишнього оточення атлетів із вадами розумового розвитку здебільшого, констатували значне поліпшення показників фізичного розвитку, рухової сфери, побутових та комунікативних навичок, соціального досвіду, здатності до діяльності та повсякденних функцій, що є свідченням потужного позитивного впливу занять спортом на осіб із вадами інтелекту. За окремими оцінками представників різних кваліфікаційних, вікових, нозологічних підгруп виявлено залежність зростання усіх показників від спортивного стажу атлетів. Один із показників рівня здатності до спілкування – характер спілкування – виявив більшу залежність від діагнозу спортсмена, наявних інтелектуальних розладів, ніж від якості та тривалості спортивних засобів впливу.

Ефективне функціонування системи підготовки ґрунтується на оптимальному поєднанні різних рівнів її забезпечення: організаційного, психолого-педагогічного, медичного та матеріально-технічного забезпечення.

Організаційне забезпечення системи підготовки атлетів Спеціальних Олімпіад розпадається на двох рівнях: організація (структура, напрями діяльності, керівництво) національної програми Спеціальних Олімпіад та організація окремих заходів та систематичної роботи на місцях. Також організаційне забезпечення системи підготовки в Спеціальних Олімпіадах передбачає розгляд кадрового потенціалу, залучення фахівців різних галузей, рівня їх спеціальної підготовленості для здійснення усіх напрямів роботи. Діяльність міжнародних Спеціальних Олімпіад здійснюється в семи регіонах світу у Північній Америці, Європі/Євразії, Східній Азії, Африці, Азійсько-Тихоокеанському регіоні, Латинській Америці та Близький Схід і Північній Африці. У межах 7 регіонів діє 220 (станом на 01.01.2013р.) акредитованих національних програм. Іншим органом управління міжнародним спортивним рухом Спеціальних Олімпіад є Рада управління Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад, до складу якої залучені відомі та впливові представники спорту, бізнесу, політики, освіти, фахівці, які працюють з особами з вадами розумового розвитку. Організаційну діяльність цієї структури можна вважати зразковою, урахувавши наявний високий рівень розвитку програм Спеціальних Олімпіад та темпи їх розвитку у світі.

Аналіз окремих організаційних підходів акредитованих програм виявив дві організаційні моделі їх функціонування: адміністративно-ієрархічну та клубну. Поширено такі принципи ефективного організаційного забезпечення, що

використовуються різними акредитованими програмами: структурно-територіальний поділ організації; державна підтримка; залучення представників бізнесу та впливових у державі осіб; співпраця з громадськими спортивними організаціями та благодійними фондами; ефективна система управління з чітким розподілом повноважень посадовців осіб; клубна структура організації, що ґрунтується на діяльності місцевих громад та охоплює всю країну; цілеспрямована діяльність із формування волонтеріату; підтримка соціальних акцій та ініціатив з інформування громадськості та збору коштів; переважна орієнтація на програми для дітей та молоді через співпрацю зі спеціальними навчальними закладами; система заходів заохочення для усіх осіб, хто своєю діяльністю допомагає реалізовувати програми Спеціальних Олімпіад; формування позитивного іміджу держави через поширення інформації про досягнення атлетів Спеціальних Олімпіад.

Ураховуючи переважно реабілітаційну спрямованість діяльності, а також значну кількість сусідніх патологій, що мають атлети з вадами розумового розвитку надзвичайно важливе значення для ефективного функціонування системи підготовки має медичне та психолого-педагогічне забезпечення. Медичне забезпечення передбачає допуск атлетів до занять певним видом спорту; медичний контроль атлетів: медичне забезпечення змагань; реалізація програми «Здорові атлети». Психолого-педагогічне забезпечення складається з процедури допуску до участі в програмах Спеціальних Олімпіад; психолого-педагогічного супроводу підготовки атлетів; психіатричних експертизи учасників програм Спеціальних Олімпіад.

Матеріально-технічне забезпечення як міжнародних, так і окремих акредитованих програм Спеціальних Олімпіад залежить від рівня та структури їх прибутків і видатків та відповідно тієї частини з них, що використовується для організації тренувального процесу та проведення змагань. В останні роки відзначається тенденція до збільшення витрат саме на потреби системи підготовки атлетів.

РОЗДІЛ 4. ХАРАКТЕРИСТИКА КРИТЕРІЇВ ЗАЛУЧЕННЯ ОСІБ ІЗ ВАДАМИ ІНТЕЛЕКТУ ДО ПРОГРАМ СПЕЦІАЛЬНИХ ОЛІМПІАД

4.1. Еволюція психолого-педагогічних підходів визначення розумової відсталості

Як відомо, уперше увагу на дітей, які мають певні особливості, звернули французькі психіатри. На початку XIX століття використовувалися різні «терміни» для характеристики цього контингенту: «ненормальні», «відсталі», «ідіоти», «слабкі», «неврівноважені», «проблемні», «неприспособовані». Проблема спочатку розглядалася виключно в медичній площині, згодом – переросла в педагогічну. Приклади практичного здійснення власне педагогічних заходів для цієї категорії населення були відомі ще в першій чверті XIX ст.: «початкові школи для малоздатних» м. Зайтце (Німеччина) (1803). Згодом, 1841 року Сеген відкриває в Парижі першу приватну школу для розумово відсталих, 1867 року в Дрездені також була відкрита спеціальна школа для «ненормальних» дітей. Фактично в цей період починається формування системи спеціальної освіти спочатку через епізодичне створення окремих закладів освіти в Європі та на Американському континенті. Згодом, після прийняття відповідного законодавства, в багатьох країнах розпочинається масове запровадження спеціального навчання, що мало свої національні організаційні, змістовні та методичні (засадничі) особливості [114].

Окрім визначення найбільш ефективних шляхів педагогічної корекції, важливою проблемою на усіх етапах існування системи спеціального навчання в етичному і практичному (педагогічному) сенсах є проблема діагностики та виявлення інформативних критеріїв інтелектуальної норми чи недостатності. Вирішення цієї проблеми прямо пов'язане із розвитком складової частини науки психології – психодіагностики. Її джерелами була експериментальна та диференційна психологія. Однією з основних причин, що зумовили зародження психодіагностики, потрібно вважати висунуту лікарською практикою потребу в діагностиці та лікуванні розумово відсталих і душевнохворих людей. Роботи французьких лікарів Ж. Е. Д. Ескіроля і Е. Сегена, які займалися проблемами розумової відсталості дітей, зробили певний внесок у розробку методів, які допомагали визначити розумову відсталість [1, 18]. Розвиток психодіагностики пов'язаний із пошуком відповідних тестових методик. Першим дослідником, який використав в експериментальній психології поняття «інтелектуальний тест», був Дж. Кеттелл [1]. Цей термін після статті Дж. Кеттелла «Інтелектуальні тести і виміри», опублікованої 1890 року в журналі «Mind» («Думка»), набув значної популярності. У своїй статті Дж. Кеттелл писав про те, що застосування серії тестів до великої кількості індивідів дозволить встановити закономірності психічних процесів і тим самим перетворить психологію в точну науку. Також він висловив думку про те, що наукова і практична цінність тестів зростає, якщо умови їх проведення будуть одноманітними. Так уперше була проголошена необхідність стандартизації тестів для того, щоб стало можливим порівняння їхніх результатів, отриманих різними дослідниками на різних вибірках.

Новий крок у розвитку методу тестів здійснив французький лікар і психолог А. Біне (1857–1911), автор найпопулярнішої на початку ХХ ст. серії інтелектуальних тестів. До А. Біне тестувалися, як правило, відмінності в сенсомоторних якостях. Але практика вимагала інформації про вищі психічні функції, що позначаються, зазвичай, термінами «розум», «інтелект». Саме ці функції забезпечують придбання знань і успішне виконання складної пристосувальної діяльності. Причиною, з якої А. Біне разом із Т. Сімоном розпочав розробку першого в історії психодіагностики інтелектуального тесту, став практичний запит – потреба створити методику, за допомогою якої можна було відокремити дітей, здатних до навчання, від тих, які мають вроджені дефекти і не здатні вчитися у звичайній школі. Перша серія тестів – Шкала Біне-Сімона (*Binet-Simon Intelligence Development Echelle*) – з'явилася 1905 року. Відтак вона кілька разів переглядалася авторами, які прагнули вилучити з неї завдання, що вимагають спеціального навчання [16].

Показником інтелекту в шкалах Біне був розумовий вік, який мав розходитися з хронологічним. Розумовий вік визначався за рівнем тих завдань, які могла вирішити дитина. Якщо, наприклад, трирічна дитина вирішує ці завдання для чотирирічних дітей, то розумовий вік цієї 3-річної дитини визнавався рівним 4 рокам. Розбіжність розумового і хронологічного віку вважалася показником або розумової відсталості (якщо розумовий вік нижчий від хронологічного), або обдарованості (якщо розумовий вік вищий від хронологічного).

Друга редакція шкали Біне послужила основою роботи з перевірки і стандартизації, проведеної в Стенфордському університеті (США). Першим варіант адаптованої тестової шкали Біне був запропонований 1916 року. Оскільки він суттєво відрізнявся від основного, був названий Шкалою інтелекту Стенфорд-Біне (*Stanford - Binet Intelligence Scale*). Основних нововведень порівнянню з тестами Біне було два, а саме:

- 1) уведення показника за тестом коефіцієнта інтелектуальності (*Intelligence Quotient - IQ*), що виводиться з відношення розумового і хронологічного віку;
- 2) застосування критеріїв тестування, для чого вводилося поняття статистичної норми.

Шкала Стенфорд-Біне розрахована на дітей віком від 2,5 до 18 років. Вона складалася із завдань різної складності, згрупованих за віковими критеріями. Для кожного віку найбільш типовий середній показник виконання дорівнював 100, а статистична міра розсіювання, відхилення індивідуальних значень від цього середнього (σ) дорівнювала 16. Усі індивідуальні показники за тестом, що потрапляли в інтервал $x \pm \sigma$, тобто обмежені числами 84 і 116, вважалися нормальними, відповідними віковій нормі. Якщо тестовий показник був вищий за тестову норму (понад 116), дитина вважалася обдарованою, а якщо нижчий від 84, то розумово відсталою. Шкала Стенфорд-Біне отримала популярність у всьому світі. Вона мала кілька редакцій (1937, 1960, 1972, 1986). В останній редакції вона застосовується і в теперішній час. Показник IQ за шкалою Стенфорд-Біне використовується як синонім інтелекту, нові інтелектуальні тести стали перевірятися шляхом порівняння з результатами шкали Стенфорд-Біне.

Таким чином, психодіагностика як прикладна наука не могла залишитися осторонь проблем інтелекту й розумового розвитку. Більше того, прийнято, що саме виникнення наукової психодіагностики (1890) визначається часом появи в науковій літературі поняття «інтелектуальний тест» як засобу, який призначений для вимірювання інтелекту.

Поняття «інтелект» (англ. – intelligence) як об'єкт наукового дослідження ввів в психологію англійський антрополог Ф. Гальтон наприкінці XIX ст. Згідно з Гальтоном, увесь спектр інтелектуальних здібностей спадково детермінований, а роль у виникненні індивідуальних відмінностей інтелекту навчання, виховання, інших зовнішніх умов розвитку заперечувалася або визнавалася несуттєвою. Авторі перших тестів інтелекту А. Біне, Дж. Кеттелл, Л. Термен та інші вважали, що вони вимірюють здатність, незалежну від умов розвитку. Упродовж XX ст. було перевірено та проаналізовано такі підходи до розуміння сутності інтелекту:

- здатність навчатися (А. Біне, Ч. Спірмена, С. Колвін, Г. Вудроу);
- здатність оперувати абстракціями (Л. Термен, Е. Торндайк,

Дж. Петерсон);

- здатність адаптуватися до нових умов (В. Штерн, Л. Терстоун, Ед. Клапаред, Ж. Піаже) [1].

Розуміння інтелекту як здатності до навчання розділяли й деякі відомі психологи початку XX ст. Слід зазначити, що в основі перших спроб створити спеціальні навчальні класи чи школи для розумово відсталих дітей (Франція, Німеччина – початок XIX ст.), лежало саме таке розуміння. Так, у ранніх дослідженнях А. Біне і Ч. Спірмена фактично ототожнювалися інтелект і здатність до навчання. В. Хенмон вважав, що інтелект вимірюється здатністю до оволодіння знаннями і тими знаннями, якими володіє людина. В. Діаборн називав інтелектом здатність навчатися або здобувати досвід, а кращим тестом на інтелект – «вимір реального прогресу в навчанні» [1].

Сучасні уявлення з цієї проблеми полягають у тому, що навчання становить собою складну діяльність і його успішність залежить від багатьох факторів, а не тільки від рівня інтелекту. Серед цих факторів – якості самого учня (мотивація, риси характеру тощо), зовнішні щодо учня обставини (тип навчального закладу, методи викладання та ін.) Тому не варто ототожнювати успішність навчання з інтелектом. Інше відоме розуміння інтелекту як здатності оперувати абстрактними відносинами і символами поділяли Л. Термен, один з авторів шкали Стенфорд-Біне, Дж. Петерсон та інші відомі психологи початку XX ст. [161]. Так, Р. Торндайк уявляв, що інтелект залежить від абстрактного мислення і виявляється в умінні використовувати абстрактні ознаки при вирішенні проблем [116]. Упродовж довгого часу досить поширеним було розуміння інтелекту як здатності адаптуватися до нових умов. В. Штерн визначив його як здатність використовувати способи мислення стосовно мети і пристосовувати їх до нових відповідей [18].

У більш пізніх дослідженнях, що розглядають психічну діяльність із точки зору її інформаційного характеру, знову підкреслюється адаптивна функція

інтелекту. Його визначають як «спільну стратегію процесу отримання інформації» [94], «здатність до використання різних видів інформації» [111].

Незважаючи на бурхливий розвиток методик визначення інтелекту, до кінця 1930-х рр. не існувало добре стандартизованого індивідуального теста для його оцінювання в дорослих. Незадоволення рівнем стандартизації та структурою шкали Стенфорд–Біне дало поштовх для створення 1939 року нової шкали Векслера–Беллвю – Wechsler-Bellevue Adult Intelligence Scales (WAII). Ураховуючи критику на адресу теста Стенфорд–Біне, Векслер розробляв свою шкалу як бальну, також було усунуто недолік щодо виключно вербальної спрямованості та додано невербальні завдання. При стандартизації використано достатньо велику вибірку (1700 осіб) та її рівномірну репрезентативність за соціальними, професійними, статевими, освітніми та іншими критеріями. Остаточна версія була запропонована для використання у віковому діапазоні від 10 до 60 років. Після двох редакцій (1949 р.) уневоджується Шкала інтелекту дорослих Векслера (Wechsler Adult Intelligence Scale, WAIS) для осіб від 16 до 64 років. WAIS було переглянуто 1981 року та названо WAIS-R. Нині використовується 3 варіанти теста Д.Векслера:

- тест WAIS (Wechsler Adult Intelligence Scale), призначений для тестування дорослих (від 16 до 64 років);
- тест WISC (Wechsler Intelligence Scale for Children) – для тестування дітей та підлітків (від 6,5 до 16,5 року);
- тест WPPSI (Wechsler Preschool and Primary Scale of Intelligence) для дітей від 4 до 6,5 років.

Показники IQ, що отримано в результаті тестування за шкалою Векслера класифікуються таким чином:

- > 130 балів та вище – дуже високий IQ – у 2,2% населення;
- > 120–129 балів – високий IQ – у 6,7% населення;
- > 110–119 балів – хороша норма – у 16,1% населення;
- > 90–109 балів – середній IQ – у 50% населення;
- > 80–89 балів – погана норма – у 16,1% населення;
- > 70–79 балів – прикордонна зона – у 6,7% населення;
- > 69 балів та нижче – розумовий дефект – у 2,2% населення.

Інтерес до питань психологічної діагностики інтелектуального розвитку в радянській психолого-педагогічній практиці різко зріс у 60–70-ті рр. XX ст. Одним зі шляхів реалізації в цій роботі полягав у запозиченні закордонних інтелектуальних тестів, які відповідають усім психометричним вимогам. Векслерівські шкали вимірювання інтелекту отримали досить широке використання. Методика для дорослих була перекладена й адаптована в Ленінградському психоневрологічному інституті ім. В. М. Бехтерева і неодноразово використовувалася з дослідницькою метою [114]. Разом з тим відсутність стандартизації, а також перевірок на надійність і валідність виконаних на російськомовних вибірках, роблять неможливим її коректне застосування з практичною метою. Шкала для дітей була адаптована і стандартизована на російськомовних вибірках [1] та широко застосовувалася в

практичний шкільної психології. Проте, слід визнати, що в теперішній час цей варіант методики застарів і на практиці використовуватися не може.

Недосконалість підходу до інтелектуальної діагностики, заснованого на перекладі й адаптації іноземних тестів, полягає в неможливості усунути вплив на їх результати чинника культури. Будь-які діагностичні методики, і тести інтелекту в тому числі, виявляють ступінь належності досліджуваної особи тій культурі, яка представлена в тесті. Навіть переклад і адаптація не змінюють того, що він є «чужим» інструментом, створеним для інших соціально-культурних груп і відповідно до характерних для останніх вимог до розумового розвитку їх представників.

Слід зазначити, що в радянській психодіагностиці активно розвився напрямок вивчення та оцінювання розумового розвитку. Розумовий розвиток як динамічна система залежить від засвоєння суспільного досвіду та від дозрівання органічної основи (мозку й нервової системи, передусім), що створює, з одного боку, необхідні передумови розвитку, а з другого боку, змінюється під впливом змінення діяльності [112]. Розумовий розвиток протікає неоднаково, залежно від умов життя й виховання дитини. При стихійному, неорганізованому процесі розвитку його рівень знижений, має на собі відбиток неповноцінного функціонування психічних процесів. Тому досить актуальною для психолога, який працює в системі освіти, є діагностика рівня розумового розвитку кожної дитини. Серед показників розумового розвитку найчастіше відзначаються такі:

- особливості психічних процесів (переважно мислення й пам'яті);
- характеристики навчальної діяльності;
- показники творчого мислення.

Жоден із них не є вичерпним, повністю не відображає особливості когнітивної сфери індивідів на окремих етапах розвитку. Як зазначав Л.С. Виготський [81, 82], важко сподіватися на існування рівних одиниць для вимірювання всіх ступенів у розвитку інтелекту, кожен якісно новий рівень вимагає свого особливого підходу. У роботах Л.С. Виготського детально розглядається проблема відповідності дозрівання та навчання в розвитку вищих психічних функцій дитини. Він сформулював важливий принцип, відповідно до якого збереження та своєчасне дозрівання структур мозку є необхідною, але недостатньою умовою розвитку вищих психічних функцій. Головним джерелом цього розвитку є змінне соціальне середовище – соціальна ситуація розвитку – «зовнірдне, специфічне для цього віку, виключне, єдине та неповторне відношення між дитиною та дійсністю, що її оточує, передусім, соціальною». Саме це відношення визначатиме хід розвитку психіки дитини в певному віці.

Сформоване в радянській фундаментальній психодіагностиці розуміння розумового розвитку відображає уявлення низки провідних психологів (А.Н. Леонтьєва, Н.С. Лейтеса, К.М. Гуревича та ін) [1]. Він розглядається як функція накопиченого фонду знань, а також розумових операцій, які відзначають придбання та використання цих знань. По суті, така характеристика відображає форми, способи і зміст мислення людини. Саме це і діагностують тести інтелекту.

Таким чином, вирішення проблеми залучення особи з вадами інтелекту до спортивних програм Спеціальних Олімпіад через встановлення конкретних критеріїв допуску пов'язане насамперед з ефективністю наявних способів визначення рівня інтелекту та класифікації його норми й відхилення. Важливо підкреслити, що у в фундаментальних літературних джерелах з цієї проблеми і спеціалізованій літературі за проблемою спортивного руху Спеціальних Олімпіад трапляються як варіанти назв цієї патології так і варіанти її трактування.

З появою визначення, що запропоновано найбільш авторитетною Американською психологічною асоціацією, за відхиленням було закріплено стійку назву «розумова відсталість» [349, 361]. Змістовно розумова відсталість трактувалася як загальний інтелектуальний розвиток значно нижчого за середній рівня в поєднанні з дефіцитом адаптаційної поведінки, які виявляються впродовж розвитку організму. Нині це визначення не отримало радикальних змін, хоч суттєво уточнювалося різними об'єднаннями фахівців із психології. Так, наприклад, Американська психіатрична асоціація (American Psychiatric Association (APA) діагностує вади інтелекту з використанням єдності трьох критеріїв (2013):

1. Дефіцит функцій інтелекту. Йдеться про такі розумові здібності: судження, вирішення проблем, планування, абстрактне мислення, прийняття рішень, здатність до навчання в школі за допомогою традиційних методів, здатність навчатися на власному досвіді, шляхом спроб та помилок. Ці розумові здібності визначаються за допомогою IQ-тестів. Як вже зазначалося, оцінка на два стандартних відхилення нижча від середньої свідчить про наявність когнітивних відхилень. Тобто 97,5% людей того самого віку та культурного рівня отримали б вищий бал. Тести, що використовуються для виміру IQ, мають бути стандартизовані в культурному аспекті. Про розумову відсталість, як правило, свідчить бал IQ 70 чи нижче.

2. Дефіцит чи порушення адаптивних навичок (функцій). Ці навички дозволяють людині бути незалежною та відповідальною. Обмеження цих навичок ускладнює досягнення відповідних до віку стандартів поведінки. Без цих навичок особа потребує сторонньої допомоги в школі, на роботі чи в самостійному житті. Для цього також існують стандартизовані методики. Перелік цих навичок містить:

- комунікації. Здатність до передачі інформації за допомогою слів або дій, здатність розуміти інших та виразити себе чи свої бажання;

- соціальні навички. Здатність ефективно взаємодіяти з іншими людьми, розуміти та виконувати соціальні правила, звичаї, стандарти суспільної поведінки;

- особиста незалежність удома. Здатність дбати про себе (навички гігієни харчування, одягання, прибирання, прання тощо), здатність безпечно виконання повсякденних завдань без стороннього керівництва (користування громадським транспортом, купівля необхідних товарів у магазинах тощо);

- функціонування в школі чи на роботі. Здатність відповідати соціальним стандартам на роботі чи в школі, здатність здобувати нові знання, навички здібності.

3. Ці обмеження мають бути виявлені впродовж періоду розвитку. Це означає, що проблеми з функціями інтелекту чи адаптації були очевидні в дитинстві чи підлітковому віці. Якщо ці проблеми розпочалися після цього періоду розвитку, правильний діагноз був би нейро-когнітивні розлади (наприклад, унаслідок черепно-мозкової травми чи автомобільної аварії).

Американську асоціацію з інтелектуальної неповносправності та вад розвитку (American Association on Intellectual and Developmental Disabilities (AAIDD) (рис. 4.1) заснував 1876 року Едуард Серен. Це найстарша у світі міждисциплінарна, професійна організація, що створена для вивчення проблем розумового розвитку. AAIDD вдосконалює та модифікує діагностичні критерії з 1971 року. Критерії оновлюються на основі нових досліджень та змін у клінічній практиці. Визначення, що пропонуються AAIDD та APA, дуже схожі. Три основні критерії зберігаються, хоча дещо змінено пояснення.

Рис. 4.1. Логотип Американської асоціації з інтелектуальної неповносправності та вад розвитку

Таким чином, AAIDD визначає розумову відсталість за такими критеріями:

1. Обмеження розумових здібностей. Одним із критеріїв виміру інтелектуальних функцій є IQ-тест. Як правило, оцінка IQ-теста близько 70 чи 75 балів вказує на обмеження інтелектуальних функцій. Такі оцінки демонструє близько 2,5% населення. Тести, що використовуються для виміру IQ, мають бути стандартизовані в культурному аспекті.

2. Обмеження в адаптаційній поведінці (адаптивні функції за APA). Адаптивна поведінка також визначається стандартними тестами. Оцінюються три типи навичок:

- концептуальні навички: мова та грамотність; математичні операції; розуміння часу та кількісних параметрів;
- соціальні навички: міжособистісне спілкування, соціальна відповідальність та самооцінка, довіра; рішення соціальних проблем, а також здатність дотримуватися правил та підкорятися законам. Прояв дефіциту адаптаційної поведінки, а саме соціальних навичок, наївність, що спричиняє невтімацію через відсутність настороженості;
- практичні навички: навички повсякденної діяльності, навички особистої гігієни, професійні навички, користування транспортом, використання грошей, користування послугами охорони здоров'я, розуміння безпеки, навички користування телефоном тощо.

Остаточний висновок про дефіцит адаптаційної поведінки робиться на підставі суттєвих відхилень в одній із трьох груп навичок або помірних відхилень в усіх трьох групах.

3. Зазначені ознаки інвалідності встановлено у віці до 18 років [140].

Разом з тим слід зазначити, що за допомогою стандартних методів визначення IQ та адаптаційної поведінки не завжди можна відрізнити певний ступінь розумової відсталості від соціально-педагогічної занедбаності чи порушень інтелектуального розвитку, що формуються у зв'язку з впливом невстановленими дефектами [20]. Відставання від вікових норм у сформованості пізнавальних функцій, соціально-комунікативних навичок, довільної поведінки, обізнаності з навколишнім світом є ознаками затримки психічного розвитку дитини. Затримку психічного розвитку слід розглядати як тимчасовий стан [141]. Сензитивний вік для її корекції – дошкільний і молодший шкільний. Пізніше, підлітковому віці, якщо не настала компенсація під впливом корекційної педагогічної роботи з дитиною, стабілізується стан певної інтелектуальної недостатності, який за ступенем вираженості буває проміжним між низькою нормою і легкою розумовою відсталістю. Навіть у випадках недостатньої компенсації затримка психічного розвитку суттєво відрізняється від розумової відсталості.

Для затримки психічного розвитку характерні порушення (до того нерівномірні), які виявляються у зниженні психічної витривалості, працездатності і пізнавальної активності, в емоційно-вольових розладах, нестійкості уваги та в недоліках пам'яті, сенсомоторної координації, у той час здатність мислити (інтегративна функція мозку) достатньо збережена. Зрозуміти, що порушення усіх таких функцій створює негативні передумови для розвитку мислення, проте своєчасне корекційне втручання дає відчутні позитивні наслідки; пізнавальна діяльність дитини вирівнюється й наближається до норми. У розумово відсталих дітей недостатня саме інтегративна функція мозку, що виявляється в недорозвиненості логічного мислення. Ці суттєві відмінності пізнавальної діяльності дітей із затримкою психічного розвитку і розумово відсталих зумовлюють у них і різні можливості соціальної адаптації. Якщо перших за сприятливих педагогічних умов вони досить високі, то у других залишаються обмеженими.

Причини затримки психічного розвитку можуть мати біологічну та соціальну природу, визначати вираженість порушень та детермінувати стратегію корекції. Причиною затримки психічного розвитку може бути генетично зумовлене уповільнене дозрівання різних систем організму, зокрема й нервової системи. Набагато частіше сьогодні трапляється затримка психічного розвитку дітей, яка зумовлена різними тілесними захворюваннями, особливо такими, що починаються в ранньому віці і, набуваючи хронічності, надовго позбавляють дитину життєрадісності й активності. Центральна нервова система в таких випадках безпосередньо не уражується хворобою, але страждає від загального виснаження дитячого організму. Хвороба знижує психічний тонус дитини, а тому виникають несприятливі умови і для розвитку її психічних функцій. Зрозуміти, що найпершою умовою подолання такої форми затримки психічного розвитку

пінни є лікування її хвороб. Проте цього буває замало і потрібна ще й систематична педагогічна робота (але без перевантажень), щоб заповнити прогалини загального психічного розвитку. Найскладнішою є так звана церебрально-органічна форма затримки психічного розвитку, що пов'язана з невротичними ураженням мозку. Прояви її стійкіші та яскравіше виражені. Щоб їх виправити чи пом'якшити, потрібні систематичні й тривалі лікарські та педагогічні заходи. Затримку психічного розвитку зумовлюють різні запальні захворювання центральної нервової системи впродовж перших років життя, а також травми головного мозку. Ознаки затримки психофізичного розвитку, пов'язані з ураженням мозку, у багатьох дітей виявляються уже в ранньому дитинстві: затриманим початком ходіння, незграбністю в рухах, затримкою в розвитку мовлення, зниженою пізнавальною активністю. Залежно від того, які функціональні системи мозку зазнали ураження, можна спостерігати окремі особливі виражені порушення пізнавальної діяльності. У деяких дітей найбільш вираженими є недоліки розвитку мовлення, читання, в інших – лічби, просторової орієнтації, довільної регуляції поведінки. Крім розглянутих біологічних факторів, затримку психічного розвитку можуть зумовити ще й так звані соціогенні або психогенні чинники. Сама назва говорить про те, що тут негативний вплив на розвиток дитини мають умови соціального оточення (умови проживання, організації розвитку, виховування (харчування), спілкування тощо). Причиною затримки психічного розвитку дитини можуть стати умови її проживання в неблагонадійній сім'ї: алкоголізм батьків, їхня неувважність, жорстокість [79, 94, 116].

Характерні прояви затримки психічного розвитку:

- знижена працездатність, насамперед розумова, властива більшою чи меншою мірою всім дітям із затримкою психічного розвитку. Безпосередньою причиною зниженої працездатності є надмірна виснаженість нервових процесів, їхня інертність, нерівноваженість. Показником зниженої працездатності є швидка стомлюваність під впливом фізичних, а ще більше – психічних навантажень. У молодшому шкільному віці в дітей із затримкою психічного розвитку втома настає після 15–20 хвилин продуктивної праці;
- діти із затримкою психічного розвитку відрізняються зниженою пізнавальною активністю. Діти із затримкою психічного розвитку недовпитливі. Вони або мало звертаються до дорослих, або запитують про щось поверхневе, що не стосується суттєвих відношень між речами;
- низький рівень загального розвитку, що виявляється не тільки в обмежених знаннях, а й у здатності оперувати ними, що залежить від сформованості пізнавальних процесів: сприймання, пам'яті, мислення, мовлення. Ці пізнавальні процеси і є інструментом пізнання, що удосконалюються під час накопичення досвіду, різноманітних уявлень про дійсність. Наявність недоліків у функціонуванні нервової системи дітей призводить до виникнення труднощів щодо розвитку психічних процесів і, як наслідок, ускладнень в отриманні різноманітних знань та уявлень;

- загальна незрілість психіки, особливо емоційно-вольової сфери, що надає всій поведінці дітей із затримкою психічного розвитку надмірну інфантильність: невміння стримуватися, змушувати себе дотримуватися правил чи виконувати завдання, що не викликають безпосереднього інтересу, але є потрібними [225, 241, 294].

Отже, з наведених ознак затримки психічного розвитку зрозуміло, що принципово відмінністю від інтелектуальної інвалідності є можливість повної чи часткової корекції та компенсації патологічного стану за умови раннього та ефективного втручання [151, 318]. Разом з тим слід підкреслити, що зовнішні прояви цих двох патологій є дуже схожими, що спричиняє низку діагностичних проблем. Саме відсутність можливості коректного визначення нозологічного статусу змусила Міжнародну організацію Спеціальних Олімпіад переважно відходити від кількісної оцінки рівня розумового розвитку (інтелекту, адаптаційної поведінки) за допомогою стандартних методик психодіагностики, а використовувати інші критерії допуску, що внесені до Загальних правил (на відміну від організації INAS).

Так, у Розділі 6.01 «Право на участь у Спеціальних Олімпіадах» Офіційних загальних правил редакції 1997, 2003 та 2006 рр. практично збігаються вимоги щодо визначення права участі в Спеціальних Олімпіадах. Відмінності мають термінологічний, а не змістовний характер. У Правилах зазначається, що кожна людина з інтелектуальною інвалідністю, якій виповнилося вісім років, має право на участь. Обмеження стосується лише мінімального віку, максимального обмеження у віці для участі в програмі. Спеціальних Олімпіад немає. Акредитована програма може дозволити дітям із шести років участь у відповідній до віку спеціальній підготовці та програмами Спеціальних Олімпіад чи в культурних чи соціальних заходах, що пропонуються програмами. Діти можуть отримувати сертифікати участі в різноманітних навчальних, конкурсних та інших заходах, але жодна дитина (до досягнення 8-річного віку) не може брати участь у спортивних змаганнях. Слід зауважити, що Поправками 2012 року до Офіційних правил Спеціальних Олімпіад уточнюються вікові критерії допуску, а саме зазначається, що «Програма «Молоді атлети» знайомить дітей віком від 2 до 7 років зі світом спорту з метою підготовки їх до спортивних тренувань та змагань. Спеціальних Олімпіад, коли вони досягнуть необхідного віку...» [356].

Важливим є положення Офіційних загальних правил щодо рівня інвалідності (Розділ 6.01 (с): участь у тренуваннях і змаганнях за програмами Спеціальних Олімпіад відкрита для всіх осіб з обмеженими інтелектуальними можливостями, які за віком відповідають вимогам цієї статті, незалежно від рівня та ступеня інвалідності, якщо ці особи мають і інші ментальні й фізичні вади та зареєстровані як учасники Спеціальних Олімпіад відповідно до вимог Загальних правил. У Поправках до Офіційних загальних правил (2012) взагалі знято поняття «рівень інвалідності», тобто закріплюється підхід, що реально застосовується в програмах Спеціальних Олімпіад при визначенні права участі – наявність інтелектуальних розладів, а не їх ступінь [356].

Визначення права участі особи з інтелектуальною інвалідністю відбувається за такими вимогами:

1. Особа вважається такою, яка має інтелектуальну інвалідність, якщо це підтверджено професійним об'єднанням, відповідною організацією згідно з певними, визнаними у країні вимогами.

2. Особа має когнітивні затримки, що визначені стандартизованими методиками, які визнані професійним об'єднанням у країні тієї чи іншої Акредитованої програми.

3. Особа має супутні ураження, що означає наявність функціональних обмежень як у навчанні, так і в адаптивних навичках (професійній діяльності, під час відпочинку, у самообслуговуванні тощо). Разом з тим особи, чий функціональні обмеження ґрунтуються окремо на фізичних чи сенсорних, чи емоційних, чи поведінкових вадах, не мають права на участь у Спеціальних Олімпіадах як атлети, але можуть бути залучені як волонтери.

Для участі в програмах Спеціальних Олімпіад, згідно з вимогами Загальних правил, особа має пройти стандартну процедуру реєстрації, мати медичний дозвіл та дозвіл батьків чи осіб, котрі їх замінюють. При поданні необхідних реєстраційних форм Акредитовані Програми зобов'язані гарантувати, що всі заявки та матеріали реєстрації, включаючи медичні висновки та сертифікати, передбачені Розділом 6.02 Загальних правил заповнено правильно. Батьки або опікуни, перш ніж дозволити спортсменові брати участь у будь-якій програмі підготовки до змагань Спеціальних Олімпіад, мають бути проінформовані про особливості її змісту та можливі ризики.

Важливо, що в Розділі 6.01 (е) підтверджено необхідність гнучкого підходу стосовно рішень окремих Акредитованих програм про право участі кожного атлета. Програма може просити обмеженого дозволу на участь атлетів, якщо вважає, що для цього є виняткові обставини. Остаточну відповідь щодо прийняття чи відхилення письмового прохання Акредитованої програми надає Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад [356]. Це положення викликано наявністю певних національних відмінностей у підходах до визначення інтелектуальної інвалідності та статусу цих осіб у суспільстві, застереженнями щодо використання стандартних діагностичних IQ-методик (наприклад, методики Векслера в неангломовних країнах).

Уніфікація підходів щодо виявлення та характеристики інтелектуальних недієв потребує використання загальносвітових стандартів, як то Міжнародна класифікація хвороб (МКХ-10), що була схвалена на 43-й сесії Всесвітньої асамблеї охорони здоров'я в травні 1990 року та використовується країнами-членами ВООЗ з 1994 року (перегляд 10-ї версії МКХ планується 2015 року). Міжнародна класифікація хвороб є стандартним оцінним інструментом у галузі управління охороною здоров'я та аналізу загального стану здоров'я населення, використовується для моніторинга захворюваності та інших проблем, що пов'язані зі здоров'ям [295, 363].

Згідно з цією класифікацією, «розумова відсталість» (шифр F70-F79) належить до V класу хвороб – «психічні розлади та розлади поведінки». Розумова відсталість трактується як стан затриманого або неповного розвитку

психіки, що характеризується порушенням тих здібностей, які виявляються в період дозрівання (розвитку) і забезпечують загальний рівень інтелектуальності, тобто когнітивних, мовленнєвих, моторних та соціальних здібностей. Слід підкреслити, що саме визначення МКХ є найбільш повним та коректним, на відміну від інших, що пропонуються в спеціальній літературі, та ґрунтуються у трактуванні розумової відсталості не на її характерні ознаки, що підлягають виявленню, врахуванню та корекції, а на етіологію [316]. Для класифікації інтелект не є єдиною характеристикою, він оцінюється на основі великої кількості різноманітних навичок. Разом з тим рівень цих навичок може мати суттєві відмінності, що ускладнює діагностику осіб із розумовою відсталістю. Визначення інтелектуального рівня має базуватися на усій доступній інформації, включаючи клінічні дані, адаптаційну поведінку (з урахуванням культуральних особливостей), продуктивність за психометричними тестами.

Для достовірного діагнозу необхідно встановити знижений рівень інтелектуального функціонування, що призводить до недостатньої здібності адаптуватися до повсякденних потреб нормального соціального оточення. Супутні психічні чи соматичні розлади мають великий вплив на клінічну картину та використання наявних навичок. Тому визначена діагностична категорія має ґрунтуватися на загальному оцінюванні здібностей, а не окремому різновиду навичок. Класифікаційні категорії є довільним розподілом та не можуть визначатися з абсолютною точністю. Тести рекомендовано обирати індивідуально, беручи до уваги специфічні несприятливі умови, в яких знаходиться особа, як то порушення мови, слуху, соматичні чинники. Тести мають бути стандартизовані з урахуванням місцевих особливостей, використовувати інформацію від представників найближчого оточення.

F70 Розумова відсталість легкого ступеня або слабо виражена розумова субнормальність. Орієнтовний IQ становить 50–69 (у зрілому віці розумовий розвиток відповідає розвитку у віці 9–12 років). Можливі деякі труднощі навчання в школі. Дорослі люди з легкою розумовою відсталістю спроможні працювати, підтримувати нормальні соціальні відносини та приносити користь суспільству. Клас поділяється на підкласи:

- F70.0 – з вказанням на відсутність чи слабо виражене порушення поведінки;
- F70.1 – значне порушення поведінки, що потребує догляду та лікування;
- F70.8 – інші порушення поведінки;
- F70.9 – без ознак порушення поведінки.

Характеристика класу містить такі загальні ознаки: затримка у набутті мовних навичок. Більшість осіб із легкою розумовою відсталістю опановують здатність використовувати мову, підтримувати бесіду. Більшість осіб також досягають повної незалежності у сфері догляду за собою (споживання їжі, особиста гігієна, одягання) та в практичних домашніх навичках, хоча спостерігається відставання в їх формуванні. Основні труднощі спостерігаються у сфері шкільної успішності, особливо при оволодінні читанням та письмом.

Також корисним є навчання, що спрямовано на оволодіння компенсаторними навичками. При працевлаштуванні важливо обирати види діяльності, що не вимагають абстрактного мислення, а полягають у практичній діяльності, включаючи напівкваліфіковану ручну працю. У соціальних умовах легка розумова відсталість не є проблемою, якщо не пов'язана із емоційною та соціальною незрілістю. Її наслідки можуть виявлятися в обмеженні соціальних ролей, наприклад, неспроможність виконувати вимоги, що пов'язані з сімейним життям, вихованням дітей, ускладнення в адаптації до культурних традицій і норм.

У цілому, в осіб із легким ступенем розумової відсталості, поведінкові, емоційні та соціальні порушення та необхідність у корекції, що при цьому виникає, значно більше нагадують проблеми, що є в осіб із нормальним рівнем інтелекту.

F71 Розумова відсталість помірна або розумова субнормальність середньої важкості. Орієнтовний IQ коливається від 35 до 49 (у зрілому віці розумовий розвиток відповідає розвитку у віці 6–9 років). Імовірним може бути помітне відставання в розвитку з дитинства, але більшість дітей може навчатися та досягнути певної незалежності в самообслуговуванні, набути адекватних комунікативних та навчальних навичок. Дорослі потребуватимуть різного роду підтримки в побуті та на роботі. Клас поділяється на підкласи:

- F71.0 – з вказанням на відсутність чи слабко виражене порушення поведінки;
- F71.1– значне порушення поведінки, що потребує догляду та лікування;
- F71.8 – інші порушення поведінки;
- F71.9 – без ознак порушення поведінки.

В осіб цієї категорії повільно розвиваються розуміння й використання мови, остаточний розвиток цієї сфери є обмежений. Відстає і розвиток навичок самообслуговування та моторики, деякі особи потребують нагляду впродовж усього життя. Обмежені шкільні досягнення, але частина осіб опановує основні навички, необхідні для читання, письма та лічби. Освітні програми, що побудовані на повільному характері навчання та невеликому його обсязі, можуть сприяти розвиткові обмеженого потенціалу та набуттю деяких базових навичок. У дорослому віці особи з помірною розумовою відсталістю, зазвичай, здатні до простої практичної праці при ретельній побудові завдань та забезпеченні кваліфікованого нагляду. Зовсім незалежне проживання трапляється дуже рідко. Водночас такі особи є досить мобільні та фізично активні, виявляють ознаки соціального розвитку, здатні до встановлення контактів, спілкування з іншими людьми та участі в елементарних соціальних заняттях.

Для цієї категорії характерні розходження в профілях тестування здібностей. Наприклад, високі показники в тестах на оцінку зорово-просторових навичок та низькі в тестах, що залежать від розвитку мови або значна незграбність поєднується з радістю від соціальної взаємодії та звичайної бесіди. Можуть виявлятися суттєві відмінності в розвитку мови: від мовного запасу, що

достатній для повідомлення про свої основні потреби, до нездатності оволодіти використанням мови.

F72 Розумова відсталість тяжка або різко виражена розумова субнормальність. Орієнтовний IQ коливається від 20 до 34 (у зрілому віці розумовий розвиток відповідає розвитку у віці 3–6 років). Імовірна необхідність постійної підтримки. За клінічною картиною, наявністю органічної етіології та супутніх розладів ця категорія подібна до категорії помірної розумової відсталості. Нижні рівні функціонування, що описані в F71, також характерні і для цієї групи. У більшості спостерігається виражений ступінь моторного порушення чи інші супутні дефекти, що вказують на наявність значного пошкодження чи аномального розвитку центральної нервової системи.

Клас поділяється на підкласи:

- F72.0 – з вказанням на відсутність чи слабо виражене порушення поведінки;
- F72.1– значне порушення поведінки, що потребує догляду та лікування;
- F72.8 – інші порушення поведінки;
- F72.9 – без ознак порушення поведінки.

F73 Розумова відсталість глибока або глибока розумова субнормальність. Орієнтовний IQ нижче від 20 (у зрілому віці розумовий розвиток нижче від розвитку у трирічному віці). Результатом є тяжке обмеження самообслуговування, комунікабельності та рухливості. Клас поділяється на підкласи:

- F73.0 – з вказанням на відсутність чи слабо виражене порушення поведінки;
- F73.1– значне порушення поведінки, що потребує догляду та лікування;
- F73.8 – інші порушення поведінки;
- F73.9 без ознак порушення поведінки.

Особи з глибокою розумовою відсталістю обмежені в розумінні та виконанні вимог та інструкцій. Більшість із них є обмеженими в рухливості, можливі лише форми невербальної комунікації. Вони неспроможні або мало спроможні дбати про себе та свої основні потреби, вимагають постійної допомоги й нагляду. Розуміння й використання мови, у крайньому випадку, обмежено виконанням основних команд та вираженням елементарних прохань. Можуть опановувати найбільш базисні та прості зорово-просторові навички, при адекватному нагляді та керівництві можуть брати участь у вирішенні побутових завдань.

F78. Інші форми розумової відсталості. Клас поділяється на підкласи:

- F78.0 – з вказанням на відсутність чи слабо виражене порушення поведінки;
- F78.1 – значне порушення поведінки, що потребує догляду та лікування;
- F78.8 – інші порушення поведінки;
- F78.9 – без ознак порушення поведінки.

Ця категорія має використовуватися лише в тих випадках, коли оцінювання ступеня інтелектуального обмеження за допомогою звичайних процедур ускладнене чи неможливе через супутні сенсорні чи соматичні порушення, наприклад, сліпоту, німоту та тяжкі поведінкові розлади чи соматичну інвалідізацію.

F79. Розумова відсталість неуточнена, установлюється при відсутності достатньої інформації для зарахування хворого до однієї з названих категорій. Ця рубрика використовується також, якщо вік дитини не дозволяє точно встановити ступінь розумової відсталості.

Клас поділяється на підкласи:

- F79.0 – з вказанням на відсутність чи слабо виражене порушення поведінки;
- F79.1 – значне порушення поведінки, що потребує догляду та лікування;
- F79.8 – інші порушення поведінки;
- F79.9 – без ознак порушення поведінки.

В Україні поставлення діагнозу про наявність певного рівня розумової відсталості здійснюють психолого-медико-педагогічні консультації, що діють відповідно до Положення про центральну та республіканську (Автономна Республіка Крим), обласні, Київську та Севастопольську міські, районні (міські) психолого-медико-педагогічні консультації (Наказ № 569/38 від 07.07.2004 Міністерства освіти та науки України, із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту № 623/61 від 23.06.2011) [235].

Діяльність психолого-медико-педагогічних консультацій, зокрема, спрямовується на виявлення, психолого-педагогічне вивчення, оцінювання труднощів та потенційних можливостей розвитку дітей віком до 18 років, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, мають ознаки ризику виникнення труднощів пізнавальної діяльності та поведінки; моніторинг, експертизу діагностичного інструментарію, наочно-методичних матеріалів, що використовуються в їхній діяльності, інновацій у галузі психолого-педагогічної діагностики та корекції труднощів психофізичного розвитку дітей; використання досягнень психодіагностики та новітніх корекційно-розвиткових програм у роботі психолого-медико-педагогічних консультацій для розроблення адекватних і ефективних психолого-педагогічних рекомендацій, зокрема для дітей раннього віку.

Керівниками психолого-медико-педагогічних консультацій є співдівачі з повною вищою педагогічною освітою за спеціальностями «дефектологія», «корекційна освіта (за нозологіями)», які мають стаж педагогічної діяльності за фахом не менше ніж три роки. Варто також відзначити, що у складі психолого-медико-педагогічних консультацій різного рівня повинні працювати такі фахівці: учитель-дефектолог (логопед), учитель-дефектолог (олігофренопедагог), учитель-дефектолог (сурдопедагог), учитель-дефектолог (тифлопедагог), практичний психолог

(фахівець із питань інтелектуального розвитку дитини), практичний психолог (фахівець із питань девіантної поведінки), лікар-психіатр, лікар-невролог [235].

Відповідно до основних завдань і функцій, психолого-медико-педагогічні консультації, які надають послуги дітям із різними видами порушень психофізичного розвитку, комплектуються консультантами, які є фахівцями з корекційної педагогіки (за нозологіями), практичними психологами, лікарями з досвідом роботи за фахом. Визначений фаховий склад консультантів за спеціальностями має забезпечувати повноцінне функціонування психолого-медико-педагогічних консультацій усіх рівнів.

Первинне консультування батьків (осіб, які їх замінюють) щодо особливостей розвитку їхніх дітей відбувається з їхньої власної ініціативи і здійснюється консультантом відповідної фахової спеціалізації. У разі потреби поглиблене психолого-педагогічне вивчення дитини відбувається на засіданні психолого-медико-педагогічної консультації лише в присутності батьків або осіб, які їх замінюють.

На підставі результатів власного психолого-педагогічного вивчення дитини фахівці психолого-медико-педагогічної консультації формують висновок про особливості її розвитку та приймають колегіальне рішення про надання батькам (особам, які їх замінюють) рекомендацій щодо програми, форм і методів навчання та здійснення корекційно-розвиткової роботи, соціально-трудової реабілітації. Батькам або особам, які їх замінюють, надається витяг із протоколу засідання психолого-медико-педагогічної консультації з відповідним висновком та рекомендаціями. У випадках, коли висновок може бути сформульований лише після тривалого вивчення дитини, психолого-медико-педагогічні консультації рекомендують навчання з випробувальним терміном на один навчальний рік у відповідному навчальному закладі, а за потреби – поглиблене медичне вивчення дитини. У разі коли висновок психолого-медико-педагогічної консультації про стан дитини, причини її пізнавальних труднощів та рекомендації щодо потенційних можливостей психічного розвитку не збігаються з медичним діагнозом, органами управління освітою така дитина скеровується на навчання з урахуванням рекомендацій цієї консультації у відповідний навчальний заклад із випробувальним терміном на один рік та дисциплінарним спостереженням фахівцями відповідного навчального закладу. Після закінчення випробувального терміну навчання психолого-медико-педагогічна консультація здійснює повторне психолого-педагогічне вивчення дитини для уточнення рішення щодо організації її навчання та корекційно-розвиткової роботи.

Висновок консультації є підставою для надання рекомендованих дитині освітніх послуг відповідними органами управління освітою. Аргументованість висновку ґрунтується на результатах логопедичного обстеження, що містить загальну характеристику спілкування: жестиами, окремими словами, фразовим мовленням; словниковий запас; граматичну будову мовлення; вимову та розпізнавання звуків; читання та письмо. Результати психологічного вивчення містять адекватність поведінки, особливості контакту, наявність інтересу до взаємодії з дорослим; характеристику предметно-практичних дій, працездатності.

здатності зосереджуватися, аналізувати предмети, виділяти істотні ознаки, окремі частини, установлювати схоже і відмінне, узагальнювати, здійснювати класифікацію, переносити вміння в нові пізнавальні ситуації; міру самостійності, характер необхідної допомоги, особливості навчаності; здатність установлювати причиново-наслідкові зв'язки, міркувати, робити умовиводи; стан емоційно-вольової сфери, поведінки, особливості формування особистості.

Слід підкреслити, що такі підходи до визначення статусу дитини з вадами інтелекту характерні і для інших країн. Наприклад, у Російській Федерації також діють психолого-медико-педагогічні консультації (збігається і назва органу, і його повноваження) [112].

Таким чином, висновок психолого-медико-педагогічної консультації про наявність проблем у психофізичному, інтелектуальному розвитку дитини можна вважати реалізацією вимог Розділу 6.01 (е) Загальних правил Спеціальних Олімпіад про право участі у програмах, що «підтверджено професійним об'єднанням, відповідною організацією згідно з певними, визнаними у країні вимогами». Слід зазначити, що досвід нашої країни щодо залучення осіб із вадами інтелекту до програм Спеціальних Олімпіад базується, власне, на співпраці зі спеціальними навчальними закладами. Підкреслимо, що на міжнародному рівні кількість атлетів віком до 22 років (вік безпосереднього навчання у спеціальному навчальному закладі та вік, коли особа ще може знаходитися в контакті чи «полі зору» педагогічного колективу) становить близько 80%, а кількість атлетів шкільного віку – близько 70%. Таким чином, практика діагностування розумової відсталості психолого-медико-педагогічними консультаціями та залучення на підставі цього атлетів до участі в програмах Спеціальних Олімпіад закріплена в правовому полі переважної більшості країн пострадянського простору (Російська Федерація, Казахстан, Білорусь, Молдова та ін.).

Аналіз критеріїв участі в програмах Спеціальних Олімпіад виявив актуальну термінологічну проблему ідентифікації нозології. Під час еволюції психологічних критеріїв фахівці використовували різноманітні назви нозології («герміни»), що не завжди відповідали етичним нормам. З часів заснування Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад до початку XXI століття відносно сталим було використання терміна «розумова відсталість», хоча поряд з тим використовувалися і назви «ментальні порушення», «розумові розлади», «інтелектуальні вади» чи «вади інтелекту» тощо. У вітчизняній науковій і методичній літературі проблематики адаптивного спорту для визначення цього контингенту спортсменів траплялося навіть використання суто медичних термінів таких як «олігофрени» чи «імбецили» [67, 76, 176, 279, 281, 303]. Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад традиційно виступала проти використання цієї медичної термінології, ураховуючи її негативне підштовхувальне емоційне забарвлення. Ця заборона також свідчить про те, що Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад не позиціонує атлетів як хворих, йдеться про їх особливість.

2004 року Рада директорів Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад прийняла термінологічні та відповідно змістовні поправки до Загальних правил,

що були закріплені в наступній версії Правил 2006 року, чинній на теперішній час. Ці поправки стосувалися заміни використання терміна «розумовідсталість» («mental retardation») на «інтелектуальна інвалідність» («Intellectual Disability» чи «Intellectual Disabilities»). У Загальних правилах використовується фраза «особи з обмеженими інтелектуальними можливостями» для визначення осіб, які мають право допуску до участі в програмах Спеціальних Олімпіад. Акредитовані програми можуть замінювати цей термін на «розумово неповноцінність», «розумова недостатність» або будь-який інший термін, схвалений Міжнародною організацією Спеціальних Олімпіад [356].

Надалі потужна «термінологічна війна» проти використання терміна «розумова відсталість» була спричинена прем'єрою Голівудської комедії «Солдати невдачі» (прем'єра відбулася 13 серпня 2008 року), насиченою невиправдано частим повторенням цієї фрази та образливими, принизливими епізодами про осіб з інтелектуальною інвалідністю. Кампанія «R-Word» (рис. 4) мала на меті прискорення процесу викорінення терміна «відсталий» («retard») такого, що заплямований в англійській мові використанням у негативному сенсі, не стосовно осіб з інтелектуальними вадами [378].

Рис. 4.2. Реклама кампанії «R-Word»

Кампанію було розпочато відкритим листом виконавчого директора Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад Тімоті Шрайвера та першої леді Каліфорнії Марії Шрайвер у газету «Вашингтон пост» для усунення терміна «відсталий» із повсякденної мови, з кіно, телебачення, музики. Термін вважається принизливим, глузливим, формує негативні стереотипи стосовно осіб із вадами інтелекту, проти чого 40 років виступає Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад. У процесі кампанії, в інтернет-акціях та інших акціях з

(спочатку в США, а потім і в інших країнах світу) використовувалися такі гасла: «Запорука успіху – ваша підтримка у викоріненні "R-Word"», «Уболівай за гідність, не вживай "R-Word"» та ін.

Таким чином, формування спеціальної термінології має враховувати вплив змісту термінів, що застосовуються для ідентифікації контингенту, на формування статусу цих осіб у суспільстві, наявність етичного контексту в тлумаченні термінів, а не лише адекватне змістовне (наукове) наповнення. У вітчизняній науковій літературі пропонуються рівнозначні за окресленими вище вимогами терміни: «вади інтелекту», «відхилення розумового розвитку», «інтелектуальна інвалідність», «ментальні порушення» тощо. Всеукраїнська громадська організація інвалідів «Спеціальна Олімпіада України» офіційно використовує термін «вади розумового розвитку».

4.2. Характеристика типових нозологічних профілів атлетів Спеціальних Олімпіад

Навчально-тренувальний процес за програмами Спеціальних Олімпіад може реалізуватися, згідно з нормативними документами Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад, із залученням батьків, учителів, волонтерів, які добре знають своїх підопічних, але не завжди мають достатній рівень підготовленості з питань спортивного тренування. У випадку, якщо до підготовки атлетів залучаються кваліфіковані тренери, що відповідає сучасним тенденціям розвитку програм Спеціальних Олімпіад, у них можуть виникати професійні труднощі щодо нозологічних особливостей їхніх учнів, установлення контакту, визначення їхніх індивідуальних можливостей, прогнозування спортивних результатів, особливостей поведінки тощо. Слід пам'ятати, що основний діагноз ставить лікар із урахуванням МКХ, де поряд із описом розладів визначаються рівні розумової відсталості: легка розумова відсталість – F70, помірна розумова відсталість F71, тяжка розумова відсталість – F72, глибока розумова відсталість – F73.

Особа, яка виконує функції тренера, повинна вміти диференціювати підходи до навчання та розвитку атлета, здійснювати відповідний добір засобів виду спорту, залежно від установленого діагнозу. На основі аналізу наукової та методичної літератури, урахувавши найбільш інформативні параметри (фізичний розвиток, рухова сфера, побутові навички, соціальний досвід, здатність до діяльності тощо), узагальнено характеристики осіб із різним рівнем розумової відсталості та розроблено їх нозологічні профілі: ID-1 (легкий ступінь), ID-2 (помірний ступінь), ID-3 (тяжкий ступінь), ID-4 (глибокий ступінь). Слід зауважити, що характеристики, що пропонуються, переважно стосуються початківців. Також важливо, що розвиток усіх функцій має нерівномірний, динамічний характер, залежить від побудови навчально-тренувального процесу, застосування тих чи інших корекційних сходів.

ID-1 (легкий ступінь). Діти можуть мати незначні відхилення від вікової норми фізичного розвитку (маса тіла, зріст). У руховій сфері прослідковується незграбність у великих рухах, недостатня координованість та спритність при виконанні тих чи інших дій (у статичних при виконанні силових вправ, при виконанні спільних рухів руками та ногами). Недостатньо сформовані дрібні та точні рухи пальців рук, предметна маніпуляція, жестикуляція. Відзначаються недоліки у виконанні довільних рухів. Спостерігається відставання в розвитку локомоторних функцій, непродуктивність рухів, рухове занепокоєння, метушливість. Рухи скуті, недостатньо плавні. Діти володіють елементарними побутовими навичками самообслуговування та виконують нескладні побутові дії, здатні дотримуватися гігієни, їсти, одягатися. У соціальній сфері вони мають такі труднощі в самостійній орієнтації в навколишньому середовищі: знання дороги в школу, місцезнаходження класу, їдальні, дотримання правил переходу вулиці; використання предметів одягу, побутових предметів з урахуванням сезону чи ситуації. Мають труднощі у встановленні часових категорій (пора року, дні тижня, час доби), визначенні часу за годинником, послідовності подій. Мають обмежені знання про себе, родину, найближче оточення [111, 172, 258–260, 297, 298, 309].

У спілкуванні здатні самостійно встановлювати відносини з дорослими та дітьми на вербальному рівні. Можуть тривалий час підтримувати контакт із дорослими, проявляючи інтерес до взаємодії. У деяких дітей виникають труднощі при встановленні контакту, в інших часом час спілкування проявляється недостатньо адекватне реагування на недотримання дистанції. Є потреба у схваленні з боку оточення. При сприйнятті відрізняють знайомих та незнайомих [85, 116, 136].

Особи ID-1 проявляють інтерес до діяльності, що пропонується, але він має нестійкий характер. Діти краще розуміють інструкції неverbального характеру, здатні діяти за зразком, при покроковій інструкції. Можливі прості самостійні дії. У процесі діяльності необхідна організаційна допомога. Самоконтроль при виконанні завдань відсутній. Вважається, що емоційно-вольова сфера первинно збережена, але волевольв зусилля недостатньо сформовані. Діти достатньо емоційно реагують на оцінку їх діяльності [176, 241, 256].

Здатні до сприйняття знайомих предметів, об'єктів. Самостійно впізнають їхнє зображення. В осіб ID-1 виникають труднощі при диференціюванні подібних зорових, слухових сигналів, тактильних подразників. Вони мають труднощі у словесному позначенні основних ознак предметів. На етапі запам'ятовування та відтворення навчального матеріалу необхідні різноманітні наочні, звукові, тактильні опори (підказки). Операції узагальнення можливі тільки на елементарному рівні. Діти ID-1 мають труднощі у вирішенні проблемних ситуацій, що вимагають установлення причинно-наслідкових зв'язків. Завдання словесно-логічного характеру потребують допомоги дорослого. Є труднощі у перенесенні засвоєного способу дії на нове завдання чи в нову ситуацію [264, 265, 290].

ID-2 (помірний ступінь). Є виражені відхилення у фізичному розвитку. Локомоторні функції розвиваються дуже повільно. Моторика характеризується незграбністю, відсутністю диференціації м'язових зусиль [111, 172, 258–260, 297, 298, 309]. Особи зазначеної групи не можуть виконувати дії, що потребують точності, довільної регуляції, координованості рухів, особливо дрібних. Моторна недостатність характерна для 90–100% осіб із помірно розумовою відсталістю. Страждає узгодженість рухів, що перешкоджає формуванню рухових навичок (стрибків, метань, різновидів переміщень тощо). Навіть у підлітковому віці діти цієї категорії з зусиллям утримують необхідне положення тіла, «переключаються» з одного виду вправ на інші, диференціюють та регулюють свої зусилля, особливі труднощі із диференціацією пальців рук. Вони мають недостатню чіткість рухів і невпевнену ходу. У них виникають труднощі зорово-рухової координації та самостійного виконання фізичних вправ. Спостерігаються протилежні прояви порушень рухової сфери: в одних дітей – млявість, незграбність, низький рівень сили та швидкісних проявів, в інших – підвищена рухливість у сполученні з безладністю, безцільністю, наявністю зайвих рухів [85, 116, 136].

Діти групи ID-2 мають труднощі в самостійному виконанні рухів із самообслуговування та оволодінні різноманітними побутовими навичками. При виконанні гігієнічних процедур, при одяганні, прийманні їжі мають труднощі у встановленні правильної послідовності дій. Потребують постійної стимуляції та спільних дій із дорослими. Діти цієї категорії мають низький рівень орієнтації в навколишньому середовищі, навіть при супроводі дорослих. У встановленні контакту бувають труднощі через обмежене розуміння мови. Необхідне мімічне та жестове підкріплення. Для підтримання контакту потрібна позитивна стимуляція (доброзичлива усмішка, знаки підтримки, схвалення тощо). Деякі діти привертають увагу до своїх потреб (їжа, туалет, біль тощо). Імітують дії інших у процесі взаємодії. Інтерес викликає не сама діяльність, а окремі ознаки предметів (звук, колір). Інтерес нестійкий [176, 241, 256].

У процесі діяльності необхідне багаторазове повторення інструкцій із демонстрацією того, що необхідно зробити. Діти цієї категорії здатні до копіювання та спільних дій із дорослими. Діяльність швидко викликає втому, вольові зусилля не проявляються, емоційна реакція в процесі роботи не завжди адекватна.

Процес сприйняття повинні організовувати та супроводжувати дорослі. Диференціювання зорових, слухових сигналів, тактильних подразників можливе тільки за наявності допомоги. В осіб цієї категорії відсутні словесні позначення ознак предметів. Навчальний матеріал не стівається з опорами, що пропонуються, допомага та супровід дорослих малоефективний. Операції узагальнення та виконання завдань можливі тільки з допомогою. Перенесення продемонстрованого способу дії при вирішенні нових завдань викликає труднощі. Є великі труднощі в

розумінні мови, обмежений словниковий запас, перевага надається невербальним засобам комунікації.

ID-3 (тяжкий ступінь). Є суттєві відхилення у фізичному розвитку, що супроводжуються грубим недорозвиненням рухової сфери та виявляються у порушенні та слабкості моторної функції, координації, точності й регуляції темпу рухів, м'язових зусиль. Є суттєві порушення (або відсутність) навичок бігу та стрибків. Дітям важко «переключатися» з одного виду рухової діяльності на інший, з одних фізичних вправ на інші. У багатьох відсутня диференціація рухів пальців рук, що є перешкодою для формування навичок самообслуговування. Хода є нестійкою, рухи хаотичними. Наявними є грубі порушення зорово-моторної координації, важкість або неможливість виконання фізичних вправ, навіть при повторенні за тренером. Недоліки довільних рухів мають виражений стійкий характер [176, 241, 256].

При самообслуговуванні спостерігається повна залежність від інших. Діти не виконують самостійно дій з особистої гігієни. Не орієнтуються у навколишньому середовищі. Мають часткове знання предметів побуту.

Контакт із дітьми суттєво ускладнюється через нерозуміння мови. Необхідне багаторазове жестове та мімічне повторення. Самостійний контакт не ініціюють, іноді проявляють негативізм. Характерне пасивне підкорення. Позитивно реагують на ласку, схвалення, іграшки, смаколики тощо. Інтерес до дій дорослих активно не проявляють. Діти пасивні в сприйнятті завдань, що пропонуються дорослими. Найпростіші дії, при спільному з дорослими покроковому виконанні, реалізуються лише частково. Не утримують увагу при виконанні дій. Пояснення, організація, допомога є малоефективними. Байдужими є до оцінювання результатів своєї праці. Сприйняття знайомих та незнайомих людей є менш диференційованим. Сприйняття знайомих предметів можливе за умови керуючої допомоги. Виникають труднощі у сприйнятті знайомих предметів на основі зорових, рухових, слухових подразників. У дітей не сформовані поняття про основні ознаки предметів. Опосередковане запам'ятовування, узагальнення та абстрагування є недоступними. Представники класу ID-3 не розуміють простих ситуацій, досвід формується з великими затратами зусиль. Доступне розуміння невеликої кількості слів, необхідна стимуляція мімікою, жестами, багаторазовий показ, спільне виконання [297, 298, 309].

ID-4 (глибокий ступінь). Особи цієї категорії характеризуються грубим порушенням фізичного та психічного розвитку. Спостерігаються значні відставання в розвитку локомоторних функцій, деякі особи не здатні самостійно ходити чи навіть сидіти. Вони не спроможні турбуватися про забезпечення своїх основних потреб. У переважної більшості з них навичок самообслуговування або немає або найелементарніші з них з'являються завдяки тривалому спеціально організованому педагогічному процесу. Увага є мимовільною, дуже нестійкою [111, 172, 258–260].

Резюме до Розділу 4

Гене́за проблеми вивчення розумової відсталості перетворила її з суто медичної в педагогічну. Окрім визначення найбільш ефективних шляхів педагогічної корекції, важливим завданням на усіх етапах існування системи спеціального навчання як в етичному, так і в практичному (педагогічному) сенсі є завдання діагностики та виявлення інформативних критеріїв інтелектуальної норми чи недостатності. Значний внесок у розв'язання цієї проблеми зробили французький лікар і психолог А. Біне (1857–1911) та американський психолог Д. Векслер (1896–1981), що розробили варіанти тестів (шкал) для визначення рівня інтелекту. Перевагами останнього варіанту шкали Векслера є високий рівень її стандартизації, наявність завдань вербальної та невербальної спрямованості.

За межами США векслерівські шкали вимірювання інтелекту отримали досить широке використання. Разом з тим відсутність стандартизації, а також перевірок на надійність і валідність, виконаних на неангломовних вибірках, роблять неможливим їх коректне застосування з практичною метою. Недосконалість підходу до інтелектуальної діагностики, заснованого на перекладі й адаптації іноземних тестів, полягає в неможливості усунути вплив на їхні результати чинника культури.

Пошук інших критеріїв визначення інтелектуального рівня підштовхнув вітчизняних фахівців до визначення розумового розвитку, що передбачає: оцінку особливостей психічних процесів (переважно мислення і пам'яті); характеристику навчальної діяльності; оцінку показників творчого мислення. У радянській фундаментальній психодіагностиці розумовий розвиток розглядався як функція накопиченого фонду знань, а також розумових операцій, які забезпечують придбання та використання цих знань, що, власне, і є предметом визначення в інтелектуальних тестах.

Таким чином, вирішення проблеми залучення особи з вадами інтелекту до спортивних програм Спеціальних Олімпіад, через установлення конкретних критеріїв допуску пов'язане, передусім, з ефективністю наявних способів визначення рівня інтелекту та класифікації його норми та відхилення. У процесі дослідження виявлено варіанти назв цієї патології та варіанти самого її трактування. Першим, найбільш поширеним визначенням і трактуванням було те, що запропонувала Американська психологічна асоціація. Ця організація впровадила назву «розумова відсталість» та трактувала її «як загальний інтелектуальний розвиток значно нижчий від середнього рівня у поєднанні з дефіцитом адаптаційної поведінки, які виявляються протягом розвитку організму». Цим же визначенням не отримало радикальних змін, хоча суттєво уточнювалося різними об'єднаннями фахівців із психології.

Слід зазначити, що стандартні методики не завжди диференціюють певний ступінь розумової відсталості та соціально-педагогічної

занедбаності (затримку психічного розвитку дитини), що розглядається як тимчасовий стан. Для затримки психічного розвитку характерне зниження психічної витривалості, працездатності й пізнавальної активності, емоційно-вольові розлади, нестійкість уваги та недоліки пам'яті, сенсомоторної координації, у той час як здатність мислити (інтеграційна функція мозку) достатньо збережена. Наведені ознаки затримки психічного розвитку не мають принципової відмінності від інтелектуальної інвалідності, окрім можливості повної чи часткової корекції та компенсації патологічного стану за умови раннього та ефективного втручання. Слід підкреслити, що зовнішні прояви цих двох патологій є дуже схожими, що спричиняє низку діагностичних проблем. Саме відсутність можливості коректного визначення нозологічного статусу змусила Міжнародну організацію Спеціальних Олімпіад переважно відходити від кількісної оцінки рівня розумового розвитку (інтелекту, адаптаційної поведінки) за допомогою стандартних методик психодіагностики, а використовувати інші критерії допуску, що визначені в Загальних правилах (на відміну від організації INAS). Підтверджено необхідність гнучкого підходу стосовно рішень окремих Акредитованих програм про право участі кожного атлета. Програма може просити обмеженого дозволу на участь атлетів, якщо вважає, що для цього є виняткові обставини. Остаточну відповідь щодо прийняття чи відхилення письмового прохання акредитованої програми надає Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад. Це положення викликано наявністю певних національних відмінностей у підходах до визначення інтелектуальної інвалідності та статусу осіб з розумовими вадами у суспільстві, застереженнями щодо використання стандартних діагностичних IQ-методик (наприклад, методики Векслера в неангломовних країнах).

Уніфікація підходів щодо виявлення та характеристики інтелектуальних вад потребує використання загальносвітових стандартів, як то Міжнародна класифікація хвороб (МКХ-10), згідно з якою «розумова відсталість» (шифр F70–F79) належить до V класу хвороб – «психічні розлади та розлади поведінки»: F70 розумова відсталість легкого ступеня або слабо виражена розумова субнормальність (IQ становить 50–69 (у зрілому віці розумовий розвиток відповідає розвитку у віці 9–12 років); F71 розумова відсталість помірна або розумова субнормальність середньої важкості (IQ коливається від 35 до 49 (у зрілому віці розумовий розвиток відповідає розвитку у віці 6–9 років); F72 розумова відсталість тяжка або різко виражена розумова субнормальність (IQ коливається від 20 до 34 (у зрілому віці розумовий розвиток відповідає розвитку у віці 3–6 років); F78 розумова відсталість глибока або глибока розумова субнормальність (IQ нижче ніж 20 (у зрілому віці розумовий розвиток нижче від розвитку у трирічному віці); F78 – інші форми розумової відсталості; F79 – розумова відсталість неуточнена (установлюється при відсутності достатньої інформації для зарахування хворого до однієї з вищеназваних категорій).

В Україні поставлення діагнозу про наявність певного рівня розумової відсталості здійснюють психолого-медико-педагогічні консультації.

Діяльність психолого-медико-педагогічних консультацій, спрямована зокрема, на виявлення, психолого-педагогічне вивчення, оцінювання труднощів та потенційних можливостей розвитку дітей віком до 18 років, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, мають ознаки ризику виникнення труднощів пізнавальної діяльності та поведінки; моніторинг, експертизу діагностичного інструментарію, наочно-методичних матеріалів, що використовуються в їхній діяльності, інновацій у галузі психолого-педагогічної діагностики та корекції труднощів психофізичного розвитку дітей; використання досягнень психодіагностики та новітніх корекційно-розвиткових програм у роботі психолого-медико-педагогічних консультацій для розроблення адекватних і ефективних психолого-педагогічних рекомендацій, зокрема для дітей раннього віку.

Таким чином, висновок психолого-медико-педагогічної консультації про наявність проблем у психофізичному, інтелектуальному розвитку дитини можна вважати реалізацією вимог Розділу 6.01 (е) Загальних правил Спеціальних Олімпіад про право участі у програмах, що «підтверджено професійним об'єднанням, відповідною організацією згідно з певними, визнаними у країні вимогами». Практика діагностування розумової відсталості психолого-медико-педагогічними консультаціями та залучення на підставі цього атлетів до участі в програмах Спеціальних Олімпіад закріплена в правовому полі переважної більшості країн пострадянського простору.

Аналіз критеріїв участі в програмах Спеціальних Олімпіад виявив актуальну термінологічну проблему ідентифікації нозології. У ході еволюції психологічних критеріїв фахівці використовували різноманітні назви нозології («терміни»), що не завжди відповідали етичним нормам. 2004 року Рада директорів Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад прийняла термінологічні та відповідно змістовні поправки до Загальних правил, що були закріплені у наступній версії Правил 2006 року, що чинна на теперішній час. Ці поправки стосувалися заміни використання терміна «розумова відсталість» («mental retardation») на «інтелектуальна інвалідність» («Intellectual Disability» чи «Intellectual Disabilities»).

Таким чином, формування спеціальної термінології має враховувати вплив змісту термінів, що застосовуються для ідентифікації контингенту, на формування статусу цих осіб у суспільстві, наявність етичного контексту в тлумаченні термінів, а не лише адекватне змістовне (наукове) наповнення. У вітчизняній науковій літературі пропонуються рівнозначні та окресленими вище вимогами терміни: «вади інтелекту», «відхилення розумового розвитку», «інтелектуальна інвалідність», «ментальні порушення» тощо. Всеукраїнська громадська організація інвалідів

«Спеціальна Олімпіада України» офіційно використовує термін «вади розумового розвитку».

На ефективність навчально-тренувального процесу за програмами Спеціальних Олімпіад впливає розуміння тренера психологічних особливостей атлетів, що позначається на встановленні контакту, визначенні їхніх індивідуальних можливостей, прогнозуванні спортивних результатів, особливостей поведінки тощо. Особа, яка виконує функції тренера, повинна вміти диференціювати підходи до навчання та розвитку атлета, здійснювати відповідний добір засобів виду спорту залежно від встановленого діагнозу. На основі аналізу наукової та методичної літератури, урахуовуючи найбільш інформативні параметри (фізичний розвиток, рухову сферу, побутові навички, соціальний досвід, здатність до діяльності тощо), узагальнено характеристики осіб із різним рівнем розумової відсталості та розроблено їх нозологічні профілі: ID-1 (легкий ступінь), ID-2 (помірний ступінь), ID-3 (тяжкий ступінь), ID-4 (глибокий ступінь).

РОЗДІЛ 5. СУЧАСНІ НОРМАТИВНІ ЗАСАДИ СПОРТИВНОГО РУХУ СПЕЦІАЛЬНИХ ОЛІМПІАД

Вагомим чинником розвитку будь-якого явища є зміст документів, що регламентують його функціонування. Програмно-нормативні основи міжнародного спортивного руху Спеціальних Олімпіад як складової міжнародного олімпійського руху визначаються такими документами: Офіційними загальними правилами Спеціальних Олімпіад (2006, з Поправками 2012), статутом Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад (2010), Статутом Всесвітніх/Регіональних Ігор (1993), Спортивними правилами Спеціальних Олімпіад [337, 356, 391].

Офіційні загальні правила Спеціальних Олімпіад є найвищим документом, аналогічним за статусом Олімпійській хартії для міжнародного олімпійського руху, Конституції міжнародного паралімпійського чи дефлімпійського комітетів. Зміст цього документа є достатньо стабільним, незважаючи на поправки, що періодично приймаються організацією. З 1997 року ці поправки мають переважно редакційний характер. Суттєві термінологічні уточнення в основному документі руху Спеціальних Олімпіад (заміна терміна «розумова відсталість» на «вади інтелекту») прийнято як поправки у 2004 році та введено в оновлену версію Офіційних загальних правил 2006 року, чинну на теперішній час. Аналіз змісту Офіційних загальних правил актуалізується внесенням у квітні 2012 року Поправок, що суттєво змінили структуру документа.

Таким чином, текст документа містить Преамбулу та десять статей. Стаття I – Місія, мета та основоположні принципи Спеціальних Олімпіад; Стаття II – Атлети Спеціальних Олімпіад; Стаття III – Спортивне тренування та змагання; Стаття IV – Управління Спеціальними Олімпіадами; Стаття V – Управління та діяльність акредитованих програм; Стаття VI – Акредитація програм Спеціальних Олімпіад; Стаття VII – Залучення коштів (фандрайзинг) та розвиток; Стаття VIII – Фінансові заходи. Фінансова звітність. Страхування; Стаття IX – Інтерпретація Загальних правил; Стаття X – Поняття (дефініції).

Нові Поправки відображають сучасні тенденції розвитку Спеціальних Олімпіад, що стали чи не найвагомішою складовою олімпійського руху, а отже, потребують чіткого врегулювання своїх стосунків із Міжнародним олімпійським комітетом. Якщо в попередній версії Правил зміст Преамбули не мав важливого інформаційного наповнення, то, згідно з Поправками, Преамбула регламентує взаємовідносини Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад із ключовими всесвітніми організаціями, передусім, з МОК.

Так, зокрема, у Преамбулі вказується, що «...Через протокол угоди, підписаної 15 лютого 1988 року, Міжнародний олімпійський комітет офіційно визнав і погодився співпрацювати з Міжнародною організацією Спеціальних Олімпіад, що представляє інтереси спортсменів з обмеженими розумовими можливостями. Офіційне визнання МОК покладає обов'язок і відповідальність на Міжнародну організацію Спеціальних Олімпіад і всі її акредитовані програми, обов'язує проводити Ігри і змагання Спеціальних Олімпіад відповідно до вищих ідеалів міжнародного олімпійського руху, охороняти й захищати використання

терміна «Спеціальна Олімпіада», а також слово «Олімпіада» від несанкціонованого використання або експлуатації. Протокол МОК про Угоду з Міжнародною організацією Спеціальних Олімпіад вимагає повністю дотримуватися всіх вимог Олімпійського комітету США і будь-яких вимог закону Сполучених Штатів щодо використання слова «Олімпіада». Протокол МОК про Угоду з Міжнародною організацією Спеціальних Олімпіад забороняє, програмам та Організаційним комітетам Ігор використовувати олімпійський символ 5 олімпійських кілець, олімпійський гімн або олімпійське гасло. Кожна Акредитована програма погоджується виконувати ці обов'язки, беручи акредитації від Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад, як це передбачено в їхніх акредитаційних ліцензіях... Акредитаційні ліцензії діють за умови дотримання Олімпійської хартії і всіх національних законів і правил у тому числі, але не обмежуючись законодавством США...».

Стаття 1 Загальних правил визначає філософську концепцію міжнародного руху Спеціальних Олімпіад. Місія Спеціальної Олімпіади полягає в організації цілорічних тренувань і змагань із різних видів спорту для дітей та дорослих із ментальними порушеннями, що створює постійні можливості для поліпшення фізичної форми, демонстрації мужності, отримання радості та участі в розвитку талантів, навичок і дружніх відносин спільно з членами сімей, іншими спортсменами Спеціальної Олімпіади й суспільством в цілому.

Основна мета Спеціальної Олімпіади – допомогти людям із порушеннями інтелектуального розвитку стати повноправними членами суспільства, які братимуть продуктивну участь у громадському житті, через надання цим людям справедливих можливостей для демонстрації своїх талантів в умовах спортивних змагань та шляхом інформування громадськості про їхні можливості та потреби.

Основні принципи, на яких була заснована організація Спеціальних Олімпіад, які повинні в майбутньому визначати порядок діяльності та розвитку глобального спеціального олімпійського руху, містять такі положення:

- люди з порушеннями інтелектуального розвитку можуть при відповідному навчанні та заохоченні вчитися, отримувати задоволення і користь від участі в індивідуальних і командних видах спорту, адаптованих до потреб людей із певними розумовими та фізичними обмеженнями;
- цілісний тренувальний процес, організований під керівництвом кваліфікованих тренерів і сконцентрований на поліпшенні спортивної форми учасників тренувань, надзвичайно важливий для розвитку спортивних навичок, а спортивні змагання серед людей рівного рівня здібностей є найбільш коректним методом оцінювання навичок, визначення прогресу та стимулювання особистого зростання;
- за допомогою спортивних тренувань та змагань люди з відхиленнями в інтелектуальному розвитку удосконалюються фізично, розумово, соціально та духовно; забезпечується зміцнення сімейних взаємин; суспільство в цілому в результаті безпосередньої участі та спостереження за заходами об'єднується з людьми з ментальними відхиленнями в умовах рівності, поваги і прийняття;
- будь-яка людина з відхиленнями в інтелектуальному розвитку, яка відповідає критеріям, визначеним у чинних Загальних правилах, повинна мати

можливість отримувати користь від програм спортивних тренувань і змагань, що пропонуються Спеціальними Олімпіадами;

- організація Спеціальних Олімпіад повинна долати всі расові, статеві, релігійні та географічні межі, а також розподіл за ознаками національного походження та політичної філософії, створюючи можливості для спортивних тренувань і змагань згідно з єдиними загальносвітовими стандартами для всіх людей із відхиленнями в інтелектуальному розвитку;

- Спеціальні Олімпіади схвалюють і прагнуть розвивати спортивний дух і любов до участі у спортивних змаганнях тільки заради участі. Для досягнення цієї мети Спеціальні Олімпіади передбачають надання кожному спортсменові можливості брати участь у тренуваннях і змаганнях, що дозволяють найбільш повно продемонструвати свій потенціал незалежно від рівня здібностей. Саме тому організація Спеціальних Олімпіад вимагає, щоб у програму Ігор і турнірів були введені види спорту і програми для спортсменів усіх рівнів здібностей, а змагання з командних видів спорту надавали кожному спортсменові можливість брати участь у кожній грі;

- Спеціальні Олімпіади заохочують розвиток спортивних тренувань і змагань на місцевому, районному та обласному рівнях (у тому числі на рівні школи) як засобу залучення найбільшої кількості спортсменів.

Таким чином, окреслені в Статті 1 засади руху Спеціальних Олімпіад віддзеркалюють єдність його із олімпійським рухом через додання будь-яких проявів дискримінації, прагнення розвивати спортивний дух та змагатися. У цій частині також відображено зміст загальносвітових документів, зокрема, Декларації про права розумово відсталих осіб, що прийнята резолюцією 2856 (XXVI) Генеральної Асамблеї ООН від 20 грудня 1971 року та яка своєю чергою ґрунтується на інших правових нормах: Загальній декларації прав людини, Декларації прав дитини, резолюції Міжнародної організації праці, конвенції ООН з питань освіти, науки та культури, Декларації соціального прогресу та розвитку, що проголошують необхідність захисту прав, забезпечення добробуту та відновлення працездатності людей, які страждають від фізичних і розумових вад, ураховуючи необхідність надання розумово відсталим особам допомоги в розвитку їхніх здібностей у різних галузях діяльності та сприяння по зможі інтеграції їх у звичайне життя суспільства [134, 135].

Зміст розділів Статті 2 «Атлети Спеціальних Олімпіад» до Поправок 2012 року був представлений у статті 6. Їхнє розміщення одразу після фундаментальних принципів Спеціальних Олімпіад є відображенням позиції організації щодо визначальної ролі атлета в сучасному русі. У Статті, зокрема, визначено право участі у Спеціальних Олімпіадах (Розділ 2.01): «Кожна людина з інтелектуальною інвалідністю, старша від восьми років, має право на участь у програмах Спеціальних Олімпіад». Згідно з Поправками 2012 року у Загальних правилах відсутнє поняття рівень інвалідності. Цими змінами підкреслюється прагнення організації залучати усіх атлетів, незалежно від рівня інвалідності (навіть із мінімальним рівнем здібностей) до участі в заходах Спеціальних Олімпіад. Також у Статті 2 визначено вимоги щодо реєстрації атлетів (Розділ 2.02) у тому числі медичної реєстрації та реєстрації спортсменів-партнерів у

програмі Об'єднаний Спорт®, юридичні аспекти використання імені атлетів (Розділ 2.03). У Розділі 2.05 окремо регламентовано участь осіб з інфекційними захворюваннями, що передаються через кров. Підкреслюється заборона дискримінації атлетів, обмеження права на участь у тренуваннях і змаганнях за наявності таких захворювань, але вказується на необхідність вживання запобіжних заходів та інформування Акредитованих програм (у тому числі письмового) з боку Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад про їх наявність та способи застосування. Розділ 2.06 стосується обліку та звітності інформації про спортсменів, які беруть участь у програмах Спеціальних Олімпіад. Важливо, що це положення Загальних правил закріплює необхідність єдиної стандартної форми звітності Акредитованих програм щодо кількості атлетів чи партнерів, які беруть участь у програмах. Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад надає директивні рекомендації зі стандартизованої методики обліку інформації для отримання достовірного уявлення про кількість залучених атлетів та їхню участь у заходах Спеціальних Олімпіад. Слід відзначити, що використання стандартизованого обліку дозволяє чітко та оперативно відстежувати динаміку розвитку програм, контролювати регіональні та загальносвітові показники, формувати стратегічні плани розвитку.

Для реалізації завдань Спеціальних Олімпіад як програми цілорічних тренувань та спортивних змагань, відповідно до високих єдиних стандартів, важливим є зміст Статті 3 «Спортивні тренування та змагання». Згідно з Поправками 2012, року номер цієї статті змінився з 7 на 3, що також є підтвердженням її важливого значення.

У Статті визначено такі завдання спортивних тренувань та змагань (Розділ 3.01):

- промоція атлета, який є центральною постаттю руху Спеціальних Олімпіад, щоб під час тренування, участі в змаганнях чи в інших подіях атлет був у центрі уваги кожної Акредитованої програми, надання спортсменам реальних можливостей для участі в додаткових заходах, які підтримують програми Спеціальних Олімпіад;

- розвиток фізичних, соціальних, психологічних, інтелектуальних і духовних якостей і можливостей кожного спортсмена;

- підкреслюючи і відзначаючи важливість особистих досягнень, пов'язаних з участю кожного спортсмена в змаганнях, сприяти формуванню спортивного духу та любові до занять спортом незалежно від рівня можливостей спортсмена чи результатів конкретних змагань;

- заохочення спортсменів до досягнення високого спортивного рівня в певному виді спорту, створення можливостей для цього, допомога тренерам та родинам у наданні спортсменам якомога більшої підтримки;

- підвищення обізнаності громадськості про потреби й можливості людей з обмеженими розумовими можливостями, а також збільшення громадської підтримки Спеціальних Олімпіад шляхом заохочення батьків, учителів, лікарів, шкіл, громадських організацій, корпорацій, закладів відпочинку, установ та незалежних центрів за місцем проживання, які пропонують допомогу або підтримку людям з обмеженими розумовими можливостями та інших цивільних

урядових, соціальних або спортивно-орієнтованих кіл, суспільства в цілому до участі в програмах;

- збереження та поширення цінностей, норм і традицій стародавніх і сучасних Олімпійських ігор в усіх змаганнях Спеціальних Олімпіад, що сприяє зростанню фізичних і духовних якостей осіб із відхиленнями в розумовому розвитку, підвищує їхню гідність та самоповагу.

Слід зазначити, що окреслені завдання можуть вважатися частиною філософської концепції руху Спеціальних Олімпіад.

Розділ 3.02 забороняє Акредитованим програмам чи Організаційним комітетам ігор (ОКІ) стягувати платню за будь-які послуги (реєстрацію, навчання, участь у змаганнях) як умови залучення до інших заходів Спеціальних Олімпіад тощо. Це положення також можна вважати частиною філософії Спеціальних Олімпіад, саме відсутність матеріальних стимулів формує принципово іншу, відмінну від сучасного спорту вищих досягнень, ідеологію руху Спеціальних Олімпіад та є передумовою недопущення процесів його комерціалізації.

У Розділі 3.03 сформульовано загальні вимоги до організації тренувань і змагань за програмами Спеціальних Олімпіад. Зазначено, що спортивні тренування та змагання можуть проводитися лише за рішенням або під егідою та безпосереднім керівництвом Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад, Акредитованої програми або ОКІ. Усі заходи мають проводитися відповідно до цих Загальних правил, Спортивних правил Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад та інших єдиних стандартів. Кожна Акредитована програма повинна пропонувати спортивні тренування та змагання, які відповідають найвищим стандартам. Це стосується об'єктів та обладнання, спортивного одягу, навчання, інструктажу, суддівства, адміністрування. Спортивні тренування та змагання Спеціальних Олімпіад повинні проводитися із забезпеченням справедливих та рівних умов для спортсменів, які беруть у них участь, щоб жоден учасник не отримав несправедливої переваги над іншими. Програма повинна пропонувати різні спортивні події та заходи, які відповідають віку і здібностям кожного спортсмена, зокрема, з офіційних видів спорту. Обсяг спортивних тренувань і змагань, що пропонується кожною Акредитованою програмою, має відповідати Спортивним правилам Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад та сприяти повній участі всіх спортсменів, незалежно від рівня їхніх спортивних здібностей, ступеня фізичних чи розумових вад, чи економічних обставин. У Розділі зазначається, що спортивні тренування та змагання Спеціальних Олімпіад мають проводитися в громадських місцях. Необхідно докладати всіх зусиль для залучення глядачів та засобів масової інформації для підвищення обізнаності громадськості та підтримки людей з обмеженими розумовими можливостями. Акредитовані програми та ОКІ повинні максимально забезпечувати участь волонтерів і членів сімей спортсменів при плануванні та проведенні спортивних заходів і заходів із підготовки кадрів.

Особлива увага в цьому розділі приділяється вимогам безпеки. Акредитовані програми та ОКІ мають проводити всі спортивні тренування й змагання в безпечному середовищі, уживаючи всі необхідні заходи для захисту

здоров'я і безпеки спортсменів, тренерів, волонтерів і глядачів. Акредитовані програми та ОКІ повинні також дотримуватися певних спортивно-медичних вимог безпеки, що викладені в Спортивних правилах Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад. Ці вимоги стосуються наявності кваліфікованих медичних представників, які забезпечують супровід змагань, оптимального графіку змагань з урахуванням їхньої тривалості, погодних умов, фізичних можливостей учасників, необхідності достатнього періоду відпочинку між кваліфікаційними та фінальними змаганнями тощо.

У Розділі 3.04 визначено вимоги щодо видів спорту Спеціальних Олімпіад. Слід зазначити, що Поправками 2012 року внесено суттєві уточнення в зміст розділу. Види спорту, у яких спортсмени Спеціальних Олімпіад повинні мати можливість тренуватися і змагатися, розподіляються на три загальні класи: офіційні види спорту, визнані види спорту й локально популярні види спорту. Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад має виняткове право класифікації й визначення статусу видів спорту та несе відповідальність за доведення до відома Програм поточної інформації щодо рівня визнання тих чи інших видів спорту. Відповідно до Спортивних правил, Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад може змінити класифікацію офіційних чи визнаних видів спорту. Зміна статусу виду спорту відбувається 1 раз на 8 років за поданням Комітету з Правил.

Офіційний вид спорту – це вид спорту, визнаний Міжнародною організацією Спеціальних Олімпіад як частина офіційної програми спортивних тренувань і змагань Спеціальних Олімпіад. Офіційні види спорту є обов'язковими для всіх Акредитованих програм. Офіційні види спорту поділяються на офіційні літні та офіційні зимові види спорту.

Офіційні літні види спорту: водні види спорту, легка атлетика, баскетбол, боулінг, велоспорт, кінний спорт, футбол, гольф, гімнастика, пауерліфтинг, катапня на роликових ковзанах, софтбол, теніс, волейбол.

Офіційні зимові види спорту: гірськолижний спорт, лижні перегони, фігурне катання, ковзанярський спорт, хокей на підлозі.

«Визнані види спорту» є видами спорту, що не класифікуються Міжнародною організацією Спеціальних Олімпіад як офіційні види спорту, але які дозволяються для спортивних тренувань та змагань за програмами Спеціальних Олімпіад. Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад класифікує різні види спорту як «визнані види спорту» на основі критеріїв і процедур, викладених у Спортивних правилах.

У Загальних правилах також визначено «Заборонені види спорту», до яких належать види спорту, які, на думку Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад та медичного консультативного комітету, не відповідають мінімальним нормам охорони здоров'я чи стандартам безпеки або які піддають атлетів Спеціальних Олімпіад необґрунтованому ризику для їхнього здоров'я чи безпеки. Жодна Акредитована програма не може запропонувати тренування чи змагання з будь-якого з цих видів спорту. До цього класу належить бокс, фехтування, стрільба, карате та інші єдиноборства. Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад може змінити або доповнити класифікацію заборонених видів спорту з використанням процедур, зазначених у Спортивних правилах.

У Розділі 3.05 визначено вимоги щодо тренування в Спеціальних Олімпіадах. Кожна Акредитована програма повинна пропонувати комплексні й цілорічні спортивні тренування, що проводять кваліфіковані тренери відповідно до Спортивних правил Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад. Кожен спортсмен Спеціальних Олімпіад, який бере участь у змаганнях із того чи іншого виду спорту, в іграх або турнірах, повинен бути навчений у цьому виді спорту. Навчання має передбачати фізичну підготовку та набуття спеціальних знань із харчування. Акредитовані програми повинні розробити письмові мінімальні вимоги для підготовки спортсменів у кожному офіційному й визнаному виді спорту, які вона пропонує, відповідно до Спортивних правил Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад. Спортсмени, які прагнуть брати участь у регіональних іграх або Всесвітніх іграх, повинні пройти навчання впродовж принаймні восьми тижнів поспіль у відповідному виді спорту з можливістю взяти участь у змаганнях у цей період.

У розділі 3.06 чітко визначено вимоги до організації змагань. Усі ігри та турніри, що спонсоруються Міжнародною організацією Спеціальних Олімпіад, Акредитованою програмою або Організаційним комітетом ігор, повинні відповідати таким загальним вимогам, за винятком випадків, коли Акредитованим програмам може бути дозволено змінювати деякі з цих вимог. Акредитовані програми повинні пропонувати тренування та змагання для спортсменів усіх рівнів здібностей. Проте Ігри та турніри можуть бути побудовані на основі тільки одного рівня конкуренції (Поправки 2012 року). У командних видах спорту кожен член команди повинен мати достатньо можливостей для участі в змаганнях. Слід зазначити, що корекція Правил у частині створення можливостей для спортсменів усіх рівнів є засобом заохочення для Акредитованих програм активізувати цей напрямок роботи.

Під час будь-яких ігор або турнірів кожен зі спортсменів повинен мати рівні шанси на перемогу. Кожен із дивізіонів повинен бути структурований таким чином, щоб у кожного спортсмена/команди були реальні шанси на перемогу, що забезпечується розподілом спортсменів і команд на дивізіони з організацією попередніх змагань згідно з точними даними про попередні результати та, у відповідних випадках, з поділом команд за статевою та віковою ознаками, згідно зі Спортивними правилами Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад.

Згідно з положеннями Загальних правил, Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад має виняткове право визначити обов'язкові для виконання квоти, що встановлюють загальний розмір і склад делегації спортсменів, тренерів та інших учасників, що спрямовуються акредитованою Програмою для участі у Всесвітніх іграх чи інших Іграх і заходах, санкціонованих Міжнародною організацією Спеціальних Олімпіад.

У Розділі 3.07 чітко прописано інструкції щодо правил та церемонії нагородження, придбання нагород. Вручення нагород на Іграх і турнірах повинно проводитися лише відповідно до дійсних Загальних правил та Спортивних правил Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад. На всіх змаганнях медалі повинні вручатися спортсменам, які посіли перше, друге і третє місця в кожному з видів програми, а нагородні стрічки вручаються спортсменам, які посіли місця з

четвертого по восьме. Дискваліфікованим спортсменам (з причин, не пов'язаних із неспортивною поведінкою або порушенням Спортивних правил Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад щодо поділу на дивізіони) або спортсменам, які не закінчили виступи, мають бути вручені стрічки, що свідчать про участь у змаганнях. Усі нагороди для змагань мають бути придбані Акредитованими програмами й Організаційними комітетами ігор у офіційних постачальників, шістьма визначених Міжнародною організацією Спеціальних Олімпіад.

Усі церемонії нагородження повинні фокусувати увагу на значущості та досягненнях спортсменів, які беруть участь у змаганнях, і повинні проводитися в урочистій обстановці з відповідними атрибутами, нагадуючи наскільки можливо церемонії нагородження, що проводяться під час Олімпійських ігор.

Усі рішення щодо проведення Всесвітніх ігор (Розділ 3.08) має приймати Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад. Всесвітні ігри повинні організовуватися один раз на два роки, з чергуванням літніх Ігор і зимових Ігор, так що літні Ігри та зимові Ігри повинні проходити один раз на чотири роки і початком циклу літніх Ігор у 1975 році, а зимових Ігор – 1977 року.

Місця проведення Всесвітніх ігор повинні визначитися за рішенням Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад. Вона ж повинна укладати контракти з Організаційними комітетами ігор, згідно з якими Організаційні комітети ігор повинні мати права і нести відповідальність за організацію, фінансування та проведення відповідних Всесвітніх ігор. Місця проведення Всесвітніх ігор повинні бути визначені Міжнародною організацією Спеціальних Олімпіад, згідно з процедурами та критеріями, передбаченими у Статуті Всесвітніх/Регіональних ігор.

Важливим положенням Правил є регламентація квотування складів делегацій. Зазначено, що Акредитовані програми мають право і несуть обов'язок щодо скерування делегацій спортсменів і тренерів для участі у Всесвітніх іграх, згідно з умовами, передбаченими критеріями відповідних рівнів акредитації. Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад має виняткове право визначати обов'язкові до дотримання квоти, що зумовлюють розмір і склад делегацій спортсменів, тренерів та інших учасників, які повинні бути скеровані Акредитованими програмами для участі у Всесвітніх іграх.

У Розділі 3.09 регламентовано вимоги щодо проведення Ігор (не Всесвітніх), санкціонованих Міжнародною організацією Спеціальних Олімпіад. Визначено частоту та місце їх проведення, вимоги до країн-учасниць.

Ігри можуть бути організовані згідно з будь-яким графіком, що найкращим чином відповідає інтересам руху Спеціальних Олімпіад, однак жодні Регіональні ігри, Міжнародні ігри або Ігри за участю декількох штатів США не можуть бути організовані впродовж шести місяців до дати відкриття будь-яких Всесвітніх ігор або протягом шести місяців після офіційної дати закриття Всесвітніх ігор. Місця проведення Ігор повинні бути визначені Міжнародною організацією Спеціальних Олімпіад. Також Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад повинна прийняти рішення і встановити контрактні відносини з Організаційним комітетом ігор, який буде уновноважений забезпечити організацію, фінансування та проведення відповідних Ігор; контрактні відносини можуть бути встановлені і

Акредитованою програмою, яка нестиме основну відповідальність за організацію та планування відповідних Ігор.

Окремо в Правилах визначено процедуру організації, так званих, відкритих ігор та турнірів (Розділ 3.09). Акредитовані програми можуть періодично отримувати дозволи на організацію своїх Ігор у формі Відкритих ігор для стимулювання співробітництва та інформаційного обміну між акредитованими програмами в рамках цього Регіону, а також для надання можливостей новим Акредитованим програмам отримати користь від участі в Іграх Акредитованих програм вищого рівня, зокрема, до того часу, поки слабша Акредитована програма не зможе організувати свої власні Ігри, згідно з критеріями Акредитації. Попереднє твердження не означає, що участь у Відкритих іграх інших Акредитованих програм є або може розглядатися основа для відмови цих Акредитованих програм від організації власних Ігор, згідно з критеріями Акредитації.

Акредитована програма не може організувати Відкриті ігри в тому самому році, у якому на території регіону цієї Акредитовані програми передбачається проведення Регіональних або Всесвітніх ігор. Запрошення можуть бути спрямовані не більше ніж п'яти іншим Акредитованим програмам, за винятком випадків, в яких Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад дозволяє скерування додаткових запрошень. Запрошення скеровуються від імені директора програми, що запрошує Програми, які знаходяться в тому ж регіоні. Акредитована програма може щорічно приймати лише одне запрошення для участі у Відкритих іграх, організованих іншою Програмою. Якщо Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад дає Акредитованим програмам дозвіл на участь у більш ніж одних Відкритих іграх упродовж року, то з метою збільшення кількості спортсменів, які отримують користь від участі у Відкритих іграх, Акредитована програма повинна надавати різним спортсменам можливості для участі в різних Відкритих іграх.

Усі витрати з організації Відкритих ігор повинна нести Акредитована програма, що їх проводить. Без попереднього схвалення з боку Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад або без письмової згоди запрошеної Акредитованої програми ніякі витрати не можуть бути покладені на жодну із запрошених Акредитованих програм. Однак кожна запрошена Акредитована програма повинна нести всі транспортні витрати, пов'язані з поїздкою команди на Відкриті ігри. Акредитованим програмам, що планують взяти участь у Відкритих іграх, слід докласти максимум зусиль для оплати витрат на участь у цих Іграх із коштів, залучених спеціально з цією метою, а не з інших коштів, необхідних для фінансування поточного річного бюджету.

У Розділі 3.11 визначається статус програми «Об'єднаний Спорт ®» як програми, що об'єднує спортсменів Спеціальних Олімпіад та спортсменів без інтелектуальних розумового розвитку (партнерів) у спортивних командах для тренувань і змагань. Вік і рівень можливостей атлетів Спеціальної Олімпіади і партнерів, а також їх співвідношення визначаються на спортивних засадах, відповідно до Спортивних правил Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад. Усі Акредитовані програми повинні розвивати програму Об'єднаний спорт ® або в

межах своєї компетенції, як зазначається в Поправках 2012 року, шукати інші можливості для інклюзії спортсменів із вадами розумового розвитку.

Надзвичайно важливою програмою Спеціальних Олімпіад є Тренувальна програма рухової активності («Special Olympics Motor Activities Training Program» MATP) (Розділ 3.12). Програму створено спеціально для людей із серйозними відхиленнями в розумовому розвитку, які не можуть ефективно брати участь у звичайних програмах тренувань і змагань Спеціальних Олімпіад. MATP містить широкий спектр тренувальних програм для осіб, які на цьому етапі не готові до участі в активних спортивних тренуваннях із використанням об'єктивних і єдиних спортивних правил; усі тренувальні програми були розроблені та апробовані експертами, що мають практичний досвід роботи з особами з серйозними відхиленнями в розумовому розвитку. У рамках своєї юрисдикції Акредитовані програми повинні розвивати тренувальну програму рухової активності відповідно до критеріїв акредитації певного рівня. Акредитовані програми повинні отримувати від Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад розроблені і схвалені письмові рекомендації, що визначають види тренувань та інших компонентів MATP.

Розділ 3.13 присвячений регламентації діяльності волонтерів. У Розділі зазначено, що всі Акредитовані програми та ОКІ повинні максимально використовувати волонтерів у всіх аспектах своєї діяльності. Для безпеки спортсменів та підтримання репутації Спеціальних Олімпіад кожну Акредитовану програму повинна визначити й дотримуватися письмових процедур відбору, навчання та моніторингу роботи волонтерів.

Стаття 4 «Управління Спеціальними Олімпіадами» визначає, зокрема, права та обов'язки Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад у сфері управління (Розділ 4.01): «Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад має право і несе відповідальність за забезпечення того, що всі спортивні тренування та змагання, що пропонуються людям із відхиленнями в розумовому розвитку під торговою маркою і егідою Спеціальних Олімпіад, організовуються, фінансуються і проводяться відповідно з єдиними міжнародними стандартами в порядку, що забезпечує якість і захист репутації Спеціальних Олімпіад і найкращим чином відповідає інтересам людей із відхиленнями в розумовому розвитку в усіх країнах світу. Для досягнення цієї мети Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад уповноважена видавати й оповловати або періодично вносити зміни до цих Загальних правил та інших єдиних стандартів, а також інших документів політичного характеру по всьому спектру діяльності руху Спеціальних Олімпіад, включаючи питання, пов'язані із забезпеченням відповідного управління та діяльності Акредитованих програм. Остаточну відповідальність за вирішення всіх питань, пов'язаних з організацією, акредитацією, фінансуванням і реалізацією програм Спеціальних Олімпіад, лежить на Міжнародній організації Спеціальних Олімпіад, яка створила та розвиває рух Спеціальних Олімпіад, а також виступає як міжнародне агентство, що регламентує діяльність Спеціальних Олімпіад».

Цей Розділ Загальних правил закріплює верховну владу Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад у міжнародному спортивному русі Спеціальних Олімпіад.

У Правилах зазначається, що влада Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад заснована на вертикальній взаємодії між нею та усіма Акредитованими програмами, між нею та ОКІ. На рівні Акредитованих програм також діє вертикаль у поширенні інформації: від Акредитованої програми до найнижчого рівня з точки зору географічного розподілу.

Хоча повноваження структурних підрозділів організації та її посадових осіб регламентується переважно іншими нормативним документом – Статутом Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад – у Загальних правилах також регламентовано повноваження Ради директорів. Управління Міжнародною організацією Спеціальних Олімпіад здійснює Рада директорів, яка несе відповідальність за прийняття політичних рішень, що визначають порядок управління рухом Спеціальних Олімпіад. Для цього Рада директорів приймає Загальні правила та інші основні політичні рішення, зафіксовані в єдиних стандартах.

Голова Ради директорів може делегувати повноваження з управління діяльністю Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад і передати відповідальність за формування політики руху Спеціальних Олімпіад Президентові та Головному керуючому (або іншій посадовій особі, зазначеній у корпоративному статуті Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад), крім випадків внесення змін до дійсних Загальних правил, які повинні бути схвалені саме Радою директорів. Делегування повноважень у рамках Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад має здійснюватися відповідно до її Статуту.

Завдання Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад полягає, зокрема, у внесенні поправок до Загальних правил. Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад зберігає за собою право вносити зміни в Загальні правила у випадках, коли вважатиме, що відповідна поправка найкращим чином відповідає інтересам Спеціальних Олімпіад, а Рада директорів, користуючись своїми повноваженнями, затвердить таку поправку. Крім того, пропозиції про зміну Загальних правил можуть бути внесені головою Ради директорів/Комітету будь-якої Акредитованої програми, виконавчим директором/директором будь-якої Акредитованої програми, будь-яким Регіональними комітетом управління, Консультативним комітетом із медичних питань, Консультативним комітетом зі спортивних правил або Консультативним комітетом із питань загальних правил.

Порядок представлення, розгляду та ухвалення поправок також описаний у Загальних правилах. Поправки поділяються на нетермінові та термінові. Перші набувають чинності через дев'яносто днів після дати прийняття та ратифікації поправки Виконкомом чи Радою директорів Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад, інші – менш ніж через дев'яносто днів, у зв'язку з необхідністю гарантувати безпеку та збереження здоров'я учасників програм Спеціальних Олімпіад, захист громадського іміджу, репутації або фінансової спроможності Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад або для

запобігання наявної загрози завдання їй або будь-який з Акредитованих програм істотного збитку.

Правилами затверджено повноваження структурних підрозділів Ради директорів. Одним із комітетів Ради директорів повинен бути «Міжнародний консультативний комітет». Міжнародний консультативний комітет («МКК») повинен консультувати Міжнародну організацію Спеціальних Олімпіад з питань, пов'язаних із рухом Спеціальних Олімпіад, і впливати на неакредитовані програми. Також МКК повинен розглядати рекомендації, внесені до Регіональними радами управління або окремими акредитованими програмами з питань, пов'язаних із рухом Спеціальних Олімпіад. На кожному засіданні Ради директорів представник МКК повинен інформувати її про відгуки чи рекомендації щодо внесених МКК змін із власної ініціативи або з ініціативи Регіональних рад управління або окремих Акредитованих програм. Члени МКК не є членами Ради директорів без права голосу. Кожна з семи Регіональних рад управління повинна обрати свого представника для роботи в МКК (відповідно до критеріїв участі) з тим, щоб МКК складався з семи членів, кожен з яких є представником одного регіону.

Особи, які обираються в члени МКК, повинні відповідати таким критеріям: бути виконавчим директором/директором програми або членом Ради директорів/Комітету акредитованої програми (I, II або III рівня акредитації); мати глибокі знання і значний досвід роботи в русі Спеціальних Олімпіад; розуміти роль і функціональні обов'язки МКК і Регіональних рад управління; виступати ефективним представником і захисником місії і основних принципів руху Спеціальних Олімпіад; а також регулярно брати участь у засіданнях та он-лайн конференціях, що проводяться МКК.

Діяльність Регіональних рад управління описано в Розділі 4.07 (відповідно до Поправок 2012 року назву керівного органу змінено з Регіональних лідерських рад). Зокрема, зазначається, що Регіональні ради управління можуть бути створені на основі одного або кількох регіонів або субрегіонів після отримання відповідного дозволу від Ради директорів Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад. Дозвіл у формі резолюції Ради директорів повинен у письмовій формі визначати географічну зону, представлену в кожному з Регіональних рад управління. Їх метою є представлення інтересів усіх Акредитованих програм в рамках відповідного регіону або субрегіону з метою проведення консультацій з Міжнародною організацією Спеціальних Олімпіад з усіх стратегічних питань, що впливають на відповідні Акредитовані програми, включаючи питання, пов'язані зі спортом, технічною допомогою, залученням коштів, зв'язками з громадськістю, управлінням програмами та ін.

У Розділі 4.09 регламентовано мету діяльності та склад Консультативного комітету зі спортивних правил. Метою діяльності Консультативного комітету зі спортивних правил є забезпечення постійного перегляду Спортивних правил і внесення на розгляд Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад рекомендацій щодо їх змін, запропонованих самим Комітетом та/або Акредитованими програмами. Членами Консультативного комітету зі спортивних правил повинні бути експерти в галузі спорту, тренери, батьки, спортсмени

судді, викопавчі директори/директори Акредитованих програм або члени Ради директорів Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад. До складу Комітету повинні належати представники Акредитованих програм з усіх регіонів планети, забезпечуючи своєю участю максимально широке і водночас доцільне географічне представництво міжнародну основу діяльності Комітету. Кількісний склад Консультативного комітету зі спортивних правил повинен визначатися Радою директорів. У структурі Консультативного комітету зі спортивних правил мають діяти підкомітети окремих офіційних та визнаних видів спорту.

Метою діяльності Консультативного комітету з загальних правил (Розділ 4.10) є постійний перегляд дійсних Загальних правил та внесення на розгляд Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад рекомендацій щодо поправок до них, запропонованих самим Комітетом або іншими сторонами, що мають право вносити пропозиції про відповідні зміни.

Консультативний комітет із Загальних правил має складатися з активних діючих учасників руху Спеціальних Олімпіад, таких як виконавчі директори/директори програм, члени Рад директорів/Комітетів програм, спортсмени, члени сімей або тренери. У Консультативному комітеті з Загальних правил повинні бути пропорційно представлені учасники руху Спеціальних Олімпіад із різних регіонів планети. Його члени повинні призначатися Головним керуючим Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад на термін, який їм визначений у кожному окремому випадку. Консультативний комітет із Загальних правил повинен здійснювати свою діяльність на неформальних засадах. Він має право розглядати й формулювати для розгляду Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад рекомендації щодо поправок до дійсних Загальних правил, які представлені акредитованими програмами або іншими сторонами, що мають право пропонувати поправки до Загальних правил. Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад регулярно затверджує порядок, терміни та проведення засідань Консультативного комітету з загальних правил, а також порядок розгляду поправок, запропонованих Акредитованими програмами та іншими учасниками Спеціальних Олімпіад, і формулювання рекомендацій із питань, що належать до юрисдикції Консультативного комітету з загальних правил.

Консультативний комітет з медичних питань (Розділ 4.11) повинен розглядати з власної ініціативи, на прохання Головного управляючого Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад чи Ради директорів, чи будь-якого іншого консультативного комітета питання, що пов'язані зі здоров'ям та безпекою спортсменів, тренерів, волонтерів, суддів та інших учасників Спеціальних Олімпіад.

У складі Консультативного комітету з медичних питань повинні бути фахівці в галузі медицини (включаючи фахівців у галузі спортивної медицини), фахівці з питань відхилень у розумовому розвитку та інші фахівці, запрошені до Комітету за рішенням Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад. На скільки можливо Консультативний комітет із медичних питань повинен мати збалансований склад за участю представників різних регіонів планети. Члени Комітету обираються терміном на 4 роки.

Консультативний комітет із медичних питань повинен здійснювати свою діяльність на неформальній основі, однак особисті зустрічі членів Комітету повинні організовуватися не рідше ніж два рази на рік. Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад регулярно затверджує терміни та порядок проведення засідань Консультативного комітету з медичних питань, а також порядок формулювання рекомендацій із питань, що належать до його юрисдикції.

Також у Статті 4 регламентовано діяльність Виконавчої ради і смолоскипового пробігу та інших (додаткових) консультативних комітетів, які можуть бути організовані за функціональною ознакою або іншими географічними критеріями.

У Розділі 4.14 регламентуються повноваження Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад відносно Всесвітніх та Регіональних ігор. Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад володіє винятковим правом дозволити проведення Регіональних ігор і Всесвітніх ігор. Приймаючи рішення про організацію Регіональних ігор, Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад повинна враховувати рекомендації Регіональної ради управління того регіону, в якому передбачається проведення відповідних Регіональних ігор. Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад має виняткове право розгляду і схвалення пропозицій від потенційних Організаційних комітетів ігор щодо організації Всесвітніх ігор. Також Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад повинна визначати всі умови, згідно з якими здійснюватиметься планування, фінансування та проведення Регіональних ігор або Всесвітніх ігор. У випадках організації Регіональних ігор Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад прийматиме відповідні рішення з урахуванням пропозицій, що надійшли від відповідної Регіональної ради управління. Також Загальними правилами закріплено виняткові права Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад на дозвіл щодо організації та проведення турнірів і показових виступів у межах тих чи інших Акрeditованих програм.

Важливим Розділом Загальних правил є положення щодо масового поширення інформації (4.17). Зазначається, що «Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад є єдиним і винятковим власником усіх прав на інтелектуальної власності всіх Ігор і яка володіє єдиним і винятковим правом надавати іншим ліцензії на відеознімання, запис і трансляцію в прямому ефірі або в записі будь-яких аудіо-, візуальних або цифрових сигналів Ігор або інших заходів Спеціальних Олімпіад, пов'язаних з Іграми, таких як церемонії відкриття і закриття Ігор. Також Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад володіє правами на різні музичні композиції, створені музикантами на користь Спеціальних Олімпіад, які передали їй всі авторські права на свої композиції. У тексті Загальних правил не тільки визначено виняткові права Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад на поширення інформації, а й закріплено заборону цього права для Акрeditованих програм: «Без попередньої письмової згоди Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад жодна Акрeditована програма або Організаційний комітет ігор не може надавати або допускати надання будь-якій стороні (включаючи будь-яких виробників, директорів, радіокомпанії, кабельні та інші телекомпанії, радіо і телевізійні мережі або будь-

яких постачальників послуг Інтернет) будь-яких прав на відеознімання, запис, трансляцію або розповсюдження записів ігор і музики, включаючи публікацію, подання або передачу записів ігор і музики за допомогою комп'ютерної техніки, цифрових і аналогових модемів і оптиковолоконних кабелів, інтернет-сайтів і можливостей Всесвітньої мережі Інтернет, будь-яких мереж та інших форм мережевої та немережевої інформаційної взаємодії.

Обов'язком Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад є реєстрація та захист торгових марок Спеціальних Олімпіад (Розділ 4.18): «Як власник торгових марок Спеціальних Олімпіад Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад несе відповідальність за реєстрацію, захист і забезпечення дотримання всіх прав власності і пов'язаних прав щодо використання торгових марок Спеціальних Олімпіад, їх гудвілу і цінності. Таким чином, Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад несе виняткову відповідальність за реєстрацію у відповідних урядових та інших агентствах по всьому світу всіх торгових марок, марок обслуговування, авторських прав та інших реєстрованих аспектів інтелектуальної власності, складових торгових марок Спеціальних Олімпіад, а також за подання позовних заяв та судове переслідування будь-яких третіх сторін, які порушують права власності чи здійснюють несанкціоноване чи некоректне використання торгових марок Спеціальних Олімпіад та іншої інтелектуальної власності Спеціальних Олімпіад».

Офіційною мовою інформаційної взаємодії між Міжнародною організацією Спеціальних Олімпіад та Акредитованими програмами, між Міжнародною організацією Спеціальних Олімпіад та Організаційними комітетами ігор є англійська (Розділ 4.19). Якщо переклад будь-яких єдиних стандартів або Програмних матеріалів суперечить англійському варіанту, то пріоритет надається англійському варіантові документа.

У Статті 5 «Управління та діяльність Акредитованих програм» розглядаються вимоги до їхньої структури та управління, назв та масштабу, вимоги до організації тренувального процесу та змагань, юридичні та комерційні аспекти діяльності. Щодо вимог до організаційної структури (Розділ 5.01) для отримання та збереження акредитації кожна Акредитована програма повинна мати організаційну структуру, що є, на думку Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад, відповідною та достатньою для виконання нею вимог і зобов'язань, що випливають із дійсних Загальних правил та інших єдиних стандартів. Кожна Програма повинна бути сформована як незалежна благодійна організація, згідно із законодавчими актами відповідної географічної юрисдикції, з урахуванням вимог критеріїв Акредитації відповідного рівня. Кожна Програма має бути зареєстрованою і діяти як незалежна і визнана асоціація або корпорація, сформована не для отримання прибутку або у формі незалежної юридичної особи, створена не з метою отримання прибутку і керована Радою директорів/Національним комітетом; а також отримати і зберігати за собою максимальне можливе звільнення від оподаткування, передбачені в юрисдикції відповідної Програми. Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад затверджує форму і тип організаційної структури кожної Програми в момент надання або поповнення акредитації з урахуванням правових норм, що діють в юрисдикції

Програми, відповідних критеріїв Акредитації, ролі уряду відповідної юрисдикції у створенні та діяльності Програми та інших потреб.

У Розділі 5.01 розглядається також поняття «Субпрограма». Субпрограми акредитовані для здійснення діяльності в юрисдикціях Акредитованих програм, не можуть бути інкорпоровані окремо від них і не можуть бути організовані інші, не інкорпоровані асоціації та інші юридичні особи, що володіють певним юридичним статусом, окремим від Програми, що їх акредитує. Для забезпечення повного контролю над активами й діяльністю Субпрограм з боку Акредитивної Програми кожна Субпрограма повинна діяти як філія або підрозділ цієї Програми.

Вимоги до управління Акредитованими програмами (Розділ 5.02) містять повноваження керівних структур, відповідальність, склад та ротацію керівників.

Діяльність кожної акредитованої програми повинна регламентуватися Радою директорів/Комітетом програми, який несе остаточну правову відповідальність і відповідальність перед Міжнародною організацією Спеціальних Олімпіад за діяльність Акредитованої програми. Згідно зі статутом або іншими документами, Рада директорів/Комітет програми несе відповідальність за нагляд за діяльністю Програми. Керівний орган може делегувати окремі свої права і відповідальність за виконання певних організаційних функцій комітетам або підкомітетам, керівникам або виконавчим працівникам акредитованої програми, якщо відповідне делегування прав передбачено статутом. Проте Рада директорів/Комітет програми несе остаточну відповідальність і звітує перед Міжнародною організацією Спеціальних Олімпіад за забезпечення дотримання вимог цих Загальних правил та інших єдиних стандартів. (Відповідальність і необхідність надання звітності ні в якому разі не обмежуються тим фактом, що, згідно з чинними Загальними правилами, значна частина інформаційної взаємодії відбувається між Міжнародною організацією Спеціальних Олімпіад і директором програми/виконавчим директором, а не Радою директорів/Комітетом програми.) Загальними правилами рекомендується до Ради директорів/Комітету програми достатню кількість членів, що представляють різні географічні регіони, які забезпечують прийняття рішень, здійснення відповідального нагляду за діяльністю програми, які мають досвід у різних сферах діяльності; членами Ради мають бути особи, які мають досвід роботи в програмі Спеціальних Олімпіад або у сфері роботи з людьми з відхиленнями в розумовому розвитку або цікавляться розширенням і розвитком програм Спеціальних Олімпіад. У складі керівного органу Програми повинен бути принаймні один експерт у галузі спорту і один фахівець у сфері відхилення у розумовому розвитку, а також один спортсмен Спеціальних Олімпіад, який пройшов спеціальний курс навчання з питань участі в діяльності Ради директорів/Комітету програми. Кількісний склад Ради директорів/Комітету програми залежить від рівня акредитації. Термін роботи члена Ради директорів/Комітету програми не повинен перевищувати 9 послідовних років, за винятком випадків, передбачених місцевим законодавством, за узгодженням з Міжнародною організацією Спеціальних Олімпіад.

Виконавчий директор/директор програми, призначений Радою директорів/Комітетом програми, повинен володіти повноваженнями, необхідними для управління діяльністю Акредитованої програми. Рада директорів/Комітет програми повинен своєю чергою здійснювати нагляд і контролювати діяльність виконавчого директора/директора програми. У кожній Акредитованій програмі мають бути інші співробітники: президент, секретар та/або скарбник, що має бути визначено Радою директорів/Комітетом програми. Повноваження і відповідальність співробітників повинні бути визначені Статутом або іншими організаційними документами Акредитованих програм і повинні відповідати чинним Загальним правилам.

За винятком окремих випадків, юридична назва кожної Акредитованої програми має починатися зі словосполучення «Спеціальна Олімпіада» (Розділ 5.03). Частина назви Акредитованої програми, що залишилася, повинна складатися лише з назви держави, штату або географічного регіону, що визначає юрисдикцію Програми, і ця частина назви повинна слідувати безпосередньо за словосполученням «Спеціальна Олімпіада».

Розділом 5.05 визначено загальні вимоги до організації тренувань та змагань відповідно до Статті 3 чинних Загальних правил.

Масштаб програми (Розділ 5.06) залежить від рівня акредитації та визначається масштабом організації тренувань та змагань, розвитком інших ініціатив (програма Об'єднаний спорт®, тренувальна програма рухової активності, програма лідерства атлетів). Також кожна Акредитована програма повинна збільшувати кількість спортсменів Спеціальних Олімпіад, які беруть участь в Іграх і тренуваннях, причому показник зростання вимірюється як у процентному збільшенні кількості спортсменів, які беруть участь у діяльності акредитованої програми, так і у відсотку від загальної кількості людей у рамках цієї юрисдикції, які потенційно можуть взяти участь у програмах Спеціальних Олімпіад.

Важливо, що Розділом 5.07 передбачено використання Акредитованими програмами торгових марок Спеціальних Олімпіад. Кожна Акредитована програма має право використовувати логотип Спеціальних Олімпіад тільки спільно або в поєднанні з назвою Акредитованої програми. Логотип Спеціальних Олімпіад вважається таким, що «використовується спільно» або «в поєднанні з» назвою Акредитованої програми, якщо він розташований безпосередньо над або збоку від назви Програми в порядку, представленому в керівництві з графічних стандартів. Регламентовано також використання офіційного рядка приналежності (рис.5.1).

Організацію створено фондом Джозефа П. Кеннеді, молодшого
 Право ведення діяльності та акредитація надаю (має партнерські відносини з)
 Спеціал Олімпікс Інтернєшнл, Інк.
 на благо людей із відхиленнями в розумовому розвитку
 Created by the Joseph P. Kennedy, Jr. Foundation
 Authorized and Accredited by (Affiliated with) Special Olympics International, Inc.
 for the Benefit of persons with Intellectual Disabilities (Mental Retardation)

Рис.5.1 Офіційний рядок приналежності

Офіційний рядок приналежності повинен бути постійно представлений на всіх бланках, брошурах, річних звітах, прес-релізах та інших публікаціях, а також на слайдах, слайдах і відеоматеріалах, що виготовляються й поширюються Акредитованою програмою. По змозі офіційний рядок приналежності також повинен бути представлений у титрах, що належать до будь-яких програм, відзнятих або тих, що транслюються місцевими телевізійними компаніями в юрисдикції Акредитованої програми.

Чинними Правилами заборонено спільне використання торгових марок Спеціальних Олімпіад або інформації програм Спеціальних Олімпіад та інформації про алкогольні напої та тютюнові вироби.

Розділом 5.08 регламентується подання інформації комерційного характеру та використання національних прапорів. Щоб уникнути експлуатації людей із відхиленнями в розумовому розвитку з комерційною метою, ніякі частини спортивної форми або номери, що використовуються спортсменами Спеціальних Олімпіад під час змагань, церемоній відкриття або закриття Ігор, не можуть містити інформацію або назви комерційного характеру. Під час змагань, церемоній відкриття і закриття Ігор на формі спортсменів може бути представлено тільки звичайне комерційне маркування виробника. У Розділі 4.08 (а) термін «звичайне комерційне маркування» означає таке: 15 квадратних сантиметрів на великих частинах одягу, 7,62 квадратного сантиметра на невеликих частинах (шанки, печатки, ремені тощо), на взутті – винятково логотипи виробників, що відповідають тим, що пропонуються на взутті для масового споживача.

У Розділі також зазначається, що «...Церемонії відкриття будь-яких Ігор повинні проходити в атмосфері радості і поваги, пригортаючи увагу до спортивних навичок, досягнень і мужності спортсменів Спеціальних Олімпіад, відповідно до олімпійського духу і основоположних принципів. Політика Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад полягає в тому, що ніякі прапори, знаки, інші методи ідентифікації спонсорів або інформування про їхні товари не можуть бути представлені на церемоніях відкриття Всесвітніх ігор, Регіональних або Міжнародних ігор. Акредитовані програми можуть дозволити використання прапорів та інших символів спонсорів на церемоніях відкриття ігор, якщо відповідні прапори і знаки займають другорядне місце відносно символіки Спеціальних Олімпіад...».

Цей Розділ передбачає заборону на демонстрацію національних прапорів: «Ніякі національні прапори не можуть демонструватися спортсменами, тренерами та іншими членами офіційної делегації жодної з Національних програм на будь-яких заходах Ігор». У Поправках 2012 року підкреслюється важливість цієї заборони як частина філософської концепції Спеціальних Олімпіад та зазначається, що заборонено «демонстрацію національних прапорів і виконання національних гімнів будь-якими спортсменами, тренерами та іншими членами будь-яких офіційних делегацій Акредитованих програм на будь-якому світовому чи регіональному заході чи мультипрограмних іграх. При цьому Організаційний комітет ігор (ОКІ) може демонструвати прапори держав, які беруть участь у Всесвітніх або Регіональних іграх, а також прапор приймаючої держави на церемоніях відкриття та закриття».

Надзвичайно важливим з етичної точки зору є положення, що описані в Розділі 5.13 «Недопущення виникнення конфлікту інтересів»: «З метою захисту репутації та цілісності руху Спеціальних Олімпіад імперативом діяльності Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад і всіх Акредитованих програм, членів Рад директорів, виконавчих директорів, членів комітетів і співробітників, є ретельне недопущення виникнення дійсних чи потенційних конфліктів інтересів між особистими та фінансовими інтересами, інтересами компаній і підприємств, в діяльності яких беруть участь відповідні представники Акредитованих програм, та інтересами організації Спеціальних Олімпіад, в якій вони є керівниками, співробітниками, виконавчими директорами/директорами програми, членами Ради директорів/Комітету програми...».

У цій Статті також визначається право Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад розробляти та приймати Кодекс поведінки стосовно дій та діяльності окремих учасників руху Спеціальних Олімпіад.

У Статті 6 Загальних правил (згідно з Поправками 2012 року) розглядається акредитація програм Спеціальних Олімпіад. Визначено, що «Тільки організації та юридичні особи, які отримали статус Акредитованих програм,... мають право виступати перед громадськістю організації або програми Спеціальних Олімпіад; залучати, отримувати або витрачати кошти від імені Спеціальних Олімпіад; або використовувати, або дозволяти третім особам використовувати при реалізації програм або організації заходів назву «Спеціальні Олімпіади» та інші торгові марки Спеціальних Олімпіад».

У Розділі 6.03 закріплюються виняткові права Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад із надання акредитацій. Тільки вона може надати або відкликати первісну акредитацію організаційного комітету Програми, яка подає заявку на IV рівень акредитації, і тільки вона може призупинити дію або відкликати акредитацію вже акредитованих програм. Також Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад може призупинити дію або відкликати акредитацію Субпрограми.

Офіційний сертифікат акредитації свідчить про прийняте Міжнародною організацією Спеціальних Олімпіад рішення дозволити відповідній організації діяти як єдиній і найбільш повноважній організації Спеціальних Олімпіад у

рамках певної географічної зони, що визначає юрисдикцію цієї програми, наприклад, держави або штату на території Сполучених Штатів.

У Розділі 6.05 визначено рівні акредитації. Акредитація повинна надаватися Акредитованим програмам і поновлюватися за рішенням Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад з урахуванням різних рівнів розвитку Програм, починаючи з IV рівня для програм, що нещодавно створені та знаходяться на початкових стадіях розвитку, до I рівня – для найбільш розвинених програм. Отримання та збереження акредитації на кожному з рівнів акредитації вимагає від кожної акредитованої програми відповідності певним критеріям акредитації. Рівні акредитації мають використовуватися Міжнародною організацією Спеціальних Олімпіад для стимулювання розширення руху Спеціальних Олімпіад у максимальній кількості країн та регіонів планети, а також для визначення стандартів якості стосовно масштабу та змісту програм, що розробляються для спортсменів з урахуванням політичних, економічних та інших факторів, що вимагають у різних частинах планети гнучких підходів до створення, управління та організації діяльності нової Програми Спеціальної Олімпіади. Однак для забезпечення роботи всіх Акредитованих програм на якомого вищому якісному рівні із забезпеченням належної організації всіх аспектів програм політика Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад полягає в тому, щоб вимагати, незалежно від їх первісного рівня акредитації, досягнення й підтримки I рівня акредитації, що означає найвищий стандарт якості в реалізації програм Спеціальних Олімпіад.

Розділ 6.07 визначає поняття «цикли акредитації». Зазначено, що «Акредитація може бути надана Міжнародною організацією Спеціальних Олімпіад або Акредитованою програмою, що акредитує Субпрограми, з урахуванням строків завершення календарних років, що означає можливість початку дії акредитації в будь-який момент упродовж року з обов'язковим завершенням дії акредитації в кінці відповідного календарного року...». У Статті 6 чітко регламентовано формальні процедури подання та оформлення заявок на акредитацію, поновлення акредитації, терміни дії акредитації.

Розділ 6.10 регламентує діяльність Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад із розгляду акредитаційних заявок. При отриманні первісної акредитації Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад у письмовій формі інформує про надання акредитації чи відмову в максимально стислі терміни (зазвичай протягом трьох місяців із моменту отримання заявки). При поновленні акредитації Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад розглядає заявку, що має бути подана до 1 липня поточного року, та інформує про своє рішення відповідну Акредитовану програму до 1 жовтня того календарного року, в якому закінчується термін дії поточної акредитації Програми. У разі якщо Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад приймає рішення про надання нової або відновлення попередньої акредитації, Заявник повинен отримати від неї письмовий сертифікат, що свідчить про отримання акредитації на відповідний період акредитації.

Важливим, передусім, з юридичної точки зору, є Розділ 6.11, що регламентує межі акредитації: «Юрисдикція кожної акредитованої програми

повинна бути визначена за рішенням Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад. Здебільшого межі юрисдикції акредитованої програми будуть географічними і політичними і відповідатимуть географічним і політичним кордонам, що визначають територію країни або провінції, міста або штату на території США. Юрисдикція кожної акредитованої програми буде визначена Міжнародною організацією Спеціальних Олімпіад у письмовій формі в момент надання або поповлення акредитації. У певних випадках Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад зберігає за собою право дозволяти більш ніж одній акредитованій програмі діяти в рамках певних географічних чи політичних кордонів, наприклад, на території цієї держави або штату США може бути створена більш ніж одна Акредитована Програма...».

Обов'язками Акредитованої програми є визнання Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад органу, що приймає остаточні й обов'язкові до виконання рішення з усіх питань, пов'язаних зі Спеціальними Олімпіадами, відповідальність за організацію діяльності відповідно до критеріїв Акредитації, підтвердженням акредитації, дійсними Загальними правилами та іншими єдиними стандартами.

Права Акредитованих програм:

- ліцензія на використання назви «Спеціальна Олімпіада» спільно з назвою акредитованої програми, логотипу та інших торгових марок Спеціальних Олімпіад при організації, фінансуванні та проведенні спортивних тренувань та змагань у рамках своєї юрисдикції для людей із відхиленнями в розумовому розвитку;

- виняткове право виступати як повноважна програма Спеціальних Олімпіад, що має ліцензію на ведення діяльності в рамках своєї юрисдикції (з урахуванням прав Субпрограми).

Діяльність Акредитованої програми своєю чергою передбачає таке:

1. Право організувати, проводити та розвивати спортивні тренування та змагання Спеціальних Олімпіад.
2. Право організувати інші дозволені Міжнародною організацією Спеціальних Олімпіад заходи, включаючи ініціативи лідерства спортсменів і програми навчання лідерських навичок.
3. Право від імені Спеціальних Олімпіад залучати кошти для реалізації зазначених вище програм.
4. Право видавати ліцензії на використання назви і торгових марок Спеціальних Олімпіад;
5. Можливість скеровувати делегації (офіційних учасників або спостерігачів) на Всесвітні ігри та деякі Регіональні ігри відповідно до цих Правил та інших єдиних стандартів;
6. Право організувати й акредитовувати Субпрограми, які діють повністю в рамках географічної юрисдикції акредитованої програми.
7. Право видавати ліцензії місцевим радіо- і телевізійним станціям і іншим третім особам для здійснення відеознімання чи запису Ігор в інший спосіб.

8. Право призначати виконавчого директора/директора програми, наймати співробітників і визначати кадрову структуру програм Спеціальної Олімпіади в рамках відповідної юрисдикції.

9. Право на підтримку від Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад у формі консультацій і навчання з питань організації та розвитку програм Спеціальних Олімпіад, можливість брати участь у конференціях Спеціальних Олімпіад, доступ до публікацій та інформаційних матеріалів, а також можливість отримання фінансової підтримки від Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад у формі грантів Акредитованим програмам.

10. Можливість висловлювати рекомендації та брати участь у розробці єдиних стандартів за допомогою делегування представників для роботи в Радах управління та інших консультативних комітетах, створених згідно з чинними Правилами.

Розділом 6.14 передбачено право Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад на введення санкцій за невиконання акредитованими програмами прийнятих обов'язків. Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад може призупинити, відкликати чи відмовити в наданні акредитації, змінити рівень акредитації чи ввести інші санкції. Визначено також порядок введення санкцій (Розділ 6.16) та процедури апеляції (Розділ 6.17). У Правилах визначено процедуру екстреного призупинення дії акредитації (Розділ 6.18) у випадках, коли Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад вважатиме, що такі дії необхідні для запобігання завданню істотного збитку однією з Акредитованих Програм або проведенню заходів Спеціальних Олімпіад у рамках юрисдикції цієї акредитованої програми. Рішення про екстрене призупинення дії акредитації може бути прийнято у письмовій формі Головним керуючим Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад або її Головою зі скеруванням відповідного повідомлення виконавчому директору/директору програми та Голові Ради директорів/Комітету програми.

Наступні положення цієї статті свідчать про збалансованість в основному нормативному документі руху повноважень Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад щодо вимог та контролю відносно Акредитованих програм з їх підтримкою.

При визначенні та введенні в дію відповідних санкцій Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад може брати до уваги такі критерії:

1. Серйозність і тривалість виявлених порушень.
2. Ступінь співпраці (або її відсутності) з боку Акредитованої програми.
3. Ступінь, у якому підстави для санкцій створювали небезпеку для здоров'я і самопочуття спортсменів цієї Акредитованої програми або обмежували законні інтереси інших Акредитованих програм.
4. Ступінь, у якому підстави для санкцій є результатом обставин, неконтрольованих Акредитованою програмою.
5. Успішність будь-яких вжитих Акредитованою програмою дій, спрямованих на виправлення наслідків порушень і можливі наслідки санкцій для продовження діяльності Акредитованої програми.

6. Потреба в адекватній реакції для запобігання в майбутньому подібним порушенням з боку цієї Акредитованої програми.

7. Потреба в адекватній реакції для запобігання таким порушенням із боку будь-якої з акредитованих програм.

Різновиди санкцій, що застосовує Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад:

- надання Акредитованій програмі на певний час випробувального терміну (що не перевищує за тривалістю решту чинного періоду Акредитації) з вимогою від неї вжити впродовж цього періоду дій з усунення наслідків порушень;

- позбавлення Акредитованої програми можливості отримувати гранти від Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад протягом певного періоду часу або до тих пір, доки не будуть усунуті підстави для санкцій;

- скорочення або повне припинення перерахування коштів, які Акредитована програма могла б отримати від Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад, наприклад, у межах передбачених щоквартальних виплат до тих пір, доки не будуть усунені наслідки невідповідних дій або підстави для санкцій;

- проведення за рахунок Акредитованих програм незалежного цілісного аудиту її фінансової діяльності;

- створення і використання «Групи екстреного нагляду», що складається з представників різних груп, які беруть участь у діяльності акредитованих програм (зокрема, спортсменів, членів сімей, спонсорів і тренерів), для проведення на місці комплексного оцінювання діяльності Акредитованих програм та надання Міжнародній організації Спеціальних Олімпіад регулярних звітів про діяльність до тих пір, доки не будуть усунені наслідки порушень або підстави для санкцій;

- вимоги щодо звільнення певних працівників, відповідальних за виникнення підстав для санкцій та заміни їх людьми, що мають досвід роботи з єдиними стандартами чи іншими кваліфікованими фахівцями;

- вимоги щодо участі в навчальних програмах, організованих іншими Акредитованими програмами, виконавчого директора/директора програми та/або співробітників Акредитованих програм, що, на думку Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад, дозволить уникнути подальших порушень з боку цієї Акредитованої програми;

- зниження рівня акредитації цієї Акредитованої програми на один або більше рівнів;

- відкликання або відмова в наданні акредитації цій програмі.

Зазначені підходи щодо санкцій та процедури їх застосування можуть бути використані в роботі будь-яких міжнародних спортивних організацій з ієрархічно-територіальним розподілом.

У Статті 6 детально визначено процедуру акредитації Субпрограм та нагляду за їх діяльністю, що є сферою відповідальності Акредитованої програми.

У Статті 7 «Залучення коштів та розвиток» Загальних правил розглядаються повноваження зі збору коштів, категорії спонсорів, критерії їх визнання, маркетинг, спонсорство та інші аспекти фандрайзингу. Фандрайзинг розглядається як процес залучення грошових коштів та інших ресурсів (людських, матеріальних, інформаційних тощо), які організація не може забезпечити самостійно і які є необхідними для реалізації певного проекту або своєї діяльності в цілому. Ураховуючи те, що Спеціальні Олімпіади є неприбутковою організацією, надзвичайно важливим є регламентація механізмів забезпечення усіх напрямів діяльності.

Повноваження із залучення коштів розподілено між Міжнародною організацією Спеціальних Олімпіад та Акредитованими програмами (Розділ 7.01). Акредитована програма несе виключну відповідальність за залучення коштів, що необхідні для фінансування її проектів і адміністративних витрат. Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад несе відповідальність за залучення коштів, необхідних для фінансування програм та адміністративних своїх витрат, а також для надання підтримки розвитку наявних Акредитованих програм (за допомогою грантів Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад та інших форм підтримки) і розширення всесвітнього руху Спеціальних Олімпіад. Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад має виняткове право проводити або схвалювати організацію широкого спектра заходів із залучення коштів, що містять (але не обмежуються) заходи, які організуються на всесвітньому, регіональному або континентальному рівні або за участю декількох Програм на території США.

Виняткові права та повноваження (Розділ 7.02) Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад має стосовно таких основних видів діяльності:

- укладання договорів і угод для отримання підтримки від корпоративних та інших спонсорів для розвитку руху Спеціальних Олімпіад або організації Всесвітніх ігор; Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад може надати Організаційному комітету ігор повноваження щодо встановлення відносин із деякими корпоративними спонсорами для фінансування Всесвітніх ігор на умовах, визначених контрактом між Міжнародною організацією Спеціальних Олімпіад і відповідним Організаційним комітетом ігор щодо організації Всесвітніх ігор;
- укладення угод, що передбачають надання корпоративному спонсоріві дозволу на будь-яке використання пазви «Спеціальні Олімпіади» при маркетингу власної продукції або послуг (наприклад, при організації маркетингових акцій, пов'язаних із добродійністю, в яких громадськість інформується про те, що частина коштів від покупки якогось товару або послуги спрямовуватиметься на підтримку Спеціальних Олімпіад), при спонсорванні певного заходу або інформуванні громадськості про підтримку руху Спеціальних Олімпіад (наприклад, у випадках, коли спонсор публікує у відкритій пресі інформацію про те, що він підтримує Спеціальні Олімпіади);
- організація усіх заходів із залучення коштів на всесвітній чи міжнародній основі, чи з використанням мережі Інтернет;

- схвалення регіональних спонсорів для Регіональних ігор. Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад може передати повноваження укладання угод ОКІ чи Акредитованій програмі, що прийматиме Регіональні ігри;

- укладання угод або передача повноважень на них Комітету зі Смолоскипового пробігу з корпоративними спонсорами для залучення коштів під час цих акцій;

- відбір та укладення контрактів з усіма третіми особами, які є постачальниками, уповноваженими виробляти й поширювати серед Акредитованих програм медалі, стрічки та інші предмети, що вручаються спортсменам як нагороди на змаганнях Спеціальних Олімпіад;

- укладення угод щодо заходів із залучення коштів, організованих на користь Спеціальних Олімпіад, з використанням можливостей Інтернет чи інших форм комп'ютерних телекомунікаційних мереж, що діють на території США або на міжнародному рівні. Для формування єдиних стандартів діяльності у сфері електронних методів залучення коштів, що використовуються від імені або на користь Спеціальних Олімпіад, Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад за підтримки цільової групи з залучення коштів через Інтернет розробляє письмові правила для всіх Акредитованих програм, згідно з якими Акредитовані програми зможуть використовувати електронні методи залучення коштів. Жодна Акредитована програма не може використовувати електронні методи залучення коштів і не може робити кроки зі створення власної домашньої сторінки або електронної адреси з використанням можливостей Інтернету без попередньої письмової згоди з Міжнародною організацією Спеціальних Олімпіад;

- проведення або надання дозволів на проведення акцій із залучення коштів та організацію рекламно-інформаційних заходів, спонсорованих або організованих за підтримки аматорських спортивних асоціацій або ліг, професійних спортивних асоціацій або ліг, таких як Національна баскетбольна асоціація, Головна бейсбольна ліга, Національна хокейна ліга, Міжнародна хокейна ліга, ФІФА, Професійна асоціація гольфу. Окремій Акредитованій програмі не заборонено залучати або приймати спонсорську допомогу чи інші види фінансової допомоги від будь-яких аматорських чи професійних спортивних команд, що знаходяться у відповідній юрисдикції.

У Розділі 7.03 визначено повноваження (та умови їх обмежень) Акредитованих програм із залучення коштів. На окрему увагу заслуговують рекомендації Загальних правил щодо Програм прямого маркетингу, що є однією з основних статей надходжень Спеціальних Олімпіад. В умовах розвитку вітчизняної програми Спеціальної Олімпіад цей механізм може розглядатися як перспективний, потенційно можливий, що не має на прикладі нашої держави (та інших держав із таким самим рівнем економічного розвитку та правового захисту населення) позитивного досвіду. Залучення коштів через Програми прямого маркетингу передбачає надання дозволу особами чи спеціалізованим агенціям із бездоганною репутацією проводити акції з прямої поштової розсилки та/або залучення коштів шляхом масових телефонних переговорів із представниками

ділових кіл або широкої громадськості в рамках географічної юрисдикції відповідної акредитованої програми (за винятком випадків, в яких ця Програма підписала письмову угоду з Міжнародною організацією Спеціальних Олімпіад про виняткову участь у Централізованій програмі прямого поштового розсилання або якщо Програма підписала з Міжнародною організацією Спеціальних Олімпіад контракт, за яким вона погодилася брати участь винятково в національних, регіональних або міжнародних програмах прямого поштового розсилання, організованих Міжнародною організацією Спеціальних Олімпіад)

Загальними правилами підтримується державне фінансування від урядових агенцій, що діють на території відповідної Програми, якщо отримання цих коштів не заважає Акредитованій програмі відповідати вимогам чинних Правил.

Обов'язками Акредитованих програм у сфері залучення коштів (Розділ 7.04) є діяльність відповідно до чинного законодавства та політики Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад щодо залучення коштів. Обов'язком Акредитованих програм також є в межах своєї юрисдикції надавати своїм корпоративним спонсорам ліцензії на використання тільки назви Акредитованої програми з географічною назвою місця розташування. Акредитована Програма не може надати третій стороні ліцензію або право на використання назви «Спеціальні Олімпіади», Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад, логотипу Спеціальних Олімпіад без приєднання до назви Акредитованої програми.

Як вже зазначалося, у Спеціальних Олімпіадах заборонено оплату участі. Разом з тим Акредитовані програми можуть приймати підтримку від осіб, які є батьками або опікунами спортсменів Спеціальних Олімпіад. Однак Акредитовані програми повинні уникати робити пропозиції про пожертвування або приймати пожертвування в умовах, що припускають, що такі пожертвування необхідні або очікуються Акредитованими програмами як умови сприяння участі або реєстрації спортсмена для участі в Спеціальних Олімпіадах.

У Розділі 7.05 визначаються поняття «ексклюзивний спонсор» та «несексклюзивний спонсор», «міжнародний спонсор» та «багатогалузевий спонсор», виняткові повноваження Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад щодо визнання спонсорів, стандарти відбору ексклюзивних спонсорів, а також форми визнання спонсорів («Всесвітній спонсор», «Всесвітній партнер», «Регіональний спонсор» та ін.).

Стаття 8 «Фінансові заходи. Фінансова звітність. Страхування» визначає стандарти фінансового менеджменту, що містить низку вимог щодо захисту активів, використання активів, бухгалтерського обліку та контролю.

Важливим, з погляду фінансування Акредитованих програм, є розробка річного плану та плану прибутків та витрат (Розділ 8.03).

Кожна Акредитована програма повинна розробляти план діяльності на кожен фінансовий рік («Річний план»), що визначає завдання Акредитованої програм на найближчий фінансовий рік у сфері загального розвитку адміністрування та залучення коштів, Стратегічний план зростання і плану розроблені Акредитованою програмою для залучення коштів з метою фінансування загальнопрограмних та адміністративних витрат у відповідному

фінансовому році. Кожен річний план має містити бюджет з інформацією про всі доходи та витрати, заплановані на майбутній фінансовий рік. Кожен річний план та доданий до нього план прибутків і витрат повинні бути надані Міжнародній організації Спеціальних Олімпіад до початку відповідного року і повинні бути схвалені нею до їх схвалення Радою директорів/Комітетом програми.

У змісті Статті детально регламентовано форму та процедури фінансової звітності та вимоги до аудиту Акредитованих програм. Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад може вимагати від акредитованої Програми надання через певні часові інтервали періодичних звітів про фінансовий стан та фінансову діяльність цієї Акредитованої програми з тим, щоб мати можливість контролювати дотримання Програмою своїх зобов'язань, передбачених єдиними стандартами та критеріями акредитації відповідного рівня. Підготовка річних звітів, стандартизованої форми, що затверджуються Міжнародною організацією Спеціальних Олімпіад, здійснюється Акредитованими програмами впродовж максимум шести місяців по завершенню фінансового року.

Загальними правилами передбачено стягнення акредитаційних вислків з усіх Акредитованих програм як умову отримання чи поновлення акредитації. Визначено також вимоги щодо обов'язкового страхування від ризику втрати чи непошкодження усього майна Акредитованих програм.

Стаття 9 Загальних правил врегульовує варіанти їх інтерпретації. Зокрема, допускається заміщення термінології та використання замість фрази «вади розумового розвитку» («intellectual disabilities»), «розумова неповноцінність» або інших висловів, схвалених Міжнародною організацією Спеціальних Олімпіад, якщо такі альтернативи потрібні або визнані урядом в юрисдикції Акредитованої програми. Акредитована програма або ОКІ може використовувати такі альтернативні фрази, тільки якщо програма або ОКІ повідомляє про це Міжнародну організацію Спеціальних Олімпіад у письмовій формі. Використання будь-якої іншої термінології вимагає попередньої письмової згоди Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад.

Стаття 10 Офіційних загальних правил стосується визначення основних понять, термінів, категорій міжнародного руху Спеціальних Олімпіад, що забезпечує їх єдине тлумачення та коректне використання усіма суб'єктами руху, незалежно від національних, культурних, мовних, світоглядних особливостей.

Усі поняття та терміни, що визначено у Статті 10, можна розділити на дві категорії. Перша категорія охоплює поняття нормативного (юридичного) характеру, друга – спортивного. До першої категорії належать пояснення щодо керівних структур міжнародного руху Спеціальних Олімпіад різного рівня, посадових осіб, нормативних документів тощо. До цієї групи належать такі дефініції: «Акредитаційна ліцензія», «Акредитаційні стандарти», «Акредитована програма(и)», «Рада директорів/Комітет програми», «Виконавчий директор/директор програми», «Установчий комітет», «Показчик (довідник) графічних стандартів», «Інтелектуальна інвалідність» та «Порушення інтелектуального розвитку», «Програма», «Комітет програми», «Реґіон(и)», «Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад», «Голова Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад», «Логотип Спеціальних Олімпіад», «Знак(и)

Спеціальних Олімпіад», «Спеціальні Олімпіади» чи «Рух Спеціальних Олімпіад» і «Субпрограма(и)», «Єдині стандарти», «Статут Всесвітніх/Регіональних ігор».

До другої групи належать поняття, що пов'язані з різноманітними спортивними та іншими заходами Спеціальних Олімпіад: «Ігри», «Організаційний комітет(и) Ігор (ОКІ)», «Тренувальна програма моторної активності», «Мультипрограми ігри», «Ігри програми», «Визнані види спорту», «Офіційний(і) вид(и) спорту», «Офіційні літні види спорту», «Офіційні зимові види спорту», «Заборонені види спорту», «Регіональні ігри», «Спортивні правила Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад», «Ігри субпрограми», «Смолоскиповий пробіг», «Турнір», «Об'єднаний спорт ®».

Окремі з зазначених понять мають надзвичайно важливе значення для розуміння сутності руху Спеціальних Олімпіад та потребують детального тлумачення.

«Акредитована програма(и)» – будь-яка національна програма, американська програма або підпрограма, акредитована через визначення Міжнародною організацією Спеціальних Олімпіад її повноваження з організації та проведення тренувань і змагань за програмою Спеціальних Олімпіад у конкретній юрисдикції. Згідно з Поправками 2012 року Загальних правил, вислів «Акредитована Програма» уніфіковано та він є спільним для визначення Національної програми і програми США. Відповідно зі Статті виключені такі дефініції: «Мультиштатні ігри США», «Програми США», «Ігри програм США» та змінено «Національна програма», «Національний комітет», «Національний ігри», «Національний директор».

«Рада директорів/Комітет програми» – рада директорів будь-якої Акредитованої програми, яка працює як самостійна юридична особа (або комітет чи асоціація), яка має кінцеву правову відповідальність за управління справами будь-яких програм, які не функціонують як самостійні юридичні особи.

Виконавчий директор/Директора програми» – особа, яка має повноваження і несе відповідальність за щоденне управління справами Акредитованої програми.

«Інтелектуальна інвалідність» та «Порушення інтелектуального розвитку» – детальний зміст понять викладений у Статті 2 (згідно з Поправками 2012 року) Загальних правил, вони вважаються ідентичними за змістом фразі «розумовна відстаєність», що традиційно використовувалася в Спеціальних Олімпіадах.

«Регіон(и)» – регіональні підрозділи областей світу та субрегіональні підрозділи Акредитованих програм, що періодично визнаються Міжнародною організацією Спеціальних Олімпіад.

«СО логотип» – офіційний логотип Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад та всі його складові знаки і цифри, представлені у графічних стандартах і зареєстровані патентами та товарними знаками США як офіційний логотип Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад.

«СО знак (знаки)» – (1) Марка і пазва «Спеціальна Олімпіада», незалежно від того, використовується назва або зображення, чи використовуються вони самостійно, чи з назвою Акредитованої програми, з назвою або логотипом ОКІ, або з назвою заходу Спеціальної Олімпіади, (2) логотип, (3) логотип будь-якої

ігор або ОКІ, слоган для ОКІ або Акредитованої програми, (4) Об'єднаний спорт ®, (5) Смолоскиповий пробіг поліцейських ® для Спеціальної Олімпіади, (6) логотипи, що використовуються Міжнародною організацією Спеціальних Олімпіад або ОКІ символи офіційних видів спорту і (7) будь-які інші знаки, назви, логотипи, емблеми, слогани, гасла, зображення або інші вирази, які схвалені Міжнародною організацією Спеціальних Олімпіад для використання та для яких є реєстраційні права власності та/або будь-які інші товарні знаки, зареєстровані державним органом, або Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад вважає, що вони визначені і пов'язані зі Спеціальними Олімпіадами через повторне використання в програмах або подіях Спеціальних Олімпіад.

«Спеціальні Олімпіади», або «Рух Спеціальних Олімпіад», – програми спортивних тренувань та змагань Спеціальних Олімпіад і глобальний рух Спеціальних Олімпіад, створений та керований Міжнародною організацією Спеціальних Олімпіад.

«Субпрограма(и)» – програма, яка знаходиться повністю в межах географічної юрисдикції Акредитованої програми, провінційного, місцевого співтовариства, яка на місцевому рівні/рівні громади організовує програми Спеціальної Олімпіади в межах певної області, має уповноваження від Акредитованої програми або Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад, діє відповідно до Загальних правил. У Поправках 2012 року у визначення «субпрограми» додається «провінційний» рівень як такий, що вище за «місцевий» та поширений у багатьох країнах світу.

Спортивні дефініції також зазнали змін відповідно до Поправок 2012 року. Зокрема, уніфіковано поняття «Ігри», що замінило визначення Всесвітніх, літніх, зимових та інших змагань. «Ігри» – будь-які літні ігри Спеціальних Олімпіад та/або зимові ігри Спеціальних Олімпіад, що організовані Міжнародною організацією Спеціальних Олімпіад, ОКІ, акредитованими програмами або будь-якою іншою організацією чи юридичною особою, які мають ліцензії Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад для проведення ігор під назвою або егідою Спеціальних Олімпіад, та які передбачають змагання з трьох (3) більше офіційних видів спорту.

«Мультипрограми ігри» – будь-які літні та/або зимові ігри, що проводяться на багатонаціональній основі, але не Регіональні або Всесвітні ігри. Проводяться двома або більше програмами з попереднього дозволу від Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад.

«Ігри програми» – будь-які літні та/або зимові ігри, що організовані за національною ознакою та проводяться Акредитованою програмою.

«Регіональні ігри» – будь-які літні та/або зимові ігри, що проводяться на багатонаціональній основі, але не по всьому світу. Змагання проводяться двома або більше програмами регіону з попереднього дозволу від Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад із запрошенням усіх Акредитованих програм у межах цього регіону.

«Спортивні правила Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад» – окремий документ, що має назву «Офіційні спортивні правила Спеціальних Олімпіад», який періодично видається для використання всіма Акредитованими

програмами й Організаційними комітетами ігор для проведення тренувань і змагань у кожному з офіційних видів спорту.

«Смолоскиповий пробіг» – індивідуальний чи колективний: (1) смолоскиповий пробіг поліцейських ® для Спеціальної Олімпіади, який передбачає естафету переміщення смолоскипу Спеціальної Олімпіади і заздалегідь визначеного місця розташування (наприклад, з Афін, Греції, у рік Всесвітніх ігор) до місця церемонії відкриття будь-яких Ігор, і (2) пробіг для збору коштів та підвищення обізнаності громадськості на підтримку руху Спеціальних Олімпіад.

«Турнір» – будь-які змагання Спеціальних Олімпіад, організовані Міжнародною організацією Спеціальних Олімпіад, ОКІ або Акредитованою програмою з одного або двох (але не більше ніж двох) офіційних видів спорту.

Окремим положенням визначено роль Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад. Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад (Special Olympics, Inc.), що її засновано Юніс Кеннеді Шрайвер, є творцем Спеціальної Олімпіади, є міжнародним керівним органом руху Спеціальних Олімпіад. При виконанні своїх обов'язків як всесвітнього керівного органу Спеціальних Олімпіад Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад визначає та запроваджує в життя офіційну політику й вимоги Спеціальних Олімпіад, контролює хід проведення та розширення програми Спеціальних Олімпіад по всьому світу, а також проводить навчання, технічну допомогу та іншу підтримку Акредитованим програмам. Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад є неприбутковою корпорацією, заснованою відповідно до законодавства округу Колумбія, США, і основним офісом у Вашингтоні (округ Колумбія, США). Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад є благодійною організацією, яка звільнена від федерального оподаткування відповідно до Розділу 501 (c) (3) Податкового кодексу США.

Діяльність окремих структурних підрозділів Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад, обов'язки та повноваження їх посадових осіб регламентуються іншим нормативним документом – Статутом Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад. Змістом Статуту визначаються вимоги до кількісного та якісного складу Ради директорів, повноваження (та термін їх дії) посадових осіб. Визначено структуру комітетів Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад та спектр їх обов'язків. Рада директорів здійснює управління справами корпорації та має повноваження виступати від її імені. Регламентовано періодичність та вимоги чинності засідань Ради директорів. Важливим є положення щодо необхідності для збереження місії корпорації обов'язкового введення до складу Ради директорів як мінімум двох членів, які є прямими нащадками засновників Спеціальних Олімпіад.

Передбачено необхідність ретельного обліку усієї діяльності Ради директорів (повний бухгалтерський облік та протоколи усіх засідань) та процедури внесення поправок у наявний Статут.

Нормативним документом, що регламентує організацію і проведення змагань за програмами Спеціальних Олімпіад, є Спортивні правила Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад. Зміст цього документа періодично

переглядається Консультативним комітетом зі спортивних правил. Усі змагання з офіційних та визнаних видів спорту Спеціальних Олімпіад проводяться за правилами Міжнародних спортивних федерацій, якщо вони не суперечать Спортивним правилам Спеціальних Олімпіад. У цьому випадку застосовуються правила Спеціальних Олімпіад.

Статутом Всесвітніх/Регіональних ігор регламентовано організацію та проведення відповідних літніх та зимових ігор Спеціальних Олімпіад. Визначено процедуру вибору місця та терміну проведення Ігор, вимоги до програми, кількісного складу спортсменів та країн учасників змагань, форми реєстрації учасників тощо.

Нормативний характер мають також стратегічні плани Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад, в яких чітко регламентуються завдання розвитку на п'ятирічні періоди. Кожен п'ятирічний період має свої пріоритети, що залежать від соціальних та економічних умов часу та етапу розвитку організації. Так, тривалий час (до 2005 року) основним завданням міжнародної організації було забезпечення суттєвого зростання кількісних показників розвитку: кількості атлетів, кількості змагань, кількості тренерів, волонтерів тощо. Незважаючи на значний масштаб руху Спеціальних Олімпіад, до початку XXI століття він мав значні резерви для розширення. Починаючи з 2006 року висувається нова стратегія розвитку – значне поліпшення якості діяльності, що є обов'язковою як для руху в цілому, так і для кожної з Акредитованих програм. У наступний період (2011–2016 рр.) – для усіх учасників міжнародного спортивного руху Спеціальних Олімпіад обов'язковим стає напрямок, що спрямований на збереження зростання кількісних показників розвитку при підвищенні якості організації змагань усіх рівнів та забезпечення тренувального процесу й інших заходів і програм.

Аналіз змісту нормативно-правових документів руху Спеціальних Олімпіад показав відмінність у підходах до їх формування порівняно з іншими складовими олімпійського руху [320, 321, 346, 360]. Так, Олімпійська хартія є єдиним базовим документом олімпійського руху та виконує три основні завдання:

а) Олімпійська Хартія як основний інструмент конституційного характеру визначає та відроджує фундаментальні принципи та невід'ємні цінності олімпізму;

б) Олімпійська хартія – це і статут Міжнародного олімпійського комітету;

в) Олімпійська хартія визначає основні права й обов'язки трьох головних складників Олімпійського руху, а саме: Міжнародного олімпійського комітету, міжнародних федерацій та національних олімпійських комітетів, а також організаційних комітетів Олімпійських ігор, які повинні дотримуватись Олімпійської хартії [177, 371].

У паралімпійському спорті правові засади будуються на змісті Довідника Міжнародного паралімпійського комітету, що містить документи, які мають самостійне значення, Хартію, що складається з Конституції Міжнародного паралімпійського комітету та Статуту, та Кодекси Міжнародного паралімпійського комітету (Етичний кодекс, Антидопінговий кодекс, Класифікаційний кодекс та Медіа-кодекс) [365, 366, 396].

Резюме до Розділу 5

Нормативні засади міжнародного руху Спеціальних Олімпіад будуються на змісті Офіційних загальних правил Спеціальних Олімпіад, Статуті Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад, Спортивних правилах Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад та Статуті Всесвітніх/Регіональних ігор. Слід зазначити, що Офіційні загальні правила Спеціальних Олімпіад є основоположним документом, що визначає мету та філософію руху в цілому. При його формуванні враховувалися положення Декларації ООН про права розумово відсталих осіб та документів, на яких вона ґрунтується (Загальна декларація прав людини, Декларація прав дитини, резолюція Міжнародної організації праці, конвенція ООН з питань освіти, науки та культури, Декларації соціального прогресу та розвитку). Статут Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад – технічний документ, що регламентує посадові обов'язки керівників та пересічних працівників організації. Нормативний характер також має зміст стратегічних планів Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад, що визначають пріоритети розвитку міжнародного руху на п'ятирічні терміни.

Офіційні загальні правила Спеціальних Олімпіад складаються з преамбули та десяти статей: Місія, мета та основоположні принципи Спеціальних Олімпіад; Атлети Спеціальних Олімпіад; Спортивне тренування та змагання; Управління Спеціальними Олімпіадами; Управління та діяльність Акредитованих програм; Акредитація програм Спеціальних Олімпіад; Залучення коштів (фандрайзинг) та розвиток; Фінансові заходи; Фінансова звітність. Страхування; Інтерпретація Загальних правил; Поняття (дефініції). Слід підкреслити, що до останніх Поправок 2012 року всі зміни, що систематично вносила у зміст основного документу Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад, мали переважно термінологічний, редакційний, а не принциповий змістовно-значущий характер. Ці Поправки свідчать про нові якісні зміни руху Спеціальних Олімпіад (зокрема, стосунки з МОК, використання символіки, класифікація видів спорту, система управління акредитованими програмами тощо), що потребують корекції нормативних засад її діяльності.

Досвід формування нормативних документів Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад, їх структура, зміст, термінологічна узгодженість можуть бути використані іншими суб'єктами олімпійського руху.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акимова М. К. Психологическая диагностика : учеб. для ВУЗов. – СПб. : Питер, 2008. – 652 с.
2. Астафьев Н. В. Подготовка умственно отсталых лиц к соревнованиям по лыжным гонкам по программе Special Olympics / Н. В. Астафьев, В.И. Михалев. – Омск : ОГИФК, 1994. – 58 с.
3. Байкина Н. Г. Основы инвалидного спорта : учеб. пособие для студ. ф-та физ. воспитания, учителей-дефектологов и тренеров по инвалидному спорту / Н. Г. Байкина, Я. В. Крет. – Запорожье : ЗГУ, 2002. – 58с.
4. Байкіна Н. Г. Методика викладання фізичної культури та спорту інвалідів : навч.-метод. посіб. / Байкіна Н. Г., Крет Я. В., Силантьєв Д. О. – Запоріжжя : ЗДУ, 2002. – 86 с.
5. Бармин Г. В. Современное состояние спортивной гимнастики в специальном олимпийском движении / Бармин Г. В., Бегидова Т. П., Королев П. Ю. // Адаптивная физическая культура. – 2007. – № 1. – С. 17–19.
6. Баскетбол : программа спортивного мастерства. Официальные правила соревнований. – М. : Советский спорт, 1993. – 96 с.
7. Баудіш В. Сугність корекційно-виховної роботи у допоміжній школі / В. Баудіш // Дефектологія. – 1978. – № 3. – С. 42–54.
8. Башкирова М. М. Актуальные вопросы физической активности и спорта инвалидов / Башкирова М. М. // Физическая культура, спорт, туризм – в новых условиях развития стран СНГ: материалы Междунар. науч. конгр. – Минск, 1999. – С. 172–178.
9. Башкирова М. М. Гуманизация общества и спорт инвалидов / Башкирова М. М. // Социально-экономические проблемы воспитания спортсменов в условиях перестройки советского общества : материалы Всесоюз. науч.-практ. конф. – М., 1990. – С. 69–70.
10. Башкирова М. М. Организация соревнований среди инвалидов в разных странах мира: сравнительный анализ / Башкирова М. М. // Физическая культура и здоровый образ жизни : тез. докл. Всесоюз. науч.-практ. конф. – М., 1990. – С. 12–13.
11. Башкирова М. М. Спорт для инвалидов и олимпийское движение / М. М. Башкирова // Международное олимпийское движение: проблемы и тенденции развития на современном этапе : материалы Всесоюз. науч. симп. – М., 1990. – С. 203–208.
12. Башкирова М. М. Физическая активность и спорт среди инвалидов: реальность и перспективы / Башкирова М. М. // Спорт для всех. – 1999. – № 1/2. – С. 26–28.
13. Бегидова Т. П. Основы адаптивной физической культуры : [учеб. пособие] / Т. П. Бегидова. – М. : Физкультура и спорт, 2007. – 192 с.
14. Бегидова Т. П. Программированный метод обучения гимнасток в движении Специальной Олимпиады / Бегидова Т. П. // Адаптивная физическая культура. – 2007. – № 4. – С. 37–39.

15. Бегидова Т. П. Посobie для тренеров и правила соревнований по спортивной гимнастике по программе Специальной Олимпиады / Т. П. Бегидова. – М., 2006.
16. Бине А. Измерение умственных способностей / подгот. Вал. А. Луков, Вл. А. Луков ; пер. с фр. – СПб., 1999. – С. 343–350, 412–418
17. Бистрова Ю. О. Особливості конфліктної поведінки розумово відсталих підлітків : автореф. дис. ... канд. психол. наук : [спец.] 19.00.08 «Спеціальна психологія» / Бистрова Юлія Олександрівна ; Інститут спеціальної педагогіки АПН України. – К., 2007. – 18 с.
18. Блейхер В. М. Психологическая диагностика интеллекта и личности / В. М. Блейхер, Л. Ф. Бурлачук. – К. : Вища шк., 1978. – 141 с.
19. Бойко Г. М. Навчання руховим вмінням та формування навичок як засоби інтеграції в суспільство осіб з хворобою Дауна / Г. М. Бойко // Духовність та злагода в українському суспільстві на перехресті тисячоліть : пр. Всеукр. наук.-практ. конф. – К., 1999. – С. 316–321.
20. Бойко Г. М. Медико-психологічна класифікація спортсменів-інвалідів різних нозологічних груп / Бойко Г. М., Максимова О. М. // Світ медицини та біології. – 2005. – № 9. – С. 34–39.
21. Бойко Г. Концепція підготовки до психосоціальної інтеграції в суспільство дітей і підлітків з хворобою Дауна / Г. Бойко // Молода спортивна наука України : зб. наук. пр. з галузі фіз. культури та спорту. – Л., 2001. – С. 118–120.
22. Бойко Г. Н. Особенности формирования работоспособности у имбецилов с болезнью Дауна / Г. Н. Бойко // Проблемы развития Социальной Олимпиады в России : тр. Междунар. науч. конф. – Омск, 2001. – С. 156–159.
23. Бойко Г. М. Методологічні аспекти використання засобів фізичної культури як засобу інтеграції в суспільство осіб з хворобою Дауна / Бойко Г. М. // Концепція розвитку фізичної культури в Україні : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. – Рівне, 1999. – С. 28–34.
24. Болобан В. Н. Дидактическая система обучения спортивным упражнениям со сложной координационной структурой / Болобан В. Н., Мистулова Т. Е. // Наука в олимпийском спорте. – 1995. – № 1(2). – С. 21–29.
25. Бондаренко Г. И. Инвалид как понятие в историко-философском контексте / Бондаренко Г. И. // Адаптивная физическая культура. – 2007. – № 2. – С. 15–20.
26. Борисова О. Современный профессиональный спорт и пути его развития в Украине (на материале тенниса) : монография / Ольга Борисова. – К. : Центр учебной литературы, 2011. – 312 с.
27. Брискин Ю. А. Адаптивный спорт / Ю. А. Брискин, С. П. Евсеев, А. В. Передерий. – М. : Советский спорт, 2010. – 316 с. : ил. – (Серия «Спорт без границ»). – ISBN 978-5-9718-0460-4.
28. Бріскін Ю. Адаптивний спорт. Спеціальні Олімпіади : навч. посіб. / Юрій Бріскін – Л. : Ахіл, 2003. – 128 с.
29. Бріскін Ю. А. Базова термінологія інваспорту / Бріскін Ю. А. // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : зб. наук. пр. / за ред. С. С. Срмакова. – Х. : ХХІІІ, 2005. – № 19. – С. 3–7.

30. Бріскін Ю. Волонтерські програми Спеціальних Олімпіад / Ю. Бріскін, Л. Карпенко // *Оздоровча і спортивна робота з неповносправними* : зб. наук. ст. з проблем фіз. виховання і спорту та фіз. реабілітації неповносправних. – Л., 2003. – Вип.1. – С. 20–23.
31. Бріскін Ю. А. Вступ до теорії спорту інвалідів [навч. посіб. для студ. ВНЗ фіз. виховання і спорту] / Юрій Бріскін, Аліна Передерій – Л. : Априорі, 2008. – 68 с., іл. – ISBN 78-966-8256-71-4
32. Бріскін Ю. Досвід розвитку Спеціальних Олімпіад у Республіці Польща та можливості його використання в Україні / Юрій Бріскін, Ванда Стрелковська // *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту* : зб. наук. пр. / за ред. С. С. Єрмакова. – Х. : ХДАДМ (XXIII), 2005. – № 23. – С. 4–7.
33. Бріскін Ю.А. Загальна періодизація розвитку Паралімпійських ігор / Бріскін Ю. А. // *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту* : наук. моногр. / за ред. С. С. Єрмакова. – Х. : ХХІІІ, 2005. – № 24. – С. 34–37.
34. Бріскін Ю. А. Загальна характеристика Дефлімпійського спорту / Бріскін Ю. А. // *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту* : зб. наук. пр. / за ред. С. С. Єрмакова. – Х. : ХХІІІ, 2005. – № 20. – С. 11–19.
35. Бріскін Ю. Загальна характеристика Паралімпійських ігор 1976-1988 років / Юрій Бріскін // *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. – 2005. – № 4. – С. 3–6.
36. Бріскін Ю. А. Загальна характеристика третього Паралімпійського періоду / Бріскін Ю. А. // *Слобожанський науково-спортивний вісник* : [зб. наук. пр.]. – Х., 2005. – № 8. – С. 314–317.
37. Бріскін Ю.А. Ігри інвалідів у системі Міжнародного Олімпійського руху: загальна періодизація / Бріскін Ю. А. // *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту* : наук. моногр. / за ред. С. С. Єрмакова. – Х., 2006. – № 2. – С. 17–22.
38. Брискин Ю. Идеи олимпизма в спорте инвалидов / Юрий Брискин, Алина Передерий // *Наука в олимпийском спорте*. – 2007. – № 2. – С. 137–142.
39. Бріскін Ю. А. Класифікаційні стратегії Паралімпійського спорту / Ю. А. Бріскін, А. В. Передерій // *Оздоровча і спортивна робота з неповносправними* : зб. наук. ст. – Л., 2004. – С. 22–29.
40. Брискин Ю. Компьютерная оценка двигательной памяти спортсменов с ДЦП / Юрий Брискин, Алина Передерий // *Adapted Physical Education 2nd Project for East Europe and Eurasia (2001-2003)* : APE Seminar for Western Eurasia Region Ukraine. – К., 2001. – Р. 34–36.
41. Бріскін Ю. А. Організаційні основи Паралімпійського спорту : навч. посіб. / Ю. А. Бріскін. – Л. : Кобзар, 2004. – 180 с., іл.
42. Брискин Ю. А. Организация соревнований среди спортсменов с отклонениями интеллектуального развития / Брискин Ю. А. // *Физическое воспитание студентов творческих специальностей* : сб. науч. тр. / под ред. С. С. Єрмакова. – Х. : ХГАДИ (XXIII), 2005. – № 6. – С. 72–78.

43. Бріскін Ю. Особливості підготовки фахівців спеціальності „Олімпійський та професійний спорт” до роботи в інваспорті / Юрій Бріскін, Аліна Передерій // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2005. – № 3. – С. 123–126.
44. Бріскін Ю. А. Паралімпійська класифікація як лімітуючий фактор досягнення спортивного результату (на прикладі легкої атлетики) / Ю. А. Бріскін, А. В. Передерій, С. В. Блінова // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : зб. наук. пр. / за ред. С. С. Єрмакова. – Х. : ХАДМ (ХХП), 2004. – № 13. – С. 11–20.
45. Бріскін Ю. Параолімпійський спорт : навч. посіб. / Ю. Бріскін, А. Передерій, В. Строкатов ; за заг. ред. Ю. А. Бріскіна. – Л. : Арал, 2001. – 141 с.
46. Бріскін Ю. Побудова програм Спеціальних Олімпіад / Юрій Бріскін // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2004. – № 2. – С. 15–18.
47. Бріскін Ю. А. Пріоритетно-репрезентативні види спорту Спеціальних Олімпіад в Україні / Бріскін Ю. А., Павлось О. О., Передерій А.В. // Фізична активність, здоров'я і спорт. – 2012. – № 1 (7) – С. 43–50.
48. Бріскін Ю. Програми Спеціальних олімпіад / Ю. Бріскін, А. Передерій, Н. Нерода // Оздоровча і спортивна робота з неповносправними : зб. наук. ст. з проблем фіз. виховання і спорту та фіз. реабілітації неповносправних. – Л., 2003. – Вип. 1. – С. 12–16.
49. Брискин Ю. А. Социально-психологическая реабилитация инвалидов / Брискин Ю. А. // Приоритеты интеллектуальной элиты в развитии мировой цивилизации : материалы Междунар. науч.-теорет. конф. – Минск, 2002. – С. 261–264.
50. Брискин Ю. Специфика целево-результативных отношений параолимпийского спорта / Юрий Брискин // Наука в олимпийском спорте. – 2002. – № 2. – С. 27–30.
51. Бріскін Ю. А. Спорт інвалідів в Параолімпійському русі / Бріскін Ю. А. // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : зб. наук. пр. / за ред. С. С. Єрмакова. – Х. : ХХП, 2000. – № 8. – С. 24–29.
52. Бріскін Ю. Спорт інвалідів як складова профільної освіти за напрямом «Спорт» / Юрій Бріскін, Аліна Передерій // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2009. – № 2. – С. 3–11
53. Бріскін Ю. А. Спортсмени України у Дефлімпійських іграх / Бріскін Ю. А. // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : зб. наук. пр. / за ред. С. С. Єрмакова. – Х., 2005. – № 21. – С. 26–31.
54. Брискин Ю. А. Структура и содержание учебной дисциплины "Параолимпийский спорт" / Ю. А. Брискин // Гуманитарно-экономический вестник. – 2000. – № 1(14). – С. 100–105.
55. Бріскін Ю. Структура та зміст тренувальної програми Спеціальних Олімпіад з легкої атлетики / Бріскін Ю. А., Передерій А.В., Слісєнко О.О. // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : наук. моногр. / за ред. С. С. Єрмакова. – Х. : ХДАДМ, 2008. – № 1. – С. 22–25.

56. Бріскін Ю. А. Тактична підготовка спортсменів за тренувальними програмами Спеціальних Олімпіад з баскетболу / Ю. А. Бріскін, О. О. Слісенко // Вісник Чернігів. держ. пед. ун-ту ім.пні Т. Г. Шевченка. Серія : Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. – Чернігів, 2007. – Вип. 44. – С. 136–139.
57. Брискин Ю. Тенденции развития спорта инвалидов в системе Международного олимпийского движения / Юрий Брискин // Наука в олимпийском спорте. – 2006. – № 1. – С. 23–30.
58. Бріскін Ю. Тенденції формування програм паралімпійських ігор / Ю. Бріскін, А. Передерій, С. Блінова // Оздоровча і спортивна робота з неповносправними : зб. наук. ст. з проблем фіз. виховання і спорту та фіз. реабілітації неповносправних. – Л., 2003. – Вип. 1. – С. 7–11.
59. Бріскін Ю. А. Теоретико-методичні основи інваспорту : монографія / Ю. А. Бріскін. – Л. : Кварт, 2005. – 355 с., іл.
60. Бріскін Ю. Тренувальні програми Спеціальних Олімпіад / Ю. Бріскін, А. Передерій, І. Когут // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2006. – № 1. – С. 3–5.
61. Бріскін Ю. А. Характеристика першого Паралімпійського періоду // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : зб. наук. пр. / за ред. С. С. Єрмакова. – Х., 2005. – № 22. – С. 11–13.
62. Бріскін Ю. Цільово-результативні аспекти Паралімпійського спорту / Ю. А. Бріскін // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : зб. наук. пр. / за ред. С. С. Єрмакова. – Х. : ХХІІІ, 2002. – № 14. – С. 61–68.
63. Бріскін Ю. Шляхи вдосконалення класифікації в параолімпійському пауерліфтингу / Юрій Бріскін, Аліна Передерій, Марія Розторгуй // Теорія і методика фізичного виховання і спорту : наук.-теор. журнал для спец. у галузі фіз. вих. та спорту. – 2009. – № 1. – С. 3–6. – ISSN1992-7908
64. Брискин Ю. А. Этап начальной спортивной подготовки инвалидов - коррекционно-реабилитационная программа / Брискин Ю. А. // Физическое воспитание студентов творческих специальностей : сб. науч. тр. / под ред. С. С. Єрмакова. – Х. : ХГАДИ (ХХПІ), 2005. – № 7. – С. 86–93.
65. Бубка С. Система державного заохочення спортсменів і тренерів в олімпійському спорті в Україні / Сергій Бубка, Мирослав Дутчак // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2012. – № 2. – С. 3–17.
66. Бубка С. Соціальна спрямованість економічних програм у сучасному олімпійському спорті / Сергій Бубка // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2011. – № 4. – С. 75–79.
67. Вайзман Н. П. Психомоторика детей-олигофренов / Н. П. Вайзман. – М. : Педагогика, 1974. – 104 с.
68. Валянина И.И. Применение комплексной методики для оптимизации физического состояния младших школьников с легкой степенью умственной отсталости / Валянина И.И. // Адаптивная физическая культура. – 2009. – № 3. – С. 24–28.

69. Варв'янський С. Соціально-гуманітарні й організаційні аспекти розвитку інвалідного спорту в Україні / Варв'янський С. // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : зб. наук. пр. / за ред. С. С. Єрмакова. — Х. : ХДАДМ (ХХП), 2002. — № 1. — С. 31–35.
70. Вацеба О. М. Особливості розвитку паралімпійського руху в Україні / Вацеба О. М., Кошій О. В. // Концепція розвитку галузі фізичного виховання і спорту в Україні : зб. наук. пр. — Рівне, 1999. — С. 47–52.
71. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. — К. ; Ірпінь : Перун, 2003. — 1440 с.
72. Вєневцев С. И. Адаптивный спорт для лиц с нарушениями интеллекта : метод. пособие / С. И. Вєневцев. — [2-е изд., доп. и испр.]. — М. : Сов. спорт, 2004. — 96 с.
73. Верхошанский Ю. В. Основы специальной физической подготовки спортсменов / Ю. В. Верхошанский. — М. : Физкультура и спорт, 1988. — 330 с. — (Наука — спорту. Основы тренировки).
74. Верзилина Н. А. Проблемы организационного обеспечения подготовки специалистов физической культуры и спорта для работы с инвалидами / Н. А. Верзилина // Методические проблемы подготовки специалистов физической культуры и спорта : материалы Всерос. науч.-теорет. конф. — Волгоград, 1995. — С. 65–66.
75. Висковатов Ю. П. Физическая культура и спорт во вспомогательной школе : кн. для учителя и тренера / Ю. П. Висковатов, В. В. Шелковникова, И. Н. Чабан ; под ред. Ю. П. Висковатова. — О. : ЮУПУ, 1998. — 207 с.
76. Висковатова Т. П. Дифференциация задержки психического развития от нормы до олигофрении / Висковатова Т. П. // Практична психологія та соціальна робота. — 2001. — № 9. — С. 13–23.
77. Висковатова Т. Умственная отсталость и Параолимпийский спорт / Татьяна Висковатова // Наука в олимпийском спорте. — 2002. — № 2. — С. 30–35.
78. Висковатова Т. П. Задержка психического развития у детей, обусловленная неблагоприятным влиянием природных и антропогенных факторов / Т. П. Висковатова. — О. : ЮГПУ, 1996. — 264 с.
79. Висковатова Т. П. Розвиток уяви в урочний та позаурочний час у дітей із затримкою психічного розвитку : метод. реком. / Т. П. Висковатова. — О. : ПНЦ АПН України, 2003. — 55 с.
80. Вплив занять спортом на реабілітацію та інтеграцію неповносправних дітей з синдромом Дауна / Байцар Ю. І., Зубрицький Л. С., Стефанишин О. М., Любіжанін Ю. Г. // Оздоровча і спортивна робота з неповносправними : зб. наук. ст. з проблем фіз. виховання і спорту та фіз. реабілітації неповносправних. — Л., 2005. — С. 81–84.
81. Выготский Л. С. Дефектология и учение о развитии и воспитании ненормального ребенка / Выготский Л. С. // Собр. соч. — М. : Педагогика, 1983. — Т. 5. — С. 166–173.
82. Выготский Л. С. Основы работы с умственно отсталыми и физически дефективными детьми / Л. С. Выготский // Собр. соч. — М. : Педагогика, 1983. — Т. 5. — С. 181–187.

83. Гвоздецька С. В. Корекційна спрямованість занять з фізичного виховання допкільників із затримкою психічного розвитку : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту : [спец.] 24.00.02 / Гвоздецька С. В. ; Харк. держ. акад. фіз. культури. – Х., 2005. – 20 с.
84. Гимнастика : официальные правила соревнований. – М. : Советский спорт, 1995. – 184 с.
85. Гончаренко Є. В. Дидактичні особливості проведення тренувальних занять зі спортсменами з відхиленнями розумового розвитку : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту : [спец.] 24.00.01 «Олімпійський та професійний спорт» / Гончаренко Євген Володимирович ; Нац. ун-тет фіз. виховання і спорту України. – К., 2011. – 23 с.
86. Гончаренко Є. Особливості фізичного розвитку спортсменів 17–19 років з відхиленнями розумового розвитку / Євген Гончаренко // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2009. – № 2. – С. 17–20.
87. Гончаренко Е. В. Особенности нарушения двигательных действий детей в зависимости от степени нарушения умственного развития в процессе адаптивной физической культуры / Е. В. Гончаренко // Современный Олимпийский и Паралимпийский спорт и спорт для всех : тез. докл. XII Междунар. науч. конгр., (Москва, 26–28 мая 2008 г.). – М., 2008. – Т. 2. – С. 27–28.
88. Григоренко В. Г. Теория и методика физического воспитания инвалидов / В. Г. Григоренко, Б. В. Сермеев. – О., 1991. – 118 с.
89. Грицюк В. І. Активізація корекційно-виховної роботи в допоміжній школі засобами рухливих ігор : автореф. дис. ... канд. пед. наук : [спец.] 13.00.03 «Корекційна педагогіка» / Грицюк Валерій Іванович ; Інститут дефектології АПН України. – К., 2000. – 19 с.
90. Гузій О. В. Засоби фізичного виховання у фізичній реабілітації дітей з церебральним паралічем / О. В. Гузій, О. С. Куц. – Л. : Українські технології, 2002. – 97 с.
91. Демчук С. Зміст фізичного виховання в соціальній інтеграції та реабілітації школярів 15–16 років із церебральним паралічем : метод. рек. / С. Демчук. – Л., 2003. – 23 с.
92. Демчук С. Соціальна інтеграція та реабілітація неповносправних школярів із церебральним паралічем засобами фізичного виховання / Світлана Демчук, Олександр Куц. — Л. : Українські технології, 2003. — 147 с. : рис., табл. — ISBN 966-666-080-6.
93. Деонтология // Большая медицинская энциклопедия. – М. : Советская энциклопедия. – 1977 – т. 7. – С. 109-115
94. Діти із затримкою психічного розвитку та їх навчання : навч. посіб. для педагогів і шкільних психологів / уклад. Т. Д. Ільяшенко, Н. А. Бастун, Т. В. Сак. – К. : ІЗМН, 1997. – 128 с.
95. Дмитриев А. А. К формированию отечественной системы адаптивного физического воспитания и спорта инвалидов / Дмитриев А. А. // Человек в мире спорта: новые идеи, технологии, перспективы : тез. докл. Междунар. конгр. – М., 1998. – Т. 2. – С. 526–527.

96. Дмитриев А. А. Организация двигательной активности умственно отсталых детей / А. А. Дмитриев. – М. : Советский спорт, 1991. – 32 с.
97. Дмитриев А. А. Физическое воспитание учащихся вспомогательной школы / А. А. Дмитриев, Б. В. Сермеев. – Красноярск : КГПН, 1988. – 85 с.
98. Дмитриєва І. В. Корекція художнього сприймання розумово відсталих підлітків засобами образотворчого мистецтва : автореф. дис. ... канд. пед. наук : [спец.] 13.00.03 «Корекційна педагогіка» / Дмитриєва Ірина Володимирівна ; Інститут дефектології АПН України. – К., 2002. – 18 с.
99. Донской Д. Д. Законы движений в спорте / Д. Д. Донской. – М. : Физкультура и спорт, 1968. – 175 с.
100. Донской Д. Д. Теория строения действий / Д. Д. Донской // Теория и практика физической культуры. – 1991. – № 3. – С. 9–13.
101. Дутчак М. В. Стратегія і тактика розвитку спорту для всіх в Україні / Дутчак М. В. // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : зб. наук. пр. / за ред. С. С. Єрмакова. – Х. : ХДАДМ (ХХП), 2003. – № 16. – С. 3–16.
102. Евсеев С. П. Адаптивная физическая культура : [учеб. пособие] / Евсеев С. П., Шапкова Л. В. – М. : Советский спорт, 2000. – 240 с. – ISBN 5-85009-607-8.
103. Евсеев С. Адаптивная физическая культура и спорт в России : настоящее и будущее / С. Евсеев // Наука в олимпийском спорте. — 2006. — № 1. — С. 15–19.
104. Евсеев С. П. Адаптивная физическая культура (цель, содержание, место в системе знаний о человеке) / С. П. Евсеев // Теория и практика физической культуры. – 1998. – № 1. – С. 2–7.
105. Евсеев С. Понятийный аппарат и классификация профессионально-ориентированных видов двигательной деятельности в адаптивном спорте / Сергей Евсеев, Ольга Аксенова // Наука в олимпийском спорте. – 2006. – № 1. – С. 31–33.
106. Евсеев С. П. Проблемы развития адаптивного спорта / Евсеев С. П. // Человек в мире спорта: новые идеи, технологии, перспективы : тез. докл. Междунар. конгр. – М., 1998. – Т. 2. – С. 527–528.
107. Евсеев С. Реализация олимпийских идей в Паралимпийском движении / Сергей Евсеев, Ольга Аксенова // Наука в олимпийском спорте. – 2007. – № 2. – С. 142–144.
108. Евсеев С. П. Специалист по АФК: основная образовательная программа / Евсеев С. П. // Адаптивная физическая культура. – 2000. – № 3/4. – С. 23–31.
109. Єдина Всеукраїнська спортивна класифікація на 1997–2000 рр. – К., 1997. – Ч. 2. – 295 с.
110. Жиленкова В. П. Спорт инвалидов: становление и развитие / В. П. Жиленкова // Спорт, туризм, здоровье. – 1996. – № 4/5. – С. 5–6.
111. Забрамная С. Д. Некоторые психолого-педагогические показатели разграничения степеней умственной отсталости у детей на начальном этапе школьного обучения / Забрамная С. Д., Исаева Т. Н. // Коррекционная педагогіка. – 2008. – № 1. – С. 5–13.

112. Забрамная С. Д. Отбор умственно отсталых детей в специальные учреждения : учеб. пособие для студ. дефектол. ф-тов пед. ин-тов – М. : Просвещение, 1988. – 94 с.
113. Завацький В. Проблеми фізичної реабілітації неповносправних дітей / Віктор Завацький // Олімпійський спорт і спорт для всіх: проблеми здоров'я, рекреації, спортивної медицини та реабілітації : тези доп. IV Міжпар. наук. конгр. – К., 2000. – С. 603.
114. Замский Х. С. История олигофренопедагогика / Х. С. Замский. – 2 изд. – М. : Просвещение, 1980. – 398 с.
115. Замский Х. С. Умственно отсталые дети: история их изучения, воспитания и обучения с древних времен до середины XX века / Х. С. Замский // Дневник Е. К. Грачевой. 36 лет среди больных детей. – М. : Образование, 1995. — 400 с.
116. Затримка психічного розвитку дитини [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://novasimya.org.ua/articles/12/> (дата звернення 11.07.2012)
117. Ильин В. Влияние занятий конькобежным спортом на детей 12—14 лет с отклонениями умственного развития / В. Ильин, Н. Рубцова, К. Скоросов // Наука в олимпийском спорте. – 2006. – № 1. – С. 55–60.
118. Каленик Е. Н. Социальная адаптация детей с нарушениями интеллекта на занятиях по туризму / Каленик Е. Н. // Адаптивная физическая культура. – 2007. – № 2. – С. 25–28.
119. Карпенко Л. Деятельность организации „Специальные Олимпиады в современном обществе" / Л. Карпенко // Наука в олимпийском спорте. - 2006. – № 1. – С. 38–44.
120. Карпюк Р.П. Аналіз зарубіжних навчальних планів підготовки фахівців для галузі адаптивної фізичної культури / Карпюк Р.П. // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : наук. монографія / за ред. проф. С.С. Єрмакова. – Харків: ХДАДМ (ХХП), 2008. - № 11. – С. 88-91.
121. Карпюк Р.П. Основні напрями модернізації підготовки майбутніх фахівців з адаптивного фізичного виховання у вищих навчальних закладах / Р.П. Карпюк, Л.П. Сущенко // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету ім. Т.Г. Шевченка. – Чернігів, 2010. – Вип.81. – С. 66-68.
122. Карпюк Р.П. Понятійний аспект освітнянської складової професійної підготовки майбутніх фахівців з адаптивного фізичного виховання/ Карпюк Р.П. // Наукові записки: [збірник наукових статей] / Міністерство освіти і науки України; Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова; укл. П.В. Дмитренко, Л.Л. Макаренко. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2008. – Вип. LXXXII (72). – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2008. – С. 83-91.
123. Келлер В. С. Деятельность спортсменов в вариативных конфликтных ситуациях : [монография] / В. С. Келлер. – К. : Здоров'я, 1977. – 184 с.
124. Келлер В. С. Теоретико-методичні основи підготовки спортсменів : [навч. посіб. для студ. ВНЗ фіз. виховання і спорту] / В. С. Келлер, В. М. Платонов. – Л. : Українська Спортивна Асоціація, 1993. – 270 с.

125. Кинезиотерапія при синдромі Дауна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.zdetstvo.ru/kinezioterapiya_pri_sindrome_dauna/ (дата звернення 11.12.2011)
126. Когут І. А. Гуманістический компонент спортивной работы с инвалидами / И. А. Когут, С. Ф. Матвеев // Современный олимпийский и паралимпийский спорт и спорт для всех : тез. докл. XII Междунар. науч. конгр. – Москва, 2008. – С. 35–36.
127. Когут І. Державна підтримка спорту інвалідів в Україні / Ірина Когут // Молода спортивна наука України : зб. наук. пр. з галузі фіз. культури та спорту. – Л., 2007. – Вип. 11, т. 5. – С. 167–172.
128. Когут І. О. Об'єднаний спорт – волонтерська програма Спеціальних Олімпіад / Когут І. О., Карпенко Л. О. // Оздоровча і спортивна робота і неповносправними : зб. наук. ст. з проблем фіз. виховання і спорту та фіз. реабілітації неповносправних. – Л., 2005. – С. 84–87.
129. Когут І. Перспективи наукових досліджень у спорті осіб з відхиленнями у розумовому розвитку / Ірина Когут, Євген Гончаренко // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2011. – № 1. – С. 19–23
130. Когут І. Роль держави у розвитку фізичної культури та спорту осіб з особливими потребами / Когут І. // Оздоровча і спортивна робота і неповносправними : зб. наук. ст. з проблем фіз. виховання і спорту та фіз. реабілітації неповносправних. – Л., 2003. – Вип. 1. – С. 50–53.
131. Колбаско Н. Спорт высших достижений инвалидов с тяжелыми нарушениями функций опорно-двигательного аппарата (инвалиды-колясочников) как эффективнейшая форма самореализации людей с ограниченными физическими возможностями и один из элементов интеграции их в общество / Н. Колбаско // Олимпийский спорт и спорт для всех : тез. докл. V Междунар. науч. конгр. – Минск, 2001. – С. 155.
132. Коломійцева О. В. Психологічні особливості емоційного сприймання музики розумово відсталими дітьми : автореф. дис. ... канд. психол. наук : [спец.] 19.00.08 «Спеціальна психологія» / Коломійцева Олесь Володимирівна ; Інститут спеціальної педагогіки АПН України. – К., 2003. – 17 с.
133. Колосков С. Дети с синдромом Дауна. Возможности социальной адаптации [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.7ya.ru/article/Deti-s-sindromom-Dauna-Vozmozhnosti-socialnoj-adaptacii/> (дата звернення: 30.01.2013)
134. Конвенція „Про права дитини” : резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 21.12.95 № 50/155 (Про зміну до Конвенції про права дитини) [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_b10 (дата звернення: 10.05.2013).
135. Конвенція про права інвалідів ООН. Міжнародний документ від 13.12.2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_g71 (дата звернення: 21.08.2013).
136. Коррекционная педагогика: основы обучения и воспитания детей с отклонениями в развитии / под ред. Б. П. Пузанова. — М. : Академия, 1998.

137. Коррекционно-реабилитационная программа для инвалидов-спортсменов – объективная предпосылка углубленной спортивной подготовки / Михаил Линец, Алина Передерий, Виктор Строкатов, Юрий Брискин // Наука в олимпийском спорте. – 2002. – № 2. – С. 92–97.
138. Крет Я. В. Критерії діагностики психофізичного розвитку дітей і підлітків у системі корекційної роботи : навч. посіб. / Я. В. Крет. – Запоріжжя : ЗДУ, 2003. – 92 с.
139. Кривчикова Е. Анализ состояния и перспективы развития физкультурно-оздоровительной и спортивной работы с инвалидами в Украине / Кривчикова Е., Огорелкова Л. // Олімпійський спорт і спорт для всіх: проблеми здоров'я, рекреації, спортивної медицини та реабілітації : тези доп. IV Міжнар. наук. конгр. – К., 2000. – С. 606.
140. Критерии классификации спортсменов с ограниченными интеллектуальными возможностями [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://bmsi.ru/source/4ba41a8e-26de-41e2-9a7e-c7022f9af205> (дата обращения 22.09.2012)
141. Лебединский В. В. Нарушения психического развития у детей / В. В. Лебединский. – М. : Изд-во МГУ, 1985. – 168 с.
142. Легкая атлетика : программа спортивной подготовки. Официальные правила соревнований. – М. : Информдинамика, 1995. – 136 с.
143. Літвінова А. Тенденції формування сучасної програми паралімпійських ігор / Анастасія Літвінова // Фізична культура, спорт та фізична реабілітація в сучасному суспільстві : зб. наук. праць студентів та магістрантів. – Вінниця, 2011. – С. 77-79
144. Линец М. М. Основы методики развития руховых качеств [навч. посіб.] / М. М. Линец. – Л. : Штабар, 1997. – 207 с.
145. Линец М. М. Основні напрямки оптимізації технічної підготовки спортсменів з церебральним паралічем / Линец М. М. Передерій А. В. // Оздоровча і спортивна робота з неповносправними : зб. наук. ст. з проблем фіз. виховання і спорту та фіз. реабілітації неповносправних. – Л., 2005. – С. 62–67.
146. Линец М. Система підготовки кадрів інваспорту / Линец М., Брискин Ю., Передерій А. // Оздоровча і спортивна робота з неповносправними : зб. наук. ст. – Л. : Видавець Тарас Сорока, 2004. – С. 14–18.
147. Литош Н. Л. Возрастные закономерности развития двигательных способностей юношей 11–16 лет с нарушением интеллекта / Литош Н. Л., Парыгин Е. П. // Адаптивная физическая культура. – 2011. – № 1. – С. 26–32.
148. Литош Н. Л. Спортивная подготовка умственно отсталых школьников в легкоатлетическом многоборье : автореф. дис. ... канд. пед. наук : [спец.] 13.00.04 „Теория и методика физического воспитания, спортивной тренировки, оздоровительной и адаптивной физической культуры” / Литош Н. Л. – Омск, 1998. – 20 с.
149. Ляной М. Розвиток силових здібностей у інвалідів з наслідками ДЦП засобами армреслінгу / М. Ляной // Молода спортивна наука України : зб.

- наук. пр. з галузі фіз. культури та спорту. – Л., 2001. – Вип. 5, т. 2. – С. 230–234.
150. Ляной Ю. О. Деякі проблеми фізичної та соціальної реабілітації молоді, яка має фізичні вади / Ляной Ю. О. // Молодіжні проблеми в Україні: стан та шляхи вирішення : зб. наук.-метод. ст. –Л., 1997. – С. 102–105.
151. Лесько О. М. Організаційно-методичні основи використання рухливих ігор у фізичному вихованні молодших школярів із затримкою психічного розвитку : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту : [спец.] 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / Лесько Орест Михайлович ; Львів. держ. ун-т фіз. культури. – Л., 2004. – 21 с.
152. Лыжные гонки : программа развития спортивных умений и навыков. Официальные правила соревнований. – М. : Советский спорт, 1993. – 80 с.
153. Мазниченко В. Д. Методологические предпосылки к пониманию сущности и механизмов двигательного навыка / В. Д. Мазниченко // Теория и практика физической культуры. – 1984. – № 7. – С. 45–46.
154. Матвеев Л. П. Основы общей теории спорта и системы подготовки спортсменов / Л. П. Матвеев. – К. : Олимпийская литература, 1999. – 317 с. – ISBN 966-7133-22-2.
155. Матвеев С. Структурно-функциональные особенности спорта инвалидов и тенденции формирования программ летних Паралимпийских игр / Сергей Матвеев, Юрий Брискин // Наука в олимпийском спорте. – 2004. – № 1. – С. 84–94.
156. Матвеев С. Параолимпийские игры: от Рима до Солт-Лейк-Сити / С. Матвеев, Ю. Брискин, Д. Голод // Наука в олимпийском спорте. – 2002. – № 2. – С. 17–24.
157. Матвеев С. Адаптивный спорт и олимпийское движение / С. Матвеев, И. Когут, Л. Шульга // Наука в олимпийском спорте. – 2006. – № 1. – С. 9–14.
158. Материалы тренировочного семинара «Специал Олимпикс Интернешнл». – М. : Советский спорт, 1991. – 80 с.
159. Материально-техническое обеспечение адаптивной физической культуры : учеб. пособие / под ред. С. П. Евсеева. – М. : Советский спорт, 2000. – 152 с.
160. Модель классификации в паралимпийском пауэрлифтинге / Брискин Ю. А., Заневский И. Ф., Передерий А. В., Розторгуй М.С. // Адаптивная физическая культура: ежекв. журнал. – СПб. : Санкт-Петербургский научно-исследовательский физической культуры, 2008. – № 4. – С. 17-20 – ISSN 1998-149X
161. Моргачева Е. Н. Компаративный анализ парадигм феномена умственной отсталости в специальной педагогике России и США [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://doc2all.ru/article/18042011_morgachevaen/6 Doc2All.ru – (дата обращения 20.02.2011)
162. Мудрик В. История возникновения и развития международных спортивных организаций инвалидов / В. Мудрик // Наука в олимпийском спорте. – 2006. – № 1. – С. 45–49.

163. Мудрік В. І. Історичні особливості виникнення деяких назв міжнародних організацій спорту інвалідів / Мудрік В. І. // Оздоровча і спортивна робота з неповносправними : зб. наук. ст. з проблем фіз. виховання і спорту та фіз. реабілітації неповносправних. – Л., 2005. – С. 27–34.
164. Мудрік В. І. Міжнародний спортивний рух інвалідів / В. І. Мудрік. – К. : Нора-прінт, 2001. – 38 с.
165. Мудрік В. І. Міжнародні засади формування соціально-правового ставлення до умов життя, реабілітації й спорту інвалідів / Мудрік В. І. // Оздоровча і спортивна робота з неповносправними : зб. наук. ст. з проблем фіз. виховання і спорту та фіз. реабілітації неповносправних. – Л., 2005. – С. 34–42.
166. Мудрік В. І. Спеціальні Олімпіади. Special Olympics / В. І. Мудрік. – К. : Нора-прінт, 2001. – 52 с.
167. Мудрік В. Спортивний рух інвалідів у системі міжнародного олімпійського спорту / Віт Мудрік // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2009. – № 2. – С. 24–28.
168. Начинская С. В. Основы математической статистики / С. В. Начинская. – К. : Вища шк., 1987. – 189 с.
169. Нечаева Н. В. Особенности физкультурно-спортивной работы с инвалидами в ГДР / Н. В. Нечаева // Теория и практика физической культуры. – 1989. – № 5. – С. 7–9.
170. Новицкий П. И. Воспитание двигательных качеств у учащихся с умеренной и тяжелой степенью интеллектуальной недостаточности / Новицкий П. И. // Адаптивная физическая культура. – 2008. – № 3. – С. 28–30.
171. Новицкий П. И. Развитие скоростно-силовых способностей у учащихся с различной степенью интеллектуальной недостаточности / Новицкий П. И. // Адаптивная физическая культура. – 2009. – № 1. – С. 12–15.
172. Об утверждении Типового положения о специальном (коррекционном) образовательном учреждении для обучающихся, воспитанников с отклонениями в развитии регламентируется : постановление Правительства Российской Федерации от 12 марта 1997г. № 288.
173. Условие упражнениям со сложной координационной структурой в условиях динамических соединений элементов высокой трудности / В. Н. Болобан, К. Бретц, А. В.Тишлер [и др.] // Наука в олимпийском спорте. – 1999. – Спец. вып. – С. 117–122.
174. Овчаренко Т. Проблема спорта для инвалидов как часть олимпийского движения в Украине / Овчаренко Т. // Современный олимпийский спорт : тез. докл. II Междунар. конгр. – К., 1997. – С. 206.
175. Озолина Е. В. „Адаптивная физическая активность” как новая дисциплина в семействе спортивных наук / Е. В. Озолина, В. С. Дмитриев, Н. О. Рубцова // Теория и практика физической культуры. – 1999. – № 5. – С. 21–26.
176. Олигофрения // Большая медицинская энциклопедия. – М. : Советская энциклопедия. – 1981 – т. 17. – С. 287-294

177. Олімпійська Хартія. Міжнародний олімпійський комітет / пер. В Кулика, В Геращенко, В. Снегір'єва. – К. : Олімпійська література, 1999. – 96 с.
178. Олимпийский спорт : в 2 т. / В. Н. Платонов, М. М. Булатова, С. Н. Бубка [и др.] ; под общ. ред. В. Н. Платонова. – К. : Олимп. л-ра, 2009. – Т. 1. – 736 с. – ISBN 978-966-8708-15-2.
179. Олимпийский спорт : в 2 т. / В. Н. Платонов, М. М. Булатова, С. Н. Бубка [и др.] ; под общ. ред. В. Н. Платонова. – К. : Олимп. л-ра, 2009. – Т. 2. – 696 с. – ISBN 978-966-8708-17-6.
180. Опыт подготовки национальных команд различных стран к Играм Олимпиады. Раздел 1 // Наука в олимпийском спорте. – 2009. – № 1. – С. 4–79
181. Організаційно-методичні засади підготовки спеціалістів на освітньо-кваліфікаційному рівні „магістр” зі спеціальності „Олімпійський та професійний спорт” / за заг. ред. Ю. М. Шкрєбтія. – К. : НУФВСУ, 2006. – 69 с.
182. Павлось О. О. Доэкспериментальная проверка авторских тренировочных программ по приоритетно-репрезентативным в Украине видам спорта / Павлось О. О. // Научное обоснование физического воспитания, спортивной тренировки и подготовки кадров по физической культуре и спорту : материалы XIII Междунар. науч. сессии по итогам НИР за 2012 год. – Минск, 2013. Ч. 3. – С. 258 – 261.
183. Павлось О. Контроль общей физической и технической подготовленности спортсменов с нарушением интеллекта / Павлось О. // Cultura fizica : probleme stiintifice ale invatamantului si sportului : Materiale conf. st. intern. a doctoranzilor / col. red. : Danail S. [et al.] . – Ch. : Editura USEFS, 2012. – P. 252 – 256.
184. Павлось О. О. Результати експериментальної перевірки авторської тренувальної програми з легкої атлетики для спортсменів з вадами інтелекту // Ольга Павлось, Аліна Передерій // Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Серія № 15. «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури /Фізична культура і спорт/» за ред. Г. М. Арзютова. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. Том 2 – Випуск 7 (33) С. 36 – 41.
185. Павлось О. О. Структура и содержание авторской тренировочной программы по легкой атлетике для спортсменов с нарушениями интеллекта / Ольга Павлось, Алина Передерий // Профессионально-личностное развитие студентов в образовательном пространстве физической культуры : материалы II Всероссийской научно-практической конференции : в 2 ч. / под ред. В.Ф. Балашовой, Т.А. Хорошевой. – Тольятти : Изд-во ТГУ, 2012. – Ч. 1. – С. 166 – 171.
186. Павлось О. Структура та зміст авторської тренувальної програми Спеціальних Олімпіад з баскетболу / Ольга Павлось, Аліна Передерій // Вісник Запорізького національного університету: Збірник наукових праць. Фізичне виховання та спорт. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2012. С. 140-148.

187. Павлось О. Структура та зміст експериментальної тренувальної програми Спеціальних Олімпіад з лижних гонок / Ольга Павлось, Аліна Передерій, Юрій Байцар // Молода спортивна наука України : зб. наук. пр. з галузі фіз. виховання, спорту і здоров'я людини. – Л., 2012. – Вип. 16, т. 1. – С. 203–208.
188. Павлось О. Характеристика сучасних тренувальних програм Спеціальних Олімпіад з баскетболу та легкої атлетики / Ольга Павлось, Аліна Передерій // Молода спортивна наука України : зб. наук. пр. з галузі фіз. виховання, спорту і здоров'я людини. – Л., 2013. – Вип. 17, т. 1. – С. 147–152.
189. Парастаев С. А. Некоторые проблемы медицинского обеспечения паралимпийского спорта / Парастаев С. А., Поляев Б. А., Чоговадзе А. В. // Спортивная медицина. – 2005. – № 1. – С. 20–25.
190. Певченков В. Таңдо – новый метод адаптивного физического воспитания / В. Певченков // Теория и практика физической культуры. – 1998. – № 1. – С. 56.
191. Переверзин И. О структуре современного спорта высших достижений / И. Переверзин, Ф. Суслов // Наука в олимпийском спорте. – 2003. – № 1. – С. 129–133.
192. Передерій А. Актуальні напрямки наукових досліджень міжнародного руху Спеціальних Олімпіад / Аліна Передерій // Молода спортивна наука України : зб. наук. пр. з галузі фіз. культури та спорту. – Л., 2013. – Вип. 17, т. 1. – С. 159 – 164.
193. Передерій А. Аналіз тренувальних програм Спеціальних Олімпіад з лижних гонок / Аліна Передерій, Ольга Слісенко // Молода спортивна наука України : зб. наук. ст. з галузі фіз. культури і спорту. – Л., 2007. – Вип. 11, т. 2. – С. 269–274.
194. Передерій А. Загальна характеристика системи підготовки спортсменів Спеціальних Олімпіад / Аліна Передерій // Фізична активність, здоров'я і спорт. – 2012. – № 4 (10) – С. 65 – 73.
195. Передерій А. Змагання в системі підготовки атлетів спеціальних олімпіад / Аліна Передерій // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту – 2013. – №4. – С.55-59. doi:10/6084/m9.figshare.691022
196. Передерій А. Комплекси контрольних вправ та критерії оцінки рухової пам'яті спортсменів з наслідками церебрального паралічу / Аліна Передерій // Молода спортивна наука України : зб. наук. пр. з галузі фіз. культури і спорту. – Л., 2002. – Вип. 6, т. 2. – С. 272–275.
197. Передерій А. Критерии оценки двигательной памяти спортсменов с последствиями церебрального паралича / Алина Передерий // Наука в олимпийском спорте. – 2002. – № 1. – С. 78–83.
198. Передерий А. Общая характеристика классификации в спорте инвалидов / Алина Передерий, Ольга Борисова, Юрий Брискин // Наука в олимпийском спорте. – 2006. – № 1. – С. 50–54.
199. Передерій А. Організаційна структура дефлімпійського спорту / Аліна Передерій // Фізична активність, здоров'я і спорт. – 2010. – № 1. – С. 42–48.

200. Передерій А. В. Основні напрямки оптимізації технічної підготовки спортсменів з церебральним паралічем / Передерій А. В., Линець М. М. // Оздоровча і спортивна робота з неповносправними : зб. наук. ст. з проблем фіз. виховання і спорту та фіз. реабілітації неповносправних. – Л., 2005. – С. 62–67.
201. Передерій А. В. Особливості методики технічної підготовки спортсменів інвалідів з пошкодженнями опорно-рухового апарату / Передерій А. В. // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : зб. наук. пр. / за ред. С. С. Єрмакова. – Х. : ХХПІ, 1999. – № 11. – С. 9–12.
202. Передерій А. В. Особливості підготовки спортсменів з вадами зору / Передерій А. В., Розторгуй М. С. // Фізична активність, здоров'я і спорт : науковий журнал. – Л., 2011. – № 4(6). – С. 46-51.
203. Передерій А. В. Персонализицированная подсистема системы подготовки атлетов специальных олимпиад / Передерий А. В. // Международная научная сессия по итогам НИР за 2012 год «Научное обоснование физического воспитания, спортивной тренировки и подготовки кадров по физической культуре и спорту» : в 3 ч. / Беларусь. Гос. Ун-т. Физ. Культуры ; редкол.: Т. Д. Полякова (гл. ред.) [и др.]. – Минск : БГУФК, 2013. – Ч. 1. С. 96 – 98.
204. Передерій А. В. Практическая составляющая подготовки кадров для инваспорта / Передерий А. В., Брискин Ю. А. // Sport Olimpic și sportul pentru toți : Materialele Congresului Șt. Intern. / col. red.: Manolachi V., Danail S. – Ch. USEFS, 2011. – Vol. 2. – 2011. – p. 103-108. ISBN 978-9975-4202-4-9
205. Передерій А. Проблема технічної підготовки спортсменів-інвалідів і дитячим церебральним паралічем з урахуванням особливостей рухової пам'яті / Аліна Передерій // Молода спортивна наука України : зб. наук. ст. з галузі фіз. культури і спорту. – Л., 2001. – Вип. 5, т. 2. – С. 267–268.
206. Передерій А. В. Ритмічні характеристики рухів як критерій рухової пам'яті спортсменів з наслідками церебрального паралічу / Передерій А. В. // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : зб. наук. пр. / за ред. С. С. Єрмакова. – Х. : ХХПІ, 2002. – № 4. – С. 23–28.
207. Передерій А. Развитие Специальных Олимпиад у Республике Польша / Передерий А., Брискин Ю., Стрелковська В. //Олімпійський спорт і спорт для всіх : Тези доповідей IX Міжнародного наукового конгресу. – К. Олімпійська література, 2005. – С. 505
208. Передерій А. В. Специфіка використання сенсомоторного методу розвитку швидкості реагувань спортсменів з церебральним паралічем / Передерій А. В., Брискин Ю. А. //Олімпійський спорт і спорт для всіх : Тези доповідей IX Міжнародного наукового конгресу. – К.: Олімпійська література, 2005. – С. 504
209. Передерій А. В. Спорт инвалидов как составляющая международного олимпийского движения / Передерий А. В., Приступа Е. Н., Брискин Ю. А. // Междунар. науч.-практ. конф. государств-участников СНГ по проблемам

- физ. культури и спорта : докл. пленарных заседаний. – Минск : БГУФК, 2010. – С.66-75. – ISBN 978-985-6953-23-4
210. Передерий А. В. Структура обеспечения функционирования программ Специальных Олимпиад / Алина Передерий // Физическое воспитание студентов. – 2013. - №5 – С.73-78
 211. Передерий А. В. Технічна підготовка спортсменів з наслідками церебрального паралічу з урахуванням особливостей рухової пам'яті (на прикладі легкої атлетики) : дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.01/ Передерий А. В. ; ЛДІФК. – Л., 2002. – 160 с.
 212. Передерий А. В. Часові характеристики рухів як критерій рухової пам'яті спортсменів з наслідками церебрального паралічу / Передерий А. В. // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : зб. наук. пр. Волин. держ ун-ту імені Лесі Українки. – Луцьк, 2002. – С. 82–85.
 213. Плавание. Прыжки в воду : программа спортивной подготовки. Официальные правила соревнований. – М. : Информдинамика, 1995. – 128 с.
 214. Платонов В. Допинг и борьба с ним в современном спорте: взгляд на проблему / Владимир Платонов // Спортивная медицина. – 2003. – № 1. – С.41–67
 215. Платонов В. Н. Общая теория подготовки спортсменов в олимпийском спорте : учебник / В. Н. Платонов. – К. : Олимпийская литература, 1997. – 584 с.
 216. Платонов В. Н. Подготовка квалифицированных спортсменов / В.Н. Платонов. – М. : Физкультура и спорт, 1986. – 286 с.
 217. Платонов В. Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практические приложения : учеб. тренера высш. квалиф. / В. Н. Платонов. – К. : Олимпийская литература, 2004. – 808 с. – ISBN 966-7133-64-8.
 218. Платонов В. Н. Спорт высших достижений и подготовка национальных команд к олимпийским играм / В. Н. Платонов. – М. : Советский спорт, 2010. – 310 с. – ISBN 978-5-9718-0447-5.
 219. Платонов В. Н. Теория спорта / В. Н. Платонов. – К. : Вища школа, 1984. – 352 с.
 220. Платонов В. М. Фізична підготовка спортсмена / Платонов В. М., Булатова М. М. – К. : Олімпійська література, 1995. – 320 с.
 221. Платонов В. Н. Олимпийский спорт : в 2 кн. / В. Н. Платонов, С.И. Гуськов. – К. : Олимпийская литература, 1994. – Кн. I. – 496 с.
 222. Платонов В. Н. Олимпийский спорт как система знаний и сфера деятельности / Платонов В. Н., Петровский В. В. // Наука в олимпийском спорте. – 1995. – № 2(3). – С. 31–36.
 223. Попов В. И. Подготовка кадров – путь к успеху / В. И. Попов // Адаптивная физическая культура. – 2000. – № 3/4. – С. 33–34.
 224. Последствия синдрома Дауна [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://mellyoitzl.org/posledstviya-sindroma-dauna.html> (дата звернення 30.04.2012)
 225. Поташнюк І. М. Фізична підготовленість учнів спецшколи для дітей із затримкою психічного розвитку / Поташнюк І. М. // Педагогіка, психологія

- та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : зб. наук. пр / за ред. С. С. Єрмакова. – Х., 2001. – № 18. – С. 26–31.
226. Приступа Е. Н. Спорт инвалидов как составляющая международного олимпийского движения / Приступа Е. Н., Брискин Ю. А., Передерий А. В. // Междунар. науч.-практ. конф. государств – участников СНГ по проблемам физ. культуры и спорта : докл. пленар. заседаний. – Минск : БГУФК, 2010. – С. 66–75.
227. Приступа Е. Особенности системы спортивных соревнований инвалидов / Евгений Приступа // Наука в олимпийском спорте. – 2002. – № 2. – С. 36–42.
228. Приступа Е. Виды спорта и тенденции формирования программ соревнований Паралимпийских игр / Евгений Приступа, Евгениуш Болах // Наука в олимпийском спорте. – 2003. – № 1. – С. 15–20.
229. Приступа Е. Тенденции развития Паралимпийского спорта / Евгений Приступа, Евгениуш Болах // Наука в олимпийском спорте. – 2005. – № 2. – С. 26–33.
230. Приступа Є. Спортивні ігри у програмах паралімпійських ігор / Приступа Є., Болах Е. // Оздоровча і спортивна робота з неповносправними : зб. наук. ст. з проблем фіз. виховання і спорту та фіз. реабілітації неповносправних. – Л., 2003. – Вип. 1. – С. 75–80.
231. Приступа Е. Закономерности развития Паралимпийского спорта / Приступа Е., Приступа Т., Болах Е. // Оздоровча і спортивна робота з неповносправними : зб. наук. ст. з проблем фіз. виховання і спорту та фіз. реабілітації неповносправних. – Л., 2005. – С. 70–75.
232. Приступа Є. Тенденції розвитку важкої атлетики серед інвалідів / Є. Приступа, С. Мислаковський // Молода спортивна наука України : зб. наук. пр. з галузі фіз. культури та спорту. – Л., 2002. – Вип. 6, т. 2. – С. 481–483.
233. Проблеми гуманізму в сучасному спорті / Сергій Матвєєв, Лідія Радченко, Ірина Когут, Тарас Данько // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2009. – № 2. – С. 33–38
234. Программа развития двигательной активности (МАТР) : руководство для тренера Специальной Олимпиады. – М., 2005. – 111 с.
235. Про затвердження Положення про центральну та республіканську (Автономна Республіка Крим), обласні, Київську та Севастопольську міські, районні (міські) (психолого-медико-педагогічні консультації) : наказ МОН України від 07.07.2004 № 569/38.
236. Про Комплексну програму розв'язання проблем інвалідності : постанова Кабінету Міністрів України від 1992 № 31.
237. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні : Закон України № 875-XII; 21.03.1991 // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 21. – С. 252.
238. Профессиональный спорт / под общ. ред. С. И. Гуськова, В. Н. Платонова. – К. : Олимпийская литература, 2000. – 391 с.
239. Про фізичну культуру і спорт : Закон України № 3808-XII від 24.12.93. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 14.

240. Про фізичну культуру і спорт : Закон України // Відомості Верховної Ради України від 19.02.2010 № 17.
241. Програми з фізичної культури спеціальних загальноосвітніх шкіл інтенсивної педагогічної корекції (для дітей з затримкою психічного розвитку та класів вирівнювання для таких самих дітей при масових загальноосвітніх школах). Підготовчий; 1–9 класи / уклад. М. О. Козленко. – К. : ЮДО, 1994. – 32 с.
242. Про заходи фізкультурно-оздоровчої діяльності стосовно дітей та молоді з вадами розумового розвитку та підтримки руху Спеціальної олімпіади в Україні : Указ Президента України від 22 лютого 2010 року № 202/2010
243. Про затвердження плану фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми та молоддю з вадами розумового розвитку та підтримки в Україні руху Спеціальної олімпіади : розпоряд. Кабінету Міністрів України від 04 серпня 2010 року № 1601-р.
244. Райт Д. Глобализация и спорт / Джордж Райт // Наука в олимпийском спорте. – 2003. – № 1. – С. 125–129.
245. Результати змагальної діяльності спортсменів-інвалідів України / Персдерій А. В., Бріскін Ю. А., Малапчук Г. Г., Строкатов В. В. // Теоретико-методичні основи організації фізичного виховання молоді : Матеріали I регіонального практичного семінару
246. Рейда К. В. Виховання готовності учнів допоміжної школи до праці в системі професійно-трудового навчання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : [спец.] 13.00.03 «Корекційна педагогіка» / Рейда Кароліна Віталіївна ; Інститут спеціальної педагогіки АПН України. – К., 2003. – 18 с.
247. Римар О. Історико-методологічні аспекти організації і проведення Спеціальних Олімпіад (Special Olympics) / Римар О. // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : зб. наук. пр. / за ред. С. С. Єрмакова. – Х. : ХДАДМ (ХХП), 2001. – № 25. – С. 10–15.
248. Римар О. В. Історико-соціальні аспекти розвитку параолімпійського руху в Україні : дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.01 / Римар О. В. ; ЛДІФК. – Л., 2002. – 212 с.
249. Римар О. В. Особливості діяльності Міжнародного параолімпійського комітету / Римар О. В. // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : зб. наук. пр. / за ред. С. С. Єрмакова. – Х. : ХХП, 2002. – № 4. – С. 47–51.
250. Римар О. Особливості проведення міжнародних спортивних змагань серед неповносправних осіб / Ольга Римар // Молода спортивна наука України : зб. наук. ст. з галузі фізичної культури та спорту. – Л., 2000. – Вип. 4. – С. 84–85.
251. Римар О. Особливості утворення та розвитку організаційних структур паралімпійського руху / Ольга Римар // Молода спортивна наука України : зб. наук. ст. з галузі фізичної культури та спорту. – Л., 2001. – Вип. 5, т. 1. – С. 156–159.
252. Римар О. Спорт неповносправних: історія та сучасність / Ольга Римар. – Л. : Видавничий центр НУ ім. Івана Франка, 2001. – 56 с.

253. Розенбаум Д. А. Когнитивная психология и управление движениями: сходство между вербальным и моторным воспроизведением / Д. А. Розенбаум // Управление движениями. – М. : Наука, 1990. – С. 41–53.
254. Розторгуй М. С. Комплексна програма проведення класифікації в паралімпійському пауерліфтингу / Розторгуй М. С., Передерій А.В. // Молода спортивна наука України : зб. наук. пр. з галузі фіз. культури та спорту. – Л., 2011. – Вип. 15, т. 1. – С. 263–269.
255. Розторгуй М. С. Принципи класифікацій в паралімпійському спорті / Розторгуй М. С., Передерій А.В., Бріскін Ю. А. // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : наук. моногр. / за ред. С. С. Єрмакова. – Х. : ХДАДМ, 2008. – № 2. – С. 124–126.
256. Розумова відсталість: епідеміологія, чинники ризику, профілактичні заходи / [В. Г. Деркач, І. П. Дишук, Р. І. Рудницький та ін.]. — Чернівці, 2005. — 136 с.
257. Росвал Г., Даментко М. Современное состояние и направления исследований по программе Специальных Олимпиад / Г. Росвал М. Даментко // Наука в олимпийском спорте. – 2006. – № 1. – С. 20–22.
258. Самошкіна Л. М. Психодіагностика : навч. посіб. / Л. М. Самошкіна, В. І. Лазаренко. – Д. : РВВ ДНУ, 2001. – 44 с.
259. Саханенко А. А. Общая физическая подготовка умственно отсталых школьников 8–11 лет : автореф. дис. ... канд. пед. наук / Саханенко А. А. ; Сибирская ГАФК. – Омск, 1999. – 20 с.
260. Сермеев Б. В. Методика воспитания двигательных качеств у аномальных детей : учеб.-метод. пособие для студ. по обучению и воспитанию аномальных детей / Б. В. Сермеев. – Горький, 1976. – 124 с.
261. Симаков Ю. П. Генезис и типологическая классификация параолимпийского движения / Ю. П. Симаков // Теория и практика физической культуры. – 1991. – № 7. – С. 8–10.
262. Симаков Ю. П. Параолимпийское движение: структура и тенденции развития / Ю. П. Симаков // Всесоюз. науч. конф. по проблемам олимпийского спорта. – Челябинск, 1991. – С. 48–50.
263. Синельникова Т. В. Совершенствование координационных способностей умственно отсталых школьников 9–12 лет : автореф. дис. ... канд. пед. наук / Синельникова Т. В. ; Сибирская ГАФК. – Омск, 2000. – 23 с.
264. Сладкова Н. Физическая культура и спорт для лиц с умственной отсталостью / Н. Сладкова // Теория и практика физической культуры. – 1998. – № 1. – С. 39–40.
265. Сладкова Н. А. Функциональная классификация спортсменов-инвалидов / Н. А. Сладкова // Адаптивная физическая культура. – 2000. – № 2. – С. 61–66.
266. Слиявчук К. Історія спеціальної олімпіади України / Слиявчук К., Карпенко Л. // Оздоровча і спортивна робота з неповносправними : зб. наук. ст. з проблем фіз. виховання і спорту та фіз. реабілітації неповносправних. – Л., 2003. – Вип.1. – С. 81–85.
267. Слиявчук К. Перспективы и пути развития программы Специальная Олимпиада в Украине / К. Слиявчук // Наука в олимпийском спорте. – 2002. – № 2. – С. 70–78.

268. Соболевский В. И. Этико-деонтологические аспекты физкультурно-оздоровительной работы среди инвалидов / В. И. Соболевский // Теория и практика физической культуры. – 1990. – № 1. – С. 48–50.
269. Социологический энциклопедический словарь / ред. Г. В. Осипова. – М. : Инфра-Норма, 1988. – С. 178–179.
270. Специальная Олимпиада Евразии : программа развития спортивных умений и навыков. Официальные правила соревнований. – М. : Советский спорт, 1993. – 46 с.
271. Специальная Олимпиада Казахстана [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.specialolympics.kz (дата обращения 17.03.2013)
272. Специальная Олимпиада России [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://specialolympics.ru/?page_id=447 (дата обращения 15.07.2011)
273. Специальна Олімпіада України [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://specialolympics.org.ua/> (дата..)
274. Спосіб моніторингу рівня збереженої сили верхніх кінцівок: патент 70781 : МПК А63В 69/00 / Бріскін Ю. А., Корягін В. М., Передерій А. В., Сушинський О. Є., Блавт О. З., Розторгуй М. С. – № 14429 ; заявл. 06.12.2011 ; 25.06.2012, Бюл. № 12.
275. Спосіб об'єктивізації м'язового тестування інвалідів : патент 46587 Україна : МПК А 61В 5/22 / Бріскін Ю. А., Заневський І. П., Передерій А. В., Розторгуй М. С. – № U200907724 ; заявл. 22.07.2009 ; опубл. 25.12.2009, Бюл. № 24.
276. Стандартні правила щодо урівняння можливостей інвалідів : резолюція 48/96 Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй, 1993. – 48 с.
277. Статистика : підручник / С. С. Герасименко, А. В. Головач, А. М. Єріна [та ін.] ; за наук. ред. С. С. Герасименка. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : КНЕУ, 2000. – 467 с.
278. Степени умственной отсталости. Поведение людей с Синдромом Дауна [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://dayn.opk.ru/viewtopic.php?id=276> (дата обращения 11.04.2010)
279. Строкатов В. В. Зміст спортивного тренування інвалідів-олігофренів (на прикладі легкої атлетики) / Строкатов В. В. // Актуальні проблеми розвитку фізичної культури і спорту у ВНЗ України : матеріали Всеукр. наук.-метод. конф. – Л., 1998. – С. 134–135.
280. Строкатов В. В. Значення занять спортом для інвалідів / Строкатов В. В. // Роль фізичної культури в здоровому способі життя : матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. – Л., 1997. – С. 101–103.
281. Строкатов В. В. Организация и проведение спортивных соревнований с инвалидами-олигофренами / Строкатов В. В., Брискин Ю. А. // Физическая культура, спорт, туризм – в новых условиях развития стран СНГ : материалы Междунар. науч. конгр. – М., 1999. – Ч. I. – С. 232–236.
282. Строкатов В. В. Педагогічна діяльність в спортивній роботі з інвалідами / Строкатов В. В., Бріскін Ю. А. // Актуальні проблеми оздоровчої фізкультури, спорту для інвалідів та валеології в навчальних закладах України : матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф. – Кіровоград, 1997. – С. 183–184.

283. Строкатов В. В. Рівень фізичної підготовленості інвалідів як передумова вибору виду спорту / Строкатов В. В., Бріскін Ю. А. // Фізична підготовленість та здоров'я населення : зб. матеріалів Міжнар. наук. симп. – О., 1998. – С. 78–79.
284. Строкатов В. В. Спортивна підготовка інвалідів / В. В. Строкатов // Фізична культура та спорт – важливий фактор виховання особистості та зміцнення здоров'я населення : тези звітної наук.-практ. конф. викл. ін-ту за 1994 рік. – Л., 1995. – С. 36–37.
285. Строкатов В. В. Спорт як чинник соціальної та фізичної реабілітації інвалідів / В. В. Строкатов, Ю. А. Бріскін // Здоров'я, фізична культура і спорт : наук. вісник Волин. держ. ун-ту імені Лесі Українки. – Луцьк, 1999. – № 7. – С. 129–131.
286. Сушкевич В. М. Це був триумф людських спроможностей / В. М. Сушкевич // Олімпійська арена. – 2001. – Спецвип. – С. 38–39.
287. Сушкевич В. М. Це були визначальні ігри для паралімпійського спорту / В. М. Сушкевич // Олімпійська арена. – 2002. – Спецвип. – С. 36–39.
288. Теоретичні основи деонтології в інваспорті / Строкатов В. В., Сапронов М. О., Любіжанін Ю. Г., Стефанишин О. М. // Оздоровча і спортивна робота з неповносправними : зб. наук. ст. з проблем фіз. виховання і спорту та фіз. реабілітації неповносправних. – Л., 2005. – С. 43–52.
289. Теория и методика физического воспитания : учебник в 2 т. / под ред. Т. Ю. Круцевич. – К. : Олимпийская литература, 2003. – Т. 1. – 423 с.
290. Теория и организация адаптивной физической культуры : учебник в 2 т. / под общ. ред. проф. С. П. Евсеева. – М. : Советский спорт, 2002. – 448 с.
291. Теория и организация адаптивной физической культуры : [учебник в 2 т.] / под общ. ред. проф. С. П. Евсеева. – [2-е изд., испр. и доп.]. – М. : Сов. спорт, 2005. – Т. 1. – 296 с.; Т. 2. – 448 с.
292. Тищук Е. А. Инвалидность как медико-демографическая проблема и смертность инвалидов / Е. А. Тищук // Проблемы социальной гигиены и история медицины. – 1995. – № 1. – С. 28–32.
293. Томашевський В. В. Історія і тенденції розвитку програми сучасних Олімпійських ігор : дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.01 / Томашевський В. В. ; НУФВСУ. – К., 2002. – 161 с.
294. Ужченко І. Ю. Особливості формування наочно-образного мислення молодших школярів із затримкою психічного розвитку засобами конструкторської діяльності : автореф. дис. ... канд. психол. наук : [спец.] 19.00.08 «Спеціальна психологія» / Ужченко Ірина Юріївна ; Інститут спеціальної педагогіки АПН України. – К., 2008. – 20 с.
295. Умственная отсталость /F70 - F79/ [Електронний ресурс]. – Режим доступа: http://psyazka.narod.ru/lsd_11.html (дата обращения 02.11.2011).
296. Український центр інвалідного спорту «Інваспорт»: інформ. бюл. Державного комітету України з питань фізичної культури і спорту. – К., 2000. – 34 с.
297. Физическая культура и спорт во вспомогательной школе : книга для учителя и тренера. / под ред. Ю. И. Висковатова. – О., ЮУПУ, 1998. – 204 с.

298. Фізкультурно-оздоровительная работа в начальных классах вспомогательной школы : учеб.-метод. пособие / В.А. Барков, А. М Полещук, Д. В.Тихон ; под ред. В. А. Баркова. – Гродно : ГрГУ, 2003. – 107 с.
299. Фізкультурно-реабілітаційна та спортивна робота серед інвалідів України у 2001 році (цифри і факти). – К., 2002. – 89 с.
300. Фізкультурно-спортивна та реабілітаційно-оздоровча робота серед інвалідів України у 2002 році (цифри і факти). – К., 2003. – 91с.
301. Фізкультурно-спортивна та реабілітаційно-оздоровча робота серед інвалідів України у 2003 році (цифри і факти). – К., 2004. – 99 с.
302. Функциональная классификация в паралимпийском спорте / авт. сост. Н. А. Сладкова. – М. : Советский спорт, 2011. – 160 с. – ISBN 978-5-978-0564-9.
303. Харченко Л. Актуальні аспекти оптимізації навчально-виховного процесу дітей-олігофренів / Людмила Харченко // Молода спортивна наука України : зб. наук. ст. з галузі фіз. культури та спорту. – Л., 2003. – Вип. 7. – С. 416–419.
304. Харченко Л. Корекція психомоторики дітей 9–10 років з легкою формою розумової відсталості засобами рухливих ігор / Людмила Харченко // Молода спортивна наука України : зб. наук.пр. з галузі фізичної ультури і спорту. – Л., 2004. – Вип. 8, т. 2. – С. 371–376.
305. Харченко Л. Л. Теоретико-методичні аспекти застосування ігрового методу фізичного виховання у розвитку психомоторики розумово відсталих дітей молодшого шкільного віку : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту : [спец.] 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / Л. Л. Харченко. – Л., 2004. – 21 с.
306. Хоккей на полу : программа развития спортивных умений и навыков. Официальные правила соревнований. – М. : Советский спорт, 1993. – 76 с.
307. Хоккей на полу : метод. пособие для тренеров Специальной Олимпиады / сост. Захарова Д. М. ; пер. Антонов В. Я. – М., 2012. – 86 с.
308. Хохліна О. П. Психолого-педагогічні основи корекційної спрямованості трудового навчання учнів з обмеженими розумовими можливостями : автореф. дис. ... д-ра психол. наук : [спец.] 19.00.08 «Спеціальна психологія» / Хохліна Олена Петрівна ; Інститут дефектології АПН України. – К., 2000. – 30 с.
309. Хохліна О. П. Проект державного стандарту освіти розумово-відсталих дітей / Хохліна О. П., Козленко М. О., Мерсіянова Г. М. // Дефектологія. – 2000. – № 1. – С. 11–13.
310. Чудна Р. В. Обґрунтування структури та змісту навчальної дисципліни «Адаптивне фізичне виховання» в системі вищої фізкультурної освіти : дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.02 / Чудна Р. В. ; НУФВСУ. – К., 2003. – 195 с.
311. Чудна Р. В. Теорія адаптивного фізичного виховання : підручник / Р. В. Чудна. – К. : Наук. думка, 2003. – 270 с.
312. Чудная Р. В. Адаптивное физическое воспитание / Р. В. Чудная. – К. : Наук. думка, 2000. – 360 с.

313. Шапкова Л. В. Опорные концепции методологии адаптивной физической культуры / Л. В. Шапкова, С. П. Евсеев // Теория и практика физической культуры. – 1998. – № 1. – С. 8–19.
314. Шелковникова В. Special Olympics International и специальная олимпиада Украины / Шелковникова В. // Олімпійський спорт і спорт для всіх: проблеми здоров'я, рекреації, спортивної медицини та реабілітації: тези доп. IV Міжнар. наук. конгр. – К., 2000. – С. 631.
315. Шинкарук О., Радченко Л., Борисова О. Развитие спорта инвалидов в различных регионах Украины / О. Шинкарук, Л. Радченко, О. Борисова // Наука в олимпийском спорте. – 2002. – № 2. – С. 12–16.
316. Шишчина Л. М. “Необучаемый” ребенок в семье и обществе / Л. М. Шишчина. – М.: Речь, 2005. – 496 с.
317. Шмаргун В. М. Психолого-педагогічна корекція затримки психічного розвитку дітей молодшого шкільного віку (на основі занять фізичними вправами в умовах загальноосвітньої школи): автореф. дис. ... канд. психол. наук: [спец.] 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Шмаргун Віталій Миколайович; Нац. пед. ун-тет ім. М. П. Драгоманова. – К., 2000. – 20 с.
318. Шульга О. О. Клініко-психопатологічні особливості дітей із затримками психічного розвитку, які страждають на дизартрії, та їх лікування із застосуванням лазеропунктури: автореф. дис. ... канд. мед. наук: [спец.] 14.01.16 «Психіатрія» / Шульга Олена Олександрівна; Харк. мед. акад. післядипломної освіти. – Х., 2000. – 16 с.
319. Энциклопедический словарь медицинских терминов. – М.: Советская энциклопедия, 1984. – 497 с.
320. About ciss [Electronic resource]. – Mode access: <http://www.ciss.org/about.html> (date of the application: 18.01.2001).
321. About ISMWSF [Electronic resource]. – Mode access: <http://www.wswf.org/about/wsw.html> (date of the application: 18.01.2001).
322. Alpine skiing [Electronic resource]. – Mode access: <http://www.paralympic.org/sports/sections/ask.asp>. (date of the application: 18.01.2001).
323. A mental skills package for Special Olympics athletes: A preliminary study / Gregg M. J., Hrycaiko D., Mactavish J. B., Martin G. L. // Adapted Physical Activity Quarterl. – 2004. – Vol. 27(1). – P. 4–18.
324. Athletes committee [Electronic resource]. – Mode access: <http://www.paralympic.org/ipc/handbook/section1/hb10207.htm>. (date of the application: 18.01.2001).
325. Athletes' Council [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.paralympic.org/TheIPC/HWA/Handbook>
326. Athletic training students perceptions during Special Olympics competitions / Davis R. W., Woodard R. J., Ferrara M. S., Campbell A. // Athletic Therapy Today. – 2004. – Vol. 9(1). – P. 55–57.
327. Austin D. R. Playgroups for the handicapped / Austin D. R. – Champaign, IL: office of Recreation and Rark Resources, 1978. – P. 57–63.
328. Balic M. G. Physical fitness levels of physically active and sedentary adults with

- Down Syndrome / Balic M. G., Mateos E. C., Blasco C. G. // *Adapted Physical Activity Quarterly*. – 2000. – Vol. 17(3). – P. 310–321.
329. Based on extracts from articles by Antonie Dresse, founding CISS Secretary-General, Jerald Jordan, former CISS President, and from CISS Bulletin [Electronic resource]. – Mode access : <http://www.ciss.org/history.html>. (date of the application: 18.01.2001)
330. Bezdickova M. Evaluation of the EMN (Electrophoretical Mobility of Nuclei) index in persons with mental retardation, specially with Down syndrome. / Bezdickova, M., Machova, I., Valkova, H. // *Proceedings of the 2nd International Conference, Movement & Health*. – Olomouc : Faculty of Physical Culture, 2001. – P. 83–86.
331. Biomechanical analysis of the deadlift during the 1999 Special Olympics World Games / Escamilla R. F., Lowry T. M., Osbahr D. C, Speer K. P. // *Medicine and Science in Sports and Exercise*. – 2001. – Vol. 33(8). – P. 1345–1353.
332. Biomechanical substantation of handicap in powerlifting for athletes with a disability / Yuriy Briskin, Alina Perederiy, Mariia Roztorgui, Ihor Zanevskyy // *Fizjoterapia : kwartalnik Polskiego towarzystwa fizjoterapii*. – Wrocław, 2008. – T. 16, N 2. – P. 38–43.
333. Birrer R. B. The Special Olympics: an injury overview / Birrer R. B. // *The Physician and Sports Medicine*. – 1994. – Vol. 12(4). – P. 95–97.
334. Block M. E. Orelove, Wehman, and Wood revisited: an evaluative review of Special Olympics ten years later / Block M. E., Moon M. // *Education and Training in Mental Retardation*. – 1992. – Vol. 27. – P. 379–386.
335. Block S. S. Vision profile of the athletes of the 1995 Special Olympics World Summer Games / Block S. S., Beckerman S. A., Berman P. E. // *Journal of American Optometric Association*. – 1997. – Vol. 68(11). – P. 699–708.
336. Blume D.-D. Einige aktuelle Probleme des Diagnostizierens koordinativer Fähigkeiten mit sportmotorischen Tests / Blume D.-D. // *Theorie und Praxis der Körperkultur*. – 1984. – N 2. – S. 122–124.
337. Board of directors [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.specialolympics.org/RegionsPages/content.aspx?id=19072&LangType=1049>
338. Brand. The IPC - What we do Committee [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.paralympic.org/TheIPC/WWD/> <http://www.paralympic.org/Agitos> (date of the application: 12.10.2012)
339. Braycich M. J. Adapting to new ideas. Special Olympics partners with universities in East Europe and Central Asia to focus on children with special needs / Braycich M. J. // *Spirit*. – 2002. – N 3. – P. 32–33.
340. Burns M. Effect of service learning on attitudes towards students with severe disabilities / Burns M., Storey K., Certo N. J. // *Education and Training in Mental Retardation and Developmental Disabilities*. – 1999. – Vol. 34(1). – P. 58–65.
341. Carek P. J. Special Olympics, special athletes, special needs? / Carek P. J., Dickerson L., Hawkins A. // *The Journal of the South Carolina Medical Association*. – 2002. – Vol. 98(4). – P. 180–183.
342. Castagno K. S. Special Olympics unified sports: changes in male athletes during a basketball season / Castagno K. S. // *Adapted Physical Activity Quarterly*. – 2001. – Vol. 18. – P. 193–206.

343. Coaching Guides [Electronic resource]. – Access mode : <http://specialolympicsarizona.com/coaches-training> 06/12/12
344. Coaching Guides [Electronic resource]. – Access mode : http://sports.specialolympics.org/specialo.org/Special/_English/Coach/Coaching/Cross_Co/default.htm
345. Comparison of different intervention programs on the background of Special Olympics (survey of social behavior analysis) / Valkova H., Novackova M., Hansgut V., Salavova H. // Proceedings of the 2nd International Conference. Movement & Health. – Olomouc : Faculty of Physical Culture, 2001. – P. 486–490.
346. Constitution. International Committee of Sports for the Deaf [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.ciss.org/icsd.asp?constitution>
347. Cotugua N. Community health and nutrition screening for Special Olympics athletes / Cotugua N., Vickery C. E. // Journal of Community Health. – 2003. – Vol. 2(6). – P. 451–457.
348. Croce R. A preliminary investigation into the effects of exercise duration and fitness level on problem solving ability in individuals with mild mental retardation / Croce R., Horvat M., Roswal G. // Clinical Kinesiology. – 1994. – P. 48–54.
349. Diagnostic Criteria for Intellectual Disabilities: DSM-5 / Tammy Reynolds, B.A., C.E. Zupanick, Psy.D. & Mark Dombeck, Ph.D [Electronic resource] Access mode : http://www.hscs.org/poc/center_index.php?id=208&cn=208 Criteria (date of the application: 07.10.2012)
350. Dluzewska-Martyniec W. The need of autonomy in Special Olympics athletes and its satisfying through sports activity / Dluzewska-Martyniec W. // Gymnica. – 2002. – N 32(1). – P. 53–58.
351. Downs S. B. Validating a Special Olympics volleyball skills assessment test / Downs S. B., Wood T. M. // Adapted Physical Activity Quarterly. – 1996. – Vol. 13(2). – P. 166–179.
352. Draheim C. C. Cardiovascular disease risk factor differences between Special Olympians and non-Special Olympians / Draheim C. C., Williams D. P., McCubbin J. A. // Adapted Physical Activity Quarterly. – 2003. – Vol. 20(2). – P. 118–133.
353. Dykens E. M. Effects of Special Olympics International on social competence in persons with mental retardation / Dykens E. M., Cohen D. J. // Journal of the Academy of Child and Adolescent Psychiatry. – 1996. – Vol. 35(2). – P. 223–229.
354. Ernes C. Training Special Olympics athletes: a pilot study / Ernes C., Page S. // Perceptual and Motor Skills. – 1992. – Vol. 75(2). – P. 413–414.
355. Frequently Asked Questions on Intellectual Disability [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.aaidd.org/>
356. General Rules [Electronic resource]. – Access mode : http://resources.specialolympics.org/Topics/General_Rules/Quick_Links_to_General_Rules_Articles_and_Summary.aspx?source=RQL
357. Global Games 2009 [Electronic resource] Access mode : <http://www.inas.org/wp-content/uploads/2011/02/GG-Final-Results-LIBEREC-2009small.pdf> (date of the application: 1.11.2012)

358. Global Games 2011 [Electronic resource] Access mode : <http://www.inas.org/wp-content/uploads/2011/02/GG2011-Medal-table.pdf> (date of the application: 04.11.2011)
359. Inas Global Games [Electronic resource] Access mode : <http://www.inas.org/technical/inas-global-games/> (date of the application: 22.11.2011)
360. Inas handbook [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.inas.org/about-us/governance-and-handbook/>
361. International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF) [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.who.int/classifications/icf/en/> (date of the application: 12.05.2010)
362. International Committee of Sports for the Deaf [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.ciss.org/>
363. International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems 10th Revision (ICD-10) Version for 2010 Chapter V Mental and behavioural disorders (F00-F99) Mental retardation (F70-F79) [Electronic resource]. – Access mode : <http://apps.who.int/classifications/icd10/browse/2010/en#/F70-F79> (date of the application: 12.05.2010)
364. Involvement in Special Olympics and its relations to self-concept and actual competency in participants with developmental disabilities / Weiss J., Diamond T., Demark J., Lovall B. // Research in Developmental Disabilities. – 2003. – Vol. 24. – P. 281–305.
365. IPC Handbook [Electronic resource] Access mode : http://olympicuniversity.ru/c/document_library/get_file?uuid=f21d3dda-78f9-4a1e-9f4e-cbd655ea8a0f&groupId=10136 (date of the application: 18.13.2012)
366. IPC. Strategic Plan 2011 – 2014 [Electronic resource]. – Access mode : http://www.paralympic.org/sites/default/files/document/120118143826469_RZ_IPC_11_Strategic_brochure_long_0.pdf
367. Labudora J. Some conditions for the development of disabled sport in the Slovak Republic / Labudora J. // Олімпійський спорт і спорт для всіх: проблеми здоров'я, рекреації, спортивної медицини та реабілітації : тези доп. Міжнар. наук. конгр. – К., 2000. – С. 612.
368. Lord M. A. Effects of the Special Olympics Texas athletes for outreach program on communication competence among individual with mental retardation / Lord M. A., Lord W. J. // Communication Education. – 2000. – Vol. 49(3). – P. 267–283.
369. Maano C. Effects of alternated sport competition in perceived competence for adolescent males with mild to moderate mental retardation / Maano C., Ninot G., Erras B. // International Journal of Rehabilitation Research. – 2001. – Vol. 4(1). – P. 51–58.
370. National Paralympic Committees [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.paralympic.org/NPC/s/>
371. Olympic-charter [Electronic resource] Access mode : <http://noc-ukr.org/about/officialdocuments/olimpic-charter/> (date of the application: 12.10.2012)

372. Official results Global Games-2004 [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.inas.org/wp-content/uploads/2011/02/GG-2004-official-results1.pdf>(date of the application: 01.11.2012)
373. Organisations recognised by the International Olympic Committee [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.olympic.org/ioc-governance-affiliate-organisations> (date of the application: 21.08.2012)
374. Perederiy A. Structure and content of training programs of Special Olympics / Alina Perederiy, Olga Slisenko, Olga Borovs'ka // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : наук. моногр. / за ред.С. С. Єрмакова. – Х. : ХДАДМ, 2007. – № 10. – С. 150–152.
375. Prevalence of obesity in international Special Olympic athletes as determined by body mass index / Harris N., Rosenberg A., Jangda S., O'Brien K., Gallagher M. // Journal of the American Dietetic Association. – 2003. – Vol. 103(2). – P 235–237.
376. Prystupa E. Paralympic sport as a basic of adaptive sport = Sport paralimpijski jako podstawa sportu adaptacyjnego / Prystupa Eugen, Yuriy Briskin, Perederiy Alina // Sport i społeczeństwo. – Radom, 2012. – T. 2, nr. 1. – S. 79 – 89. – ISSN 2082-2804
377. Reports 2007 [Electronic resource]. – Access mode : <http://media.specialolympics.org/soi/legal/Annual%20Report2007v4.pdf>
378. Reports 2008 [Electronic resource]. – Access mode : <http://media.specialolympics.org/soi/legal/2008-Special-Olympics-Annual-Report-Final.pdf>
379. Reports 2009 [Electronic resource]. – Access mode : <http://media.specialolympics.org/soi/files/resources/Communications/Annual-Report/2009AnnualReport.pdf>
380. Reports 2010 [Electronic resource]. – Access mode : <http://media.specialolympics.org/soi/files/resources/Communications/Annual-Report/2010-Special-Olympics-Annual-Report.pdf>
381. Reports 2011 [Electronic resource]. – Access mode : http://media.specialolympics.org/soi/SO_Reports/2011-Annual-Report/2012-SO_Annual_Report_Singles-FINAL.pdf
382. Riggen K. The effects of sport participation on individuals with mental retardation / Riggen K., Ulrich D. // Adapted Physical Activity Quarterly. – 1993. – Vol. 10(1). – P. 42–51.
383. Single trail versus maximal or mean values for evaluating strength in individuals with mental-retardation / Horvat M., Croce R., Roswal G., Seagraves F // Adapted Physical Activity Quarterly. – 1995. – Vol. 12. – P. 59.
384. SO Ireland [Electronic resource]. – Access mode : http://media.specialolympics.org/soi/files/resources/SOEE/Ireland/Club_Handbook_SOIreland2013.pdf
385. SO Regions [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.spccialolympics.org/RegionsPages/content.aspx?id=19072&LangType=1049>.
386. Special Olympics Ireland [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.specialolympics.ie/home.aspx> (date of the application: 02.04.2012)

387. Special Olympics Poland [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.olimpiadyspecjalne.pl/> (date of the application: 11.02.2011).
388. Sport and games [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.specialolympics.org/games.aspx> (date of the application: 12.11.2010)
389. Sport Motivation Questionnaire for Persons with Mental Retardation // Therapeutic Recreation Journal. — 2003. — Fourth Quarter — [Electronic resource] Mode access : http://www.findarticles.com/p/articles/mi_qa3903/is_200310/ai_n9335541/?tag=content;coll (date of the application: 21.08.2012).
390. Sport Rules [Electronic resource]. – Access mode : http://www.specialolympics.org/uploadedFiles/09_article_1.pdf
391. Strategic Plan [Electronic resource]. – Access mode : http://resources.specialolympics.org/Strategic_Plan.aspx?source=RQL
392. The 2nd Global Games took place in Czech Republic in 2009. [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.inas.org/events/inas-global-games/2nd-global-games/>
393. The 3rd Inas Global Games took place in Liguria, Italy. Medal-table [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.inas.org/wp-content/uploads/2011/02/GG2011-Medal-table.pdf> (date of the application 01.11.2012).
394. The design of Special Olympics research project / Valkova H., Novackova M., Salavova H., Hansgut V. // Proceedings of the 1st International Conference, Movement & Health. – Olomouc : Faculty of Physical Culture, 1999. – P. 540-542.
395. The influence of contextual interference on coincidence-anticipation timing tasks in individuals with mental retardation / Croce R., Roswal G., Horvat M., Forbus W. // Palaestra. – 1994. – Vol. 70(2). – P. 8.
396. The International Paralympic Committee [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.paralympic.org> (date of the application: 21.08.2012)
397. The IPC - What we do Committee [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.paralympic.org/TheIPC/WWD/ParalympicGames> (date of the application: 12.10.2012)
398. The Medallion Program: using the generic sport model to train athletes with mental disabilities / Dahlgren W. J., Boreskic S., Dowds M., MacTavish J. B., Watkinson E. J. // Journal of Physical Education, Recreation and Dance. – 1991. – Vol. 62(9). – P. 67-73.
399. Torch Run & Truck Convoy Resources [Electronic resource]. – Access mode: http://resources.specialolympics.org/Topics/Torch_Run/All_Torch_Run_and_Truck_Convoy_Resources.aspx (date of the application: 12.10.2011)
400. Valkova H. Perception of health value and wellness of Special Olympics sportsmen / Valkova H. // Proceedings of the 3rd International Conference, Movement & Health. – Olomouc : Faculty of Physical Culture, 2003. – P. 67-73.
401. Valkova H. The development of indices of motor competence and social behavior of participants and non-participants in the Special Olympics movement / Valkova H. // Acta Universitatis Palackianae Olomucensis Gymnica. – 1998. – Vol. 28. – P. 53-59.

402. Valkova H. The differences in behavior indices of participants and non-participants in Special Olympics movement / Valkova H. // *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis Gymnica*. – 1996. – Vol. 26. – P. 39–44.
403. Valkova H. The reflection of Special Olympics sports international programme in inner experience of adolescents with mental retardation / Valkova H., Hansgut V., Novackova M. // *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis Gymnica*. – 1999. – Vol. 29. – P. 57–64.
404. Welcome Special Olympics North America coaches [Electronic resource]. – Access mode : http://www.asep.com/asep_content/org/SONA.cfm
405. Welcome to Special Olympics Great Britain [Electronic resource]. – Access mode : [http://www.specialolympicsgb.org.uk/\(date of the application: 15.11.2012\)](http://www.specialolympicsgb.org.uk/(date_of_the_application:15.11.2012))
406. Wolfensberger W. Of «normalization», lifestyles, the Special Olympics, de-institutionalization, mainstreaming, integration, and cabbages and kings / Wolfensberger W. // *Mental Retardation*. – 1995. – Vol. 33(2). – P. 128–131.
407. World Winter Games in Korea Open 29 Jan [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.2013sopoc.org/hb/en/sub03> (date of the application: 12.04.2013)
408. Wright J. Changes in self-concept and cardiovascular endurance of mentally retarded youths in a Special Olympics swim training program / Wright J., Cowden J. E. // *Adapted Physical Activity Quarterly*. – 1986. – Vol. 3(2). – P. 177–183.
409. Yang J. The effect of a pre-shoot routine on the free throw shooting accuracy of Special Olympics basketball players: a pilot study / Yang J., Poretta D. L. // *Palaestra*. – 1998. – Vol. 14(2). – P. 38–44.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	-----

ДОДАТКИ

УЗАГАЛЬНЕНІ СТАТИСТИЧНІ ПОКАЗНИКИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ СПЕЦІАЛЬНИХ ОЛІМПІАД У 2008 РОЦІ

Додаток Б

РЕГІОН	населення, тис.	к-ть осіб з вадами інтелекту, тис.	учасники програми	атлети	співвідношення учасників/атлетів, %	учасники+атлети	% залучення до програм СО осіб з вадами інтелекту	тренери	% тренерів в регіоні	атлет/тренер	змагання	% змагань в регіоні	дотація на атлета	готівковий прибуток, \$	% по регіону	прибуток у вигляді товарів та послуг, \$	% по регіону	представителі по регіоні, %
Африка	559425	16783	19365	95830	20,21	115 195	0,69	9466	3,60	12,20	3233	9,9	11,4	1310359	0,7	697352	1	3,63
Азійсько-Тихоокеанський	2266084	67983	101363	577634	17,55	678 997	1,00	46818	18,00	14,50	2774	8,5	7,4	5003899	2,8	3550101	5,1	21,37
Східна Азія	1382965	41489	169926	698186	24,34	868 112	2,09	46953	18,00	18,50	5048	15,4	0,5	459912	0,3	308400	0,4	27,32
Європа/Євразія	884184	26526	169832	309231	54,92	479 063	1,81	30252	11,60	15,80	3401	10,4	39,6	18972190	10,80	2993505	4,3	15,08
Латинська Америка	395997	11880	97631	196370	49,72	294 009	2,47	13621	5,20	21,60	3089	9,4	9,1	2647639	1,5	3549372	5,1	9,25
Близький Схід/Північна Африка	391465	11744	50293	74449	67,55	124 742	1,06	3778	1,50	33,00	297	0,9	5,3	662220	0,4	614340	0,9	3,93
Північна Америка	444391	13332	88475	528817	16,23	617 292	4,63	109344	42,00	5,60	14975	45,6	238,2	147039406	83,5	58467484	83,3	19,43
Загалом	6324511	189735	696885	2480525	28,09	3177410	1,67	260232	100	12,2	32817	100	55,4	176125625	100	70180754	100	100%

УЗАГАЛЬНЕНІ СТАТИСТИЧНІ ПОКАЗНИКИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ СПЕЦІАЛЬНИХ ОЛІМПІАД У 2007 РОЦІ

Додаток А

РЕГІОН	населення, тис.	к-ть осіб з вадами інтелекту, тис.	учасники програми	атлети	співвідношення учасників/атлетів, %	учасники+атлети	% залучення до програм СО осіб з вадами інтелекту	тренери	% тренерів в регіоні	атлет/тренер	змагання	% імажів в регіоні	дотація на атлета	гвінтовий прибуток, \$	% до регіону	прибуток у вигляді товарів та послуг, \$	% по регіону	представництво регіону, %
Африка	559425	16783	15108	87399	17,29	102507	0,61	7541	3,20	13,60	2097	6,8	15,5	1592028	0,8	1291405	1,9	3,60
Азійсько-Тихоокеанський	2266084	67983	97660	468993	20,82	566653	0,83	34872	14,90	16,20	3641	11,8	3,8	2145531	1,1	328953	0,5	19,70
Східна Азія	1382965	41489	114291	660638	17,30	774929	1,87	47424	20,30	16,30	5040	16,4	1,4	1078147	0,5	1828765	2,7	26,90
Європа/Євразія	884184	26526	171875	285500	60,20	457375	1,72	23458	10,00	19,50	2952	9,6	75,9	34716816	17,5	3929020	5,9	15,90
Латинська Америка	395997	11880	110289	183262	60,18	293551	2,42	15066	6,40	19,50	3104	10,1	8,6	2510430	1,3	1263697	1,9	10,20
Близький Схід/Північна Африка	391465	11744	45402	74179	61,21	119581	1,02	4172	1,80	28,70	284	0,9	5,6	664992	0,3	296250	0,4	4,20
Північна Америка	444391	13332	74517	487513	15,29	562030	4,22	101364	43,30	5,50	13621	44,3	277,1	155717029	78,5	57675553	86,6	19,50
Загалом	6324511	189735	629142,00	2247484,00	27,99	2876626	1,52	233897	100	12,3	30739	100	69	198424973	100	66613643	100	100%

УЗАГАЛЬНЕНІ СТАТИСТИЧНІ ПОКАЗНИКИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ СПЕЦІАЛЬНИХ ОЛІМПІАД У 2009 РОЦІ

РЕГІОН	інвестиції, тис.	к-ть осіб у видах інтелекту, тис.	учасники програм	атлети	співвідношення учасників/атлети, %	учасники+атлети	% залучення до програм СО осіб у видах інтелекту	тренери	% тренерів в регіоні	атлет/тренер	змагання	% змагань в регіоні	дотація на атлета	кофіковий прибуток,\$	% по регіону	прибуток у вигляді товарів та послуг,\$	% по регіону	Додаток В	
																		прогресивність по регіону, %	прогресивність по регіону, %
Африка	559425	16783	18147	91 852	19,76	110 004	0,66	8606	3,50	12,78	3124	7,1	12,4	1359128	0,8	358400	0,6	3,00	
Азійсько-Тихоокеанський	2266084	67983	118188	680685	17,36	798 873	1,18	53235	21,80	15,01	12591	28,5	5,5	4384005	2,5	4237901	7,4	23,00	
Східна Азія	1382965	41489	423032	730831	38,52	953 863	2,30	37897	15,50	25,17	5297	12	0,9	891131	0,5	1000000	0,2	28,00	
Середня Європа	884184	26526	183506	303806	60,40	487 314	1,84	23682	9,70	20,58	3091	7	43,5	21187784	12,3	2297951	4	14,00	
Латинська Америка	395997	11880	82084	204955	40,05	287 039	2,42	14958	6,10	19,19	3263	7,4	7,4	2135011	1,2	1571147	2,8	8,00	
Бразильський Схід/Північна Африка	391465	11744	44828	80763	55,51	125 591	1,07	4314	1,80	29,11	425	1	10,3	1290813	0,8	748200	1,3	4,00	
Північна Америка	444391	13332	124457	544431	22,86	668 888	5,02	101630	41,60	6,58	16345	37	212	141786107	81,9	42804886	83,7	20,00	
Загалом	5440327	189737	794242	2637330	30,12	3 431 572	1,81	244322	100	14,05	44136	100,00	53	173033979	100,00	57128484	100,00	100,00	

УЗАГАЛЬНЕНІ СТАТИСТИЧНІ ПОКАЗНИКИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ СПЕЦІАЛЬНИХ ОЛІМПІАД У 2010 РОЦІ

Додаток Г

РЕГІОН	інвестиції, тис.	кількість осіб з вищими інтелектуальними талентами	учасники програми	атлети	співвідношення учасників/атлетів, %	учасники+атлети	% залучення до програм СО осіб з вищими інтелектуальними талентами	тренери	% тренерів в регіоні	атлет/тренер	змагання	% змагань в регіоні	дотація на атлета	годинковий прибуток, \$	% по регіону	прибуток у вигляді товарів та послуг, \$	% по регіону	представництво регіонів, %	2010
Африка	558425	16783	22143	95728	23,13	117 873	0,70	9272	3,37	12,71	3319	6,67	12,98	1530357	0,83	476015	0,73	3,10	0,4
Азійсько-Тихоокеанський	2266084	67983	113148	798363	14,17	911 511	1,34	57898	21,02	15,74	13102	26,32	5,5	5419893	2,93	6875720	10,48	24,20	5
Європейський	1382965	41489	825340	770257	12,21	1 095 397	2,64	40807	14,82	26,84	5462	10,97	3,3	3618018	1,95	61245	0,09	29,30	8,5
Середземноморський	884184	26526	192354	311941	61,66	504 295	1,90	28068	10,20	17,97	7008	14,08	41,77	21062175	11,37	4268990	6,51	13,50	22
Латинська Америка	395997	11880	83528	212541	39,30	296 069	2,49	13996	5,08	21,15	2745	5,51	6,12	1812384	0,98	1557366	2,17	7,90	11,2
Ближній Схід/Північна Африка	391465	11744	38956	94630	41,17	133 586	1,14	5276	1,92	25,32	870	1,75	10,03	1340000	0,72	2622500	4,00	3,60	2,1
Північна Америка	444391	13332	123534	564204	21,90	687 738	5,16	120112	43,61	5,73	17272	34,70	218,44	150437576	81,22	49743749	75,82	18,40	50,8
Загалом	6324511	189735	898805	2847664	31,56	3746469	1,97	275429,00	100	13,60	49778	100,00	49,44	185220403	100	65605585	100	100	100

УЗАГАЛЬНЕНІ СТАТИСТИЧНІ ПОКАЗНИКИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ СПЕЦІАЛЬНИХ ОЛІМПІАД У 2011 РОЦІ

Додаток Д

РЕГІОН	населення, тис.	к-ть осіб з вадами інтелекту, тис.	учасники програми	атлети	співвідношення учасники/атлети, %	учасники+атлети	% залучення до програм СО осіб з вадами інтелекту	тренери	% тренерів в регіоні	атлет/тренер	змагання	% змагань в регіоні	дотація на атлета	готівковий прибуток, \$	% по регіону	прибуток у вигляді товарів та послуг, \$	% по регіону	представництво регіонів, %
Африка	559425	16783	27313	98233	27,80	125 546	0,75	10269	3,35	12,23	2503	4,67	15,88	1559785	0,82	727031	1,06	3,14
Азійсько-Тихоокеанський	2266084	67983	135471	900096	15,05	1 035 567	1,52	77363	25,23	13,39	15125	28,22	5,51	4958306	2,62	6390830	9,34	25,86
Східна Азія	1382965	41489	353788	792426	44,65	1 146 214	2,76	42812	13,96	26,77	6109	11,40	1,48	1174503	0,62	300769	0,44	28,62
Європа/Євразія	884184	26526	198196	323293	61,31	521 489	1,97	29045	9,47	17,95	7597	14,17	65,34	21124466	11,16	3042449	4,44	13,02
Латинська Америка	395997	11880	85540	213766	40,02	299 306	2,52	17741	5,79	16,87	3106	5,79	13,87	2964507	1,57	1575716	2,30	7,47
Близький Схід/Північна Африка	391465	11744	47934	94468	50,74	142 402	1,21	5275	1,72	27,00	1118	2,09	0,53	50000	0,03	328000	0,48	3,56
Північна Америка	444391	13332	136718	597173	22,89	733 891	5,50	124147	40,48	5,91	18043	33,66	263,68	157464190	83,18	56082073	81,94	18,33
Загалом	6324511	189735	984960	3019455	32,62	4004415	2,11	306652	100	13,06	53601	100	62,69	189295757	100	68446868	100	100

Медицина спортсмена СО України

ОБЛАСТЬ (РЕГІОН)	НАЗВА ДЕЛЕГАЦІЇ
ПОВНЕ ІМ'Я УЧАСНИКА _____	
КОНТАКТНА ОСОБА У ВИПАДКУ НЕОБХІДНОСТІ _____	
АДРЕСА : _____	

Інформація про стан здоров'я

Показники медичних ВАД	Відмітка	КОМЕНТАРІ
Синдром Дауна	так ні	_____
Якщо" ТАК "у разі необхідності, подати рентгенівський знімок на визначення атланто-аксіальної нестабільності		
Кровотечі	так ні	_____
Діабет	так ні	_____
Патологія мовлення	так ні	_____
Патологія серця	так ні	_____
Нещодавні інфекційні хвороби	так ні	_____
Патологія нирок	так ні	_____
Епілепсія	так ні	_____
Патологія зору	так ні	_____
Патологія слуху	так ні	_____
Алергії	так ні	_____
Патологія кістково-м'язової системи	так ні	_____
Дитячий церебральний параліч	так ні	_____
	щеплення	
Стовбняк	так ні	(дата) _____
Поліомієліт	так ні	(дата) _____
Дифтерія	так ні	(дата) _____
Кір	так ні	(дата) _____
Краснуха	так ні	(дата) _____
Паротит	так ні	(дата) _____
Туберкульоз	так ні	(дата) _____

ЛІКУВАННЯ : _____

ОБМЕЖЕННЯ/КОМЕНТАРІ : _____

Я дослідив(ла) цього спортсмена і засвідчую, що відповідно до цієї експертизи у нього(її) нема ніякого медичного обмеження, яке б позбавляло участі в Турнірі Спеціальної Олімпіади (назва)

Ім'я лікаря _____

Адреса: _____ Конт. тел.: _____

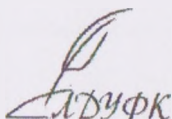
Підпис лікаря: _____ Дата: _____

Наукове видання

ПЕРЕДЕРІЙ Аліна Володимирівна
**СПЕЦІАЛЬНІ ОЛІМПІАДИ
В СУЧАСНОМУ СВІТІ**

Монографія

Редактори: *Оксана БОРИС, Слизивета ЛУПІНІС*

Львівський державний університет фізичної культури

Редакційно-видавничий відділ
79006, м. Львів, вул. Костюшка, 11
тел. +38 (032) 261-59-90
<http://www.ldufk.edu.ua/>
e-mail: redaktor@ldufk.edu.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
та книгорозповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 3354 від 24.12.2008 р.

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
ДК № 3050 від 11.12.2007 р.

Підписано до друку 21.11.2013 р. Формат 60x80/16.
Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 16,7.
Наклад 300 прим.
Папір офсет. Гарнітура Times. № 428

Віддруковано в НВЕД УАД
79008, м. Львів, пл. Митна, 1